DIN VREMEA LUI CARAGEA SI

SCRISORI CATRE VASILEALECSANDRI

de

ION GHICA

DIN VREMEA LUI CARAGEA SI

SCRISORI CATRE VASILEALECSANDRI

de

ION GHICA

DIN VREMEA LUI CARAGEA

Tulburările de pemprejurul ţării, precum răsculareа lui Caragheorghe şi a lui

Pasvantoglu, incursiunile cărjaliilor, Eteria grecească şi revoluţia de la 1821 făcuseră să

zbârnăie în tinerii români coarda vitejiei. Lor începu să le placă armele, vânătoarea şi

călăria; feciorii de boieri luară un fel de aer de *cabadai*, termen adoptat de dânşii şi care

avea semnificarea de voinici.

În timpul lui Grigorie-vodă Ghica, pe la 1823-1824, cuconaşii nu lăsau să le scape nici

un prilej de a se îmbrăca cu poturi, cu mintean şi cu cepchen; a se lega la cap

cu *tarabolus* şi a-şi încărca *sileahul* de la brâu cu pistoale şi cu iatagan, precum şi a-şi atârna pala de gât.

Pentru cel mai mic lucru ei se serveau cu armele, încât, din pacinici

ce erau mai înainte, deveniseră arţăgaşi şi tulburători. Între toţi se deosebeau mai cu

seamă Iancu, feciorul lui beizadea Costachi Caragea şi al Raliţei Moruzoaiei, fraţii

Bărcăneşti, Bărbucică, nepot de fată al banului Barbu Văcărescu şi câţiva alţii cari se

ţineau de ştrengării şi ajunseseră a fi spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cişmegiu

cu lăutari pe iarbă verde şi, cum răsărea luna, plecau cu ghitare şi cu flaute la serenade

pe sub ferestrele fetelor şi a nevestelor frumoase. Până-n ziuă vuiau mahalalele de

cântece, de gâlcevi, de bătăi şi de lătrări de câni.

Într-o noapte tânărul Palama, voind să gonească pe donjuanul Bărbucică Catargiu de la

ferestrele logodnicei lui, s-a pomenit cu un cuţit în pântece. Nenorocitul, scăldat în

sânge, a putut de-abia profera numele acelui care-l lovise; şi muma lui, în desperare, a

alergat la palat şi a sculat pe vodă cu ţipetele sale. Grigorie Ghica porneşte pe baş-

ciohodar Măciucă, care şi aduce la curte pe Bărbucică, îl trânteşte la pământ şi din

porunca domnească îi trage o falangă, apoi îl trimite surghiun la mănăstire. De acolo

bietul donjuan păţit a pornit la Paris cu gând să studieze pictura, artă pentru care credea

că are o mare vocaţiune.

Anarhia domnea în toate, şi lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă,

astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s-ar fi împuşcat la vânătoare, ucigaşul

rămânea nepedepsit.

În una din petrecerile la care luau parte mai mulţi tineri, pe când se întorceau în

Bucureşti, într-o căruţă cu patru cai se găseau trei tineri: Iancu Caragea, Dimitrachi

Bărcănescu şi Iancu Creţulescu, poreclit Ursu mai târziu, pentru că o ursoaică îi

dezmierdase obrazul cu labele ei. Cei doi dintâi, luându-se la ceartă, trag cu pistoalele

unul într-altul, şi căruţa intră în curtea Moruzoaiei ducând pe fiul şi pe nepotul ei înecaţi

în sânge. Peste trei zile, două dricuri se urmau unul pe altul, ducând la locaşul cel

vecinic pe doi din tinerii cei mai eleganţi şi mai frumoşi ai Bucureştilor.

Stranie epocă! ... Numai venirea muscalilor la 1828 a pus capăt acestei vieţi zvăpăiate a

tinerilor cuconaşi, luându-i ca comisari (mehmendari) pe lângă generalii ruşi, pentru

înlesnirea aprovizionării oştirilor cu proviant şi cu cară. La 1831 cei mai mulţi au încins

sabia, scriindu-se în miliţia naţională.

Cioclii, când treceau pe lângă o casă bogată, nu lipseau de-a arunca zdrenţe rupte de la

ciumaţi, ca să răspândească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai

toţi erau dintre acei cari zăcuseră de câte două-trei ori de acea grozavă epidemie. Ciuma,

ca toate boalele mortale şi lipicioase, ca vărsatul, ca tifosul, ca lungoarea neagră, foarte

periculoasă întâia oară, devine puţin violentă la acei cari au mai fost loviţi de ea.

Jafurile şi tâlhăriile oamenilor, direct sau indirect prepuşi la serviciul ciumaţilor, au fost

nepomenite. Multe averi şi case mari s-au ridicat în Bucureşti după ciuma lui Caragea

din sculele şi banii bieţilor bolnavi.

După un an, cam pe la decembrie, boala a început a se domoli şi lumea s-a readunat

încetul cu încetul în oraş. Acei cari se regăseau, se îmbrăţişau, dădeau o lacrimă celor

pierduţi pe câmpia de la Dudeşti şi porneau cu viaţa înainte, uitând suferinţele şi

însetaţi de plăceri.

Totdeauna după o epidemie, ca şi după un război, omenirea caută a-şi recăpăta nivelul;

în aparenţă viaţa devine mai lesne, averile flăcăilor şi zestrele fetelor sporesc prin

moşteniri şi prin moartea fraţilor şi a surorilor cu cari ar fi avut să împartă averea

părintească, dacă ar fi trăit ei. Când este o mortalitate mare, poporul zice că se *ieftineşte*

pânea, şi această credinţă avea pe atunci oarecare temei, căci ţara fiind pe atunci lipsită

de esport, grâul nu avea altă căutare decât pentru consumaţia interioară. Şi în asemenea

împrejurări căsătoriile trebuiau să devie numeroase, cu atât mai mult numeroase cu cât

răul a săcerat mai multe fiinţe. Deci, îndată după încetarea boalei, lumea s-a pornit pe

nunţi.

Pe atunci nunta nu vrea să zică un petec de hârtie velină, tipărită frumos la Socec sau la

Weiss din partea d-lui X sau a d-nei Z, anunţând celebrarea cununiilor fiului sau fiicei

lor în ziua cutare, la biserica Sărindar sau la Domniţa Bălaşa, ş-apoi ... pe uşă afară! Pe

atunci nunta era dandana mare!

Mai întâi peţitorii şi colăcerii cu aldamaş; după ei logodnă cu arhiereu, cu diaconi, cu

preoţi, cu cântăreţi, cu lăutari şi cu ziafet toată noaptea până la luceafărul de zi. Cu

câteva zile înainte de nuntă, dacă mirele şi mireasa erau de neam de boier, se

făcea *cherofilima* (sărutare de mână) la curte, unde tinerii cu toate rudele lor erau duşi

cu alai spre a săruta mâna lui vodă şi a doamnei, cerându-le binecuvântarea.

Când se apropia ziua nunţii, mahalaua se împodobea cu brazi de la casa ginerelui până

la casa miresei. În ajunul nunţii, cam după amiază, porneau *călţunuresele*, tot cucoane

alese dintre rudele cele mai frumoase ale ginerelui, în trăsuri înhămate cu armăsari de

preţ. Întâia călţunăreasă intra la mireasă purtând o căţie de argint cu flori suflate în aur,

din care ieşea fum de udagaci şi de curse; ea mai purta şi o stropitoare din care arunca

apă de trandafir, semnul curăţeniei, şi ura miresei să fie totdauna spălată şi parfumată.

O a doua călţunăreasă ducea pe tava de argint florile cu cari se împodobeau cununiile. A

treia călţunăreasă aduce o tavă cu peteală, semnul bogăţiei. Veneau în urmă celelalte

călţunărese cu zece-douăsprezece tave încărcate cu tot felul de daruri: şaluri, giu-vaere,

stofe scumpe, bani, cofeturi etc. Mulţime de fete înconjurau pe mireasă, şi lăutarii ziceau

din vioare şi din gură cântecul vechi:

Astăzi cu fetele

Mâne cu nevestele ...

După ce fetele deschideau boccelele şi admirau darurile, ele tăbărau pe tavele cu peteală

şi pe flori; unele împleteau cununiile: cruce întreagă pentru ginere şi cruce jumătate

pentru mireasă. Celelalte desfăşurau jurubiţele de peteală, le depănau şi făceau urzeală

lungă de trei coţi, podoaba miresei, un râu de aur în care se putea ascunde copila

logodită din cap până-n picioare. Din vreme în vreme, fetele trăgeau cu coada ochiului şi

aruncau flori sau noduri de peteală în partea flăcăilor; aceştia le ridicau şi le aninau de

fermenele; pe când fetele, ca unele ce împărţeau, îşi făceau şi ele parte, agăţându-şi la

piept, în dreptul inimei, snopuri de peteală.

După clacă se puneau cu toţii la jocuri: de-a ineluş-învârteguş, de-a baba mija, de-a gaia,

de-a cârpa, şi acestea se încheiau printr-o horă mare. Astfel, mireasa îşi *lua ziua*

bună de la fete şi surate; iar bătrânii şi babele, bărbaţii şi nevestele petreceau toată

noaptea pe ziafet, pe bere şi pe mâncare, în sunetul necurmat al lăutarilor.

Dar a doua zi mai cu seamă era ce era! Nunta începea chiar din zori; nuntaşii nu mai

osteneau întruna de la casa ginerelui la casa miresei. Cununia se celebra la amiazi la

biserica enoriei, de unde apoi mireasa nu se mai întorcea la căminul părintesc. Ea,

împreună cu mirele, se punea în trăsură cu cei care purtau gevrele, şi lua la trăsură

lumânările aprinse, înfipte într-o pâne. Iar dacă cununia era a se face acasă la ginere,

una din rudele cele mai de aproape ale acestuia, mama, sora sau mătuşa, pleca de lua pe

mireasă şi o aducea acasă la mirele ei, cu aşternut, cu zestre cu tot. Trăsura era

înconjurată de toţi flăcăii, rude şi amici ai ginerelui, cari încurcau caii lor, aducând ştire

că soseşte mireasa.

Momentul despărţeniei de părinţi era solemn pentru mireasă, însă ea, când păşea pragul

casei părinteşti, trebuia să tragă din picior, pentru ca să se mărite şi celelalte fete.

Obiceiul cerea ca să o podidească plânsul în acel moment, şi lăutarii cântau:

Taci, mireasă, nu mai plânge,

Căci la mă-ta mi te-i duce

Când a face plopul mere

Şi răchita vişinele ... etc.

După cununie, masă mare cu zaharicale de la becerul Manolachi şi cu cofeturi de la

vestitul Pascu; cu vin de Drăgăşani, cu pelin de Dealu-Mare şi cu vutcă de vanilie şi de

cursă. Lăutari şi horă toată noaptea, iar în ziuă se trămiteau nunii, socrii şi nuntaşii pe la

casele lor, cu lăutari.

Acest chef, la cei de jos, ţinea trei zile, iar la boieri ţinea şapte zile şi şapte nopţi, *după*

legea domnilor şi a împăraţilor. O nuntă se isprăvea şi zece începeau, încât Bucureştii

într-o sărbătoare o duceau. Doliul se schimbase în veselie!

Viaţa aceasta îi pria lui Caragea, căci popor şi boieri, cufundaţi în ziafeturi, nu băgau în

seamă jafurile domneşti; ş-apoi caftanele după cari alergau însurăţeii îl ajutau mult la

sporirea pungii. Îmbulzeala la ranguri era atât de mare, că se umpluse din scoarţă în

scoarţă condica pitacului domnesc, şi se spune că, în ziua fugii lui Caragea, postelnicul

de-abia a pridedit să citească numele celor din protipendadă şi câteva din starea a doua.

Chemat de vodă ca să plece, el a trântit pitacul jos, strigând cu glas tare: ' *Iar voi ceilalţi,*

pitari şi serdari!' .

Caragea se urcase în trăsură, zicând că merge să se primble la Băneasa, dar acolo îl

aşteptau trăsurile înhămate cari l-au dus la Braşov, chiar în ziua când sosea în Bucureşti

capugiul ce venea să-i taie capul, fiindcă şezuse pe scaunul domniei şase ani în loc de

trei, precum se legase către sultanul.

Venit domn pe puţini ani, Caragea căuta să adune cât mai curând o avere cu care să

poată trăi măreţ în străinătate. Prin urmare, el a lăsat un mare nume în felul jafurilor. Se

zicea în ţară până mai deunăzi că *se fură ca în vremea lui Caragea*.

În domnia lui, toate slujbele şi caftanele se dau pe parale. El a suit birurile într-un mod

nepomenit, de la 1 500 000 lei (115385 galbeni) la suma de 3 700 000 lei (248 848

galbeni), afară de ocne şi de vămi, pe cari le vindea cu preţ de zece ori mai mare decât

înainte, lăsând pe *taxidari* să rupă cât puteau; apoi pecetluituri, mazilii, neamuri şi câte

şi mai câte! ...

Când i se părea că punga nu se umplea destul de repede, avea şi alte coarde la arc.

Scotea pe aga în târg cu cântarul şi cu falanga; acesta *prindea cu ocaua mică* pe vreun

brutar, pe vreun cârcimar, pe vreun măcelar, îi trântea câte o sută de nuiele la tălpi sau îl

ţintuia de ureche în mijlocul pieţei. Vodă era sigur că *isnaful* avea să alerge de la unul la

altul ca să facă *curama*, iar pedeapsa înceta îndată ce starostele venea la curte cu

un *porcoi de mahmudele*. Un alt şurup ce găsise fântânii de aur era porunca straşnică

din vreme în vreme ca toţi negustorii să se răfuiască între dânşii, ca să nu fie datori unii

altora. Pe atunci se lua zeciuială de la împlinirile de bani. Bieţii oameni, speriaţi de ruina

ce ar fi urmat unei asemenea răfuieli pripite, se adunau, făceau cislă, şi astfel mai

dobândeau o amânare, căci suma cislei curgea în punga domnească.

Caragea avea multă imaginaţie în asemenea materie, dar şi găsise câţiva oameni

zdraveni cari îl ajutau la desăvârşirea tertipurilor lui. Vorba mergea în ţară că:

Belu beleşte,

Golescu goleşte

Manu jupuieşte!

După şase ani de domnie, el a dus cu dânsul la Pisa o avere de milioane, cu care a trăit în

belşug şi a ajutat Eteria şi revoluţia grecească. Era violent şi înfiorător! Un poet

linguşitor îi adresă o odă în care îl făcea să zică în limba grecească:

Am sabie şi buzdugan

Te omor ca pe un porc

Un boier, pe care-l dojenea pentru nişte hoţii, din care nu-i dăduse o parte

îndestulătoare, îi răspunse:

fur, furi, fură

iar Caragea, în loc de a-l pedepsi pentru atâta îndrăzneală, l-a îmbrăcat în caftan

de *boier cu barbă*.

Acest domn însă era neîmpăcat cu boierii cari, nevoind a fi instrumentele hrăpirii lui, ai

făceau vreo împotrivire sau chiar vreo simplă observaţie. Astfel, pe banul Constantin

Filipescu l-a ţinut doi ani la moşie, la Bucov, cu pază de arnăuţi; pe banul Grigorie Ghica

l-a ţinut doi ani închis în casă, oprit de a vedea faţă de om; pe vornicul Constantin

Bălăceanu, de care se temea fiindcă acesta avea relaţiuni de familie la Viena, l-a trimis

surghiun la Castoria.

Lui Caragea îi plăceau femeile. Într-această privinţă, purtarea lui şi a fiului său, beizadea

Costachi, era un scandal de toate zilele. Când punea ochiul pe câte o nevastă, trimetea pe

bărbatul ei într-o slujbă depărtată, la trebuinţă îl şi surghiunea, şi atunci lua cu dânsul

câţiva arnăuţi şi se introducea la femeia pacientului cu voie, fără voie.

Beizadea Costachi, tânăr frumos, nu avea altă ocupaţie decât a căta să scoată din fire pe

cucoanele cele tinere şi plăcute. El se înhăitase cu câţiva feciori de boieri şi băteau

mahalalele ziua şi noaptea. Odată, fiind urmărit de bărbatul uneia din conchistele sale,

cu care se primbla în trăsură, şi văzându-se strimtorat de aproape, scoate pistolul şi

trage să împuşte pe soţul trădat; glonţul însă nimereşte în unul din caii lui, calul cade

din ham şi beizadeaua scapă cu chica topor. A doua zi femeia adulteră era izgonită de

sub streaşina conjugală şi lăutarii improvizară cântecul:

C... ai fost, c... să fii,

La mine să nu mai vii!

Pe vremea aceea nu era lucru lesne de a fi galant şi nu fiecine îndrăznea a face curte.

Când un tânăr punea gând rău pe o fată, el putea să dea cu ochii de tatăl sau de fratele

ei, şi atunci, nici una, nici două, popa îi şi cânta *Isaiia dănţuieşte*, şi căsătoria, deşi silită,

era valabilă. Dacă bietul tânăr avea a face cu o muiere măritată, treaba devenea mai

serioasă, pentru că răsplata depindea mult de brasla la care aparţinea bărbatul ultragiat.

Măcelarii luaseră obiceiul să umfle pe galanţi cu ţeava, ca pe berbeci, şi-i trimitea acasă

în căruţă. Croitorii se serveau de foarfecile cele mari de teşghea. Un băcan ce găsise pe

un cuconaş sub scară, la nevasta lui, după ce l-a despuiat în pielea goală, l-a uns cu

cătran din creştet până în tălpi, i-a pus o pereche de coarne pe cap, l-a legat răstignit de

mâni pe un drug, i-a legat un căluş în gură şi l-a luat în şfichiul biciului pe pod, de fugea

lumea de dânsul ca de Ucigă-l toaca, încât nici chiar slugile lui nu au voit să-l primească

în casă. A doua zi l-a găsit vizitiul ascuns în ieslele din grajd. Pe un alt cuconaş bărbatul

l-a uns cu miere pe piele şi l-a lăsat o zi întreagă prada muştelor şi viespelor.

Unde se pomenea trotuar sau bulevard pe acel timp! ... Femeile erau încunjurate de

toate precauţiunile profilactice; ferestrele aveau zăbrele ca puşcăriile; porţile se

deschideau greu, căci erau înarmate cu broaşte tari; iar când o nevastă se ducea la o

rudă, la o prietenă sau la baie, ea era întovărăşită de două-trei jupânese bătrâne şi

credincioase. Fetele erau ţinute şi mai aspru; de-abia aveau voie să iasă în grădină, şi

grădina era încunjurată cu zid nalt sau cu uluci de scânduri de stejar. Nici măcar

peţitorii nu le vedeau până nu se isprăvea vorba de căsătorie, încât ginerele nu era

totdeauna sigur că a văzut bine faţa logodnicei sale.

O fată de boier mare, întoarsă dintr-un clauster de la Viena, unde fusese crescută şi

unde dobândise un talent muzical extraordinar pe clavir, a adus cu dânsa în casa

bărbatu-său preţiosul instrument. Într-o seară, boierul, zărind câţiva inşi cari se

pitulaseră lângă uluci ca să asculte frumoasele melodii ale junei diletante, s-a zbârlit de

gelozie, şi când a doua zi tânăra femeie s-a trezit, nenorocita! ... a găsit clavirul spart cu

toporul în mii de bucăţi. Mâhnirea ei a fost atât de mare, încât peste câteva săptămâni o

duse la groapă. Ea lăsase cu limbă de moarte să-i facă coştiugul din scândurile

clavirului, dar popa s-a împotrivit, zicând că fusese *vasul Necuratului*.

Arta era lucru necunoscut. În tot Bucureştiu nu se aflau decât un singur piano şi o

harpă. Muzica aparţinea lăutarilor şi cântăreţilor de la biserică. Persoană cu inspiraţii

artistice erau numai domniţa Ralu, fata cea mai mică a lui Caragea, natură aleasă,

posedând gustul frumosului în cel mai mare grad, admirătoare a muzicei lui Mozart şi a

lui Beethoven, hrănită cu scrierile lui Schiller şi Goethe. Ea găsise în câţiva tineri greci,

rude şi amici din şcoala grecească de la Măgureanu, studenţi admiratori ai tragediilor lui

Euripide şi Sofocle, un element pentru a pune în scenă câteva piese de teatru. Cu niţică

pânză croită şi cu hârtie poleită, domniţa organizase în apartamentele sale o mică scenă

pe care se juca în limba elenă *Oreste, Moartea fiilor lui Brutus* şi câteva idile ca *Dafnis*

şi Chloe.

Mai târziu a zidit un teatru la 'Cişmeaua roşie', în colţul stradei Victoriei şi a Fântânei,

pe locul unde se vede astăzi un felinar ascuns după o perdea de fier; un teatru în toată

forma, cu parter, cu stale, cu scenă şi cu mai multe rânduri de loje. Ruinele acelui

edificiu, ars la 1825, se mai vedeau până la 1840, când s-au mistuit în zidurile lui Ioan

Carătaşul.

Domniţa Ralu visa ridicarea teatrului grecesc. Pentru acest scop ea a trămis pe Aristia la

Paris, ca să studieze pe vestitul Talma. Ea a şi adus de la Viena o trupă de artişti nemţi

cari reprezentau opere şi drame. Din acea trupă făcea parte vestita Dilly, cântăreaţă şi

tragediană de un mare merit, ce venise la Bucureşti numai pentru o iarnă. Iar

îndrăgindu-se de unul dintre tinerii noştri boieri, a rămas în capitala noastră până când

a murit, dând naştere unuia din bătrânii noştri generali.

Avântul dat de domniţa Ralu artei dramatice a încetat cu fuga lui Caragea, dar mai în

urmă a găsit o slabă imitătoare în Smaranda Ghica din Gorgan, în casa căreia, după

zaveră, Aristia intrase ca institutor de copii. Acolo Iancu Văcărescu a căutat să puie

limba românească pe scenă; a încercat să joace pe *Britanicus* şi pe *Zgârcitul* lui Moliere,

dar surghiunele, războiul, muscalii şi câte şi mai câte calamităţi au amânat lucrul până

în 1833, când Câmpineanu a înfiinţat Societatea filarmonică.

Tulburările de pemprejurul ţării, precum răscularea lui Caragheorghe şi a lui

Pasvantoglu, incursiunile cărjaliilor, Eteria grecească şi revoluţia de la 1821 făcuseră să

zbârnăie în tinerii români coarda vitejiei. Lor începu să le placă armele, vânătoarea şi

călăria; feciorii de boieri luară un fel de aer de *cabadai*, termen adoptat de dânşii şi care

avea semnificarea de voinici.

În timpul lui Grigorie-vodă Ghica, pe la 1823-1824, cuconaşii nu lăsau să le scape nici

un prilej de a se îmbrăca cu poturi, cu mintean şi cu cepchen; a se lega la cap

cu *tarabolus* şi a-şi încărca *sileahul* de la brâu cu pistoale şi cu iatagan, precum şi a-şi atârna pala de gât.

Pentru cel mai mic lucru ei se serveau cu armele, încât, din pacinici

ce erau mai înainte, deveniseră arţăgaşi şi tulburători. Între toţi se deosebeau mai cu

seamă Iancu, feciorul lui beizadea Costachi Caragea şi al Raliţei Moruzoaiei, fraţii

Bărcăneşti, Bărbucică, nepot de fată al banului Barbu Văcărescu şi câţiva alţii cari se

ţineau de ştrengării şi ajunseseră a fi spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cişmegiu

cu lăutari pe iarbă verde şi, cum răsărea luna, plecau cu ghitare şi cu flaute la serenade

pe sub ferestrele fetelor şi a nevestelor frumoase. Până-n ziuă vuiau mahalalele de

cântece, de gâlcevi, de bătăi şi de lătrări de câni.

Într-o noapte tânărul Palama, voind să gonească pe donjuanul Bărbucică Catargiu de la

ferestrele logodnicei lui, s-a pomenit cu un cuţit în pântece. Nenorocitul, scăldat în

sânge, a putut de-abia profera numele acelui care-l lovise; şi muma lui, în desperare, a

alergat la palat şi a sculat pe vodă cu ţipetele sale. Grigorie Ghica porneşte pe baş-

ciohodar Măciucă, care şi aduce la curte pe Bărbucică, îl trânteşte la pământ şi din

porunca domnească îi trage o falangă, apoi îl trimite surghiun la mănăstire. De acolo

bietul donjuan păţit a pornit la Paris cu gând să studieze pictura, artă pentru care credea

că are o mare vocaţiune.

Anarhia domnea în toate, şi lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă,

astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s-ar fi împuşcat la vânătoare, ucigaşul

rămânea nepedepsit.

În una din petrecerile la care luau parte mai mulţi tineri, pe când se întorceau în

Bucureşti, într-o căruţă cu patru cai se găseau trei tineri: Iancu Caragea, Dimitrachi

Bărcănescu şi Iancu Creţulescu, poreclit Ursu mai târziu, pentru că o ursoaică îi

dezmierdase obrazul cu labele ei. Cei doi dintâi, luându-se la ceartă, trag cu pistoalele

unul într-altul, şi căruţa intră în curtea Moruzoaiei ducând pe fiul şi pe nepotul ei înecaţi

în sânge. Peste trei zile, două dricuri se urmau unul pe altul, ducând la locaşul cel

vecinic pe doi din tinerii cei mai eleganţi şi mai frumoşi ai Bucureştilor.

Stranie epocă! ... Numai venirea muscalilor la 1828 a pus capăt acestei vieţi zvăpăiate a

tinerilor cuconaşi, luându-i ca comisari (mehmendari) pe lângă generalii ruşi, pentru

înlesnirea aprovizionării oştirilor cu proviant şi cu cară. La 1831 cei mai mulţi au încins

sabia, scriindu-se în miliţia naţională.

ION GHICA

SCRISORI CATRE VASILE ALECSANDRI

Introducţiune

Când am început a înţelege cele ce se petrec în lume, intrase de curând în cursul

timpului un secol nou, secolul al XIX-lea, secol mare şi luminos între toate, menit a

schimba faţa lucrurilor pe pământ, de la apus la răsărit; secol care a adus cu dânsul o

civilizaţiune cu totul şi cu totul nouă, nebănuită şi nevisată de timpii anteriori;

civilizaţiune ieşită din descoperirile ştiinţifice datorite geniului omenesc, care a dat

râurilor, mărilor şi oceanelor vapoarele, a înzestrat continentele cu drumuri-de-fier, a

luminat pământul cu gaz şi cu scânteia electrică, ne-a dăruit telegrafia, telefonia şi

fotografia; prin mecanică şi prin chimie a transformat toate artele şi măiestriile, a însutit

şi înmiit producţiunea şi a rădicat pe om din robie şi din apăsare la egalitate şi libertate;

a văzut renăscând ca din cenuşe state nouă ca Grecia, ca Belgia, România, Serbia şi

Bulgaria. Secolul acesta a văzut la lucru atâţia oameni de geniu, cari s-au ilustrat în

ştiinţe, în arte şi în litere, pe Humboldt, pe Cuvier şi pe Arago; pe Goethe, pe Byron şi pe

Victor Hugo; pe Beethoven, pe Meyerbeer, pe Rossini şi pe Wagner; pe Watt, pe

Franklin şi pe Pasteur.

Pe la anul 1821 tunul încetase d-a răsuna în Europa; el îşi produsese efectul: deşteptase

naţionalităţile, una câte una, din amorţeala în care erau căzute de secoli, şi România

scăpa din ghearele fanarioţilor. Grigorie Ghica, nepot de frate lui Grigorie-Vodă Ghica al

Moldovei (asasinat pentru împotrivirea sa la cedarea Bucovinei), şi Ioniţă Sturdza,

numiţi de Poartă domni al Principatelor, erau amândoi români cu naşterea şi cu inima.

Boierii începuse a se zice români, a vorbi şi a scrie româneşte şi a se dezbăra de

morfologia cuvintelor de felul lui pliroforisi, metachirisi, plictisi, care se întinsese chiar

asupra cuvintelor ca regularisi şi pursuivarisi.

Şcoli româneşti de învăţământ secundar se deschisese în Sfântu Sava şi în Trisfetitele, şi

mai mulţi tineri erau trimişi să studieze în Franţa, în Germania şi în Italia, destinaţi ca,

la întoarcerea lor în ţară, să predea ştiinţele înalte: filozofia, dreptul, matematicile,

ştiinţele naturale şi fizice în limba română.

De la zaveră rămaseră în ţară trupe turceşti, un beşliaga cu câţiva neferi în fiecare judeţ

şi doi baş-beşli-aga, unul cu reşedinţa în Bucureşti şi altul în Iaşi. Beilicul după malul

stâng al Dâmboviţei de la Jicniţa şi beilicul de lângă Sfânta Vineri din Iaşi erau cazărmi

turceşti.

Mai tot malul stâng al Dunărei, pe o depărtare de mai multe kilometri de râu, era rai al

fortăreţelor Brăila, Giurgiu, Turnu, Calafat şi altor poziţiuni întărite. Dup-atunci a

rămas unor sate riverane numirile de Vizir, Mola-Braim, Mola-Scorţaru, Muftiu, Nazâru

şi altele. Acele sate erau sub imediata protecţiune a unor turci puternici din cetăţi; nici

proprietarii, nici autoritatea domnească nu îndrăzneau să calce în acele pământuri,

domenii întinse cari astăzi se arendează fiecare cu sute de mii de franci pe an, precum

sunt domeniurile Brăilei şi Giurgiu, Moşia-Mare a Ipsilantoaiei, Paraipanu lui Arsake şi

multe altele pe cari proprietarii lor le părăsise, sau se vindeau pe nimica, ca şi bălţile,

stuhăriile şi pădurile din insule, de la cari românii nu puteau trage nici un venit şi se

foloseau numai turcii.

Silistra-valesi, begler-beiul Rumelii, avea mai mare putere în Principate decât domnii.

Pe un singur ordin al lui Gavanozoglu către beş-beşli-aga din Iaşi, a zburat capul

boierului moldovan Hasanache, luat fără voia lui vodă, ziua în amiaza mare, din curtea

domnească, unde ocupa foncţiune militară. Grigorie-vodă Ghica a trebuit, după cererea

lui chehaia-beg, să aresteze pe boierul Alecache Villara, care îi era nepot de soră prin

căsătoria cu fata lui Rallet, să-l dea pe mâna paşei de la Giurgiu, să-l trimită surghiun la

Eski-Zagra, unde a fost deţinut mai mulţi ani la Zindan.

Până pe la 1826, cârjaliii făceau incursiuni prin ţară şi veneau până la barierile

Bucureştilor tăind şi pârjolind.

Principatele erau cu numele şi cu faptul grânarul sultanului. Nici un product nu putea să

iasă din ţară până mai întâi nu se aproviziona toate serhaturile cu trebuincioasele

garnizoanelor şi locuitorilor cetăţilor dunărene, cu oi, grâu, orz, ovăz, unt, miere, cerviş,

seu etc., cari se luau de capanlii de la săteni români, cu voie, fără voie, pe preţurile ce se

fixau pe fiecare an de marele capan din Ţarigrad: pe şase lei chila de orz, zece parale

ocaua de unt, douăsprezece parale mierea etc.

Guvernorii provinciilor din apropierea Dunărei şi, mai ales, paşii Silistrei, Rusciukului şi

Vidinului erau aleşi totdeauna dintre turcii cei mai viteji, cei mai ispitiţi în războaie şi

mai dârji, tot viţă de derebeghi, de cei de cari tremura chiar saraiul împărătesc, ca

Pasvantoglu, Caraosmanoglu, Mustafa Bairactaru, Hussein-paşa, Said Mirza, Tahir

Bosnali, Gavanozoglu. Ei tractau pe domnii noştri ca pe nişte zapcii, le trimeteau ordine

scrise şi verbale, ş-apoi pas să nu le fi urmat. Pentru a zbura capul unui domn era destul

să vie în Bucureşti sau în Iaşi un capugiu cu un gealat, să arate arzul sultanului, şi capul

domnului era luat în traistă şi dus la Ţarigrad. Astfel a căzut capul lui Grigorie-vodă al

Moldovei, al lui Hangerliu, domn al Valahiei.

Într-o călătorie ce am făcut în munţi cu poetul Alexandrescu, am găsit la Cloşani în

Mehedinţi pe unul banul Niculae, ţăran cu iţari şi cu cojoc, dar cu barba mare şi ras la

cap, ceea ce-i da un aer de boier. El ne-a povestit cu multă vervă cum ajunsese deodată

ban mare.

Badea Niculae, clăcaş din satul Băileşti din Dolj, fusese scăunaş, adică comisionarul

unui turc din Vidin, anume Mustafa, pe seama căruia strângea zaherea de prin satele

vecine pe preţurile capanului. Într-o zi Mustafa dispare din Vidin, şi bietul Niculae,

după ce alergă vreo trei ani căutându-l în toate părţile cu răboajele contabilităţei legate

de brâu, află în sfârşit că acel Mustafa se găsea în Ţarigrad. Turcu, în vestita răsculare a

ienicerilor contra lui sultan Selim III, ajunsese tare şi mare, devenise acel fioros vizir

Mustafa Bairactaru, spaima ienicerilor.

Badea Niculae, oltean cutezător, cum îi află de ştire, îşi ia răboajele ş-o pleacă să-l

găsească ca să-şi încheie socotelile. Ajuns la Ţarigrad, nu se sperie nici de cavaşi, nici de

capugii, cari îi opreau intrarea conacului vizirial, împinge, răstoarnă şi dă năvală drept

în odaia lui Mustafa Bairactaru.

Fostul său amic şi asociat, cum îl vede, i s-aruncă în braţe, zicându-i:

– Bre Niculae, bine ai venit! A sosit vremea să te procopseşti şi tu după urma mea.

Rămâi aici să zic să-ţi dea tainuri. Voi să te fac om.

– Cum vrei tu, Mustafa - îi răspunde Niculae - să-mi las eu ţara, cuprinsul meu unde m-

am născut şi unde voi să mi se odihnească oasele când oi muri?

– Dacă e aşa - îi zice vizirul - spune-mi ce este mai mare acolo la voi? Aceea voi să fii.

– Apoi, deh! Mai mare decât toţi la noi este Vodă, răspunde Niculae.

Turcu, la aceste cuvinte, stă niţel pe gânduri, cu mâna pe barbă, ş-apoi îi zice:

– Vezi, asta o să fie cam greu, pentru că la numirile astea de Bogdan-beg şi de Iflak-beg

se amestecă totdeauna diavolii ceia de elcii, scot la maidan fiecare pe câte un cirac,

aleargă pe capete, ei şi dragomanii lor, în sus şi-n jos, pe la toate regealele; fac fel de fel

de intrigi, strigă de-ţi ia auzul, şi aduc mare supărare şi năduf sultanului. Dar spune-mi,

după domn ce vine?

– Cine să vie? Vine mitropolit, răspunde Niculae.

– Ei bine, mitropolit să fii! şi ia condeiul să scrie.

Niculae, speriat că vrea turcu să-l facă mitropolit, sare strigând:

– Stai, Mustafa, nu scrie, că eu am nevastă şi copii, păcatele mele! Acolo nu e ca la voi,

mitropolitul trebuie să fie călugăr şi arhiereu. Cum să-mi las eu nevasta, să mă duc să

mă călugăresc? Nu fac una ca asta o dată cu capu.

– Dar după mitropolit ce vine? întrebă iar Mustafa.

– După mitropolit, boier mai mare este banul cel mare.

– Ban mare fii, dar!

Porunceşte de-i aduce îndată un caftan şi-l îmbracă, îi dă şi o scrisoare vizirială către

domnul Valahiei.

Niculae ia scrisoarea, o bagă în sân şi o pleacă cu dânsa la Bucureşti drept la vodă, care,

citind-o, rămâne pe gânduri, că nu era de glumă cu Mustafa Bairactaru. Să nu facă pe

Niculae ban mare, îşi găsea beleaua cu viziru; să-l facă, îşi aprindea paie în cap cu boierii

ţării. Aşa s-a hotărât să intre la tocmeală, crezând că doar l-o împăca cu un zapcilic, o

vătăşie de plai, cu o isprăvnicie cel mult; dar badea Niculae, la toate propunerile lui

vodă, răspundea, ţinând-o una şi bună cu vorba:

– Cum a zis Mustafa!

Vodă, dac-a văzut ş-a văzut că n-o scoate la căpătâi, porunceşte de-i aduce o cărucioară

de poştie, cheamă pe un edecliu şi-i dă pe Niculae în seamă să-l ducă la munte la

Cloşani, cu ordin către vătaful de plai d-acolo că nici pasăre măiastră să nu-i afle de

ştire.

Când l-am văzut, bietul om trăia de vreo treizeci de ani în Cloşani, uitat cu totul de ai lui,

dar iubit şi stimat de locuitorii plaiului, cari toţi i se închina cu respect şi-i zicea banul

Niculae.

Vodă a avut noroc că vizirul Mustafa Bairactaru, strâmtorat de aproape de ieniceri,

apărând pe sultan Mahmud II, nepotul nenorocitului Selim, a preferit mai bine să puie

foc prăfăriii, să saie în aer cu palat cu tot decât să cadă pe mânile ienicerilor. Aşa n-a

apucat să afle de renghiul jucat amicului său Niculae, pe care până la moarte îl credea

ban mare în Ţara Românească.

De altfel, înăuntru ţărei domnii erau stăpâni, şi stăpâni absoluţi; tăiau şi spânzurau; rar

însă, foarte rar, uzau de această prerogativă; se mulţumeau a trage supuşilor lor, din

vreme în vreme, câte-o falangă bună, având, bineînţeles, precauţiunea a aşterne postav

roşu când tălpile erau viţă de boier cu caftan.

Pe hoţii de cai şi pe omorâtori îi trimeteau la Telega, la Slănic sau la Ocnele-Mari sau îi

aruncau în câte-o ocnă părăsită.

Pe borfaşi îi da prin târg, bătându-i la spete.

Pe măcelari şi pe brutari, când îi prindea cu ocaua mică, îi ţintuia d-o ureche în mijlocul

târgului.

Femeile vinovate le espunea în piaţă legate de un stâlp, cu capul ras.

Pe feciorii de boier, când făceau vreo neorânduială sau vreo necuviinţă, îi poftea la cafea,

în odaie la cămăraş, la tufecci-başa sau la baş-ciohodar, şi acolo li se trăgea câteva nuiele

la tălpi, ca să le vie mintea la cap, ş-apoi surghiun la vreo mănăstire.

Dacă vreun boier prindea prea multă poftă de vorbă, se bănuia sau se dovedea că ţinea

corespondenţă cu Ţarigradu, se pomenea pe la miezul nopţii cu vizita unui edecliu

domnesc, care-l scula din somn, îl lua în căruţa de poştie şi-l ducea surghiun la

Mărgineni, la Snagov sau la Poiana-Mărului; sau cel puţin îl mărginea în casă sau la

moşie cu pază, ca să nu comunice cu nimeni. Când vina era mai grea, edecliu îl pecetluia

ca să nu se poată primeni cât ţinea osânda.

Grigorie-vodă Ghica, când s-a dus la Ţarigrad să primească domnia de la sultan, luase cu

dânsul pe un boier, anume Filip, fiul unui marseliez pribegit, venit cu Ipsilant. Acel Filip

făcuse cunoştinţă cu un împiegat al Porţii şi, la întoarcerea sa în ţară, scria turcului cele

ce se petreceau la domnie, ceea ce aflând Grigorie-vodă Ghica a pus de l-a pecetluit şi l-a

surghiunit.

Deşi domnii aveau fiecare un postelnic pentru relaţiunile cu consulii, dar acţiunea acelor

funcţionari se mărginea mai mult în cele ce privea interesele sudiţilor streini; iar

cestiunile adevărat politice şi internaţionale erau tractate mai totdeauna la Ţarigrad de

reis-efendele Porţii cu elciii puterilor interesate. Lucrurile se petreceau totdeauna cam

în modul următor:

Mihai-vodă Sturdza, pe la anul 1842, ducându-se în voiaj în streinătate, încredinţase

trebile domniei vărului şi ministrului său favorit, logofătului Costache Sturdza. Tot p-

atunci consulul grecesc, lipsind şi el în concediu, lăsase cancelaria consulatului în seama

unui dăscălaş anume Căminarache, om de casă şi de masă boierului Sturdza. Grecu,

îngâmfat să se vadă el reprezentant de putere europeană, îmbracă haine cusute cu fir, îşi

trânteşte în cap o şleapă cu pene, îşi pune spanga la brâu şi o pleacă să facă vizită oficială

locotenentului de domn. Glumeţul Costache Sturdza, când îl vede gătit astfel, îl apucă

râsul şi-l primeşte cu: "Ce e asta, caraghiosule?"

Grecuşorul, nemulţumit de o asemenea primire, se supără, părăseşte salonul

ministrului, se duce la consulat, dă bandiera elinească jos şi rupe relaţiunile cu guvernul

Moldovei, declarând că s-a făcut ofensă regelui Othon, în persoana reprezentantului său.

Afacerea ajunge la Constantinopol, unde ministrul Greciei aleargă în toate părţile,

cerând reparaţie de la Poartă, şi după trei luni de negocieri şi intervenire a mai multor

puteri amice se hotărăşte ca postelnicul cel mare al Moldovei să se ducă în plină

uniformă la consulatul elinesc din Iaşi, să esprime părerea sa de rău pentru

neînţelegerea urmată şi după aceea să asiste la rădicarea steagului grecesc, care să se

facă cu muzică şi cu onoruri militare.

După îndeplinirea acelor formalităţi, grecu, îmbrăcat iar cu uniforma ştiută, se duce să

facă vizită locotenentului domnesc, şi atunci marele logofăt îl primeşte cu mâna întinsă,

răsturnat într-un fotoliu, zicându-i: "Na, mascara, vino de sărută mâna". Grecu i-a

sărutat mâna şi astfel s-a închis incidentul. Caminarache a făcut chef mare în ziua aceea,

că de trei luni fusese înţărcat de la masa bogată în mâncări bune şi vinuri alese a

măreţului boier Costache Sturdza.

Acum vreo cincizeci de ani populaţiunea ţărei se compunea numai de români, afară de

câteva sute de familii de greci, venite cele mai multe în urma fanarioţilor, de câţiva

armeni refugiaţi din Turcia; nemţi foarte puţini, iar de ovrei nici vorbă. Rar, foarte rar se

auzea prin oraşe câte un bocceagiu strigând: "Marfă, marfă", cu legătura rezemată pe

cot. Invaziunea jidovească a început cam după la 1830, de când în Austria şi în Rusia îi

iau la oaste; aşa că, până pe vremea Regulamentului, locuitorii ţării erau împărţiţi în

mai multe categorii sau clase:

1. Clasa ţăranilor de la sate, talpa casei, cum s-ar zice, care plătea dări şi ducea toate

sarcinile statului, se deosebea în:

Clăcaşii, aşezaţi pe moşii boiereşti, mănăstireşti sau domneşti. Ei clăcuiau, adică plăteau

proprietarului în muncă chiria pământului pe care locuiau şi în care se hrăneau; şi în:

Moşneni sau *rezaşi*, adică proprietari mici, şezători la ţară în pământurile lor.

2. Câteva mii de ţigani, robi ai boierilor, ai mănăstirilor sau ai statului.

Aceştia se deosibeau în:

Netoţi, oameni fără casă şi fără şatră, nomazi, umblau în cârduri cu capul gol, netunşi,

despletiţi şi nepieptănaţi, înveliţi în câte-o otreapă, o rogojină sau un ţol vechi, rupt şi

soios, ca într-o manta, ducând copiii în cârcă sau în glugă; furau ce puteau şi mâncau ce

găseau: hoituri împuţite, câni, pisici şi mortăciune; când apăreau undeva, era spaimă.

Armaşul Manolache Florescu a căutat să-i stabilească, împărţindu-i ca robi pe la

proprietarii cari au voit să-i primească pe moşiile lor; a luat chiar el pe moşia sa din

judeţul Dâmboviţa, Vizureşti, mai multe familii de le-a aşăzat acolo. Ştiu că mulţi au

murit de inimă rea, văzându-se deveniţi stătători; dar cei cari au rămas muncesc

pământ.

Ţigani de laie, nomazi şi ei, dar aveau şatre sau corturi; ei se deosebeau, după meseriile

ce esersau, în: rudari, ursari, cărămidari, fierari, spoitori şi salahori la zidiri. În vremi

mai vechi, unii erau aurari şi îşi plăteau birul către visterie din aurul ce găseau în râurile

de la munte.

Armaşul cel mare avea toată autoritatea asupra robilor statului, strângea birul de la ei şi

uneori profita de salahoria lor ca să-şi facă pe ieftin o căscioară la ţară sau la Bucureşti.

Ţigani de vatră, mai toţi robi boiereşti sau mănăstireşti, erau meseriaşi sau servitori pe

la casele stăpânilor şi proprietarilor lor, unde slujeau zi şi noapte, îmbrăcaţi sau

despoiaţi, mâncaţi sau nemâncaţi, dar totdeauna desculţi şi bătuţi.

Robii boierilor şi mănăstirilor nu plăteau nimica la stat, erau proprietate absolută a

stăpânilor, puteau să-i vânză cum voiau, în familii sau izolaţi.

3. Boierănaşii, neamurile şi mazâlii sau nobilimea cea de la ţară, în care se aflau mulţi

din urmaşii domnilor şi boierilor vechi cei mai ilustri, erau scutiţi de dări către stat, dar

nu aveau alte prerogative, nici privilegiuri.

4. Populaţiunea oraşelor se compunea de meseriaşi şi neguţători, împărţiţi în isnafuri

sau corporaţii: croitori, cavafi, işlicari, curelari, ceaprazari, tabaci, braşoveni, gabroveni,

bogasieri, lipscani şi zarafi; fiecare corporaţie cu starostele său.

5. Câteva sute de boieri mici, fără barbă, zişi starea a doua şi a treia, între cari se

prenumărau edeclii domneşti, başciohodaru, tufecci-başa, divictaru, cafegi-başa,

stolnici, şătrari, slugeri, medelniceri, cluceri de arie etc., până la serdari, căminari şi

cluceri mari.

6. Boieri zişi de starea întâia, boieri cu barbă, ale căror ranguri începea de la agă şi

spătar până la logofăt al credinţei, treizeci sau patruzeci la număr; dintre aceştia se luau

slujbaşii cei înalţi administrativi şi judecătoreşti.

De la logofăt al credinţei în sus, rangurile de logofeţi de Ţara-de-Sus şi de Ţara-de-Jos,

de vornic de Ţara-de-Sus şi de Ţara-de-Jos, până la ban mare inclusiv, zece sau

doisprezece cel mult, formau ceea ce se numea protipendada.

Boierii cei mari purtau contoş şi pe cap gugiuman de samur. Cei *halea* ţineau dinaintea

lui vodă, la ceremonii, bastoane lungi de abanos cu mânerul de fildeş. În ziua când

cineva îmbrăca caftan de boier mare, era trimis acasă cu alai, călare pe cal domnesc.

Acolo îl aştepta berber-başa al curţei care-l rădea, însemnând cu briciu pe unde să lase

să-i crească barba. În tot timpul acestei ceremonii îi bătea în curte meterhaneaua cu

surle, cu tobe şi tumbelechiuri.

În vârful piramidei de clase era domnul cu cabaniţă şi cucă, cu sabie, topuz şi tui.

Boierii mari şi mici nu numai că nu plăteau nici o dare către stat, dar aveau şi privilegiul

de a scuti un număr de dajnici, de la trei până la optzeci, după importanţa rangului la

care era ajuns; aceşti scutiţi erau scutelnici şi posluşnici boierilor şi, în loc de a plăti

dările lor către stat, le plăteau patronilor boieri, în bani sau în muncă. Regulamentul

organic a desfiinţat acest privilegiu pentru viitor, conservând acelor ce-l aveau la 1831 o

rentă viageră în bani pe care-i primeau de la visterie, rentă care astăzi este, cred, cu totul

stinsă.

Birul către stat se făcea în lude. Marele vistier întocmea tabele pe judeţe, pe plăşi şi pe

sate, după trebuinţele ţăranului. Acea tabelă, cum ajungea la sat, obştea se aduna

duminica în sobor la uşa bisericii şi făcea cislă, puind asupra fiecărui sătean o dare

potrivită cu starea şi cu puterea sa.

Veniturile celealalte, otcupurile sau huzmeturile, precum oieritul, vinariciul, vămile,

ocnele şi altele se vindeau la mezat de marele vistier şi se adjudecau acelor cari ofereau

preţurile cele mai favorabile. Acei antreprenori sau otcupcii erau cei mai mulţi armeni şi

greci, oameni veniţi cu domnii fanarioţi din părţile Turciei: un becer sau cuparu

Manolache, un Polisache, un Manuc sau un Privilegiu; aceştia, întinzând bine sfoara, se

îmbogăţeau în doi-trei ani. Mulţi din pretinşii noştri nobili de astăzi, cărora nu le ajungi

cu strămurarea la nas, datoresc celebritatea şi averea lor otcupurilor.

Erau unele funcţiuni publice fără leafă; remuneraţia titularului era lăsată în seama

vredniciei sale, s-o facă cât putea mai lucrativă.

Logofătul Fănică, împiegat al hatmaniei, care era unul din amploiaţii de această

categorie, într-o dimineaţă, după ce se răsese bine pe obraz şi pe cap şi se spălase, ieşise

în curte, legase un căpătâi al taclitului de clanţa uşii şi se încingea peste antiriu,

învârtindu-se şi strângându-se în brâu, când un ceauş îi aduce înainte doi împricinaţi

să-i judece. Unul se jăluia că, tras în gazdă la un han de la capul Podului Mogoşoaii,

când s-a sculat a doua zi, nu şi-a mai găsit cizmele, furt despre care acuza pe un alt

călător care dormise într-o odaie cu dânsul.

– Ai auzit tu, mă? zice logofătul Fănică, adresându-se către părât, de ce ai furat cizmele?

Să le dai omului înapoi, că te ia dracu!

Părâtul se apăra tăgăduind; atunci logofătul Fănică se întoarce către părâş şi-i zice:

– Auzi, că de unde să ţi le dea, dacă nu ţi le-a furat el? Şi, după ce unul repetează vreo

trei-patru ori că acela îi furase cizmele, şi celalalt tăgăduieşte, logofătul Fănică închide

dezbaterile, zicând ceauşului:

– Ai! ia-i ceauş! Am înţeles pricina; închide-i pe amândoi la gros, să dea fiecare câte

cinci lei, şi dacă nu au parale, să le iei epingelele.

Dreptatea s-a făcut într-un minut, dar nici până azi nu se ştie cine a furat cizmele

călătorului.

Pe vremile acelea, şi până mai încoace, nu esistau în ţară nici şosele, nici poduri peste

gârle; la cea mai mică viitură de ape comunicaţiunile încetau, la malurile vadurilor stau

carăle şi căruţele adunate ca la bâlci, câte-o săptămână, aşteptând să scază apa, să poată

trece. Vara, când era uscat, şi iarna pe pârtie, caii de poştie, mici şi slabi ca nişte pisici,

zburau cu trăsura după ei, cu o iuţeală de douăzeci şi douăzeci şi cinci de kilometri pe

oră, pe când toamna şi primăvara, când era pământul desfundat de ploi, d-abia puteau

lua o poştă într-o zi, şi acea cu vai, cu chiu, cu gură multă şi cu bice bune. Cine-şi mai

aduce aminte astăzi de noroiul adânc de un cot din zăvoiul Orbului, sau de vestitul

Codru Herţii în care pocnea picioarele cailor şi lăsau tipar la fiecare pas!

Mulţi ieşeni poate că n-au uitat timpii dintâi ai Unirei Principatelor, când, pentru a veni

toamna la Cameră la Bucureşti, luau mai bine drumul pe la Cernăuţi, Lemberg, Viena şi

Pesta, de unde se puneau în vapor şi veneau pe la Giurgiu, decât a veni d-a dreptul pe la

Focşani şi Buzău.

A călători noaptea nici vorbă, căci trebuia să tragi la gazdă când era soarele de-o suliţă

sus pe cer, dacă nu voiai să faci cunoştinţă cu vreun Grozea, un Petraru, un Tunsu sau

Belivacă.

De-o jumătate de secol, Moldova pierduse, prin luarea Bucovinei, cele mai frumoase

ţinuturi ale sale, şi nu trecuse mulţi ani de când o altă parte a ei, Basarabia, fusese

adjudecată Rusiei, şi gurile Dunărei cu Delta cu tot treceau una câte una, în domeniul

muscălesc, aşa că pe la 1840 chiar malul drept al canalului Sfântu Gheorghe, pe o

distanţă de mai multe kilometri, se găsea în puterea ţarului.

Am văzut pe baş-beşli-aga părăsind cazarma beilicului şi ieşind cu trupele sale pe la

bariera Şerban-Vodă, pe când, pe la bariera Moşilor, generalul Roth intra în Bucureşti

cu avangarda rusească.

Am văzut ţara guvernată de Pahlen, de Zaltukin şi de Kisselef, cu Bârzof şi cu Pazarnicu.

Puneam noaptea urechea pe pământ la Ghergani şi număram tunurile cari băteau

Silistra.

Am pomenit domnia lui Grigorie-vodă Ghica şi pe a frate-so Alexandru-vodă, domnia lui

Bibescu cu căpitan Costache chehaia, ucenicu şi imitatorul Pazarnicului.

Pe atunci scriitorii cancelariilor se ziceau piseri, şefii de serviciu nacealnici, masa sau

biurou se numea stol şi şeful de masă stol-nacealnic; scriptele cancelariei se numeau

ciorna, sprafca, otnoşenie, pricaz şi sdelca; ofiţerii se numeau prapurcici, porucici,

polcovnici şi pot-polcovnici.

Slavismul îşi încerca conchista prin biurocraţie şi prin armată, precum odinioară o

încercase prin biserică cu blagoveştenie, preobrejenie, blagoslovenie, bogoslov, zlatauz,

pristol şi denie.

Am asistat la înfiinţarea Societăţii literare şi societăţei "Frăţia" şi la răscularea de la

1848.

Am văzut îndoita alegere a lui Cuza-vodă, proclamarea Unirei Principatelor şi lovitura

de stat.

Am asistat la noaptea de 11 fevruarie la plebiscitul lui vodă Carol de Hohenzollern, apoi

la declararea independenţei României şi a regatului şi la încoronarea regelui Carol I.

În epoca de tranziţie, prin care a trebuit să trecem ca să ieşim din starea de umilinţă în

care eram căzuţi şi să ne rădicăm la o viaţă civilă şi politică, am putut avea multe şi mari

decepţiuni, am putut întâlni în cale fel de fel de caractere: oameni, unii slabi de înger,

cari la momentul chemărei au lipsit de la datoria lor, alţii, regretând o stare de lucruri în

care trăise, care le convenea şi le profita poate, se uita cu dor la trecutul ţărei; pe alţii,

îngrijaţi de repegiunea cu care se succedau aspiraţiunile şi exigenţele naţionale,

rămâneau înapoi; pe mulţi îngâmfaţi de succesele naţiunei, la cari nici cu gândul nu

gândise, îşi atribuiau lor tot meritul, fără a voi să recunoască cea mai mică participare

nici mersului natural al lucrurilor, nici împrejurărilor dinafară. Am putut vedea oameni

orbiţi de invidie sau de ambiţie cari nu au cruţat nici intriga, nici clevetirea, pentru a

ajunge sau pentru a se susţine la putere sau la favoare, sau pentru a-şi face o

popularitate.

Dar numărul tuturor acestora se pierde în negura mulţimei, ş-apoi chiar lor nu li se

poate imputa lipsa de patriotism, pentru că, la timpi de cumpănă grea, i-am văzut pe toţi

uitându-se cu trupul şi cu sufletul la glasul ţărei.

"Fericiţi sunteţi voi, tinerilor români, ne zicea Michelet; în ţara voastră totul e de făcut,

fiecare din voi se poate distinge şi chiar ilustra prin fapte patriotice şi măreţe."

Pe când Michelet rostea aceste cuvinte, numele de român nu trecea încă dincolo de

Carpaţi şi de Dunăre; mulţi din tinerii noştri aflaţi la studii în Viena, în Munich sau în

Paris se credeau umiliţi d-a aparţine unei naţionalităţi necunoscute în lumea europeană.

Le era ruşine chiar de numele lor de familie şi de botez; fiii lui Ion, lui Gheorghe sau lui

Ilie se porecleau Ioanidi, Gheorghiadi sau Iliadi. Astăzi îşi zic româneşte Ionescu,

Gheorghescu şi Iliescu; ba chiar fiii lui Iacob, lui Moise şi lui Teohari îşi dau numele de

Iacovescu, Moisescu sau Teoharescu, crezând ca ţiganii că lulelei, dacă i-o zice pipă,

românu n-o s-o cunoască. Chiar francezii, în mijlocul cărora trăia sute de tineri români,

ne numea până acu vreo douăzeci de ani valac şi moldav sau valav şi moldac, sau, cu un

singur cuvânt, moldovalac, iar ţării îi zicea Moldavie, Valachie, Moldaquie, Valavie şi, cu

un singur cuvânt, Moldavalachie.

Astăzi numele de român şi de România, ca naţiune şi ca stat, sunt cunoscute în toate

colţurile lumei civilizate, şi orice fiu al patriei îl poartă cu mândrie.

Din natura lui, românul este modest, chiar sfiicios, aş putea zice; şi de i se poate imputa

ceva, ar fi că nu are destulă încredere într-însul. El preţuieşte mai mult decât pare; nu

este nici lăudăros, nici pretenţios. Ori de câte ori am văzut la noi în ţară un fanfaron, un

om care se crede mai mult decât este, un om care să pretinză că le ştie şi le poate toate,

am avut ocazie să mă conving că era viţă de strein.

Când era vorba d-a se înfiinţa Curtea de casaţie, mulţi din oamenii noştri politici se

întrebau unde o să găsim douăzeci de legişti învăţaţi şi ispitiţi, cu cari să se poate pune

în mişcare o asemenea înaltă instituţiune; şi mai toţi deputaţii sta la gânduri dinaintea

acelui argument. Nevoia ne-a silit să îndrăznim, şi Curtea noastră de casaţie nu este mai

prejos în lumini şi capacitate decât instituţiunile de acelaşi ordin din ţările cele mai

înaintate în ştiinţa dreptului.

A fost un timp, şi nu prea demult, când corespondenţa în streinătate se făcea prin

cancelaria rusească şi austriacă, care lua scrisorile şi pachetele noastre de le espeduia cu

o espediţiune organizată în toată forma la noi în ţară, cu biurouri în toate oraşele

noastre. Reprezentanţii puterilor streine se împotriveau la ideea de a se trece acest

serviciu la poşta română. "Unde vă sunt - îmi zicea unul din consuli - oamenii speciali,

capabili şi esperimentaţi, cărora să le putem încredinţa corespondenţa noastră

diplomatică şi interesele supuşilor noştri?" Am răspuns acelui diplomat că, precum am

putut învăţa calculul diferenţial şi integral, aşa că manipulăm funcţiunile

dx/dy şi □dx/dy,

tot aşa de bine ca şi Delaunay şi Puiseux, nu mai puţin eram siguri a învăţa, dacă nu în

câteva săptămâni, dar în câteva luni, a manipula primirea, espeduirea şi distribuirea

scrisorilor şi pachetelor ca şi împiegaţii poştei ruseşti şi austriece. Nevoia ne-a silit să

luăm asupră-ne acest serviciu, şi chiar de la început el s-a făcut într-un mod satisfăcător;

şi astăzi nimeni nu-i poate nega dreptul de a se compara şi a rivaliza cu serviciile

telegrafo-postale cele mai bine organizate.

"Voiţi să răscumpăraţi drumurile-de-fier - zicea un senator - dar unde vă sunt oamenii

cari să ştie a le administra, unde o să găsiţi împiegaţi capabili să le puie în mişcare, unde

vă sunt inginerii cari să le poată repara la trebuinţă?" Dinaintea unor asemenea

argumente mulţi stau pe gânduri să voteze alb sau negru. Dar nevoia ne-a silit să luăm

pe seama statului rezoul cel mai lung; şi putem zice că, chiar din ziua dintâi, serviciul s-a

făcut în toată regula şi în toată securitatea, cu împiegaţi români; şi nimeni nu poate

tăgădui că liniile au fost totdeauna în bună stare, fără a regreta administraţiunile

anterioare ale lui Strussberg, Bleichröder sau Staat's Bahn.

Nu voi pretinde că tot ce s-a făcut în ţara noastră de un sfert de secol încoace este

perfect, dar îmi permit a observa pesimiştilor şi impacienţilor că nici o ţară din lume n-a

progresat aşa de mult ca ţara noastră într-un aşa de scurt timp, şi că orice progres

începe printr-o stare neguroasă şi plină de nedomiriri; stare de care unii dibaci ştiu a se

folosi, aceasta mai ales când progresul se operează de jos în sus; de aceea este totdeauna

bine ca impulsiunea şi conducerea reformelor prin cari trece o naţiune să vie de la

clasele de sus, de la clasele luminate; de la acelea să proceadă spiritul de inovaţiune, să

nu aştepte ca iniţiativa reformelor necesare să pornească de jos, căci atunci clasa

numeroasă pierde spiritul de conservaţiune care trebuie să domine totdeauna la bază, şi

societatea intră într-o perioadă de agitaţiune care anevoie se poate astâmpăra.

Oamenii pe cari instituţiunile, împrejurările sau educaţiunea i-a pus în fruntea unei

naţiuni sunt datori să fie înainte-mergătorii ei, să nu caute niciodată să împiedice

mersul progresului, ci să lase toată latitudinea şi toată libertatea iniţiativei individuale,

mai ales în ceea ce priveşte industria şi comerţul, căci ele nu se pot conduce decât numai

de luminele ştiinţei cari singure pot arăta drumul care conduce pe om a deveni folositor

şi necesar societăţei în care trăieşte.

Nimeni nu are dreptul d-a opri omenirea din mersul ei progresiv, care este tras de

natura fizică şi morală a omului; nimeni nu are dreptul d-a-i impune sisteme oricât de

geniale ar fi acele combinaţiuni. Să te ferească Dumnezeu de omul care n-a citit decât o

carte; acela ajunge mai curând sau mai târziu la o sistemă absolută, merge până a voi să

prefacă societatea după capul său, după ideile ce şi-a format; uită adevărurile sociale

cele mai fundamentale, uită că progresul moral este libertatea şi că progresul material

este de a produce cât se poate de ieftin, d-a pune pe om în stare bună şi a-i crea timp de

a-şi rădica gândirea mai sus de mulţumiri materiale.

Omul la tinereţe trăieşte cu speranţe şi la bătrâneţe trăieşte cu suveniri.

Plăcută este tinereţea cu cortegiul ei luminos şi înflorit de cugetări înalte şi de iluziuni

plăcute, şi frumoasă a fost tinereţea oamenilor generaţiunei din care am făcut parte,

generaţie care a trăit cu mintea aţintită la fapte mari şi patriotice, plină de speranţe, de

credinţă în Dumnezeu şi în viitorul României; hrănită cu aspiraţiuni înalte, din cari

multe, graţie împrejurărilor şi stăruinţei oamenilor de bine, am putut a le vedea

realizate una după alta; izbânde cari au lăsat bătrâneţelor noastre suveniri plăcute şi au

deschis generaţiilor celor tinere un câmp întins şi luminos de speranţe şi mai măreţe, şi

mai glorioase; generaţie care a urmat de aproape după deşteptarea românismului din

letargia în care îl afundase grecismul fanariot, ce începuse a prinde coajă şi năbuşa

naţionalitatea noastră, precum apasă astăzi asupra românilor din Tesalia, din Epir, din

Macedonia şi asupra albanezilor.

Cât îmi place în orele mele de izolare să-mi aduc aminte de unii din oamenii cu cari am

trăit alături, pe care i-am văzut luptând cu abnegaţiune şi curaj pentru redobândirea

drepturilor ţărei şi pentru libertate! Găsesc o mulţumire nespusă a-mi rememora faptele

şi cuvintele lor şi a le binecuvânta numele şi memoria.

Într-o seară lungă de iarnă, pe când ninsoarea bătea în geamuri, aşezaţi pe jăţuri la gura

sobei, dinaintea unei flăcări dulci şi luminoase, am petrecut ore întregi şi plăcute cu

amicul Vasile Alecsandri, povestindu-ne unul altuia suvenirile noastre din tinereţe. Se

apropia de ziuă când ne-am adus aminte de camerile noastre de culcat, şi ne-am

despărţit găsindu-ne amândoi la un gând, zicându-ne:

"De ce nu ne-am scrie unul altuia, sub formă de epistole intime, cele ce ne-am povestit

într-astă seară; poate că unele din istorioarele noastre ar interesa pe unii dintr-acei cari

n-au trăit p-acele vremi?"

Şi astfel am început o corespondenţă, deşi adesea întreruptă, dar pe care am reînnoit-o

de câte ori ocupaţiunile ne-au permis; corespondenţă în care ne-am ferit de orice

invective, fără însă a ne abate niciodată a spune adevărul.

Ion Ghica

Clucerul Alecu Gheorghescu

Bucureşti, mai 1879

Iubite amice,

Alaltăseară, pornind de la gara ta, adormisem adânc, legănat de valurile ascuţite ale

liniilor de fier Strussberg; trei locuri de o parte a vagonului erau la dispoziţia capului şi

picioarelor mele; când, pe la miezul nopţii, mă simţii scuturat de o mână viguroasă: era

conductorul care intervenea în favorul dreptului bine plătit al unui călător îmbarcat la

Mărăşeşti; recunoscui dreptatea invocată şi mă ghemuiam în limitele tichetului meu,

căutând să apuc de picior somnul ce fugea, când aud un glas care se îngâna în scuze

pentru supărarea ce-mi adusese şi mă silea să răspund, ca om binecrescut, la asemenea

politeţă prin cuvintele banale: "Nu face nimica, domnule", "Eram deştept", "Sunt foarte bine",

"Nu dormeam", "Erai în dreptul dumitale" etc.

Dar noul venit începu o conversaţie:

– Ştii, cucoane Iancule, că nu te mai cunoşteam? Ai albit de tot de când nu te-am mai

văzut.

La aceste cuvinte, simţindu-mă cam atins la amorul meu propriu, îi răspunsei cu

oarecare amărăciune:

– Dar îmi pare, domnule, că barba dumitale nu are nicidecum dreptul d-a invidia pe a

mea, că este, mi se pare, şi mai lungă, şi mai albă.

– Ce are a face! îmi ripostă el, dar dumneata eşti un copil pe lângă mine.

Noul-venit era un bătrân bine conservat, grăscean şi rumen la obraz, căruia nu i-aş fi dat

nici şasezeci de ani.

– Eu te-am mai sculat o dată din somn; eram tânăr atunci şi d-ta erai copil ca de vro

opt-nouă anişori. Cuconul Tache, răposatul tatăl dumitale, era ispravnic la Focşani; eu

am fost trimis de am ridicat în fiare pe clucerul Alecu Gheorghescu, tovarăşul dumnealui

la isprăvnicie. P-atunci erau câte doi ispravnici de fiecare judeţ, unul peste partea

administrativă şi celalalt pentru partea judecătorească, şi amândoi ispravnicii în pricini

grele judecau împreună, formând un fel de tribunal. Ce vremuri erau pe atunci! Clucerul

Alecu făcuse mâncătorii, abuzuri sau prevaricaţiuni, cum se zice astăzi...

Înţelegi, amice, că la aceste cuvinte somnul meu, dulcele meu somn, a zburat în fuga

mare, şi nici nu m-am mai gândit a-l prinde. Şi, în loc de a închide pleoapele, am dat

drumul limbei, începând la întrebări:

– Ia spune-mi, mă rog, cum ai ridicat în fiare pe acel ispravnic?

– Eram edecliu şi aveam odaie în curtea domnească alături cu odaia lui tufecci-başa,

lângă ogeacul neferilor; la stânga, sub scară, şedea răposatul Măciucă, Dumnezeu să-l

ierte, baş-ciohodar şi mâna dreaptă a lui vodă, cum s-ar zice astăzi, întâiul aghiotant

domnesc, om drept şi plin de bun-simţ.

Într-o noapte, după slujba curţii, mă aşezasem pe somn, când numai ce aud ciocănind la

uşă şi un glas care-mi striga: "Te cheamă vodă". Nu ştiu nici cum am sărit din pat, nici

când m-am îmbrăcat; într-o clipă îmi trântisem cizmele cele galbene, binişul, legătura la

cap şi hangerul la brâu, şi eram la uşa iataculuidomnesc. Baş-ciohodarul tocmai ieşea

din odaie de la vodă şi-mi zise repede: "Ai mai iute, că te cheamă vodă, şi să te văd,

Niculae!"

Răposatul Măciucă era oltean ca şi mine şi puţintel cam rudă după mamă.

Când am intrat în iatac la vodă, era şapte ceasuri, sau, cum s-ar zice astăzi, o oră după

miezul nopţii. Vodă era cu ghicelic de noapte pe cap şi cu o scurteică lungă de pambriu

verde, îmblănită cu pacea de samur; o făclie galbenă ardea într-un sfeşnic mare de

argint dinaintea icoanelor. Cum intru în odaie, vodă se întoarce către mine şi-mi zice cu

un glas gros şi răstit:

"Tu eşti Niculae Păunel?"

"Eu, măria-ta."

"De mult eşti la curte?"

"Numai de un an, măria-ta."

"Măciucă mi-a spus că eşti harnic şi cinstit. Ce slujbă ai îndeplinit pân-acum?"

"Nici una, măria-ta, decât că acum trei luni am întovărăşit pe nenea Negreanu tufecci-

başa, când a prins pe Ghiţă Cuţui."

"Ia plicul de pe mescioară, pecetluieşte-l cu pecetea de pe tăviţa cu călimările şi să plece

îndată la Focşani, să-l dai în mâna nepotu-meu Tache, ispravnicul, fără să te simţă nici

pasărea măiastră. Bagă de seamă că ai să-mi aduci pe clucerul Alecu Gheorghescu în

fiare; poimâne pe vremea asta să fii cu el la scara domnească. De cumva ţi-o scăpa, mai

bine să te duci să te îneci decât să dai ochi cu mine."

Grigorie-vodă Ghica era un om mărunţel, barba potrivită în apărătoare şi cănită, mai

mult roşie decât galbenă, mustăţile roşii trase în jos şi despărţite sub nas prin două-trei

muchi de brici, ras pe obraz pe lângă barbă; ochii vii, glas răstit şi gros; el era un om cu

foarte puţină învăţătură şi trecea între boieri ca unul din cei mai neînsemnaţi, deşi

fusese de mai multe ori agă, spătar şi chiar vistier şi ban mare.

El s-a suit pe scaunul domniei la 6 octobre anul 1822, trei ani după vestitul Caragea şi

îndată după zaveră, după uciderea slugerului Tudor, eroul care, indignat de jafurile

oamenilor lui Ipsilant - cari din insurgenţi în contra turcilor se prefăcuseră în cete de

hoţi, prădând drumurile şi moşiile - intrase în corespondenţă cu Silistra valesi prin

cancelarul consulatului nemţesc, bătrânul Udriski, arătând turcilor că răzvrătirea din

Ţara Românească nu era în contra turcilor, ci în contra fanarioţilor cari sărăciseră pe

bieţii locuitori. Atunci chehaia-beg, care şi intrase în Bucureşti cu oştire turcească, a

invitat pe boierii cari mai rămăsese în ţară să trimită pe câţiva dintr-înşii la Poartă, ca să

arete sultanului păsurile ţării. Adunându-se între dânşii, ei au ales pentru această

misiune pe banul Barbu Văcărescu, pe logofătul Mihăiţă Filipescu şi pe banul Grigorie

Ghica, cari, ajungând la Ţarigrad şi espunând starea ţării şi trebuinţele ei, sultanul a

numit pe banul Grigorie Ghica domn, deodată cu Ioniţă Sturdza în Moldova. Poarta nu

mai avea încredere în fanarioţi. Ghica Grigorie, viind la domnie, a găsit ţara secată cu

totul în belşugul ei, înecată în datorii; boierii şi negustorii pribegiţi în toate părţile şi

răscoale pretutindeni: în sate, în oraşe şi pe drumuri.

Ghica Grigorie, care-şi iubea ţara, a luat sarcina de-a stărpi jafurile boierilor şi ale

ciocoilor, cari de la Caragea ajunsese fără frâu; capul nu-l tăia prea mult, dar când avea

câte o pricină grea, chema de se sfătuia cu trei oameni: cu vornicul Costache

Câmpineanu, cluceru Chiriac şi cu baş-ciohodaru Măciucă. După ce-i auzea pe fiecare în

parte, se culca, dormea un somn bun şi pe la miezul nopţii se scula, aprindea la candelă

făclia din Vinerea Paştilor de la epitaf, cădea în genuchi dinaintea iconostasului şi se

ruga lui Dumnezeu ca să-l lumineze. Astfel a domnit el şapte ani şi ajunsese să tremure

boierii cei răi şi ciocoii. Cât a domnit el, a fost bine pentru toţi, liniştea domnea în ţară;

pânea şi carnea bună, ieftină; toată lumea, negustor, meseriaş şi ţăran, mânca, bea şi

chiuia; veselie pretutindeni. El a deschis şcoalele româneşti şi a gonit pe egumenii greci.

În noaptea când m-a chemat vodă, mi se făcea ziuă la poştă la Şindriliţa, în cărucioara

care se schimba din poştă în poştă şi care ajungea totdeauna numai în trei roate. Pe la

aprinsul lumânărilor, în ziua de patruzeci de mucenici, îmbrăcat tiptil, eram introdus ca

călugăr în odaia răposatului coconu Tache, tatăl dumitale; parcă-l văz pe marginea

patului, lângă scaunul cu două lumânări de seu în două sfeşnice de alamă cu mucări.

Condicaru, în picioare, îi citea jălbile, întingând din vreme în vreme condeiul de peană

de gâscă în călimările de la brâu, ca să scrie hotărârea ispravnicului; îndată ce

condicarul Nicolae Sprâncenatu, cum îi zicea lui Ipătescu, mai în urmă bărbatul eroinei

de la 1848, scrise hotărârea ispravnicului, cuconu Tache se uită la mine întrebându-mă:

"De la schit eşti, părinţele?"

"Sunt de la Poiana-Mărului, am o jalbă."

Şi mă apropiai de mescioara cu lumânările şi-i pusei plicul domnesc în poală, cu pecetea

în sus, potrivind să nu o zărească condicarul. Ispravnicul, îndată ce văzu pecetea, o şi

recunoscu, dar îmi zise:

"Ha, este de la părintele egumen!"

Şi dete ordin condicarului şi stegarului care mă băgase în casă să ne lase singuri.

Despecetlui plicul cu grabă, îl citi şi văzui că i se înveseli obrazul şi-mi zise:

"Vezi, numai aşa dacă nu s-or stârpi mâncătoriile şi angaralele, să se înveţe minte

ciocoii; până n-o băga câţiva în ocna părăsită, ei tot cred că vodă glumeşte. Clucerul

Alecu nu este acum în oraş, s-a dus după lude în plasa Tohani, dar trebuie să vie astă-

seară; du-te de te odihneşte, că te chem eu la vreme."

Bătu în palme şi porunci feciorului să-mi aştearnă în odaia copiilor; m-am dus de m-am

culcat în odaia d-voastre. Sunt d-atunci 55 ani, cucoane Iancule! D-abia mă furase

somnul, când auzii trăsnete şi pleosnete şi doi surugii bătăioşi cari urlau de ţi se părea că

cânta; peste un minut auzii şi glasul lui cuconu Tache:

"Ai, scoală, c-a venit cluceru."

Pornirăm amândoi pe jos spre casa clucerului, la care, în urma noastră, ceauşul de

slujitori înşiruia oameni de jur împrejur; când ajunseserăm în pridvor, cuconu Tache

intră în casă zicându-mi:

"Aşteaptă aci până te-oi chema eu, şi atunci să intri în odaie cu doi stegari."

Din pridvor se vedea pe fereastră foarte bine în odaia clucerului, luminată cu trei

părechi de lumânări; o grămadă de mosafiri se şi aşezaseră la ghiordum cu cluceru în

mijloc răsturnat pe sofa. Când intră cuconu Tache, se sculară toţi în sus, dar dumnealui

luă pe cluceru de mână şi-l trase în odaia d-alături; după vro cinci minute auzii că mă

cheamă, mă luai îndată după glas şi intrai în iatacul boierului. Cluceru ţinea porunca

domnească în mână, şi dinţii îi clănţăneau în gură. Cum intrai, cuconul Tache îmi zise:

"Îndeplineşte porunca lui vodă."

Atunci luai fiarele din mâna stegarului, mă plecai şi le pusei clucerului de picioare; în

cinci minute eram pe drum cu două cărucioare de poştă, într-una eu cu ispravnicul în

fiare, şi în cealaltă doi arnăuţi cu pistoalele încărcate, cărora li se dedese porunca să dea

să-l omoare dacă o căuta cumva să scape.

Când ieşeam din Focşani, răsărea luna; nici gură de surugiu, nici plesnitură de bici, dar

cărucioarele mele fugeau ca năluca cu umbra după ele şi seara, când bătea

meterhaneaua, mă dam jos din cărucioară şi intram cu ispravnicul meu în odaia lui

Măciucă, unde am aşteptat până s-a sculat vodă de la masă, până s-a culcat beizadelele,

s-a osteiat lumea din curte şi au ieşit una după alta caleştile cu masalale a spătarului, a

aghii şi a ispravnicului de curte; atunci intră răposatul Măciucă şi-mi zise: "Ai sus."

Când am intrat în odaia lui vodă, Măciucă înainte, după el cluceru cu fiarele de picioare

şi eu după dânsul, vodă, care sta răsturnat pe sofa cu mânile încrucişate sub cap şi cu

picioarele unul peste altul grămădit, se sculă drept în picioare şi, adresându-se răstit şi

necăjit către cluceru:

"Nu ţi-e ruşine, slugă necredincioasă şi boier zăcaş!"

Şi, întorcându-se către mine, îmi zise:

"Te fac divictar."

Măciucă îmi făcu semn să ies şi când trecui pe lângă dânsul îmi zise încet:

"Trimite-mi sus patru ciohodari."

Ce s-o mai fi petrecut după aceea nu ştiu, dar, după ce m-am culcat, pare că auzeam prin

somn un glas care se văita strigând: "Iartă-mă, măria-ta! Cine o mai face ca mine ca

mine să paţă."

A doua zi până în ziuă, clucerul era pornit surghiun la Snagov, cu cămaşa pecetluită pe

el, şi a rămas acolo până la venirea muscalilor.

Când eram pe la 1829 la Craiova, l-am văzut de gât cu generalul Roth, juca cărţi cu miile

de galbeni, căci era peste proviant.

Ion Ghica

Polcovnicul Ioniţă Ceganu

Ghergani, iunie 1879

Amice,

Aici, la moşie la Ghergani, aveam până mai deunăzi un vecin bun cu care am petrecut

multe şi lungi seri de iarnă.

Polcovnicul Ioniţă Ceganu din Cloşani, bătrân verde, rumen la faţă, fără zbărcituri pe

obraz, ras regulat în toate sâmbetele cu perdaf, mustaţa şi sprâncenele albe colilie, era

născut cam pe la anul 1789 şi a trăit până mai acu şase luni în satul Gămăneşti, unde

petrecea în intimitatea a doi copoi vestiţi cu cari gonea iepurele ziua toată din răsărit

până la apus; iar toamna, când se coceau coarnele şi smeura la munte, se duceau tocmai

pe Vulcan de împuşca câte un pui de urs şi o capră neagră.

Acum un an era nun mare la nunta lui Vişanu dorobanţ, curcan cu trei cruci pe piept.

Polcovnicul Ioniţă băuse în sănătatea însurăţeilor un pahar de vin roşu de Dealul

Răzvadului şi prinsese la limbă. După ce se uită una după alta la semnele de vitejie ale

miliţianului, îi zice:

– Măi Vişane, cine ţi le-a dat ţie astea?

– Căpitanu, îi răspunse Vişan; mi le-a dat din partea domnitorului, an când ne-am

întors din ţara turcească.

– Dar fosta-ai tu la bătălie? Dat-ai piept cu turcu? Luat-ai vrun tun, vreo cetate?

– Ce să dai piept cu turcul, domnule, că nu te lăsa nici să-i vezi, şedeau ascunşi ca

viezurii sub pământ; şi apoi batalionul nostru s-a brodit să nu fie nici când s-a luat

Griviţa, nici la căderea Plevnei, eram trimişi tocmai la Radişteni, pândeam să nu lăsăm

să intre nici convoiuri şi ajutoare, nici să iasă vreun turc din cetate; planul muscalilor

era să-i prinză pe toţi robi. Apoi după predarea lui Osman-paşa, ne-am dus de am

înconjurat Vidinu; acolo, pe când aşteptam din ceas în ceas să iasă turcii la luptă

dreaptă, ne-am pomenit într-o bună dimineaţă că ardică steag alb şi trămit la gheneraru

nostru să-i închine cetatea. Am intrat în Vidin parcă era sărbătoare, cu muzica în capul

regimentului.

Bătrânul, după ce ascultă povestea soldatului, oftă zicând:

– Ei! şi eu m-am bătut cu turcu în tinereţea mea; am intrat în Plevna cu Kamenski şi cu

Suvaroff, şi nu mi-a mai dat nimenea nici o cruce!

Când am auzit de numele lui Kamenski şi de bătălia din alţi timpi, m-am apropiat şi m-

am luat cu polcovnicul la vorbă.

– Cum, nene Ioniţă, zici că ai fost cu Suvaroff la Plevna? Dar ştii dumneata că d-atunci

trebuie să fie aproape şaptezeci de ani?

– Or fi, nen-to - îmi răspunse el - că eram abia băieţandru ca de vreo optsprezece ani

când m-am scris la cazaci cu bietul Tudor al nostru. Ne aducea ispravnicii pălcuri-

pălcuri şi ne da pe mâna ofiţerilor muscali, de ne mustruluia; după şase luni, când

învăţam să dăm cu sabia şi cu suliţa, ne-a trecut dincolo în ţara turcească. Îmi aduc

aminte ca acum, era în ziua de Ignat când am trecut Dunărea pe gheaţă şi ne-am aşezat

în meterezuri. Cum ne-au simţit spurcaţii de turci, au început să dea năvală asupra

noastră; trămitea tot zeibegi d-ăia cu cealmalele cât o claie pe cap şi arapi d-ăia negri şi

buzaţi, încălecaţi pe nişte cai de scoteau foc pe nări; venea tot iuruş cu iataganul în dinţi

şi cu pistoalele întinse în amândouă mâinile, de ţi le punea sub nas. P-atunci nu erau

puşti d-astea lungile până la bătălie, ci venea moartea de-ţi sta dinainte ceasuri întregi,

de-o vedeai bine în faţă. După câte o bătălie, când ne număram, rămâneam uneori

numai patru-cinci sute, din două mii câţi eram; dar peste zece zile eram iar în păr la loc,

că se umpleau golurile cu alţi panduri trămişi din ţară; aşa era învoiala cu Ipsilant.

Războiul d-atunci între Turc şi Muscal se iscase mai mult din pricina lui şi a lui Muruz;

că după ce sultanul se învoise cu împăratul Alexandru să-i ţie şapte ani pe unul domn în

Ţara Românească şi pe cellalt în Moldova, s-a măniat pe dânşii şi i-a scos după doi ani;

lui Ipsilant trămisese chiar să-i ia capul, cum făcuse lui Hangerliu la 1799. Îl simţise că

ţinea cu muscalii şi că era înţeles cu Pasvantoglu de la Vidin şi cu Cerni-George Sârbu,

cari amândoi se răsculaseră în contra Porţii. P-atunci sultanul asculta de poveţele

generalului Sebastiani, care umbla să-l tragă în partea lui Napoleon. Ipsilant, mai

norocit decât bietul Hangerliu, a scăpat de gealat ca prin urechile acului. Prevestit de

tată-so de la Ţarigrad şi de ambasadorul Italinski, a fugit la Braşov, d-acolo s-a dus la

Petersburg, şi în ziua de Sfântu Nicolae intră în Iaşi cu generalul Michelson în capul

oştirii ruseşti. Generalul muscal îl orânduise domn peste amândouă ţările. Domnia

aceea a ţinut şi mai puţin decât cea dintâi, căci peste câteva luni împăratul a trămis pe

generalul Kusnikov preşedinte cu deplină putere asupra Moldovei şi pe Engelhart,

vicepreşedinte cu reşedinţa în Bucureşti, ca să guverneze ţările cu mitropoliţii şi cu

câţiva boieri mari.

S-au bătut bine, foarte bine, băieţii noştri de astăzi; dar să ştiţi, domnule, că şi noi n-am

fost mai pe jos în vremea noastră. Ne băteam sabie cu sabie, spangă cu spangă, piept cu

piept, dar cine ne-a ştiut? Că p-atunci nu erau d-alde Alecsandri, să ne cânte vitejiile şi

să ne înalţe în ochii lumii.

Ştii dumneata, domnule, ce om era căpitanul nostru Tudor? El, care nu râdea niciodată,

când auzea că vin turcii asupra noastră, că se năpustea păgânii ca vijelia, când cu gândul

nu gândeai, el de bucurie începea să cânte şi să joace ca un copil. Intra în foc, domnule,

parc-ar fi mers la nuntă.

Românii s-au bătut totdeauna; n-a fost război fără ca ei să nu fi sărit asupra păgânilor.

Răpauzatul moşu-meu, Ceauş Vergea (familia noastră a fost neam de pandur din tată în

fiu), îşi aducea aminte după la 1716, când a venit întâiaşi dată Mavrocordat; p-atunci

avea ţara dorobanţi, roşiori, călăraşi, odivoi, seimeni, talpaşi, lefegii şi slujitori;

patruzeci de mii de oameni armaţi, pe care grecu, când a venit domn, i-a desfiinţat ca să

nu ne mai putem bate cu turcu şi să rămâie ei, fanarioţii, stăpâni pe ţară. La 1807, după

ce am trecut Dunărea, ne-a luat generalul Isaiov, ne-a îmbrăcat căzăceşte, ne-a dat

mazdrace, ne-a pus pistol şi sabie la brâu şi, după ce ne-a făcut smotru, ne-a orânduit la

Tatargic, o bătaie de tun de Vidin, ca să ţinem de cărjaliii lui Mola-aga să nu iasă din

cetate; muncă grea! pentru că pe toată ziua eram atacaţi de arapi, şi noaptea cădeau

peste noi manafi, ca să ne scoată din meterezuri; dar noi aveam poruncă de la

Miloradovici, morţi, tăieţi, să nu părăsim locul.

Asta era pe când Bosniacu-aga bătuse pe Kamenski la Rusciuk de-l prăpădise şi pe când

Mola-aga gonise pe muscali din toate poziţiunile de prinprejurul Calafatului; arsese

Caracalu şi Cerneţu, pustiiseră toate satele până în Craiova şi împrăştiase toată armata

rusească; numai noi românii, un pumn de oameni, am ţinut până a venit generalul

Pangration cu oştire nouă din Rusia. Pe toamnă murise Michelson şi în locul lui se

orânduise Prozoroski, general mai mare peste toată oştirea; atunci ne-a luat Isaiov şi ne-

a dus în Balcani, tocmai la Kisil-hisar, zece zile cale; d-abia ajunsesem, când a început să

se vorbească de pace şi ne-a întors la Lovcea, unde, după ce am şezut un an fără să ne

batem, ne-a venit poruncă să luăm Plevna, că iar se deschisese război. Când am ajuns

acolo şi s-au aşezat tunurile la bătaia zidurilor, ne-am apropiat de cetate până în şanţuri,

le-am umplut cu mărăcini şi cu saci de pământ, am pus scări şi am sărit în cetate. Eram

numai noi pandurii lui Tudor la asalt, că muscalii cam greoi au ajuns tocmai târziu, când

noi ne băteam de un ceas cu turcii pe uliţe: cadânele trăgeau puşti şi pistoale după

ferestre, de ploua gloanţele din toate părţile ca grindina; zburau capetele ca mingele,

unele cu cealmale turceşti, altele cu chivere ruseşti, şi curgea sângele gârlă; un glonţ m-a

nemerit drept în piept, de-am zăcut şase luni; m-aduseră la spitalul din Craiova în casele

lui Priscoveanu, de mi-a scos plumbul de sub coastă.

Lui Tudor i-a venit de la împărăţie un inel cu piatră scumpă şi cu numele lui Alexandru

pe dânsul [...].

Am trăit rău cu muscalii, că ne trata ca pe nişte câini; ofiţerii lor ne înjura, tot *Durak*

Moldovanski ne făcea şi ne da ghionturi prin fălci. Mâncam numai soharici, un fel de

pesmet negru ca noroiul şi tare ca piatra; trebuia să-l moi o zi întreagă în apă, să-l faci

terci ca să-l poţi băga în gură; vara mai bine mâncam buruieni fierte. Când îi scăpam

prin vitejia noastră de câte o nevoie mare, ne zicea *Dobri Kazaki*, iar numele de român

nu se pomenea niciodată. Fără noi nu mai lua ei Plevna nici atunci, ca şi acum.

– Vezi, polcovnice, p-atunci nu erau jurnale, nici reporteri, ca să poată lumea afla cine se

bate şi cum se bate, dar o să vie ea o vreme când să se găsească cineva să scrie şi despre

vitejiile românilor din timpii când erau consideraţi ca căzuţi în ochii oamenilor şi

treceau de molatici şi de fricoşi. O să se găsească el cineva să spuie românilor cine a fost

slugerul Tudor, ce voia el, ce a făcut şi ce a dobândit pentru ţară cu pandurii lui, căci lui

îi datorim scăparea noastră din ghearele fanarioţilor. Dar ia spune-mi, mă rog, ce s-au

făcut acei două mii de panduri după ce s-a încheiat pacea la 1812 şi a venit Caragea

domn?

– Vreo două sute au format potera sub comanda lui slugeru Tudor, iar ceilalţi ne-am

răspândit toţi în toate părţile; unii au mai murit de ciumă.

Eu, după ce m-am tămăduit de rana din piept, m-am tras acasă la părinţi, unde am

rămas până la zaveră, când m-a chemat slugeru şi m-a luat cu pandurii la Bucureşti. Am

şezut întâi la Mitropolie, pe urmă ne-a băgat în Cotroceni şi d-acolo ne-a pornit spre

Piteşti, ca să ne ducem să ieşim înaintea turcilor, cari intrase pe valea Oltului.

Tăbărâsem la Goleşti, unde am aflat că Ipsilant prinsese cu vicleşug pe slugeru şi îi

tăiase capul; atunci ne-am hotărât să cădem asupra grecilor lui Ipsilant, ca să-i scoatem

din ţară, şi am pornit spre Târgovişte, unde ştiau că era tabăra lor, dar era târziu, că-i

bătuse turcii la Drăgăşani; chehaia-beg nu lăsase picior de mavrofor. Ipsilant cu cneazu

Cantacuzino şi cu Manu Pârlitu fugiseră peste hotar şi fusese prinşi de nemţi şi închişi în

cetatea Muncaciului.

După moartea slugerului au rămas numai vreo sută de panduri, acei cari s-au aflat cu

căpitanul Solomon la bătaia de la Drăgăşani şi cari s-au închis pe urmă în Mănăstirea

Cozia, unde au ţinut voiniceşte în contra lui baş-beşli-aga, până la venirea lui Grigorie

Ghica domn la 1822.

Mai în urmă, peste vreo doi ani, când s-a făcut unchiul dumitale Costache Câmpineanu

caimacam la Craiova, pe mine m-a făcut polcovnic de vânători şi am fost polcovnic de

vânători până când s-a deschis iar război cu muscalii la 1828 şi m-am dus cu căpitanul

Solomon şi cu Magheru.

Ne-am bătut cu turcii patrusprezece luni mereu, ziua şi noaptea, sub comanda lui

Geismar şi a lui Roth; vedeam în toate zilele moartea cu ochii, că ne puneau muscalii tot

înainte la avant-posturi.

Geismar, îndată cum a trecut Oltul, a trămis pe generalul Roth înainte să coprinză

Calafatu, şi el s-a dus de s-a aşezat la Cioroi. Când s-a pomenit dodată că îl ia paşa de la

Dii cu vestitul Ciapanoglu pe la spate cu 15 000 de suvarii cu 30 de tunuri, care, după ce

bătuse pe Roth lângă Maglavit de-l topise, se aruncase asupra lui Geismar, îi tăiase

drumul şi spre Cioroi şi spre Calafat, îi luase toate vitele şi tot proviantul din magaziile

de la Galicea şi le trecuse la Vidin. Muscalii speriaţi, când îi răzbise turcii la Băileşti,

fugeau în toate părţile, strigând cât puteau: "Nazat! nazat! Tureschi duh!" când

farmazonul nostru, bietul căpitan Ciupagea, care nu ştia că pe muscăleşte nazat va să

zică îndărăt, înapoi, aleargă printre şireagurile noastre strigând: "Auziţi, băieţi,

ghinărarul porunceşte să mergem la sat". Alt sat nu mai era decât Băileştii, de unde

turcii băteau cu tunurile în muscali de-i prăpădeau; noi am dat năvală la sat, n-am

repezit la deal şi am pus mâna pe tunurile turceşti; atunci Ciapanoglu, crezând că

suntem putere mare şi că fuga muscalilor era numai o stratagemă, s-a speriat şi a luat-o

la fugă spre Calafat, lăsând toate proviziunile şi muniţiile. Le-am luat în ziua aia

douăzeci şi patru de cară cu iarbă şi patru sute de cară de zaherea. Roth, văzând că fug

turcii dinaintea noastră, a luat curagiu, s-a întors, s-au pus şi ei pe goana turcilor. Astfel

s-a câştigat cea mai vestită bătălie din toată campania. Lupta a ţinut trei zile şi trei

nopţi; am alergat după turci până i-am băgat în Dunăre; başibuzucii omorau pe agalele

cari voiau să-i reţie să nu treacă Dunărea şi să-i întoarcă la bătălie spre Calafat.

Să ştii, domnule, că fără Ciupagea al nostru mâncau muscalii o păpară de n-o uitau

niciodată; se prăpădea şi ţara: păgânii de turci pe unde treceau era foc şi pârjol. Când te

uitai noaptea după o movilă, te lua jalea: vedeai numai focuri în toate părţile cât luai cu

ochiul; ardeau căpiţele de fân, clăile şi şirele de grâu, că era tocmai în strânsul bucatelor.

După ce am isprăvit cu turcii la Islaz, la Calafat, la Cioroi şi la Băileşti, ne-a trămis

ghinărau Gavrilenko de am măturat câţi turci mai rămăsese la Cireş şi la Cerneţi, de n-

am lăsat picior de turc în Mehedinţi şi în Dolj.

Mult bine s-au mai bătut românii şi în rândul ala.

La Cireş, a doua zi după bătălie, am căzut de ciumă; în ordia muscălească se încinsese

boala de mureau câte două-trei sute de soldaţi pe zi. Am zăcut patruzeci de zile pe

mâinile cioclilor, cari m-au jăfuit, mi-au luat tot ce aveam în chimir: patru ceasornice de

aur şi cinci sute de mahmudele d-ale noi luate de pe la turci.

Când am ieşit din lăzăret se făcuse pacea; [...] lui Solomon şi lui Magheru le venise de la

împăratul Nicolae "sfânta Ana" de gât şi celuilalt sabia cu cruce, iar nouă ne-a dat

drumul p-acasă.

Murise mama şi îmi lăsase peticul ăsta de pământ Cega şi am venit de m-am aşezat la

Gămăneşti. Pe la 1830, când s-a făcut miliţia, n-am mai vrut să mă mai scriu; a stat mult

de mine căpitanul Ciupagea; vreau să mă primească parucic, dar mă săturasem de trai

rău, mă logodisem cu Bălăşica, cu care am trăit bine şi liniştit patruzeci şi doi de ani;

acum, când oi muri, voi să mă îngroape la biserică alături cu dânsa.

L-am plâns pe polcovnicul Ioniţă ca pe un frate, că era un bun şi pacinic vecin şi un bun

tovarăş de vânătoare.

Ion Ghica

Din vremea lui Caragea

Bucuresti, noiembrie 1879

Amice,

Mazilia lui Ipsilant şi a lui Moruz, unul din domnia Valahiei şi celalalt din scaunul

Moldovii, înainte de împlinirea celor şapte ani stipulaţi în tractatul de la Kuciuc-

Kainargi, adăogându-se la alte pricini de gălceavă ce împăratul Alexandru căuta

sultanului, a adus războiul de la 1806; şi după şase ani de luptă crâncenă, în care

victoriile se precumpăneau, puterile Europei, căşunând asupra Porţii, au silit-o să

încheie pace numai şi numai ca să lase Muscalului mâinile slobode în lupta cu Napoleon.

După zicătoarea românească "Turcul să plătească", sultanul a dat lui Alexandru

Basarabia şi un bun hârtău în Asia pe malul Mării Negre, şi astfel a făcut Englezului pe

plac, iar după încheierea păcii de Bucureşti contele Metternich, profitând de încurcătura

în care se găsea Rusia pe malurile Moscovei, a împins la domnia Ţării Româneşti pe

Iancu Caragea, amicul şi protegiatul cavalerului de Gentz. Dar, cu toată stăruinţa

internunţiului la Constantinopole, sultanul nu a voit să-i dea domnia până ce mai întâi

nu l-a asigurat Caragea că-şi va da demisia după trei ani. Pe de o parte, suzeranul căta să

eludeze stipulaţiunea de domnie pe şapte ani, şi pe de alta, voia să aibă pe grec la mână.

După mai multe străgăneli cu *inşaala*, cu *pechei* şi cu *bacalum*, pe la sfârşitul lui

octombre, Caragea a putut ieşi din Constantinopol, şi în ziua de Sf. Spiridon al anului

1812 el şi-a făcut intrarea în Bucureşti cu alai domnesc, călare pe *tabla-başa*, în sunetele

clopotelor, ale surlelor şi tobelor. După ce a descălecat la Sfântul Spiridon cel Nou din

Podul Beilicului (astăzi Calea Şerban-Vodă), s-a dus de s-a miruit în biserica Curtea-

Veche, după obicei.

Sosirea acestui domn în Bucureşti a fost semnalul a mari calamităţi pentru ţară! Chiar în

noaptea instalării sale, palatul domnesc de la Mihai-Vodă din Dealul Spirei a ars până în

temelie şi *Curtea domnească* a devenit *Curtea arsă* până în ziua de astăzi; iar a doua zi,

la 13 decembrie, s-a ivit ciuma între oamenii curţii veniţi cu vodă de la Ţarigrad.

A fost în multe rânduri ciumă în ţară, dar analele României nu pomenesc de o boală mai

grozavă decât *ciuma lui Caragea!* Niciodată acest flagel n-a făcut atâtea victime! A

murit până la 300 de oameni pe zi şi se crede că numărul morţilor în toată ţara a fost

mai mare de 90 000. Contagiunea era aşa de primejdioasă, încât cel mai mic contact cu

o casă molipsită ducea moartea într-o familie întreagă, şi violenţa era aşa de mare, încât

un om lovit de ciumă era un om mort.

Spaima intrase în toate inimile şi făcuse să dispară orice simţemânt de iubire şi de

devotament. Muma îşi părăsea copiii şi bărbatul soţia pe mâinile cioclilor, nişte oameni

fără cuget şi fără frică de Dumnezeu. Toţi beţivii, toţi destrămaţii îşi atârnau un şervet

roşu de gât, se urcau într-un car cu boi şi porneau pe hoţie din casă în casă, din curte în

curte. Ei se introduceau ziua şi noaptea prin locuinţele oamenilor şi puneau mâna pe ce

găseau, luau bani, argintării, ceasornice, scule, şaluri etc., fără ca nimeni să

îndrăznească a li se împotrivi. Fugea lumea de dânşii ca de moarte, căci ei luau pe

bolnavi sau pe morţi în spinare, îi trânteau în car, claie peste grămadă, şi porneau cu

carul plin spre Dudeşti sau spre Cioplea, unde erau ordiile ciumaţilor. Se încreţea carnea

pe trup auzindu-se grozăviile şi cruzimile făcute de aceşti tâlhari bieţilor creştini căzuţi

în ghearele lor.

Rareori bolnavul ajungea cu viaţă la câmpul ciumaţilor. De multe ori o măciucă peste

cap făcea într-o clipă ceea ce era să facă boala în două-trei zile! ... Şi poate că acei ucişi

astfel erau mai puţin de plâns, căci mai mult erau de jale acei aruncaţi vii în câmp, fără

aşternut şi fără acoperământ, pe pământ ud şi îngheţat. Cale de jumătate de ceas se

auzeau ţipetele şi vaietele nenorociţilor din câmpul Dudeştilor!...

În urma mai multor scene oribile, neomenoase şi bestiale, petrecute la ordie, unde unul

din aceşti mizerabili fusese rupt cu dinţii de un tânăr care apăra cinstea soţiei sale, lovită

de ciumă chiar în ziua nunţii, şi în urma revoltei ciumaţilor, cari au sărit cu parul şi au

omorât zece ciocli, autoritatea în sfârşit a luat măsură de a organiza un fel de serviciu

sanitar. Ea înfiinţase câţiva vătăşei însărcinaţi de a întovărăşi pe ciocli din casă în casă,

şi aceştia strigau de la poartă: " *Sănătoşi copii?* " Unul din ei, într-un raport către şeful său, zicea:

"Azi am adunat 15 morţi, dar n-am putut îngropa decât 14, fiindcă unul a fugit şi nu l-am

putut prinde."

Deasupra oraşului se ridica un fum galben şi acru, fumul băligarului care ardea în curţile

boiereşti, şi oraşul răsuna de urletul jalnic al cânilor rămaşi fără stăpân.

La fiecare poartă era câte o şandrama, un fel de gheretă, în care se adăpostea câte un

servitor pus acolo *pazarghidan* (comisionar pentru târguielile de pâne, de carne şi de

zarzavaturi). Nimic nu intra în curte decât după ce se purifica la fum şi trecea prin

hărdăul cu apă sau prin strachina cu oţet.

Cioclii, când treceau pe lângă o casă bogată, nu lipseau de-a arunca zdrenţe rupte de la

ciumaţi, ca să răspândească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai

toţi erau dintre acei cari zăcuseră de câte două-trei ori de acea grozavă epidemie. Ciuma,

ca toate boalele mortale şi lipicioase, ca vărsatul, ca tifosul, ca lungoarea neagră, foarte

periculoasă întâia oară, devine puţin violentă la acei cari au mai fost loviţi de ea.

Jafurile şi tâlhăriile oamenilor, direct sau indirect prepuşi la serviciul ciumaţilor, au fost

nepomenite. Multe averi şi case mari s-au ridicat în Bucureşti după ciuma lui Caragea

din sculele şi banii bieţilor bolnavi.

După un an, cam pe la decembrie, boala a început a se domoli şi lumea s-a readunat

încetul cu încetul în oraş. Acei cari se regăseau, se îmbrăţişau, dădeau o lacrimă celor

pierduţi pe câmpia de la Dudeşti şi porneau cu viaţa înainte, uitând suferinţele şi

însetaţi de plăceri.

Totdeauna după o epidemie, ca şi după un război, omenirea caută a-şi recăpăta nivelul;

în aparenţă viaţa devine mai lesne, averile flăcăilor şi zestrele fetelor sporesc prin

moşteniri şi prin moartea fraţilor şi a surorilor cu cari ar fi avut să împartă averea

părintească, dacă ar fi trăit ei. Când este o mortalitate mare, poporul zice că se *ieftineşte*

pânea, şi această credinţă avea pe atunci oarecare temei, căci ţara fiind pe atunci lipsită

de esport, grâul nu avea altă căutare decât pentru consumaţia interioară. Şi în asemenea

împrejurări căsătoriile trebuiau să devie numeroase, cu atât mai mult numeroase cu cât

răul a săcerat mai multe fiinţe. Deci, îndată după încetarea boalei, lumea s-a pornit pe

nunţi.

Pe atunci nunta nu vrea să zică un petec de hârtie velină, tipărită frumos la Socec sau la

Weiss din partea d-lui X sau a d-nei Z, anunţând celebrarea cununiilor fiului sau fiicei

lor în ziua cutare, la biserica Sărindar sau la Domniţa Bălaşa, ş-apoi ... pe uşă afară! Pe

atunci nunta era dandana mare!

Mai întâi peţitorii şi colăcerii cu aldamaş; după ei logodnă cu arhiereu, cu diaconi, cu

preoţi, cu cântăreţi, cu lăutari şi cu ziafet toată noaptea până la luceafărul de zi. Cu

câteva zile înainte de nuntă, dacă mirele şi mireasa erau de neam de boier, se

făcea *cherofilima* (sărutare de mână) la curte, unde tinerii cu toate rudele lor erau duşi

cu alai spre a săruta mâna lui vodă şi a doamnei, cerându-le binecuvântarea.

Când se apropia ziua nunţii, mahalaua se împodobea cu brazi de la casa ginerelui până

la casa miresei. În ajunul nunţii, cam după amiază, porneau *călţunuresele*, tot cucoane

alese dintre rudele cele mai frumoase ale ginerelui, în trăsuri înhămate cu armăsari de

preţ. Întâia călţunăreasă intra la mireasă purtând o căţie de argint cu flori suflate în aur,

din care ieşea fum de udagaci şi de curse; ea mai purta şi o stropitoare din care arunca

apă de trandafir, semnul curăţeniei, şi ura miresei să fie totdauna spălată şi parfumată.

O a doua călţunăreasă ducea pe tava de argint florile cu cari se împodobeau cununiile. A

treia călţunăreasă aduce o tavă cu peteală, semnul bogăţiei. Veneau în urmă celelalte

călţunărese cu zece-douăsprezece tave încărcate cu tot felul de daruri: şaluri, giu-vaere,

stofe scumpe, bani, cofeturi etc. Mulţime de fete înconjurau pe mireasă, şi lăutarii ziceau

din vioare şi din gură cântecul vechi:

Astăzi cu fetele

Mâne cu nevestele ...

După ce fetele deschideau boccelele şi admirau darurile, ele tăbărau pe tavele cu peteală

şi pe flori; unele împleteau cununiile: cruce întreagă pentru ginere şi cruce jumătate

pentru mireasă. Celelalte desfăşurau jurubiţele de peteală, le depănau şi făceau urzeală

lungă de trei coţi, podoaba miresei, un râu de aur în care se putea ascunde copila

logodită din cap până-n picioare. Din vreme în vreme, fetele trăgeau cu coada ochiului şi

aruncau flori sau noduri de peteală în partea flăcăilor; aceştia le ridicau şi le aninau de

fermenele; pe când fetele, ca unele ce împărţeau, îşi făceau şi ele parte, agăţându-şi la

piept, în dreptul inimei, snopuri de peteală.

După clacă se puneau cu toţii la jocuri: de-a ineluş-învârteguş, de-a baba mija, de-a gaia,

de-a cârpa, şi acestea se încheiau printr-o horă mare. Astfel, mireasa îşi lua ziua bună de

la fete şi surate; iar bătrânii şi babele, bărbaţii şi nevestele petreceau toată noaptea pe

ziafet, pe bere şi pe mâncare, în sunetul necurmat al lăutarilor.

Dar a doua zi mai cu seamă era ce era! Nunta începea chiar din zori; nuntaşii nu mai

osteneau întruna de la casa ginerelui la casa miresei. Cununia se celebra la amiazi la

biserica enoriei, de unde apoi mireasa nu se mai întorcea la căminul părintesc. Ea,

împreună cu mirele, se punea în trăsură cu cei care purtau gevrele, şi lua la trăsură

lumânările aprinse, înfipte într-o pâne. Iar dacă cununia era a se face acasă la ginere,

una din rudele cele mai de aproape ale acestuia, mama, sora sau mătuşa, pleca de lua pe

mireasă şi o aducea acasă la mirele ei, cu aşternut, cu zestre cu tot. Trăsura era

înconjurată de toţi flăcăii, rude şi amici ai ginerelui, cari încurcau caii lor, aducând ştire

că soseşte mireasa.

Momentul despărţeniei de părinţi era solemn pentru mireasă, însă ea, când păşea pragul

casei părinteşti, trebuia să tragă din picior, pentru ca să se mărite şi celelalte fete.

Obiceiul cerea ca să o podidească plânsul în acel moment, şi lăutarii cântau:

Taci, mireasă, nu mai plânge,

Căci la mă-ta mi te-i duce

Când a face plopul mere

Şi răchita vişinele ... etc.

După cununie, masă mare cu zaharicale de la becerul Manolachi şi cu cofeturi de la

vestitul Pascu; cu vin de Drăgăşani, cu pelin de Dealu-Mare şi cu vutcă de vanilie şi de

cursă. Lăutari şi horă toată noaptea, iar în ziuă se trămiteau nunii, socrii şi nuntaşii pe la

casele lor, cu lăutari.

Acest chef, la cei de jos, ţinea trei zile, iar la boieri ţinea şapte zile şi şapte nopţi, *după*

legea domnilor şi a împăraţilor. O nuntă se isprăvea şi zece începeau, încât Bucureştii

într-o sărbătoare o duceau. Doliul se schimbase în veselie!

Viaţa aceasta îi pria lui Caragea, căci popor şi boieri, cufundaţi în ziafeturi, nu băgau în

seamă jafurile domneşti; ş-apoi caftanele după cari alergau însurăţeii îl ajutau mult la

sporirea pungii. Îmbulzeala la ranguri era atât de mare, că se umpluse din scoarţă în

scoarţă condica pitacului domnesc, şi se spune că, în ziua fugii lui Caragea, postelnicul

de-abia a pridedit să citească numele celor din protipendadă şi câteva din starea a doua.

Chemat de vodă ca să plece, el a trântit pitacul jos, strigând cu glas tare: " *Iar voi ceilalţi,*

pitari şi serdari! "

Caragea se urcase în trăsură, zicând că merge să se primble la Băneasa, dar acolo îl

aşteptau trăsurile înhămate cari l-au dus la Braşov, chiar în ziua când sosea în Bucureşti

capugiul ce venea să-i taie capul, fiindcă şezuse pe scaunul domniei şase ani în loc de

trei, precum se legase către sultanul.

Venit domn pe puţini ani, Caragea căuta să adune cât mai curând o avere cu care să

poată trăi măreţ în străinătate. Prin urmare, el a lăsat un mare nume în felul jafurilor. Se

zicea în ţară până mai deunăzi că *se fură ca în vremea lui Caragea*.

În domnia lui, toate slujbele şi caftanele se dau pe parale. El a suit birurile într-un mod

nepomenit, de la 1.500.000 lei (115.385 galbeni) la suma de 3.700.000 lei (248.848

galbeni), afară de ocne şi de vămi, pe cari le vindea cu preţ de zece ori mai mare decât

înainte, lăsând pe *taxidari* să rupă cât puteau; apoi pecetluituri, mazilii, neamuri şi câte

şi mai câte! ...

Când i se părea că punga nu se umplea destul de repede, avea şi alte coarde la arc.

Scotea pe aga în târg cu cântarul şi cu falanga; acesta *prindea cu ocaua mică* pe vreun

brutar, pe vreun cârcimar, pe vreun măcelar, îi trântea câte o sută de nuiele la tălpi sau îl

ţintuia de ureche în mijlocul pieţei. Vodă era sigur că *isnaful* avea să alerge de la unul la

altul ca să facă *curama*, iar pedeapsa înceta îndată ce starostele venea la curte cu

un *porcoi de mahmudele*. Un alt şurup ce găsise fântânii de aur era porunca straşnică

din vreme în vreme ca toţi negustorii să se răfuiască între dânşii, ca să nu fie datori unii

altora. Pe atunci se lua zeciuială de la împlinirile de bani. Bieţii oameni, speriaţi de ruina

ce ar fi urmat unei asemenea răfuieli pripite, se adunau, făceau cislă, şi astfel mai

dobândeau o amânare, căci suma cislei curgea în punga domnească.

Caragea avea multă imaginaţie în asemenea materie, dar şi găsise câţiva oameni

zdraveni cari îl ajutau la desăvârşirea tertipurilor lui. Vorba mergea în ţară că:

Belu beleşte,

Golescu goleşte

Manu jupuieşte!

După şase ani de domnie, el a dus cu dânsul la Pisa o avere de milioane, cu care a trăit în

belşug şi a ajutat Eteria şi revoluţia grecească. Era violent şi înfiorător! Un poet

linguşitor îi adresă o odă în care îl făcea să zică în limba grecească:

Am sabie şi buzdugan

Te omor ca pe un porc

Un boier, pe care-l dojenea pentru nişte hoţii, din care nu-i dăduse o parte

îndestulătoare, îi răspunse:

Fur, furi, fură

iar Caragea, în loc de a-l pedepsi pentru atâta îndrăzneală, l-a îmbrăcat în caftan

de *boier cu barbă*.

Acest domn însă era neîmpăcat cu boierii cari, nevoind a fi instrumentele hrăpirii lui, ai

făceau vreo împotrivire sau chiar vreo simplă observaţie. Astfel, pe banul Constantin

Filipescu l-a ţinut doi ani la moşie, la Bucov, cu pază de arnăuţi; pe banul Grigorie Ghica

l-a ţinut doi ani închis în casă, oprit de a vedea faţă de om; pe vornicul Constantin

Bălăceanu, de care se temea fiindcă acesta avea relaţiuni de familie la Viena, l-a trimis

surghiun la Castoria.

Lui Caragea îi plăceau femeile. Într-această privinţă, purtarea lui şi a fiului său, beizadea

Costachi, era un scandal de toate zilele. Când punea ochiul pe câte o nevastă, trimetea pe

bărbatul ei într-o slujbă depărtată, la trebuinţă îl şi surghiunea, şi atunci lua cu dânsul

câţiva arnăuţi şi se introducea la femeia pacientului cu voie, fără voie.

Beizadea Costachi, tânăr frumos, nu avea altă ocupaţie decât a căta să scoată din fire pe

cucoanele cele tinere şi plăcute. El se înhăitase cu câţiva feciori de boieri şi băteau

mahalalele ziua şi noaptea. Odată, fiind urmărit de bărbatul uneia din conchistele sale,

cu care se primbla în trăsură, şi văzându-se strimtorat de aproape, scoate pistolul şi

trage să împuşte pe soţul trădat; glonţul însă nimereşte în unul din caii lui, calul cade

din ham şi beizadeaua scapă cu chica topor. A doua zi femeia adulteră era izgonită de

sub streaşina conjugală şi lăutarii improvizară cântecul:

C... ai fost, c... să fii,

La mine să nu mai vii!

Pe vremea aceea nu era lucru lesne de a fi galant şi nu fiecine îndrăznea a face curte.

Când un tânăr punea gând rău pe o fată, el putea să dea cu ochii de tatăl sau de fratele

ei, şi atunci, nici una, nici două, popa îi şi cânta *Isaiia dănţuieşte*, şi căsătoria, deşi silită,

era valabilă. Dacă bietul tânăr avea a face cu o muiere măritată, treaba devenea mai

serioasă, pentru că răsplata depindea mult de brasla la care aparţinea bărbatul ultragiat.

Măcelarii luaseră obiceiul să umfle pe galanţi cu ţeava, ca pe berbeci, şi-i trimitea acasă

în căruţă. Croitorii se serveau de foarfecile cele mari de teşghea. Un băcan ce găsise pe

un cuconaş sub scară, la nevasta lui, după ce l-a despuiat în pielea goală, l-a uns cu

cătran din creştet până în tălpi, i-a pus o pereche de coarne pe cap, l-a legat răstignit de

mâni pe un drug, i-a legat un căluş în gură şi l-a luat în şfichiul biciului pe pod, de fugea

lumea de dânsul ca de Ucigă-l toaca, încât nici chiar slugile lui nu au voit să-l primească

în casă. A doua zi l-a găsit vizitiul ascuns în ieslele din grajd. Pe un alt cuconaş bărbatul

l-a uns cu miere pe piele şi l-a lăsat o zi întreagă prada muştelor şi viespelor.

Unde se pomenea trotuar sau bulevard pe acel timp! ... Femeile erau încunjurate de

toate precauţiunile profilactice; ferestrele aveau zăbrele ca puşcăriile; porţile se

deschideau greu, căci erau înarmate cu broaşte tari; iar când o nevastă se ducea la o

rudă, la o prietenă sau la baie, ea era întovărăşită de două-trei jupânese bătrâne şi

credincioase. Fetele erau ţinute şi mai aspru; de-abia aveau voie să iasă în grădină, şi

grădina era încunjurată cu zid nalt sau cu uluci de scânduri de stejar. Nici măcar

peţitorii nu le vedeau până nu se isprăvea vorba de căsătorie, încât ginerele nu era

totdeauna sigur că a văzut bine faţa logodnicei sale.

O fată de boier mare, întoarsă dintr-un clauster de la Viena, unde fusese crescută şi

unde dobândise un talent muzical extraordinar pe clavir, a adus cu dânsa în casa

bărbatu-său preţiosul instrument. Într-o seară, boierul, zărind câţiva inşi cari se

pitulaseră lângă uluci ca să asculte frumoasele melodii ale junei diletante, s-a zbârlit de

gelozie, şi când a doua zi tânăra femeie s-a trezit, nenorocita!... a găsit clavirul spart cu

toporul în mii de bucăţi. Mâhnirea ei a fost atât de mare, încât peste câteva săptămâni o

duse la groapă. Ea lăsase cu limbă de moarte să-i facă coştiugul din scândurile

clavirului, dar popa s-a împotrivit, zicând că fusese *vasul Necuratului*.

Arta era lucru necunoscut. În tot Bucureştiu nu se aflau decât un singur piano şi o

harpă. Muzica aparţinea lăutarilor şi cântăreţilor de la biserică. Persoană cu inspiraţii

artistice erau numai domniţa Ralu, fata cea mai mică a lui Caragea, natură aleasă,

posedând gustul frumosului în cel mai mare grad, admirătoare a muzicei lui Mozart şi a

lui Beethoven, hrănită cu scrierile lui Schiller şi Goethe. Ea găsise în câţiva tineri greci,

rude şi amici din şcoala grecească de la Măgureanu, studenţi admiratori ai tragediilor lui

Euripide şi Sofocle, un element pentru a pune în scenă câteva piese de teatru. Cu niţică

pânză croită şi cu hârtie poleită, domniţa organizase în apartamentele sale o mică scenă

pe care se juca în limba elenă *Oreste, Moartea fiilor lui Brutus*şi câteva idile ca *Dafnis şi*

Chloe.

Mai târziu a zidit un teatru la "Cişmeaua roşie", în colţul stradei Victoriei şi a Fântânei,

pe locul unde se vede astăzi un felinar ascuns după o perdea de fier; un teatru în toată

forma, cu parter, cu stale, cu scenă şi cu mai multe rânduri de loje. Ruinele acelui

edificiu, ars la 1825, se mai vedeau până la 1840, când s-au mistuit în zidurile lui Ioan

Carătaşul.

Domniţa Ralu visa ridicarea teatrului grecesc. Pentru acest scop ea a trămis pe Aristia la

Paris, ca să studieze pe vestitul Talma. Ea a şi adus de la Viena o trupă de artişti nemţi

cari reprezentau opere şi drame. Din acea trupă făcea parte vestita Dilly, cântăreaţă şi

tragediană de un mare merit, ce venise la Bucureşti numai pentru o iarnă. Iar

îndrăgindu-se de unul dintre tinerii noştri boieri, a rămas în capitala noastră până când

a murit, dând naştere unuia din bătrânii noştri generali.

Avântul dat de domniţa Ralu artei dramatice a încetat cu fuga lui Caragea, dar mai în

urmă a găsit o slabă imitătoare în Smaranda Ghica din Gorgan, în casa căreia, după

zaveră, Aristia intrase ca institutor de copii. Acolo Iancu Văcărescu a căutat să puie

limba românească pe scenă; a încercat să joace pe *Britanicus* şi pe *Zgârcitul* lui Moliere,

dar surghiunele, războiul, muscalii şi câte şi mai câte calamităţi au amânat lucrul până

în 1833, când Câmpineanu a înfiinţat Societatea filarmonică.

Tulburările de pemprejurul ţării, precum răscularea lui Caragheorghe şi a lui

Pasvantoglu, incursiunile cărjaliilor, Eteria grecească şi revoluţia de la 1821 făcuseră să

zbârnăie în tinerii români coarda vitejiei. Lor începu să le placă armele, vânătoarea şi

călăria; feciorii de boieri luară un fel de aer de *cabadai*, termen adoptat de dânşii şi care

avea semnificarea de voinici.

În timpul lui Grigorie-vodă Ghica, pe la 1823-1824, cuconaşii nu lăsau să le scape nici

un prilej de a se îmbrăca cu poturi, cu mintean şi cu cepchen; a se lega la cap

cu *tarabolus* şi a-şi încărca *sileahul* de la brâu cu pistoale şi cu iatagan, precum şi a-şi

atârna pala de gât. Pentru cel mai mic lucru ei se serveau cu armele, încât, din pacinici

ce erau mai înainte, deveniseră arţăgaşi şi tulburători. Între toţi se deosebeau mai cu

seamă Iancu, feciorul lui beizadea Costachi Caragea şi al Raliţei Moruzoaiei, fraţii

Bărcăneşti, Bărbucică, nepot de fată al banului Barbu Văcărescu şi câţiva alţii cari se

ţineau de ştrengării şi ajunseseră a fi spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cişmegiu

cu lăutari pe iarbă verde şi, cum răsărea luna, plecau cu ghitare şi cu flaute la serenade

pe sub ferestrele fetelor şi a nevestelor frumoase. Până-n ziuă vuiau mahalalele de

cântece, de gâlcevi, de bătăi şi de lătrări de câni.

Într-o noapte tânărul Palama, voind să gonească pe donjuanul Bărbucică Catargiu de la

ferestrele logodnicei lui, s-a pomenit cu un cuţit în pântece. Nenorocitul, scăldat în

sânge, a putut de-abia profera numele acelui care-l lovise; şi muma lui, în desperare, a

alergat la palat şi a sculat pe vodă cu ţipetele sale. Grigorie Ghica porneşte pe baş-

ciohodar Măciucă, care şi aduce la curte pe Bărbucică, îl trânteşte la pământ şi din

porunca domnească îi trage o falangă, apoi îl trimite surghiun la mănăstire. De acolo

bietul donjuan păţit a pornit la Paris cu gând să studieze pictura, artă pentru care credea

că are o mare vocaţiune.

Anarhia domnea în toate, şi lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă,

astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s-ar fi împuşcat la vânătoare, ucigaşul

rămânea nepedepsit.

În una din petrecerile la care luau parte mai mulţi tineri, pe când se întorceau în

Bucureşti, într-o căruţă cu patru cai se găseau trei tineri: Iancu Caragea, Dimitrachi

Bărcănescu şi Iancu Creţulescu, poreclit Ursu mai târziu, pentru că o ursoaică îi

dezmierdase obrazul cu labele ei. Cei doi dintâi, luându-se la ceartă, trag cu pistoalele

unul într-altul, şi căruţa intră în curtea Moruzoaiei ducând pe fiul şi pe nepotul ei înecaţi

în sânge. Peste trei zile, două dricuri se urmau unul pe altul, ducând la locaşul cel

vecinic pe doi din tinerii cei mai eleganţi şi mai frumoşi ai Bucureştilor.

Stranie epocă! ... Numai venirea muscalilor la 1828 a pus capăt acestei vieţi zvăpăiate a

tinerilor cuconaşi, luându-i ca comisari (mehmendari) pe lângă generalii ruşi, pentru

înlesnirea aprovizionării oştirilor cu proviant şi cu cară. La 1831 cei mai mulţi au încins

sabia, scriindu-se în miliţia naţională.

Ion Ghica

Şcoala acum 50 de ani

Bucuresti, fevruarie 1880

Iubite amice,

Pe când în şcoala de la Măgureanu vestiţii elinişti Lambru, Comita, Vardalah şi Neofit,

emulii lui Corai, predau tinerilor greci şi feciorilor noştri de boier *Memorabiile* lui

Socrate, *Fedon* şi *Metafizica* lui Aristot; pe când banul Brâncoveanu discuta cu puristul

Duca în limba lui Tuchidid *Apoftegmele* lui Hipocrat şi *Ariometria* lui Arhimed şi se

munceau să izgonească din limba greacă toate cuvintele câte nu erau curat atice, precum

unii din învăţaţii noştri caută să cureţe limba română de tot ce nu se termină în *-ciune*,

la biserică la Udricani, la Sfântul Gheorghe şi la Colţea se auzea glasul ascuţit al câtorva

copii cari strigau în gălăgie pe:

on, mislete, ucu: omu

pocoi, on, mislete, ucu: pomu.

Băieţii mai înaintaţi la învăţătură, când voiau să-şi zică ceva care să nu fie înţeles de

profani, comunicau între dânşii astfel:

az, iotă, lude, az, pocoi, râţă, ucu, naş, est

şi cellalt îi răspundea:

naş, est, buche, az, tferdo, est, pocoi, on, pocoi, az

Cei de la bucoavnă râvneau la dânşii cum vorbeau păsăreşte.

Dascălul Chiosea, bătrân cu antereu de calemcheriu, la cap cu cauc de taclit vărgat cu

cearşaf alb, se primbla pe dinaintea băieţilor înarmat c-o vargă lungă, arzând când pe

unul, când pe altul, după cum i se părea; se oprea dinaintea fiecăruia, la unii le asculta

lecţia, la alţii le mai adăoga câte un *ucu scurt* pe ici, pe colea, sau câte o aruncătură,

două pe deasupra, ca să fie slova mai ciocoiască. Apoi să fi dus sfântul pe vreunul să nu-

şi ştie lecţia, că dacă nu-l ajungea cu nuiaua, apoi scotea imineu din picior şi-l azvârlea

după dânsul cu un:

"Fir-ai al dracului cu tat-to şi cu mă-ta, că n-ai învăţat *matima*".

Dascălul Chiosea nu era om rău, dar se necăjea, pentru că-l durea inima când vedea că

nu se silesc copiii la învăţătură. El nu era civilizat ca să nu-i pese dacă elevii învaţă sau

nu. Pentru el şcoala nu era o chiverniseală, nu se gândea la: treci, zi, treci, noapte,

apropie-te, leafă. Nu sta cu ceasornicul deschis pe catedră ca nu cumva minutarul să

treacă peste semn.

La Chiosea, ca la Chiriţă, ca la Stan, lucrurile mergeau altfel; viaţa lor era cu copiii din

şcoală, nu ştia nici şosea, nici cafe-şantan, nici deputăţie. Dimineaţa

buchille, *Oftoicu* şi *Psaltirea*, după prânz psaltichia. Chiosea avea un *pa, vu, ga, di* care-i

ieşea pe nas cale de o poştă. De pe la de-alde Chiosea ieşeau dieci de visterie şi calemgii;

la de-alde el au învăţat să scrie româneşte logofătul Greceanu, Văcăreştii, Anton Pan, Nănescu,

Paris Momuleanu etc.

Acei bieţi dăscălaşi, cari au fost depozitari limbei şi naţionalităţii noastre, duceau o viaţă

zdruncinată, plină de privaţiuni şi de coate-sparte, fără *bene-merenti* şi fără recompense

naţionale, fără pensii şi parapensii; plătiţi ca vai de ei cu un codru de pâne, trăiau şi

mureau necunoscuţi; fără să bănuiască măcar că erau patrioţi, împinşi numai de un

instinct bun şi generos, îşi făceau cu sfinţenie datoria, fără să aibă conştiinţă de binele ce

făceau ţării lor.

Ei se delectau mai mult cu citirea întâmplărilor lui Alexandru Machedon, care s-a bătut

cu furnicile şi cu păserile cu ciocu de fier decât cu citirea mâniei fiului lui Peleu. Oile,

cânii şi fluierul păstorului întristat al lui Văcărescu le erau mai dragi decât Afrodita şi

Bacus a lui Anacreon. Se pomenise de la tată şi de la mamă români neaoşi din moşi-

strămoşi. Limba şi urechea le spunea că nu erau nici tătari, nici greci, nici slavi; purtau

nobleţea neamului în inima şi în spiritul lor, fără să se preocupe de arborele genealogic,

nici de fărtalele de nobleţă. Scriau româneşte fără filologie şi fără *morfologie*, fără să ştie

dacă sunt etimologişti, fonetişti sau eclectici; dar scriau cum vorbeau, şi scrisul îl

numeau icoană, crezând că el trebuie să fie reproducţiunea esactă a vorbei; puneau cât

mai puţine buchi, ba pe unele le mai aruncau şi pe deasupra ca să facă economie de timp

şi de hârtie. Unde să le dea lor prin gând că avem două limbi, una în gură şi alta pe

hârtie, şi că trebuie să vorbim într-un fel şi să scrim într-altfel; vorbeau toţi aceeaşi

limbă. Acum lumea s-a subţiat, fiecare vorbeşte şi scrie limba sa proprie şi ştie că

suntem strănepoţi ai lui Traian. Dar mulţi cred că de la venirea acestui împărat în ţară

până la sosirea lor în viaţă, nu s-a mai petrecut nimica pe pământul românesc; nu încep

însă a socoti toţi tot de la aceeaşi epocă. Unii numără existenţa ţării de la Regulamentul

organic, la care cred că au colaborat, fiindcă au fost chemaţi de l-au iscălit; alţii, morţi

tăieţi, nu vor să convie ca să fi mai fost ceva pe lumea asta înainte de patruzeci şi opt;

spun şi scriu într-una că s-au plimbat pe uliţile Bucureştilor cu steaguri şi cu masalale,

strigând pe: " *Trăiască guvernul provizoriu*", şi că erau cei mai de dimineaţă pe câmpul

Filaretului. Pentru alţii iar călendarul românilor începe de la îndoita alegere a

colonelului Cuza, sau din noaptea de 11 februarie; îşi închipuiesc că ei au suit pe

Alexandru Ioan I, că ei l-au dat jos şi că tot ei au adus pe Carol I. Cei mai înfocaţi astăzi

nu recunosc de adevăraţi patrioţi decât pe acei cari au strigat: " *Moarte turcului!* " şi

cred că, deşi n-au fost la bătălie, dar că fără vitejia lor cea civică Ţara Românească era

pierdută, umilită, batjocorită, tăiată de turci şi că muscalii îi ştergeau o bucată de

pământ şi mai mare.

Pentru mulţi politica este intrigă şi minciună, nu cred în sinceritate şi în adevăr,

despreţuiesc cunoştinţa lucrurilor petrecute şi cercetarea evenimentelor ce se pregătesc.

Nu lasă nimica trecutului, cred că ei au făcut cerul şi pământul românesc, că ei sunt

începutul şi sfârşitul, alfa şi omega. Dar apoi creatorii străini! unul se compara cu La

Fayette, deşi nu făcuse pentru România nimica care să semene cu ceea ce făcuse

generalul francez pentru America; altul, care vânduse participiuri pe patru galbeni ora şi

înregistrase zece ani de-a rândul colorile şi garniturile cocoanelor la baluri, aşezându-le

în ziarul său după ordinul coloarei de la putere şi după importanţa subvenţiunii, crede

că el a scos pe români la lumină; altul crede că ne-a inventat limba şi istoria românilor,

dându-se de un fel de Columb, fiindcă critică şi batjocoreşte gloriile noastre naţionale.

Aceşti fructe seci din ţările străine se cred genii, luceferi luminători îndată ce găsesc un

adăpost sub cerul României, şi ei, sărmanii, nu văd zâmbirea ce inspiră românilor, cari

în vorbirea lor sarcastică i-au poreclit: *locuste oloage*.

Dar să ne întoarcem la şcoala noastră de la Udricani, şcoala sub albastrul cerului pe

prispa bisericei, unde când ploua copiii se ghemuiau în odaia ţârcovnicului jos pe

cărămizi, sau în clopotniţă; citeau şi scriau pe genuchi şi pe brânci.

Prinprejurul bisericii, în mahala, pintre livezile de meri, de peri şi de duzi, se zăreau vreo

zece-cincisprezece învelişuri cu streaşină ieşită ca o umbrelă, sub cari locuiau câţiva

cavafi, croitori, işlicari şi cojocari; aceştia, când plecau la prăvălie, îşi trămiteau copiii la

dascălul Chiosea, ca să nu ştrengărească pe uliţă şi ca să înveţe să cananarchisească, să

ţie ison cântăreţilor din strană, să citească *Apostolul*, să zică *Tatăl nostru* şi *Crezul* şi să

meargă de-a-ndărătele cu sfeşnicul într-o mână şi cu cădelniţa în cealaltă, dinaintea

preotului când ieşea cu sfintele daruri. Le plăteau ce pe apă nu curge; dascălul Stan, de

exemplu, cel mai bine plătit din toţi, avea câte douăzeci de parale de copil pe lună şi

mai avea şi de la biserică tain de mălai, de fasole şi de lemne.

Din acele şcoli îşi recrutau bisericele preoţi şi cântăreţi, acolo boierii căutau băieţi pe

cari îi luau în casă pe procopseală, de acolo a ieşit Chiru de la biserica Enii, Dumitrache

Bondoliu, tata răposatului vlădică Calistrat, Unghiurliu de la Sărindar, Costache Ştirbu

de la Sf. Ioan de lângă puşcărie şi Petre Efesiu, care mai în urmă a ajuns cântăreţ în

strana din dreapta la Patriarhie. Acolo au fost daţi la învăţătură Anton Pan, Petrache

Nănescu, Nicolae Alexandrescu, Paris Momuleanu, Marin Serghiescu etc.

Pe Nicolae Alexandrescu, cum l-a auzit Grigorie Ghica, l-a luat în casă, a-l plimba cu

dânsul noaptea în butcă dinainte, de-i cânta cântece de lume. Când Grigorie Ghica s-a

făcut domn, Nicolae Alexandrescu a ajuns cafegi-başa.

Pe Marin Serghiescu l-a luat Alecache Villara cântăreţ la Biserica Negustorilor, l-a

primblat pe dânsul pe la Petersburg, cu Regulamentul; dar mai pe urmă, molipsindu-se

de boala patriotismului, a fost arestat cu Mitică Filipescu, cu Nicolae Bălcescu şi cu

Telegescu, trimis la ocnă, unde şi-a spăşit păcatele şapte ani, până când a venit de l-a

scos revoluţia din patruzeci şi opt, ca să-i procure dulcile fericiri ale unei proscripţiuni

de zece ani. El a fost cunoscut mai mult sub numele de *Marin Naţionalu*. Vodă Cuza îl

iubea, îl avea adesea la masă şi-l mângâia cu numele de moş Marin.

Când a venit în Bucureşti dascălul Lazăr, băieţii de la Udricani, de la Sfântu Gheorghe,

de la Colţea şi de la toate bisericile, au golit acele şcoli şi au alergat la "Sfântu Sava" cu

Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simion Marcovici, cu Pandele, cu Costache

Moroiu şi cu mulţi alţi tineri din şcoala grecească; mai în urmă, unii au fost trimişi în

străinătate la Pisa, la Viena, la Paris şi s-au ilustrat ca profesori şi ca înalţi funcţionari,

alţii s-au făcut cântăreţi; Anton Pan a devenit Anton Pan, şi cei mai mulţi s-au adăpostit

prin curţile boiereşti ca grămătici, vătafi de curte, stolnici, trăind pe bere şi pe mâncare

fără grijă de ziua de mâne; când puneau mâna pe câte o para, o băteau la tălpi pe must,

pe cârnaţi, cu lăutari la Filaret. Ziua aveau, n-aveau de lucru, dar seara, când era lună,

răsuna mahalalele de serenade; învăţau fetele să cânte din chitară marşul lui Napoleon

şi din gură pe *Şeine-Minca*.

Anton Pan, Nănescu şi Chiosea-fiul erau veselia grădinilor lui Deşliu, lui Pană Breslea şi

lui Giafer; Iancu al Raliţii Muruzoaiei, Bărbucică al Ţiţii Văcăreaschii, fraţii Bărcăneşti,

Costache Faca şi alţi tineri din lumea mare nu puteau fără dânşii.

Nănescu, crescut de Ghiculeşti, a fost vătaf de curte, vătaf de spătărie, judecător de

tribunal şi a murit îngrijitor la Spitalul Brâncovenesc. Cânta bine din vioară; elev al lui

Dimitrache, el compunea cântecele lăutarilor din Scaune.

Lui îi datorim pe:

Ah! iubito, cale bună,

Dar te rog nu mă uita.

.....

Raţa ici, raţa colea,

Raţa paşte papura.

.....

Inima mea multe are

Culese după-ntâmplare.

.....

Pom eram eu, pom.

.....

Ardă-ţi rochiţa pe tine

Cum arde inima-n mine.

.....

Jupâne povarnagiu.

.....

Ah! amor, amoraş,

Vede-te-aş călugăraş.

.....

Fă-te om de lumea nouă,

Să furi cloşca de pe ouă.

.....

Piatră de-ai fi, te-ai desface

Şi la mine te-ai întoarce.

.....

Frunză verde ş-o lalea,

N-am cuţit că m-aş junghia.

.....

Cine la amor nu crede

N-ar mai călca iarbă verde.

Când coconiţele începuse să îndruge franţozeşte cu: "Bonju Chesche vu parle franse, munsiu?

Bonsua şi Alivoa" Nănescu, în colaboraţiune cu Costache Faca şi cu Costache Bălăcescu, au făcut satira:

Ah! ma şer, să-mi vezi mantela,

Mai sublim, mai lucru fen,

C-o dublură-nfricoşată

Şi faţa amur san fen.

Unghiurliu şi Chiosea-fiul au fost cei mai mari cântăreţi ai bisericelor din Bucureşti.

Venirea unei trupe de operă i-a făcut să vază în arta muzicală orizonturi despre cari nu

aveau nici o idee pân-aci; impresiunea produsă asupra lor de operele lui Mozart şi ale lui

Rossini a fost atât de mare, încât n-au mai putut să cânte nici *Cheruvic*, nici *Chinonic*,

fără s-o dea pe *La ci darem la mano* din *Don Juan* şi *Una voce poca fa* din *Bărbierul*.

Într-o duminecă, la liturghie, scandal mare la Sărindar. Epitropul, om evlavios,

recunoscuse în *Domnul Domn Savaot* aria *Voyez sur cette roche!* din *Fra Diavolo*.

Pe lângă grupul Anton Pan, Nănescu, Chiosea şi Unghiurliu, unul şi nedespărţiţi, se

lipise un copilandru nalt, rumen, sprintenel, cu pletele de ţârcovnic; se introdusese în

societatea acelor diletanţi făcându-le tot felul de misiuni; ştia unde se găsea pelinul cel

mai bun şi unde se frigea " *trandafirii*", cei mai gustoşi; îl făceau haz fiindcă era plin de

originalitate, de duh şi de veselie. Acela era tânărul Filimon, care, deşi aspirant la

preoţie, dar ştia pe *Arghir* pe de rost din scoarţă până-n scoarţă. Îndată ce Iancu

Văcărescu, Eliad, Alexandrescu sau Anton Pan făceau o poezie, a doua zi el o ştia pe

dinafară; cânta din memorie, şi foarte bine, toate ariile operelor italiane jucate în sala

"Slătineanu". Într-o vreme a izbutit chiar să fie admis corist în trupa madamei Carl; mai

în urmă l-am găsit flautist în orchestră, şi când Papa Nicola, după nobilul obicei al

impresarilor, încetase plăţile artiştilor şi-i lăsase muritori de foame pe strade, Filimon a

trebuit să-şi caute esistenţa într-un alt izor; şi-a pus altă coardă la arc, a părăsit flautul şi

a apucat condeiul, s-a făcut foiletonist la ziarul *Naţionalul*. În colecţiunea acelui jurnal,

în numerile 2, 3, 4 şi 5 din anul 1858, în numerele 8, 14, 16, 30, 74 şi 91 din 1859, şi în

numerele 11, 14, 79, 82, 85, 89, 90, 94, 96, 97, 98 din 1860, găseşti o serie de articole

teatrale cari dovedesc un spirit cultivat, analitic şi serios şi o cunoştinţă adâncă de

ştiinţă muzicală.

Critica lui era plină de dreaptă judecată şi de bunăvoinţă; el critica fără patimă, fără

interes şi fără venin; critica ca să îndrepteze, iar nu pentru ca să descurajeze; articolii lui

erau plini de învăţătură şi de poveţe bune şi folositoare; scopul lui era să îndemne pe

artişti şi să formeze gustul publicului.

În acelaşi ziar poţi citi în anul 1859, în numerele 77, 78, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 89,

90, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109 şi, din 1860,

numerele 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22 şi 23, seria interesantelor

foiletoane intitulate *Trei luni în străinătate*, o descriere de călătorie plină de spirit şi de

impresiuni juste. În numerele 43, 46, 52, 80, 81 şi 84 din acelaşi an, se găsesc de dânsul

mai multe nuvele foarte bine alese; dar el a îmbogăţit literatura română cu două scrieri

de un adevărat merit: *Slujnicarii* şi *Ciocoii*.

Aceste două opere ale lui Filimon nu sunt nişte romanţuri în cari să se desfăşure

peripeţiile unei intrigi; ele sunt mai mult o colecţiune de tablouri adevărate şi vii ale

obiceiurilor şi moravurilor noastre din epoca de tranziţiune.

Prologul cu care începe cartea întitulată *Ciocoii* este un studiu psihologic, şi scrierea în

totalitatea ei o psihologie de care s-ar mândri un La Bruyère şi un Théophil Gauthier.

Filimon ne spune că s-a primblat mult timp cu această din urmă a lui scriere în buzunar,

căutând un Mecena să i-o dedice; s-a uitat la boier şi nu l-a găsit demn, a trecut pe lângă

negustorul cămătar şi nu l-a băgat în seamă; dar când s-a lovit piept în piept cu ciocoiul,

a strigat fără voia lui: " *Iată omul!* " şi-l salută astfel:

"Acestor luceferi ai viţiului, cari au mâncat starea stăpânului şi s-au ridicat pe ruinele

acelora cari nu i-au lăsat să moară de mizerie, acelora cari sunt putregaiul şi mucegaiul

ce sapă temelia casei, cari au furat cu sfanţul din funcţiunile cele mici şi cu miile de

galbeni din cele mari, cari acum şi-au cumpărat moşii şi palaturi şi stropesc cu noroi pe

făcătorii lor de bine dedic scrierea mea".

Filimon, care a cunoscut toate celebrităţile curţilor boiereşti: pe Tudor Ciolănescu,

vătaful de curte al banului Grigorie Băleanu, pe Gheorghiţă Maţe-Goale de la Filipescu

Buzatu, pe Neagu Chioftea al banului Constantin Bălăceanu, pe Stănică Găvan din curte

de la Modroganu, pe Zamfir Ploscă de la Isac Rallet, pe Gheorghiţă de la armaşu Manu,

pe Ilie Sgabercea de la Vulpe; el, care a studiat şi a urmat dezvoltarea ciocoiului şi a

cercetat sub toate fazele această clasă cu scalpelul spiritului său investigator, ne zice că:

"Nimic nu este mai periculos pentru un stat decât de a da frânele guvernului în mâinile

acestor parveniţi, cari din etatea de douăzeci de ani ştiu cum să fure cloşca de pe ouă

fără ca ea să cârâie".

Şi mai la vale: "Ciocoiul îşi creşte copiii cu slugile până îi aduce în gradul cel mai înalt de

corupţiune, şi atunci îi trimite în Franţa. Ciocoiul şi puiul de ciocoi nu se pronunţă

definitiv pentru nici o doctrină politică, ca să poată esploata toate doctrinele.

Patriotismul, libertatea, egalitatea, devotamentul şi toate virtuţile cetăţeneşti sunt

vorbele care-i servă de trepte ale scării pe care se suie".

Dar scopul acestei epistole nu este de a face analiza însemnatelor scrieri ce ne-a lăsat

Filimon, nici de-a esplica pe eroii săi. Cine voieşte să-i cunoască n-are decât să citească

vol. II şi vol. III al *Revistei române* şi să se uite la călăreţii cei mândri şi la cuconaşii

răsturnaţi în droşti şi în caleşti la Şosea, şi va recunoaşte şi pe vătafu Dinu Păturică, şi pe

postelnicu Tuzluc şi pe Costea Chioru cu toate progeniturile lor. Cât pentru cucoana

Duduca, de-o fi şi mai trăind, dar n-o mai cunoşti. Alifia vânătă cu care se ungea seara,

albuşul de ou, abuzul de cărămidă arsă stropită cu apă de salcăm şi apă de pelin cu care-

şi întindea pieliţa, buretele muiat în apă cu castraveţi cu care-şi scotea petele, dresul,

sulimanul şi rumeneala cu care se văpsea, gogoşile de ristic şi plasturi negri cu care-şi

îmbina sprâncenile şi-şi punea murse şi zbenghiuri au tras largi şi adânci brazde pe

obrajii ei; zbârciturile cad una peste alta ca valurile unei mări turbate, şi pleoapele

vinete care-i încadrează ochii cei roşii n-ar mai face pe bietul Iordache Calemgiu, fiul

căpitanului Gheorghe Basma de la dorobănţie, să cânte pe:

Aruncă, lumina mea... o privire veselă

ba cred că de-ar mai trăi i-ar striga: " *Retro, Satana!* "

Lui Filimon îi plăcea traiul bun; amicii săi îl poreclise *mălai mare*, fiindcă mânca bine.

Când vorbea de bucate, i se umplea gura, şi defectul ce avea la vorbă dispărea când

pronunţa:

Icre proaspete cu lămâie de Mesina,

Măsline dulci de Tesalia,

Icre de chefal,

Marinată de stacoji.

Îi plăcea cu deosebire ciorba de ştiucă fiartă în zeamă de varză acră cu hrean, iacniile şi

plachiile, crap umplut cu stafide, curcan cu varză umplut cu castane şi purcel fript, dacă

era întreg.

Când era la câte un ziafet, îşi sufleca mânecile, şi iată cum frigea mielul: în înjunghia, îl

spinteca, îi scotea pântecele, îl cosea la loc şi-l acoperea cu pielea, după aceea îl băga

într-o groapă plină de jeratec cu curpeni de viţă-sălbatecă, unde-l lăsa până când pocnea

ca un tun; atunci îl scotea, îl învălea într-o pânză şi-l ungea c-un fel de salţă inventată de

dânsul, făcută cu vin amestecat cu usturoi pisat şi cu băcănii, cu lămâie şi cu sare, şi te

poftea la masă fără cuţit şi fără furculiţă, ş-apoi să nu-şi fi lins degetele. Nici repauzatul

Homer, bucătarul bucătarilor, nu ştia să dea o friptură mai bună.

Filimon avea un caracter blând, vesel, plăcut şi nepăsător; întristarea nu s-a lipit de

dânsul decât o singură dată, atunci când şi-a închipuit că bunul şi scumpul său amic

Millo a voit să-l parodieze în rolul Paracliserului din *Florica* lui Alecsandri.

Într-o zi îl întâlnesc pe stradă; din vorbă în vorbă, îmi spune că sufere de piept; eu,

având înaintea mea un om cât un munte, nalt, gros şi rumen la faţă, mi-a venit să râz şi

l-am tratat de ipocondru; dar peste trei săptămâni, nemaivăzându-l pe la mine, trimit

să-l întrebe de sănătate şi mi se răspunde că era greu bolnav în aşternut; m-am dus să-l

văd, dar când am intrat în camera unde zăcea nu l-am mai cunoscut, atât era de

schimbat. Peste trei zile aveam durerea a-i întovărăşi rămăşiţele la ultimul locaş.

Acei cari l-au cunoscut pierdeau un amic sincer, leal, îndatoritor, totdeauna vesel şi

voios, totdeauna mulţămit cu puţinul ce câştiga prin munca şi talentul său; caracter

independent, nu s-a căciulit niciodată la nimeni; ura şi despreţuia lipsa de demnitate şi

linguşirea; modest până a roşi când auzea laude pentru scrierile lui, n-a bănuit niciodată

că era un scriitor de mare merit.

Literatura a pierdut în el pe unul din luceferii săi.

Ion Ghica

Din timpul zaverii

Ghergani, septembrie 1880

Iubite amice,

"De ce-mi scrii aşa de rar?" îmi ziceai mai deunăzi, vorbă foarte măgulitoare când îmi

vine de la tine; dar ştii tu de câte ori leapăd condeiul din mână până ce nimeresc ceea ce

trebuie să zic asupra unui eveniment despre care am auzit sau la care am asistat; despre

un om pe care l-am cunoscut, de care s-a vorbit sau pe care l-am găsit în drumul vieţii

mele fie într-o direcţiune, fie într-alta; de câte ori rup foi întregi, fiindcă nu găsesc în

memoria mea, sau în însemnările mele ştiinţele ce-mi trebuiesc pentru elucidarea

faptelor ce voiesc să-ţi povestesc? Mie nu-mi este iertat să scriu decât numai atunci când

pot spune un adevăr; şi a cunoaşte adevărul şi a-l spune nu e lucru lesne, mai ales când

în chestie se amestecă şi puţină politică. Lordul Possomby zicea pe patul morţii: "Ce

anevoie este a spune adevărul! Chiar într-acest moment, când să mă înfăţişez înaintea

înaltului judecător, mi-e greu să spun tot adevărul!"

La noi cum să te luminezi asupra celor petrecute pe la începutul secolului? Bătrânii cari

ştiau au dispărut şi dispar câte unul; cei tineri nu ştiu, sau dacă ştiu, ştiu rău; scrieri

contimporane avem foarte puţine sau nicidecum. Înainte vreme tot se mai găsea din

timp în timp câte un boier, câte un logofăt, un Ureche, un Costin, un Neculcea, un

Greceanu, uricari, letopiseţi şi cronicari istoriografi, care înregistrau zi cu zi, oră cu oră

cele ce se petreceau în timpul lui Grigorie Ghica, lui Cantemir, lui Brâncoveanu etc.; vezi

că pe-atunci nu erau cluburi, presă, bulevard şi grădini cu cântări şi încântări, mai scriau

oamenii şi de urât; de atunci, pas de mai găseşte ceva până mai acum douăzeci de ani, de

când avem *Monitorul* pentru fapte şi ziarele pentru aprecieri; dar şi *Monitorul* nu le

înregistrează toate, nici nu le scrie cum sunt; iar ziarele, unele sunt albe şi altele roşii,

unele înjură ce celelalte laudă şi viceversa. Tot ce este bun, frumos, patriotic şi sublim

pentru unele este rău, ruşinos şi infernal pentru celelalte. Spune-mi dacă, atunci când

le-ai citit pe toate, mai şti ce să crezi despre oamenii cari i-ai văzut sau despre

evenimentele la cari ai asistat. După unele, omul sau faptul despre care vorbeşte este un

om de geniu, un patriot model, un cetăţean mare, o virtute, faptele lui - sublime; după

altele, nu e decât un prost, un trădător, un mizerabil.

N-ai admirat adesea înlesnirea cu care vorbesc şi scriu unii oameni, şi nu te-ai întrebat:

de unde lor aceasta, când îi ştii cine sunt şi ce sunt? Ei, ştii care e secretul talentului lor?

Este că pot spune şi scrie tot ce le vine la gură şi sub condei, şi verzi, şi uscate; vorbesc şi

scriu fără să se gândească, nu cred ceea ce spun, nici ceea ce scriu; singura lor

preocupare este de a face efect asupra galeriei sau de a-şi îndeplini îndatorirea ce au luat

către patronii lor; înţelegi că poate scrie cineva mult şi bine când cugetul îi permite să

îmbrace oamenii cum îi place şi cum îi vine mai bine la socoteală, că poate lesne să-i

arate pe unii frumoşi, chipoşi şi plăcuţi şi pe alţii ticăloşi şi mizerabili. Eu, dac-aş face

aşa, tot mi s-ar părea că-mi sună la urechi ca un *Mane Tekel Fares* cuvintele:

"Iată cum scrii tu istoria."

Ce vrei, sunt sfiicios şi mi-ar crăpa obrazul de ruşine când, lăudând sau criticând pe un

om sau un fapt, s-ar putea scula cineva să-mi zică: "Nu este adevărat".

Mai zilele trecute văd numele meu tipărit într-o foaie; am curiozitatea să o citesc ca să

aflu şi eu ce-i greşisem de mă batjocorea; era vorba de o epistolă ce-ţi adresasem şi

mărturisesc că eram emoţionat; credeam cine ştie ce, că eram căzut în vreo eroare, că-ţi

relatasem vreun neadevăr; dar m-am liniştit când am văzut că, fiind vorba de ceea ce-ţi

spuneam despre bătălia de la Calafat din anul 1828, unde românii au luat turcilor 400

de cară încărcate cu *zaherea*, redactorul mă trata de mincinos, nimic mai puţin, pentru

că era, zicea el, cu neputinţă ca turcii să fi avut acolo atâta *zahar*. În neştiinţa sa de

limbă, măreţul şi războinicul redactor confunda *zaherea*, cuvânt turcesc, dar adoptat în

limba noastră de când cu turcii, precum de la Petru şi de la Caterina, de când cu

muscalii, s-a adoptat şi echivalentul său *proviant*, cuvinte cari amândouă

înseamnează *proviziune de hrană*. Precum vezi, confunda *zahareaua*, adică făină,

pesmeţi, pastramă, unt, sare, orz etc., cu *zahărul*, dulcea substanţă ce punem în cafea

sau în ceai, cuvânt luat de la greci, care şi ei poate îl luase din alte limbi de unde şi arabii

au luat pe *zakair* al lor.

Ţin mult dar, foarte mult, a nu-ţi spune decât ceea ce a fost şi aşa cum a fost. Mai bine

trec cu tăcerea sau îmi frâng pana decât să laud vitejiile şi virtuţile unui om care n-a fost

decât o secătură, sau să înnegresc pe cineva pentru că nu mi-a plăcut ochii săi sau

pentru că ai mei nu au avut norocirea să-i placă lui.

Este şi păcat a pune pe lume să citească ceea ce n-a fost. Un turist care a petrecut câteva

săptămâni în Bucureşti se deşteaptă peste câteva zecimi de ani şi vrea să-şi plătească

datoria de recunoştinţă pentru ospitalitatea ce primise; apucă condeiul de coadă şi

spune, coloane întregi, că d-l X ... era un om de spirit, învăţat, plin de talent, model de

devotament şi de patriotism; că moştenise toate virtuţile cereşti şi pământeşti de la

moşii şi strămoşii lui; pe când sărmanul om nu era decât un prost, născut şi crescut în

păcate, ciocoi ca toţi ciocoii, slugă plecată generalilor, paşilor şi domnilor; îngâmfat cu

numele unei familii respectabile, cu care unul dintr-ai săi fusese odinioară aliat prin

căsătorie. Tată-său, moşu-său, buni şi străbuni, toţi ciocoi zăcaşi şi răi, slugi plecate a

tuturor puternicilor şi a tuturor fanarioţilor.

Ce vrei, trăim într-o epocă de camaraderie.

"Nul n-aura de l'esprit que nous et nos amis." Ce ar zice Molière dac-ar trăi să vază cum

oamenii de gaşcă se tămâie şi se canonizează între dânşii pentru cea mai mare glorie a

istoriei? Ce vrei? Progres!

Dar să lăsăm şi să venim la corespondenţa noastră.

Fii sigur, amice, c-or putea găsi epistolele mele proaste, nesărate, lipsite de apreţieri

adânci, lipsite de simţ politic, fără idei înalte şi patriotice, proză şi stil anevoie de

înghiţit, dar niciodată nu le vor putea găsi alături cu adevărul.

Să-ţi povestesc astăzi ceva din vremea zaverii şi de când cu Grigorie-vodă Ghica şi cu

Ioniţă Sturdza-vodă, istorii pe cari cele mai multe le-am auzit de la episcopul Ilarion, un

amic al răposatului tată-meu şi un confident al cugetărilor lui Tudor Vladimirescu. Să

nu te aştepţi însă la o istorie sau la o biografie a acestor oameni; de voi pomeni uneori de

dânşii, ca unii cari au jucat un rol mare în destinele României, o voi face-o numai într-

un mod incidental. Dar cum să fac ca să fiu clar şi scurt? ... Armează-te dar cu răbdare!

căci tu eşti de vină că mi-ai zis să-ţi scriu.

Pe la anul 1818, Caragea fugise în Austria, precedat de multe milioane luate din ţară; şi

Calimah era mazâlit pentru multele esacţiuni şi prevaricaţiuni, cari într-atât adusese

poporul la desperare, încât răbdătorii tătărăşeni strigau cu neîncetare:

"Jos Calimah!"

Pe-atunci, în mahalalele Iaşului nu se pomenea picior de ovrei.

Aşa amândouă tronurile României erau vacante şi Poarta avea să numească doi domni

deodată.

Numirea de Bogdan-beg şi de Iflak-beg era dandana mare la Ţarigrad, căci toţi solii cu

toţi dragomanii şi cu toţi secretarii lor se puneau în mişcare zi şi noapte, pe apă şi pe

uscat, alergând şi intrigând care mai de care să susţie pe favoritul său. Lupta era

totdeauna crâncenă. De astă dată ambasada rusească era stăpână pe situaţiune; de astă

dată, Rusia nu avea pe nimeni să i se împotrivească, căci împăratul Alexandru era eroul

timpului, era iubit şi măgulit de toţi suveranii şi de toate guvernele, pentru concursul

său în contra lui Napoleon; era temut pentru numeroasele oştiri din Europa şi din Asia.

Monarhii îl considerau toţi ca pe stâlpul cel mai puternic al edificiului politic şi al ordinii

sociale, şi popoarele îl aveau ca pe cel mai liberal dintre potentaţi, pe când turcii erau

puşi la indice ca barbari şi ca apăsători cruzi ai creştinătăţii.

Deşi boierii din Valahia ceruseră printr-un arzmahzar să li se dea domn pământean şi

chiar recomandase pe bătrânul Priscoveanu din Craiova, dar Poarta, cedând cerinţelor

baronului Strogonof, a trimis pe Alexandru Suţu domn în Ţara Românească şi pe Mihai

Suţu, fiul lui beizadea Grigorie şi al Catincăi Dudescu, domn în Moldova.

Familia Suţeştilor fusese mai înainte vreme considerată ca devotată Franţei, dar de la

decapitarea lui beizadea Alecu, pentru relaţiunile sale cu generalul Sebastiani,

trecuse cu totul în partidul rusesc, singurul puternic atunci în Constantinopol.

Grecii erau poporul cel mai luminat din tot Orientul, aveau oameni învăţaţi, erau

singura naţionalitate din Imperiul otoman cunoscută în Europa, aveau şcoli în toate

oraşele şi în toate insulele; acele de la Chio, de la Kidonia şi din Bucureşti dobândiseră o

adevărată celebritate; clerul ortodox din toată Turcia era compus numai de preoţi şi de

călugări greci; averile mănăstireşti din Principate erau toate pe mâinile lor; aveau

comercianţi şi bancheri mari şi bogaţi în toate porturile; marina lor de comerţ rivaliza cu

marina italiană şi cu marina franceză. Corai, Comita, Vardalah şi mulţi alţi elenişti se

puseseră în relaţiune cu toţi învăţaţii Europei. Prin lucrările lor literare asupra vechilor

autori clasici câştigase cauzei greceşti toate spiritele universităţilor şi academiilor, îi

câştigase inimile tuturor învăţaţilor şi ale întregei tinerimi şcolare. Grecilor li se putea

vorbi de naţionalitate, lor li se putea zice să se scoale pentru naţie şi libertate, pe când

celorlalte populaţiuni ale Turciei, cufundate în cea mai adâncă ignoranţă, cari nu aveau

nici o noţiune despre originea şi naţionalitatea lor, bulgarilor, bosniacilor, arnăuţilor

etc., cari se credeau şi se ziceau toţi greci, fiindcă erau de ritul ortodox zis grec, nu li se

putea vorbi decât de biserică şi de persecuţiunile turcilor, lor li se zicea să se scoale

pentru religie, pentru credinţă *(zavera)*.

Poetul Riga, fostul secretar al lui Alexandru-vodă Ipsilante, în unire cu Scufa, un

neguţător epirot din Odesa, cu profesorul Santo farmazonul şi cu arhimandritul Diceu,

înfiinţase o societate secretă cu numele de *Eterie* (tovărăşie), nume modest, care nu

bătea la auz şi nu putea să dea bănuieli turcilor, căci erau obicinuiţi cu cuvântul *eterie* în

porturi şi în insule, unde grecii aveau mulţime de asociaţiuni de comerţ.

Împrejurările erau favorabile pentru dezrobirea Greciei, căci puteau să se serve la luptă

de toate naţionalităţile Imperiului otoman.

Eteria era formată după tipul vechilor frăţii, si fraţi făcuţi, turceşte *cardaşlîc*, uzitate în

tot Orientul şi mai ales în Albania. La noi, bărbaţii se ziceau *fraţi de cruce* şi

femeile *surate*.

Acei cari se prindeau fraţi de cruce mergeau în biserică îmbrăcaţi în haine de sărbătoare,

şi acolo, la uşa altarului, se înţepau fiecare cu ac la braţ, până scotea o picătură de sânge,

pe care celalalt o lua cu limba; schimbau armele unul cu altul şi pronunţau cuvintele:

"Viaţa ta a mea şi sufletul tău al meu."

Jurământul eteriştilor era a sacrifica familie, avere şi viaţă pentru libertatea patriei şi

supunere oarbă ordinelor comitetului.

Lozinca sau parola de recunoaştere între soţi era cuvântul *opincă*, la care celalalt

răspundea *par*, şi comitetul central se numea *cap*. Dar cine era acel cap? Niminea nu o

ştia, şi poate că nici nu exista. Se lăsa însă să se creadă că era Capo D'Istria, favoritul

împăratului Alexandru I al Rusiei, ba mulţi credeau că era chiar însuşi împăratul.

După moartea lui Riga, esecutat de turci la Belgrad, la 1815, propaganda Eteriei a mers

înainte, dar nu şi-a luat adevărata ei dezvoltare decât pe la 1818, în urma numirii lui

Alexandru şi Mihai Suţu la tronurile Principatelor.

Iată împrejurarea care a dat un mare credit acestei societăţi în Principate: unul din

apostolii ei, anume Galatis, trimis să facă prozeliţi printre grecii din Rusia, de-abia ajuns

la Odesa, a fost arestat de poliţie, dar peste câteva zile s-a eliberat, dându-i-se 20 galbeni

cu îndemnul de a trece peste hotar. Ajuns la Iaşi, fu chemat la consulatul rusesc; se

credea pierdut, când, în marea sa mirare, consulul îi pune în mână 5 000 de lei,

zicându-i că acei bani erau din partea împăratului. Această împrejurare, adevărată sau

inventată de Galatis, alăturea cu atitudinea lui Domnando şi a nepotului lui Capo

D'Istria, Gheorghe Leventi, amândoi împiegaţi ai consulatului rusesc, a dat o mare

crezare şoaptelor că împăratul era capul Eteriei, şi dintr-acest moment n-a mai rămas în

spirite îndoială că Rusia proteja Eteria şi că voia răscularea în contra turcilor. De atunci

propaganda a început a face prozeliţi fără sfială în Principate. Apostolii cei mai activi

erau în Iaşi Teodor Negris, secretarul fostului domn Calimah, Anagnostopolu şi Lasanis,

iar în Bucureşti, căminarul Sava, căpitanul Ghiordache Olimpie şi Gheorghe Leventi.

Nicolae Ipsilante, fiul lui Constantin-vodă şi nepotul lui Alexandru-vodă, unul din

afiliaţi, căutase să tragă şi pe frate-său Alexandru, general în armata rusească şi adiutant

împărătesc, dar acesta nu primise, arătând pericolele unei asemenea întreprinderi fără

un ajutor puternic dinafară. Mai în urmă, însă, găsind prilej să vorbească cu Alexandru I

despre starea mizerabilă a grecilor şi de ajutorul ce ei aşteptau de la Rusia, împăratul i-

ar fi zis:

"Facă-se o răsculare în Grecia şi cazacii mei se vor duce s-o ajute".

Se crede că numai în urma acestor cuvinte, Alexandru Ispilante s-a hotărât, la 1819, să

intre în Eterie şi să devie şeful ei militar.

Alături cu Eteria mai lucra şi o altă societate, care acoperea oarecum în ochii turcilor pe

cea secretă; aceasta era Societatea culturei, al cărei scop era înfiinţarea de şcoli

alilodidactice sau lancasteriene în ţările greceşti. Învăţătorii pentru aceste şcoli se luau

numai dintre eterişti şi misiunea lor principală era de a propaga răscularea în contra

turcilor. Astfel formată, această societate ajunsese la 1820 să numere 200 000 de

tovarăşi.

O fi fost sau n-o fi fost cu ştirea guvernului rusesc sau a împăratului Alexandru, adevărul

însă este că era foarte încurajată la Iaşi şi la Bucureşti de consulatul rusesc, prin

secretarul său Domnando şi prin dragomanul Leventi, amândoi tineri greci din insulele

Ionice, eleganţi, amabili, cu spirit şi capabili de a învârti deodată intrigile politice şi

intrigile amoroase.

Alexandru Suţu, domnul Valahiei, mai prudent decât confratele său din Moldova,

văzând că valul revoluţionar se suia necontenit şi mai repede decât ar fi voit, căuta să-l

împiedice sau cel puţin să-i amâie izbucnirea prin oarecari măsuri de poliţie în contra

vânzării armelor şi a prafului de puşcă; dar, înconjurat cum era din toate părţile de

eterişti, ordinele lui rămâneau fără efect, şi comitetele lucrau fără sfială, în Moldova mai

ales, unde Mihail-vodă Suţu era chiar el eterist. În Bucureşti, înscrierea arnăuţilor

zavergii se făcea ziua în amiaza mare în casa lui Constantin Samurcaş de sub Mitropolie,

unde este astăzi cazarma sergenţilor de oraş, şi cuvintele *ţaruchi, paluchi* era în gura

tuturor.

Sub denumirea de *arnăut* se înţelegea orice sârb, arvat, arnăut, bosniac, muntenegrean,

bulgar sau grec, dacă se lega cu un brâu roşu sau cu un tarabolus, cealma la cap,

fustanelă sau poturi, mintean şi iminei roşii. Îşi trântea la brâu un sileaf cu un iatagan şi

două pistoale şi intra în serviciul curţii domneşti, al hatmăniei, spătăriei sau agiei, sau se

suia cu ciubucul în mână dindărătul caleştii vreunui boier.

La anul 1820, Eteria se simţea în putere şi începuse a se gândi la acţiune. Deşi se fixase

de la început ziua de 25 martie a anului 1825 pentru răsculare, epoca la care, după zisa

lui Ipsilante, Rusia era să declare război turcilor, dar, după mai multe conferinţe ţinute

la Kişinov şi la Sculeni de comitetul eterist cu generalul Ipsilanti, cu Mihai Suţu, domnul

Moldovei, şi cu cneazul Gheorghe Cantacuzino, colonel în armata rusească, cumnat cu

principele Gorciakoff, actualul cancelar al imperiului, s-a hotărât să se devanseze epoca

izbucnirii şi să înceapă cu primăvara anului 1821. Comitetul a fost silit la această

precipitare de indiscreţiunile şi de imprudenţele unora din eteriştii cari deşteptase

bănuielile turcilor şi-i făcuse să ia măsuri crude în contra propagandiştilor, atât în

provincii, cât şi în Constantinopol.

În Bucureşti şi în Iaşi, mulţi din boieri, şi din cei mai considerabili, făceau parte din

Eterie, dar din toţi, cel mai important era slugerul Tudor de la Vladimireşti din Gorj, om

de arme, îndrăzneţ şi patriot, care dăduse dovezi de o mare vitejie; comandând pandurii

în toate bătăliile în contra turcilor de la anul 1806 până la 1812, dobândise grad de ofiţer

în armata rusească şi fusese decorat cu Crucea Sfântului Vladimir. La 1814, refugiat la

Viena de urgia lui Caragea, care căuta să-l prindă şi să-l predea turcilor, fusese prezentat

de Capo D'Istria şi de Strogonof împăratului Alexandru. În urmă, întorcându-se în ţară

cu recomandaţii de la ambasadorul rusesc, Caragea l-a numit vătaf de plai la Cloşani şi l-

a avut foarte de aproape.

Slugerul Tudor, vrăjmaş aprig al abuzurilor şi al prevaricaţiunilor, al ciocoilor şi al

domnilor fanarioţi, credea în ajutorul Rusiei; intrase în Eterie crezând-o patronată de

împăratul Alexandru; fusese iniţiat de Sava şi de Olimpie, dându-şi jurământul în

biserica Sfântului Sava, care era în locul din bulevard, unde este astăzi statua lui Mihai

Viteazul; primise pe Ipsilanti de şef, pe cuvântul că grecii, după ce se vor organiza în

Principate, vor trece Dunărea ca să se bată cu turcii în ţările greceşti, iar el, Tudor, să

rămâie cu pandurii lui în ţară, ca să se lupte pentru redobândirea drepturilor

strămoşeşti şi pentru stârpirea abuzurilor. El aducea în Eterie pe toţi tovarăşii lui de

arme cu cari făcuse războiul de şase ani în contra turcilor, aducea ceva şi mai mult,

aducea numele său şi influenţa de care se bucura printre pandurii Olteniei.

La 3 decembre 1820, Alexandru-vodă Suţu cade bolnav, şi la 19 ghenarie 1821 moare,

Domnul ştie cum.

Slugerul Tudor, chemat din vreme în Bucureşti din ordinul amicului şi protectorului său

Samurcaş, porneşte în ziua de 22 ghenarie cu 40 de arnăuţi eterişti, trece Oltul, ajunge

în munţii Gorjului şi Mehedinţului şi începe a scula pandurimea. În zadar caimăcămia îl

tratează de hoţ de codru şi trimite în contra lui pe Prodan, pe Hagi Stoian şi pe Solomon

cu plăieşi ca să-l prinză mort sau viu; poterile, în loc de a se bate în contra lui Tudor, trec

toate în tabăra lui, şi în câteva săptămâni îl găsim în capul a 8 000 de panduri şi 500 de

arnăuţi, bulgari cei mai mulţi, aceşti din urmă comandaţi de Macedonski şi de Hagi

Prodan, cu cari porneşte spre Bucureşti şi în ziua de 16 martie tăbăreşte la Cotroceni. Se

zicea că vine să taie pe ciocoi. La Bucureşti convoacă pe mitropolitul şi pe boieri şi-i

pune să iscălească o adresă către consulul general Pini, prin care se cerea intervenţiunea

oştirilor ruseşti ca să oprească pe turci de a intra în ţară. Aşa făcuse şi boierii moldoveni

la Iaşi, după căderea lui Ipsilante.

Tot într-o vreme înainta şi Ipsilante spre Bucureşti, şi numele lui era în gurile tuturor; se

zicea că vine cu muscalii cum venise şi tatăl său la 1806, deşi Poarta se grăbise să

numească, încă de la 7 fevruarie, domn pe Scarlat Calimah.

Nici Ipsilante nu venea cu muscalii, nici Tudor nu avea gând să taie pe boieri; adevărul

adevărat este că unul cugeta să-şi dezrobească ţara de sub jugul musulmanilor şi celalalt

voia să o scape de fanarioţi şi de ciocoi; şi unul, şi altul credeau în ajutorul şi

protecţiunea Rusiei. Împrejurările politice dinafară, pe de-o parte, necapacitatea şi

îngâmfarea lui Ipsilante, pe de alta, au făcut ca lucrurile să ia un alt drum, şi aceşti doi

căpitani să devie vrăjmaşi de moarte.

Prădăciunile şi jafurile oamenilor, cu cari veneau şi Tudor şi Ipsilante spre Bucureşti,

speriase într-atât pe bieţii locuitori, încât fugeau toţi în toate părţile dinaintea

zavergiilor şi a pandurilor, ca dinaintea unor inimici cruzi şi barbari; familiile avute

treceau în Transilvania, în Bucovina şi în Basarabia, iar săracii se ascundeau cum puteau

la apropierea lor şi aşteptau pe turci ca pe nişte salvatori. Starea ţării era de jale,

măsurile aspre şi chiar crude luate de Tudor în contra jăfuitorilor nu puteau să aducă

nici un remediu, căci pandurii lui aveau dinaintea lor exemplele desfrânate ale

zavergiilor. Tudor aştepta să vază pe Ipsilante trecând Dunărea, iar Sava şi Olimpie, şefii

arnăuţimii eteriste, şi zavergiii îl chemau în Bucureşti, făgăduindu-i unul Giurgiu şi

celalalt Ada-Kale, şi mitropolitul de la Filipopol îl asigura că-i dă 15 000 de bulgari.

Ipsilante, după toate aceste făgăduieli, credea să găsească de-a gata o armată organizată

şi disciplinată, pe care nu avea decât s-o comande pe câmpul de bătaie. Astfel, legănat de

visuri frumoase, iese pe furiş din Kişinov, întovărăşit de câţiva amici, trece Prutul în

noaptea de 22 fevruarie 1821, trage în Iaşi la casa cneazului Gheorghe Cantacuzino,

aleargă la Iacovache Rizu, unde întâlneşte pe Mihai-vodă Suţu, pune pe boieri să

iscălească o petiţiune către împăratul Alexandru, cerându-i protecţiunea Rusiei pentru

Ţara Moldovei, şi espediează pe cneazul Gheorghe Cantacuzino s-o ducă la Laibach.

În ziua de 26 februarie, eteriştii şi zavergiii, adunaţi în Mănăstirea Galata din deal de

lângă Iaşi, pornesc în procesiune cu steagul alb pe care erau inscripţiunile:

Cu acest semn vei birui şi

Renasc din cenuşa mea

cu crucea şi cu fenixul ieşind din flacări; fac rugăciune în biserica "Trisfetitele" şi

pornesc spre Bucureşti. Pe strade se citeşte proclamaţiunea lui Ipsilante, prin care se

face cunoscut că s-a sculat pentru liberarea Greciei şi că trece în Turcia ca să combată pe

nimic. Lasă pentru paza Iaşului şi a domnului pe Duca şi pe Pendedeca, şi el porneşte cu

7 500 de oameni în contra turcilor.

Din nenorocire, răscularea grecilor începe cu jăfuirea a 600.000 de lei de la bancherul

Pavel Andrei şi cu măcelul a 80 de turci, cari, urmăriţi de arnăuţi, se refugiase în

biserica de la Golia.

Moldova era pusă la discreţiunea Eteriei, căci Mihai Suţu numise din vreme pe tânărul

Niculache Rosnovanu visternic mare. Slujba care pe-atunci se da boierilor celor mai

maturi şi mai esperimentaţi se dăduse acestui tânăr, fiindcă el fusese iniţiat în Eterie,

încă la Paris fiind, de grecul Minas Minaid, bibliotecar la Institutul Franţei.

Mersul lui Ipsilante spre Bucureşti a fost un adevărat marş triumfal, pretutindeni îi ies

înainte corpuri armate care i se închină şi se pun sub comanda lui; la Focşani este

întâmpinat de 340 de tineri greci, cei mai mulţi studenţi din şcoala de la Bucureşti,

floarea tinerimii, cu care formează "legiunea sacră".

La Ploieşti însă îl ajung ştirile rele: împăratul nu voise să primească în audienţă pe

cneazul Cantacuzino la Laibach, ordonase ca atât generalul Ipsilante, precum şi

colonelul Cantacuzino să fie şterşi din controalele armatei ruseşti şi trimisese lui

Strogonof la Constantinopol instrucţiuni straşnice în contra eteriştilor şi asigurări de

amicie sultanului, declarând că nu susţine nici pe eterişti, nici răscularea grecilor, pe

care o dezaproba. Tot acolo află că mitropolitul de la Nicopol, care îi promitea 15 000 de

bulgari, fusese spânzurat de turci şi că Vladimirescu se pusese în relaţie cu guvernorii

fortăreţelor Dunării.

Poziţiunea lui Ipsilante devenea critică, şi el începe a se gândi să treacă Dunărea ca să

ajungă în Grecia, urmând linia munţilor Bulgariei, dar Sava, Olimpie, Farmache se

împotrivesc la acest proiect, aşa că el se hotărăşte să rămâie în Principate şi să

primească lupta cu turcii, luând drept bază de operaţiune Ploieştii, Târgovişteа şi

Piteştii; dar descurajarea a pătruns în inimile zavergiilor prin ştirile de la Laibach, şi

răscularea grecilor îşi pierduse toate simpatiile şi tot prestigiul prin purtarea lor

vătămătoare şi spăimântătoare. Arnăuţii deşertau lagărul şi se formau în bande de

tâlhari. Ipsilante crezu că va ridica moralul soldaţilor săi aducându-i spre Bucureşti, şi

veni de-şi puse ordia la Colintina. La 15 martie intră triumfal în Bucureşti, trage la casa

Belului, fosta locuinţă a Văcăreştilor, face o rugăciune în capela din fundul curţii şi, după

un discurs înfocat al tânărului Dumitrache Suţu Chiabap, fratele poetului Alexandru

Suţu, oştirea face o primblare pe stradele principale cântând *Marsieleza* lui Riga:

Prietenii mei din aceiaşi patrie

Până când să fim slugile

Stricaţilor de musulmani,

Tiranii Greciei?

se întorc la casa Belu şi înfig steagul în poartă, strigând:

"Aşa şi la porţile Bizanţului!"

A doua zi mitropolitul Dionisie Lupu se prezintă cu boierii la acest generalisim,

arătându-i suferinţele ţării din cauza jafurilor şi esceselor zavergiilor, şi-l roagă să puie

capăt unei asemenea stări de lucruri. Ipsilante îl asigură că va lua toate măsurile şi le

anunţă că porneşte spre Târgovişte, zicându-le şi lor să se retragă la Câmpulung.

Ştirea dezaprobării împăratului Alexandru, comunicată domnului Tudor şi boierilor de

cancelarul consulatului austriac Udriski, îi face să trimită la Silistra-valesi, begle-begu

Rumeliei, să-l asigure că românii erau supuşi credincioşi ai sultanului şi că ţara se

răsculase nu în contra Porţii, ci în contra fanarioţilor şi în contra asupritorilor, ciocoilor

şi grecilor.

Pe la începutul lui aprilie, amândouă corpurile, şi al grecilor şi al românilor, se aflau în

Bucureşti cu şefii lor; anarhia era la culme; şefii se urau şi se pizmuiau între dânşii;

amândoi, şi Tudor şi Ipsilante, porunceau, orânduiau în slujbe şi ridicau dări; jaf în

visterie, jaf în casele particularilor. Zavergiii şi pandurii vindeau ziua în amiaza mare pe

strade şaluri, scule şi argintării furate şi jăfuite de pe la boieri şi neguţători. Măsurile

aspre luate de Tudor nu aveau alt efect decât să irite şi să nemulţumească pe unii din

comandanţi în contra lui, făcându-i să râvnească la libertatea de pleaşcă de care se

bucurau în prezent căpitanii din oştirea lui Ipsilante.

Decepţiunea lui Tudor era mare: în loc de a-şi vedea ţara liberă de fanarioţi şi de ciocoi,

o vedea prada tâlharilor şi jafurilor zavergiilor. În esplicările ce are cu Ipsilante, îi cere

îndeplinirea angajamentelor sale, sfătuindu-l să treacă Dunărea. Ipsilante, temându-se

de turci, cari se găteau să intre în ţară, precum şi de Tudor, pe care îl bănuia de a fi

înţeles cu paşa de la Silistra, îşi împarte oştirea în patru corpuri şi porneşte să ocupe

Ploieştii, Târgovişteа şi Piteştii, lăsând pe Sava la paza şi apărarea Bucureştilor, dar mai

cu deosebire ca să svegheze mişcările şi faptele lui Tudor.

După pornirea lui Ipsilante, sosesc în Bucureşti trei comisari turci trimişi să se asigure

de veracitatea arătărilor lui Tudor. Ei se întorc la Silistra, încântaţi de cele ce văzuse şi

de primirea ce li se făcuse de popor, dar cer de la comandantul trupelor româneşti să

cureţe ţara de zavergii şi de eterişti.

În părţile greceşti răscularea lua un caracter din ce în ce mai grav: Epirul, Tesalia,

Peloponezul şi insulele Arhipelagului se ridicau la arme unele după altele şi luptau

vitejeşte pe mare şi pe uscat. Însă ceea ce preocupa mai mult pe guvernul otoman era

cele ce se petreceau la noi în ţară. Căci, deşi împăratul Alexandru dăduse suveranilor

adunaţi la Laibach cele mai solemne asigurări despre dorinţa sa de a mănţinea pacea,

deşi se pronunţase într-un mod categoric în contra grecilor revoluţionari de

pretutindeni, deşi ambasadorul rusesc esprima pe toată ziua sentimente de amicie şi de

simpatie din partea împăratului pentru sultanul, cu toate acestea cabinetul din St.-

Petersburg se împotrivea la orice măsuri armate ce voia Poarta să ia pentru a înăbuşi

răscularea lui Ipsilante, sau cerea, cel puţin, că ocupaţiunea Principatelor să se facă într-

un mod simultan, cum s-a făcut bunăoară la 1848, când România a fost ocupată

totodată de corpul lui Omer-paşa şi al generalului Luders. Astfel, ordinile date oştirilor

turceşti să intre în Principate erau revocate a doua zi, după cererea şi străduinţa

baronului Strogonof. Şi Ipsilante putea înainta în ticnă, precum am văzut, nesupărat de

nimeni, aşa cum a înaintat şi generalul Cernaief la 1876 în Serbia.

Pe la mai, însă, ambasadorul rusesc, rupând relaţiunile sale cu Poarta şi părăsind

Constantinopolul din cauza decapitării patriarhului ecumenic şi a cruzimilor făcute în

contra grecilor, n-a mai avut cine să se opuie la ocupaţiunea Principatelor; atunci s-a dat

ordine lui Silistra-valesi, begler-begul Rumeliei, Selim-paşa să trimită oştire ca să

potolească cât mai în grabă răscoala din Valahia şi Moldova. Acest guvernor general

porneşte pe Cara-Mustafa, chehaiaua sa, cu un corp de 10.000 de turci, cazaci,

zaporojeni, tătari şi manafi să ocupe Bucureştii, pe Iusuf-paşa l-a trimis la Galaţi cu

6.000 de oameni să se suie în sus pe Prut spre Iaşi, şi pe Hagi Ahmed-aga l-a pornit cu

5.000 de turci de la Vidin, să apuce pe valea Oltului.

Îndată ce soseşte chehaia-beg cu oştirea sa la Afumaţi, Sava părăseşte Bucureştii şi

porneşte spre Târgovişte, unde se afla Ipsilant.

Numai atunci a înţeles Tudor perfidia grecilor, atunci a văzut că scopul lor era să-l lase

singur în contra turcilor, atunci a părăsit şi el capitala pornind pe la Bolintin spre Piteşti.

Până într-atât s-a demascat Ipsilant, încât căpitanul Iordache i-a trimis răspuns că, de

va merge mai departe, îl va găsi în cale, gata a-l combate. Dar Tudor nesocoteşte

ameninţările şi-şi urmează drumul.

Din nenorocire, armata pandurilor nu mai era ceea ce fusese la început, ea se

demoralizase în contactul de două luni cu zavergiii. Nesupunerea pusese pe

comandantul lor în trista poziţiune de a ordona mai multe esecuţiuni capitale chiar

asupra unora din căpitani, între cari şi căpitanul Urdăreanu, străşnicie care foarte mult

a indispus în contra lui mai cu deosebire pe Macedonski şi pe Prodan.

Ajungând la Goleşti lângă Piteşti, Tudor găseşte pe Iordache şi pe Farmache instalaţi

acolo cu arnăuţimea lor, dar în loc de a i se împotrivi, cum se lăudaseră, îl primesc cu

amicie şi cu onorurile cuvenite, îşi schimbă steagurile unii altora, se ospătează

împreună, şi eteriştii cedează românilor, retrăgându-se la Piteşti.

Dar zilele lui Tudor erau numărate, numai planul se schimbase: fusese franc şi

voinicesc, acum devenise mişelesc.

Iusuf-paşa din Brăila trecuse la Galaţi, gonise pe arnăuţi din oraş şi înainta cu 4.500 de

turci spre Iaşi, urmând malul drept al Prutului, împingând tot în sus pe cneazul

Gheorghe Cantacuzino până la Sculeni, unde-l sileşte să primească lupta; după o mică şi

slabă împotrivire, oamenii comandaţi de cneazul sunt siliţi să treacă Prutul şi să fugă în

Basarabia. Pendedeca urmează esemplul cneazului fără a face cea mai mică împotrivire,

numai Atanasie Maurotalasitul cu 500 de arnăuţi se luptă voiniceşte cu toată armata

turcească până la cel din urmă om.

Iusuf-paşa, victorios, ocupă Iaşul, de unde Mihai-vodă Suţu fugise cu două zile mai

nainte şi trecuse Prutul.

Cele ce se petreceau în Valahia erau mult mai grave. Acolo chehaia-beg, după ce ocupase

Bucureştii, porni cu oştirea lui spre Târgovişte. Ipsilant credea pe Tudor înţeles cu turcii

şi căuta să-i răpuie viaţa. În perfidul său proiect, avea chiar pe unii din căpitanii

pandurilor. Iată planul adoptat pentru îndeplinirea crimei.

În ziua de Sf. Constantin, Olimpie soseşte la Goleşti cu o mică escortă de arnăuţi, zicând

că era chemat la Târgovişte ca să se înţeleagă cu Ipsilante despre planul de campanie ce

trebuia să adopte. Se aşază cu amicii în chioşc, vorbesc mult şi prieteneşte, până ce

Olimpie izbuteşte a convinge pe Tudor să meargă să asiste şi el la acel consiliu de război,

făgăduind intervenţiunea sa şi a tuturor amicilor ca să facă să dispară bănuielile şi

animozităţile dintre dânsul şi Ipsilante. Unii din căpitanii lui Tudor susţin cu căldură

propunerea lui Olimpie şi leahul român, cu toate cuvintele ce avea de a fi în cea mai

mare rezervă cu eteriştii, se lasă să se înduplece şi porneşte cu Olimpie spre Târgovişte,

fără a lua cea mai mică pază cu dânsul.

Abia ieşiţi din ochii pandurilor, când ajung în dreptul văilor de la Leurdeni, le iese

înainte Orfani cu trei sute de arnăuţi cari stau ascunşi, le taie drumul, îi înconjoară, se

năpustesc asupra lui Tudor, îi pun în fiare mâinile şi picioarele şi-l duc în tabăra lui

Ipsilante, unde-l aştepta Caravia, Cavaleropolo şi Granowski, ca să-l judece. În câteva

minute i se hotărăşte osânda şi e luat de doi tâlhari cari-l duc la iazul morii de lângă

grădina lui Giardoglu din Târgovişte. Acolo a fost asasinat mişeleşte eroul revoluţiei

române de la 1821. Aceasta a fost în ziua de 27 mai 1821.

Dacă ştirea morţii lui Tudor a putut mulţumi pe greci şi pe doi sau trei căpitani de

panduri, românii s-au simţit loviţi în afecţiunile, în speranţele şi în demnitatea lor.

Pandurii adorau pe şeful lor, şi românii toţi îl numeau *domnul Tudor* şi-l considerau ca

pe un adevărat domn al Ţărei Româneşti.

Dispariţiunea şefului a fost semnalul desfacerii oştirii româneşti; soldaţii n-au mai voit

să urmeze nici pe Prodan, nici pe Macedonski; şi afară de pandurii din ceata lui

Solomon, cari se luptau voiniceşte cu turcii în Mehedinţi, şi afară de două sau trei sute

cari, atraşi de jafuri şi de hoţii, s-au dus la zavergii, toţi cei cari compuneau lagărul de la

Goleşti s-au retras pe la casele lor.

Chehaia-beg pornise din Bucureşti cu 8.000 de turci, în două coloane, pe valea

Dâmboviţei şi pe valea Colintinii. Ajunşi aproape de Nucet, se găsesc faţă-n faţă cu trupa

lui Colocotroni aşezată în ordin de bătaie. Ipsilante trimisese acolo pe Duca şi pe

Orfano, ca să susţie pe Colocotroni, cu ordin ca unul să atace pe turci în coastă şi celalalt

pe la spate. Iar Ipsilante, sosind în timpul luptei, să cadă asupra centrului şi să distrugă

armata turcească. Planul însă nu izbuteşte din cauză că Duca, neputând rezista atacului

cavaleriei lui Tahir-aga, se pune pe fugă, sperie pe celelalte trupe greceşti ale lui Orfano

şi Colocotroni, cari se retrag şi ajung în dezordine la Văcăreşti, unde era Ipsilante cu

trupele lui.

Astfel înfrântă, armata grecească porneşte spre Slatina, ca să ţie valea Oltului în contra

lui Hagi Ahmet-aga, venit cu oştire din Vidin. Caravia, care comanda avantgarda

compusă de arnăuţi, întâlnind din jos de Drăgăşani o coloană de turci care înainta spre

oraş, are nesocotinţa s-o atace; dar îndată ce se încordează lupta, turcii cari se aflau în

Drăgăşani în număr de 2.000, dau foc oraşului, aleargă în contra lui Caravia şi-l

înconjoară. Ipsilante, înştiinţat în Slatina de poziţiunea critică în care se afla avantgarda

sa, porneşte pe fratele său Nicolae şi pe Olimpie cu 5.000 de infanterie, 2.500 cavalerie

şi 5 tunuri. Caravia, cum vede că-i vine ajutor, ia curaj, atacă pe Carafefizi cu 800 de

zavergii călări. Turcii rezistă atacului şi se năpustesc asupra unei coloane după deal, o

rostogoleşte şi o distrug cu desăvârşire: erau eroicii şi nenorociţii ierolochiţi în număr de

350.

Într-acea luptă crâncenă au căzut glorios tinerii greci cei mai distinşi, Dimitrie Suţu,

fratele poetului Alexandru Chiabap, Draculi, Andronic şi Luca, cei patru căpitani ai

legiunii sacre; acolo a căzut M. Suţu, fratele lui Costache Suţu (Suţicu) şi al doamnei

Mavru, acolo au căzut într-un cuvânt toţi ofiţerii şi toţi soldaţii acelei nemuritoare

legiuni.

În timpul luptei, Ipsilante a stat neclintit în Slatina, cu 2.000 de oameni călări, oprit - se

zice - de ploaie şi de drum rău.

În urma catastrofei de la Drăgăşani n-a mai rămas din armata grecească decât cete

izolate, fără nici o coeziune între dânsele, rătăcind prin văi şi prin munţi, care încotro

putea, urmărite cu suliţa în coastă de călărimea turcească.

Ipsilante, aflând că Sava şi Ghencea împreună cu Mihail, cu Kiuciuc Ciolac şi cu toată

trupa lor se închinase lui Tahir-aga şi că fusese trămişi cu Sericoglu în goana zavergiilor,

pierde orice speranţă, se îndreptează spre Turnu-Roşu şi trece în Transilvania.

Din vama Sibiului datează el faimosul ordin de zi pe armată, o adevărată imprecaţiune

în contra zavergiilor şi o laudă meritată pentru vitejia şi patriotismul nenorociţilor

ierolochiţi. Ipsilante spera să meargă la Hamburg, ca să se îmbarce să se ducă în Grecia,

să ia parte la luptă; dar arestat la Mohaci de austriaci, după trei ani de detenţiune şi de

boală, l-a ajuns moartea la Theresienstadt.

Farmache, scăpat din înconjurarea lui Bimbaşa Sava, izbutise a-şi forma un corp de 800

de arnăuţi şi apucase în munţi, dar urmărit de aproape de 1.500 de turci, s-a refugiat în

Mănăstirea Secu, unde a ţinut în contra unei trupe de 2.000 de vrăjmaşi până în

mijlocul lui septembre, când, înşelat de făgăduielile turcilor, s-a predat. Acolo a fost

prins Olimpie şi amândoi au fost esecutaţi fără milă.

Cu căderea acestor doi bravi căpitani a dispărut orice urmă de luptă în Principate.

Deşi Sava şi Ghencea, cari acum făceau parte din armata turcească, erau cei mai zeloşi în

goana eteriştilor, tăind şi spânzurând fără cruţare, totuşi, chehaia-beg nu avea încredere

într-înşii.

Într-o zi de paradă la curtea generalismului turc, Bimbaşa Sava, voind să intre în odaie

la chehaia-beg, turcii trag cu pistoale asupra lui ş-a lui Ghencea, le zboară capetele şi le

primblă pe strade înfipte în suliţe. Turcii alergau în toate părţile în goana zavergiilor, la

tot pasul erau capete înfipte şi trupuri puse în ţeapă. Multă lume nevinovată a pierit,

până ce un oltean turcit, amic al lui Tahir-aga, a găsit o formulă prin care să distingă pe

români. Omului bănuit i se propunea să zică:

"Retevei de tei, pe mirişte de mei".

Se zice că zavergiii, cei mai mulţi slavi, pronunţau:

"Retevela tela pe miriştela mela",

iar grecii:

"Redevea da dea pe mirişti da mea".

Când olteanul zicea *Kes*, capul şi zbura.

Pe strade, turcii dădeau dezghinuri cu caii, aruncând giritul în capete înfipte pe la porţile

curţilor.

Pentru mănţinerea ordinii, chehaia-beg în Valahia şi Iusuf-paşa în Moldova orânduise

în fiecare plasă câte un beşliu cu 10 neferi, în oraşele principale câte un beşli-aga cu 50

de neferi, şi la Iaşi şi Bucureşti câte un beşli-aga cu câte 200 de neferi; poliţia toată era

în mâna acestor turci. Cât pentru administraţiune, turcii au trimis la Braşov şi la Sibiu,

să invite pe boierii refugiaţi ca să vie în ţară.

Această stare de lucruri a durat până în primăvara anului 1822, când au fost înştiinţaţi

boierii că Poarta, dorind să cunoască păsurile ţării, cerea să se trimită la Constantinopol

o deputaţiune cu care guvernul otoman să se poată înţelege. În deputaţiunile trimise de

la Iaşi şi de la Bucureşti era şi Ioniţă Sandulache Sturdza, un coborâtor al lui Vlad Ţepeş

şi Grigorie Dimitrie Ghica, nepot de frate decăpitatului Grigorie Alexandru Ghica al

Moldovei.

După mai multe conferinţe cu vizirul şi cu reis-efendi, conferinţe cari au durat mai bine

de două luni, pe la iulie sus-menţionaţii doi boieri au fost anunţaţi că sunt numiţi

domni: Grigorie Ghica al Valahiei şi Ioniţă Sturdza al Moldovei, şi pe la septembrie ei

luau în mână cârma ţărilor respective, prin singura voinţă a Porţii de astă dată, fără ca

Rusia să fi participat la alegerea făcută de sultanul.

La suirea lor pe tron, Ghica şi Sturdza au găsit ţările zguduite până în temelie, jăfuite şi

sărăcite de bandele de zavergii, de başbuzuci, de zaporojeni şi de sute de bande de

tâlhari răspândiţi peste toată ţara. Pe de altă parte, boierii rămaşi în Sibiu şi în Braşov,

fie de invidie, fie mişcaţi de îndemnări străine, urzeau necontenit intrigi şi conspiraţiuni

în contra domnilor; cei mai îndrăzneţi erau cei din Sibiu, unde se afla şi consulul rusesc

din Bucureşti, Pini.

Deşi Gavanozoglu, care urmase lui chehaia-beg, nu permitea oştirilor de sub comanda

sa cea mai mică abatere, dar prezenţa şefilor militari turci alături cu domnii ţării aducea

cea mai mare vătămare autorităţii domneşti; aşa, de esemplu, pe o simplă denunţare

făcută lui Silistra-valesi în contra boierului Alecache Villara, a cărui femeie era chiar

rudă de aproape, nepoată de soră lui Grigorie-vodă Ghica, acest boier fusese arestat de

baş-beşli-aga, pus în fiare şi trimis la Eskizara, unde a fost deţinut mai mult de doi ani.

La Iaşi, boierul Hasanache, care făcea parte din casa militară a lui Ioniţă Sturdza, a fost

arestat de Kiuciuk Ahmed-aga şi pus în spânzurătoare fără măcar a preveni pe domn,

sub cuvânt că acel Hasanache, după ce, creştin fiind, se turcise, s-ar fi întors iar la religia

creştinească, ca să scape de pedeapsa de care era ameninţat pentru un omor ce săvârşise

asupra unui turc.

Pini conta pe intrigile boierilor opozanţi refugiaţi în Transilvania, sperând o turburare în

contra lui Grigorie Ghica mai ales, care să dea un pretext de intervenţiune Rusiei.

Oştirile stau pe malul Prutului gata a trece în Moldova.

Această purtare a lui Pini, care lucra pe faţă la o răscoală în ţară, neliniştea foarte mult,

mai cu deosebire pe Englitera şi pe Austria, cari căutau cu orice preţ să împace pe Rusia

şi să facă să dispară neînţelegerile şi nemulţumirile ei contra Porţii.

Expediţiunea lui buluc-başa Simion, om al Brâncoveanului, fusese nimicită de Magheru,

care-l silise să se întoarcă ruşinat la Sibiu, de unde fusese trimis. Se crede că ar fi fost

arestat şi închis la Alba-Iulia, după cererea lui vodă Ghica prin Fleischak Akenau,

consulul austriac din Bucureşti; alţii cred că ar fi trecut în Serbia, amestecându-se cu

cârjalii.

Dar din toate încercările boierilor, cea mai serioasă a fost a lui Ghiţă Cuţui cu Toma

Brătianu şi cu serdarul Cristu, care adunase 600 de străini voluntari la pasul Vulcan, cu

cari credeau să ridice pandurii, cum făcuse Vladimirescu; dar ei n-au ţinut nici două zile

în contra lui Magheru. La cele dintâi detunături de puşcă au fost părăsiţi de oamenii cu

care ajunsese aproape de Cozia. Toma Brătianu şi cu Cristea au fugit la Petroşani, iar

nenorocitul Cuţui a căzut cu 20 de tovarăşi în puterea lui Magheru, care i-a dus

dinaintea domnului la Bucureşti. Daţi în judecata divanului, au fost condamnaţi ca

culpabili de înaltă trădare, şi Ghiţă Cuţui cu doi tovarăşi au fost spânzuraţi în Târgul de

Afară, singura esecutare capitală în tot timpul domniei lui Grigorie-vodă.

După această încercare, care se zice că ar fi costat pe boieri 500.000 de lei, împrumutaţi

de consulul Pini, acesta, nemaiputând pune temei pe vorbele boierilor, văzând influenţa

lor scăzând pe toată ziua şi încrederea ţărilor în domni crescând din ce în ce mai mult,

lucrurile luând o cale regulată, a părăsit Sibiul, oropsit chiar de guvernul său.

Contele Nesselrode a luat altă cale ca să ajungă la realizarea scopurilor sale; s-a hotărât

să primească bunele oficii ale Engliterei şi ale Austriei, sperând să pună încetul cu

încetul să cadă toată vina asupra Porţii şi să dobândească dacă nu aprobarea Europei,

dar să-şi asigure cel puţin neutralitatea ei în războiul ce proiecta. La mai 1823 consimte

în sfârşit să transmită ambasadorului englez la Constantinopol, lordului Strangford, o

notă în care enumera nemulţumirile ei contra Porţii.

Deşi, după instalarea domnilor, partea cea mare a armatei turceşti, adusă în ţară în

contra zavergiilor, se retrăsese în cetăţile Dunării şi se lăsase numai ca la 4 000 de neferi

cu beşliii lor sub comanda a doi baş-beşli-aga, unul în Bucureşti şi altul în Iaşi, această

ocupaţiune, deşi puţin numeroasă, tot nu putea fi suferită de ţară, şi Rusia se servea de

această nemulţumire. În nota dar transmisă lordului Strangford figura în întâiul rând al

nemulţumirilor Rusiei în contra Porţii ocupaţiunea armată; în al doilea rând, figura

numirea domnilor fără participarea Rusiei la alegerea făcută în persoanele numite.

Lordul Strangford credea în buna-credinţă a guvernului rusesc şi era convins că toate

manoperile lui Pini erau fără ştirea cabinetului din St.-Petersburg şi contrare

intenţiunilor împăratului.

La întrevederea ambasadorului englez cu reis-efendi, acesta-i răspunde că numirea

domnilor dintre boierii pământeni nu aducea nici o schimbare în sistemul de

administraţiune a ţărilor, căci nu se călca nici un tratat, nici o stipulaţiune, căci nicăieri

nu era zis ca domnii să se ia dintre familiile greceşti; cât pentru notificare, zicea că

această neîmplinire de formalitate provenise numai din lipsa ambasadorului rusesc de la

Constantinopol.

În privinţa beşliilor, reis-efendi răspundea că numărul lor nu era cu mult mai mare

decât fusese înainte de 1821.

Din partea sa, internunţiul, baronul Ottenfeld, care avea instrucţiuni să ajute din toate

puterile acţiunea lordului Strangford, stăruia pe lângă Poartă să facă concesiunile

necesare; şi izbutise a îndupleca pe ministrul turc să făgăduiască că va reduce numărul

beşliilor la 850 şi că chiar aceştia să fie puşi sub autoritatea directă a domnilor, cum

fusese mai înainte de 1821, şi că va notifica într-un mod oficial numirea lui Grigorie

Ghica şi a lui Ioniţă Sturdza, îndată ce va veni ambasadorul rusesc la Constantinopol şi

se vor restabili relaţiunile diplomatice.

În privinţa grecilor, nota contelui Nesselrod nu făcea nici cea mai mică menţiune, dar

ceva mai mult, la întrevederea celor doi împăraţi la Cernăuţi, în septembrie 1823,

Alexandru esprimă un adevărat dezgust pentru greci din cauza intrigilor şi

neînţelegerilor dintre dânşii, declară că nu va cere nimic pentru ei şi protestă sus şi tare

în contra intenţiunilor ce i se atribuia, că ar voi să aducă turburări şi perturbaţiuni.

Ca şi la Laibach, el zicea că voieşte pacea, se arăta furios în contra agentului său Pini

pentru încurajările ce da boierilor emigraţi, făgăduind că-l va destitui. Faptul urmează

cuvintelor, şi îndată, întors la Petersburg, împăratul ordonă rechemarea lui Pini şi

înlocuirea lui cu ghibaciul Minciaki.

Faţă de lordul Strangford, adresându-se către contele Nesselrod, îl întrebă dacă noul

numit era rus, şi răspunzându-i-se că era italian din statele papale:

"Atât mai bine - îi zice împăratul - îmi pare că acest om este bun pentru postul ce-i

încredinţez. De mă voi fi înşelat, îl voi destitui şi pe dânsul, cum am destituit pe Pini. Nu

voi ca agenţii mei să se amestece în afacerile Principatelor."

După asemenea cuvinte şi fapte, mari erau speranţele pentru mănţinerea păcii, încă şi

mai mare încredere în sinceritatea împăratului Alexandru, deşi ţinea oştiri grămădite pe

malul Prutului.

Noul consul general Minciaki era însărcinat să meargă mai întâi la Constantinopol să

reguleze nişte afaceri comerciale cu Poarta ş-apoi să treacă la postul său la Bucureşti.

Ajungând la Ţarigrad, Minciaki începe tratările cu Poarta prin nota din 24 februarie

1824, în care, pe lângă cererea de deşertare a Principatelor de trupe turceşti, pe lângă

notificarea formală a numirii domnilor şi a restabilirii stării de lucruri, aşa cum erau

înainte de răsculareа grecilor, mai cerea ca Poarta sau să lase liberă navigaţiunea Mării

Negre pentru corăbiile siciliane, napolitane, sarde şi spaniole, sau să le permită a lua, ca

mai nainte, bandiera rusească; şi termină cerând, în treacăt, ca Poarta să împace pe

greci, acordându-le respectul religiunii şi stabilirea unei stări de lucruri juste şi durabile.

Pentru întâia dată Rusia punea cestiunea grecească pe tapet, deşi nici vorbă nu fusese

despre aceasta în tratativele anterioare cu lordul Strangford; dar Rusia înţelegea că, deşi

guvernele, atât al Franţei, cât şi al Engliterii, nu aveau nici o simpatie pentru răsculareа

grecilor, dar că dinaintea deşteptării opiniunii publice, care din zi în zi se manifesta mai

mult în favoarea descendenţilor lui Pericles şi ai lui Leonida, guvernele Europei nu vor

putea să nu susţie o cerere în favoarea grecilor. Şi în adevăr, nu se înşălă, căci, departe

de a se opune acestei cereri neaşteptate a lui Minciaki, au trebuit să o susţie şi pe dânsa,

ca şi pe celelalte, sfătuind pe Poartă să formeze trei principate, sub numirile de *Grecia*

orientală cu Tesalia, Beoţia şi Atica; *Grecia occidentală* cu Epirul şi Acarnania; *Grecia*

meridională cu Morea şi Candia.

Această soluţiune, deşi era un început de dezmembrare a Imperiului otoman, dar cel

puţin avea avantajul de a fi în aparenţă o disoluţiune în favoarea naţionalităţilor cari

compuneau acest imperiu. Dar cum în urmă au ajuns cele trei puteri, Franţa, Englitera

şi Rusia, a consilia darea Moreii lui Mehmet Ali, paşa de Egipt? Aici se amestecă vederi

personale şi interesate. Aşa, de exemplu, Franţa lui Carol al X-lea voia încetarea

revoluţiunii greceşti cu orice preţ, pentru că o considera ca o reproducţiune a

revoluţiunii celei mari franceze; era speriată de numele de carmanioli ce-şi dau în insule

oamenii partidului cel mai neîmpăcat turcilor; aşa restauraţiunea ajută pe Rusia în

ideile de dezmembrare a Imperiului otoman şi sfătuieşte darea Moreii lui Mehmet Ali,

cu speranţă să poată pune mâna pe Egipt, când Mehmet Ali ar fi avut toate puterile sale

în Morea.

Englitera, şi ea, prin consideraţiuni de o altă natură, ajungea tot la soluţiunea de a se da

Morea lui Mehmet Ali, înţelegând gândirile Franţei şi temându-se ca nu cumva, printr-o

înţelegere cu Rusia, afară de cooperaţiunea ei, să nu-şi piardă preponderenţa ce

dobândise în Turcia. Astfel susţine ideea Franţei şi a Rusiei, pe când pe de altă parte

ajută pe greci cu bani ca să poată rezista lui Mehmet Ali, şi astfel să slăbească şi să

ruineze pe acest puternic paşă, încât să nu mai poată gândi la independenţa Egiptului.

"Aveţi doi inamici, zicea lordul Strangford lui Pertef-paşa: pe Mehmet Ali şi pe grecii

revoltaţi, unul ascuns încă, dar care în curând va ridica şi el masca, celalalt care luptă cu

succes; puneţi pe unul în contra altuia, şi se vor slăbi şi se vor distruge unul pe altul."

Cât pentru Rusia, orice soluţiune îi era bună, destul să se rupă cât mai mult din imperiul

sultanului.

Astfel, pe căi deosebite, câteşitrele puterile dau Porţii un sfat identic şi care nu putea să

nu placă unui guvern de răzbunare în contra grecilor. Poarta, urmând acestor sfaturi,

trimite lui Mehmet Ali un firman prin care-i conferă paşalâcul Moreii, însărcinându-l să

trimită oştire ca să potolească cu orice preţ revolta acelei provincii şi punându-i flota la

dispoziţiune pentru transport de trupe.

În ceea ce priveşte cestiunea principatelor, Poarta nici nu ia vreo măsură, nici nu

răspunde, încât din zi în zi relaţiunile cu Minciaki devin mai acute. Miniştrii Porţii,

întrebaţi de reprezentanţii puterilor despre starea în care se află acele tratative, răspund

cu indiferenţă că Poarta era hotărâtă să depărteze pe beşlii.

Ibrahim, teribilul Ibrahim, fiul lui Mehmet Ali, luase comanda trupelor egiptene,

debarcase trupe în Morea şi începuse operaţiunile sale cu o cruzime care revolta

pretutindeni în Europa simţul public. Grecii se luptau vitejeşte. Condurioti, preşedintele

guvernului Moreii, izbutise, prin trimişii săi, Orlando şi Lusioti, să ridice 280.000 de

lire din împrumutul de 800.000 făcut la Londra; subscripţiuni îi veneau din toate

părţile, şi Byron pregătea expediţiunea în contra Lepantului.

Nu mai rămăsese nici o speranţă pentru mănţinerea păcii; trupele ruseşti stau gata să

intre în Principate, de nu pentru a declara război turcilor, dar cel puţin pentru a ocupa

ţările dunărene ca o garanţie.

Aceasta era starea lucrurilor când, la 3 decembrie 1825, soseşte la Constantinopol ştirea

morţii împăratului Alexandru, patru zile înainte de a înceta din viaţă, căci acest monarh

a murit la 7 decembrie.

Fratele său Nicolae îi succedează, dar turburările cari au întovărăşit moartea

împăratului Alexandru şi spiritul de revoltă şi de conspiraţiune care s-a ivit în armata

rusească înlătura pentru moment temerile unui război.

Austria şi Englitera, profitând de acest răgaz, atât Labzaltern, ambasadorul Austriei la

Petersburg, precum şi internunţiul Ottenfeld cu lordul Strangford la Constantinopole,

lucrează cu stăruinţă, şi în iunie 1826 dobândesc de la Poartă retragerea beşliilor şi

reducerea lor la numărul de 850, puşi sub ordinele directe ale domnilor, liberarea lui

Villara din închisoarea de la Eskizara şi trimiterea de plenipotenţi (murahaşi) la

Akerman, ca să trateze şi să determine restabilirea de *statu-quo* dinainte de 1821 în

Principate. Împăratul Nicolae însă voieşte ca, mai înainte de întrunirea plenipotenţilor,

să esiste o înţelegere prealabilă asupra teritorielor în litigiu din Asia, conformându-se

tratatului de Bucureşti din 1812. Turcii cereau să li se remită Anapa, pe care o deţineau

ruşii sub cuvânt că ei posedau acest punct încă cu 20 de ani înainte de a face parte din

teritoriul Mingreliei şi marei Abazii, pe când aparţinea Georgiei, al cărei principe o

cedase Rusiei, până nu recunoscuse încă suveranitatea Porţii; pe de altă parte, turcii nu

voiau să remită Rusiei Kemhelu, Redut-Kale şi Sukum-Kale, stipulate în tratatul de la

1812, până ce nu li se va reda Anapa. Înţelegerea s-a făcut la Constantinopole prin

stăruinţa ambasadorilor, şi generalul Worontzof cu Ribeaupierre au fost trimişi la

Akerman să trateze cu murahaşii turci.

În convenţiunea încheiată, s-a dat deplină satisfacţiune cererilor Rusiei; între altele s-a

stipulat să se dea Principatelor o organizaţiune regulată, articul care a fost izvorul din

care au ieşit Regulamentele organice ce ne-au guvernat până la 1848 şi la 1857. Nu s-a

zis însă nici un cuvânt în privinţa grecilor, şi Ribeaupierre a fost trimis, îndată după

încheierea Convenţiei de la Akerman, ca ambasador la Constantinopole, şi Minciaki dus

la postul său la Bucureşti. Acum pacea părea asigurată mai mult decât oricând, şi orice

bănuială de ostilitate dispăruse, când lordul Strangford este rechemat şi înlocuit cu

un *fellow* (tovarăş) al universităţii de Cambridge, cu Stratford Canning, vărul vestitului

liberal George Canning. Noul ambasador al Angliei debutase în cariera diplomatică în

anul 1807, ca secretar de ambasadă la Constantinopole, pe când de-abia era de 21 de ani,

de unde apoi fusese trimis la Washington. Era un entuziast al cauzei grecilor, plin de

suvenirile nemuritoare ale clasicităţii şi antichităţilor elene. Tânărul ambasador aducea

cu dânsul convenţia încheiată la Londra între Franţa, Rusia şi Englitera, privitoare la

Grecia.

Deşi puterile se înţelesese la Laibach şi declarase că afacerea greacă era o cestiune cu

totul de administraţiune interioară, în care nimeni nu avea dreptul să se amestece, acum

însă voiau să intervie, şi să intervie cu forţa, căci se stipulase în Convenţia de la Londra

că flotele combinate vor merge în apele Greciei să oprească cruzimile ce se comiteau de

trupele egiptene. Poarta, refuzând de a da satisfacţiune cererilor ambasadorilor celor

trei puteri contractante, Stratford Canning părăseşte Constantinopolul, se retrage la

Poros, unde-l urmează mai în urmă ambasadorul Latour-Maubourg şi Ribeaupierre.

Guvernul revoluţionar grecesc se transportase la Nauplea, flotele sunt chemate, şi

consecinţa acestei acţiuni a fost oprirea debarcării de nouă trupe egiptene şi distrugerea

flotei turceşti la Navarin. Cine se poate opri de-a nu găsi şi aici o asemănare cu cele ce se

petrec şi cu cele ce se pregătesc astăzi în Orient?

Deşi intenţiunea Engliterei n-a fost de a face din refuzul Porţii o stare de război şi de

ostilităţi, dar nu era tot astfel şi pentru Rusia, căreia îi plăcea să considere Navarinul ca

un început de ostilităţi. Într-o explicaţiune cu Pertef-paşa, care arăta lui Uszar,

însărcinatul rus, obstaculele ce există în *Coran* de a da cestiunii greceşti soluţiunea

cerută de puteri, acesta îi zicea, cu un ton puţin curtean, că este o *incongruitate* de a tot

pune înainte legea sfântă a *Coranului*, cuvinte la cari Pertef-paşa răspunde:

"O cred şi eu, căci dacă creştinii ar şti să aprecieze valoarea acestor argumente şi a legii

noastre sfinte, s-ar fi făcut de mult musulmani."

De la Petersburg, lordul Dudley scria că, deşi lupta de la Navarin şi încetarea relaţiunilor

diplomatice cu Poarta da drept Rusiei să se considere în stare de război cu Turcia, dar că

împăratul Nicolae îl asigurase pe cuvântul său de onoare că nu avea de gând să bage

trupele sale în Principate; vine însă în urmă circulara Porţii din fevruarie 1828, trimisă

tuturor guvernorilor de provincii, în care Rusia este tratată de inamică a Islamului şi de

instigătoarea insurecţiunii greceşti, în urma căreia împăratul Nicolae trimite pe Lieven

la Londra, cu o notă în care face cunoscut guvernului englez că împăratul se vede

provocat prin nouă injurii din partea guvernului Porţii şi chiar prin acte de ostilitate,

precum erau încurajările date Persiei de a nu respecta armistiţiul încheiat cu Rusia şi

obstacolele aduse necontenit navigatiunii în Marea Neagră; şi consideră că Rusia se

consideră de aici în stare de război cu Turcia şi că va împinge operaţiunile militare până

ce va dobândi satisfacţiune pentru ofensele ce i s-au făcut, desăvârşita aplicare a

Tratatelor de la Akerman, garanţii îndestulătoare în contra obstacolelor navigaţiunii

ruseşti în Bosfor şi îndemnizări de război. Mai adauge nota adusă de Lieven că Rusia se

credea obligată prin tratatul de la Londra să dea o soluţiune satisfăcătoare cestiunii

greceşti.

Guvernul Porţii, prin sistemul său nenorocit de temporizare şi prin îngâmfarea sa, prin

esitaţiunile şi imprudenţele sale, dăduse Rusiei o aparenţă de dreptate de a-i declara

război, şi aceasta într-un moment şi aceasta când toată opiniunea în Europa era în

contra ei, când se afla cu totul izolată şi abandonată la discreţiunea inamicului său.

Acestea erau poziţiunile respective, când, în ziua de 7 mai 1828, oştirile ruseşti, sub

comanda principelui Wittgenstein, trec Prutul la Sculeni şi la Rieni, ocupă Iaşul,

înaintează spre Bucureşti, înconjoară forţele de pe malul Dunării, şi Wittgenstein pune

mâna pe guvernul Principatelor, numind pe contele Pahlen prezident-plenipotent al

divanurilor ţării.

Ion Ghica

O călătorie de la Bucureşti la Iaşi înainte de 1848

Ghergani, 20 iunie 1881

Iubite amice,

Azi te pui în tren la 9 seara, după ce ai prânzit bine la "Hugues" sau la "Brofft", arăţi

tichetul conductorului care vine şi ţi-l timbrează cu cleştele, fumezi o ţigară, două până

la Ploieşti; acolo îţi bei ceaiul în ticnă, te întorci în vagon, apoi te înfăşuri bine în tartan,

îţi pui paltonul căpătâi, te lungeşti pe canapeaua de catifea roşie sau în vagonul-pat,

dormi ca acasă vreo nouă ceasuri şi, la opt dimineaţa, te deştepţi la Roman. Aici cafea cu

lapte, cu un *kipfel*, două, şi 17 ceasuri, minut cu minut, după ce ai plecat din Bucureşti,

te găseşti transportat pe malul îmbalsamat al Bahluiului, în fosta capitală a fostului

principat al Moldovei, unde ajungi dormit, mâncat şi odihnit. Călătoria, mâncare cu

bacşiş cu tot, te-a costat 80 de franci. Ei, vezi, acum 40 de ani nu era aşa.

Îmi aduc aminte că odată plecam din Bucureşti spre Moldova:

După mai multe vizite pe la vornicie, la postelnicie, la agie, la casa poştei, alergături cari

au dăinuit vreo zece zile, într-o vineri, în sfârşit, pe la orele 3 d.a., trosc, pleosc, intră în

curte opt cai cu doi surugii, precedaţi de un ceauş călare. Cât te ştergi la ochi înşirase

caii, câte doi-doi la trăsură, un fel de brişcă uşoară, s-o duci cu un cal; într-o clipă eram

la capul Podului Târgului de Afară, Bariera Moşilor de astăzi; chiuiau şi plesneau surugii

pe uliţele Bucureştiului de ridicau lumea în picioare, bărbaţi şi femei alergau la uşi şi la

ferestre ca să vadă cine trece.

La streajă, un fel de logofăt în scurteică lungă de pambriu verde se arată înaintea cailor.

– Ho, ho! şi opreşte trenul; cine sunteţi dumneavoastră? mă întreabă, apropiindu-se cu

şapca în mână de uşă trăsurei.

– Sunt cutare, îi răspund eu declinându-mi numele şi pronumele.

Căpitanul de barieră scosese un petic de hârtie din buzunar şi însemna cu creionul zisele

mele, muind vârful creionului de plumb pe limbă la fiecare literă.

– Şi unde mergeţi dumneavoastră?

– La Iaşi.

– Să nu fie peste graniţă?

– În Moldova.

– Dar pasaport aveţi?

Scot pasaportul şi i-l arăt; căpitanul mi-l ia din mână, se uită la dânsul, îl mai întoarce,

şopteşte ceva cu secretarul său, apoi intră amândoi în cancelarie, de unde ies după o

jumătate de ceas cu pana după ureche şi îndoind pasaportul pe cute mi-l înapoiază cu

cuvintele:

– Să umbli sănătos, coconaşule!

La barieră se isprăvise caldarâmul şi o luam pe şleau cu roatele în noroi până la bucea,

caii la pas şi surugiii croindu-le cu bicele la dungi beşicate pe spinare.

După patru ore de răcnete şi înjurături, cruci şi răscruci, sfinţi şi evanghelii, pe la opt

seara intram în curtea poştei de la Şindrilita; picioarele cailor pocneau de câte ori ieşeau

din noroiul gros, cleios şi adânc. Făcusem 16 kilometri.

Acolo, după ce m-am rugat şi m-am certat vreo două ceasuri cu căpitanul de poşte, cu

căpităneasa şi cu ceauşul, mi s-a dat de hatâr un surugiu cu şase cai în loc de opt scrişi în

podorojnă; şi pe când se ridica luceafărul de ziuă eram la Moviliţa, altă poştă. Aici, refuz

complet de a mă porni înainte, argumentul căpitanului era convingător.

– Cum să-ţi dau cai, domnule, păcatele mele, că aştept din ceas în ceas să pice curierul

rusesc de la Ţarigrad; şi cu omul împărătesc nu e de glumă, că-i ştiu păpara!

Iată-mă dar oprit în drum, Domnul ştie cât.

Căpitanul, om politicos, m-a poftit în odaia de mosafiri, să mă încălzesc şi să mă

odihnesc pân-or sosi cai din sus sau din jos.

Pe un pat-sofa, de la sobă până la fereastră, dormea de-a lungul căpităneasa cu un copil

la sân, alături cu culcuşul căpitanului, care, la strigătul de tenor al surugiului meu, sărise

din plapomă, numai în papuci şi în cămaşă de borangic; picioare la picioare cu

căpităneasa, dormeau sforăind doi bieţi călători, cari, ca şi mine, aşteptau sosirea de cai.

O căldură amestecată cu duhoarea de oameni adormiţi de nu-ţi puteai trage sufletul!

Sâmbătă seara ajungeam în Urziceni, capitala judeţului Ialomiţa, oraş înecat în mocirlă

dintr-un capăt la altul.

Peste zi începuse un vânt rece şi noroiul se învârtoşa, strângându-se de frig, încât încet-

încet se făcuse tare ca fierul, formând o cale zdruncinată; roatele săreau din hop în hop,

aruncându-mă la fiecare pas al cailor dintr-un colţ într-altul al trăsurii. Până la

jumătatea poştei Mărgineni am mers cum am mers, dar acolo, dând într-un văgaş adânc

îngheţat, m-am pomenit cu trăsura într-un peş, se rupsese osia şi rămăsese în trei roate.

Surugiii descălecară, se uitară, deteră fiecare trei fluiere de mirare, ceea ce însemna că

era cazul grav; unul dehamă şăuaşul şi porni pe fugă spre poştă să caute ajutor.

Din ce în ce mai mult crivăţul se înteţea şi frigul mă pătrundea; m-am strâns cât m-am

strâns, dar dacă am văzut ş-am văzut, m-am dat jos, imitând pe surugiul care rămăsese

cu mine, m-am adăpostit la spatele trăsurii, dând din mâini şi din picioare; dar şi aşa n-

a trecut mult şi n-am mai putut juca, simţeam că amorţeam, mă apucase un fel de

piroteală; atunci m-am hotărât să deham şi eu pe celalalt şăuaş şi am luat-o la fugă spre

poştă, în voia lupilor cari începuse a urla. Pe la jumătatea drumului venea rotarul poştei

călare, aducând un drug de lemn la spinare, şi despre ziuă intra şi trăsura mea în poştă.

Am petrecut ziua de duminecă în fabricarea osiei şi seara porneam spre Focşani, oraş a

două principate, capitala a două judeţe, a Slam-Râmnicului pentru Muntenia şi a Putnei

pentru Moldova.

Luni pe la amiazi, pe când eram în uliţa mare în mijlocul târgului, îmi iese înainte un

impiegat cu guler roşu şi cu spangă, face semn surugiilor să oprească, se apropie de

mine cu un aer maiestuos şi începe cu:

– De unde vii? Unde te duci? Cum te cheamă? Ce eşti?

Îi răspund:

– Viu de la Bucureşti şi mă duc la Iaşi.

– Unde ţi-i pasaportul?

Îl caut şi i-l dau.

Impiegatul autorităţii moldovene îl întoarce, îl observă, uitându-se când la mine, când la

caracteristicele însemnate într-însul, comparându-le din ochi. Se sfătuieşte câtva cu

colegul său de pe ţărmul muntenesc şi mă întreabă unde trag, ca să-mi aducă pasaportul

la gazdă. În zadar protestez, cerând să mi-l dea îndată ca să-mi pot urma drumul, mi se

răspunde că nu se poate până ce nu l-o viza ispravnicul, şi, fără mai multă vorbă,

adresându-se către surugiul dinainte, îi zice:

– Du-l, mă, la han la "Petrea Bacalu".

"Petrea Bacalu" era pe atunci numele de modă al otelurilor din Moldova, cum am zice

astăzi "Grand Hotel", fie cât de mic. Acest nume fusese ilustrat de bogatul Petre Bacalu

din Iaşi, un văr al vestitului Hagi Petcu Pristanda.

De-abia scăpasem de întrebările păzitorului graniţei, când trei paşi mai înainte cad în

investigaţiunea unui alt funcţionar; acesta era omul otcupciului, care după ce mă întrebă

dacă am ceva marfă sau ceva haine nouă, începe a-mi scotoci prin trăsură şi prin

geamantan. Era considerat ca mare pagubă pentru fericirea Moldovei sau pentru a

Munteniei dacă o bucată de caşcaval, de postav sau vreo sticlă de rachiu ar fi trecut

nevămuită dintr-o parte într-alta peste şanţul care despărţea Principatele. Aş întreba pe

protecţioniştii sau pe partizanii sistemului vamal dacă, prin faptul că a pierit bariera de

pe acel canal, stabilindu-se liberul schimb dintr-o parte într-alta, România a păgubit

ceva şi dacă nu este mai bine astăzi decât atunci.

Peste şase ceasuri isprăvisem, se îndeplinise formalităţile prescrise de legi şi

regulamente, un slujitor îmi adusese pasaportul cu iscălitura ispravnicului. Iordache

Pruncu, chehaiaua, îmi adusese podorojna şi iată-mă iar pe drum, trăsnind şi plesnind.

Caii vestitului Privilegiu aveau privilegiul de a se hrăni cu răbdări prăjite, cum zicea

surugiul, mâncare care-i făcea seci la pântece şi uşori la carne, te duceau într-o goană de

la o poştă la alta, alergau cât puteau bietele dobitoace, negreşit cu speranţa, totdeauna

înşelată, că dincolo vor căpăta câteva dramuri de ovăz. M-au dus de la Focşani la Iaşi ca

vântul. Zăpada acoperise grunzii, pusesem trăsura pe tălpi de sanie şi alunecam ca

năluca pe şesul alb.

A cincea zi după plecarea mea din Bucureşti, priveam de la Răpedea încântătorul tablou

ce se dezvăluie dinaintea ochilor la apărarea Iaşului. Şi mă coboram la otelul de

"Petersburg", în casele lui beizadea Petrache Mavrogheni din uliţă.

Suflam în nişte lemne ude să aprind niţel foc în sobă, când aud un glas zicând frumoasa

romanţă irlandeză:

Late rose of summer

acompaniată de o harpă măiastră. Era frumoasa şi graţioasa cântăreaţă engleză d-ra

Bishop şi marele harpist Boza; repetau concertul ce se găteau să dea a doua zi în salonul

generalului Tudoraş Balş.

Călătoria de la Bucureşti la Iaşi mă costase 800 de lei vechi, aproape 300 de franci, afară

de cele cinci zile de osteneală, de suferinţe şi de necazuri.

Căutam să mă mut de la otel, când bunul şi ospătosul meu amic căpitanul Alcaz a venit

şi m-a luat la dânsul.

În casa unde şedea, în stradă, sala despărţea două apartamente: la dreapta locuia

Nicolae Docan cu vărul său Alecu Cuza, fostul domn de la 1859 până la 1866, şi cu

Philadelph Conici; la stânga, în două camere şi un salon, locuiam eu cu stăpânul

apartamentului. Masa era în comun, într-o cameră pe galerie.

Am petrecut acolo mai o iarnă întreagă, până m-am mutat la tine. Avuseseşi nenorocirea

să pierzi pe iubita ta mamă, şi tatăl tău era dus la Viena cu slujba domnească.

Graţie vouă, amicilor mei din Paris, în puţine zile eram cunoscut şi bine primit în toate

casele, cu o ospitalitate şi o bunătate pe care n-oi uita-o niciodată.

Puţin după sosirea mea în Iaşi, am fost admis în audienţă la Mihai-vodă Sturdza,

prezentat de secretarul său, maiorul Kogălniceanu, şi de adjutantul de serviciu,

căpitanul Alcaz. După ce am răspuns respectuos la întrebările ce principele a binevoit a-

mi adresa, i-am înmânat scrisoarea boierilor din Bucureşti, scrisoare despre care ţi-am

vorbit într-una din scrisorile mele precedente. Pe când domnul citea, chipul i se lumina,

figura lui, mai totdeauna posomorâtă, dobândise un zâmbet de satisfacţiune, luase o

espresiune de blândeţă. După ce a isprăvit citirea, a rămas câteva momente gânditor, cu

ochii în jos, într-o stare de reflecţiune melancolică, apoi pune scrisoarea pe masă şi,

ridicând ochii asupra mea, îmi zise că era foarte măgulit de sentimentele de stimă şi de

încredere ce-i esprimau boierii munteni, dar că realizarea acelor dorinţi era

intempestivă. Lucrul nu era posibil în momentul de faţă pentru că împăratul nu

permitea. Îi răspund că principiul era înscris în Regulamentul organic şi iau îndrăzneala

a-i zice pe *Audaces fortuna juvat*, cuvinte la cari întâmpină că acel care răspunde

înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor de soarta unui norod datoreşte să fie prudent.

După aceste puţine cuvinte schimbă conversaţiunea, întrebându-mă despre studiile ce

făcusem la Paris, mi-a vorbit filozofie, literatură, estetică, m-a ţinut mai mult de un ceas.

Mihai Sturdza era, precum ştii, un om plin de învăţătură şi se complăcea foarte mult în

asemenea convorbiri.

Într-o vară şedeam la via lui Stratulat de la Socola, aproape de frumoasa vilă a lui vodă.

Într-o zi, ducându-mă la măria-sa cu hârtii de serviciu, îmi zise:

– Am auzit că-mi eşti vecin, cine-ţi poartă de grije acolo, cine-ţi face prânzul?

Eu îi răspund:

– Nimeni, măria-ta.

– Şi ce? Trăieşti fără a mânca?

– Nu, măria-ta, mănânc, dar nu prânzesc.

– Va să zică, faci deosebire între a mânca şi a prânzi. Ei bine, eu prânzesc, vino să

mănânci la mine în toate zilele.

Doamna şi beizadelele erau duşi în străinătate, şi vodă era singur la Socola numai cu

vărul său, generalul Alexandru Sturdza, mult învăţatul teolog, care venise să petreacă

câteva săptămâni la Socola. La masă erau numai ei doi, eu şi iubitul nostru amic,

plăcutul colonel Guluţă Leon.

În toate zilele după masă treceam în salonul cel mare, unde vodă, fumând din ciubuc,

conversam şi discutam ceasuri întregi literatură, artă şi ştiinţe, ba uneori şi politică,

până ce venea logofătul cel mare Niculae Canta sau Ştefănică Catargiu cu anaforale de

întărit.

Mihai Sturdza avea dreptate a crede că timpul unirii Principatelor nu sosise, dacă

judecăm după stăruinţa şi după mijloacele de tot felul puse în joc la 1842 de consulul

general Daşcoff, ca să scoată pe Câmpineanu din lista candidaţilor şi să facă să scuzeze

alegerea lui Gheorghe Bibescu, căruia-i lipsea şi etatea de 40 de ani, şi însuşirea de

nepot sau fiu de fiu de boier, condiţiuni cerute de Regulament pentru a putea fi ales

domn.

Aşteptam deschiderea navigaţiunii Dunării în sus sau în jos. Gândurile-mi erau

împărţite: să mă duc în Sicilia, unde un camarad al meu, Villeroz, se afla în capul unei

esploatări de sulfur, care-mi scria că putea să-mi procure o poziţiune bine plătită, sau să

mă întorc în Franţa, unde eram sigur de protecţiunea lui Elie de Beaumont, lui Berthier

şi a lui Dafiemoz, profesorii mei de la şcoala de mine din Paris. Când într-o zi, aflându-

mă la Iorgu Ghica cel bătrân de la deal, am fost prezentat lui beizadea Niculache Suţu,

unul din boierii cei mai învăţaţi, atunci postelnic şi efor al şcoalelor. El petrecuse mai

mulţi ani în Bucureşti pe la 1818 şi 1821, pe când tatăl său, Alecu-vodă Suţu, domnise în

Ţara Românească. Cunoscuse pe toată lumea bucureşteană de pe atunci; a stat mai mult

de vorbă cu mine, întrebându-mă de unul şi de altul, m-a întrebat despre scopurile ce

aveam şi m-a sfătuit să primesc a rămânea în Moldova, oferindu-mi o catedră în

Academia Mihăileană, şi iată-mă aşezat înaintea unei table cu creionul de cretă în mână,

arătând tinerilor, dimineaţa, proprietăţile cercului, ale elipsei, ale parabolei şi ale

iperbolei şi, după amiazi, vorbindu-le despre formaţiunile munţilor ş-a straturilor

pământului.

Grei, dar plăcuţi ani am petrecut noi împreună; mult am luptat noi, tinerii de pe atunci,

cu prejudeţele şi cu obiceiurile cele rele, mult am apropiat noi clasele între dânsele;

multe idei greşite de ale bătrânilor şi de ale boierilor am spulberat şi multe idei moderne

am implântat în spirite; multă rugină am curăţit de pe mulţi. Am făcut-o, respectând

credinţele fiecăruia, cinstind perii cei albi, lăudând şi admirând fapta bună, ori de unde

venea, şi venerând pe acei cari iubeau ţara şi dreptatea.

Lucram şi luptam nu împins de setea de posturi bine plătite sau de dorinţa de ranguri pe

scara arhontologiei, dar numai de dorinţa de a dezvolta în spirite şi în inimi sentimentul

binelui, al frumosului şi iubirea de ţară. În bani eram plătiţi cum da Dumnezeu; eu,

pentru două lecţii pe zi, adică 24 de ceasuri de catedră pe săptămână, primeam 300 de

lei vechi, 8 galbeni, ceva ca un franc pe lecţiune; dar eram bine răsplătit prin

satisfacţiunea ce simţeam văzând pe toată ziua cum se lărgea cercul ideilor celor bune.

Lucram fiecare cu cuvântul şi cu condeiul, după puterile mijloacelor noastre, la

dezvoltarea naţionalităţii române. Şi ştii că lucru nu era lesne într-un timp pe când chiar

cea mai mică aluziune era pedepsită cu închisoare şi cu esil.

Ca să aibă urmaşii noştri o idee despre libertatea cugetării de atunci, le voi spune că

marele nostru poet Alexandrescu fusese închis la agie la Bucureşti, fiindcă consulul

general Ritof descoperise că în fabula *Lebăda şi puii corbului*, prin vulpe poetul voise să

înţeleagă pe Rusia, prin puii corbului pe noi, românii, pe cari vulpea voia să-i

amăgească, şi prin lebăda pe Franţa, care voia să ne scape din labele Rusiei.

Un profesor din Academia Mihăileană, Lăzărescu, era destituit pe spusa unui călugăr

muscal din Mănăstirea Neamţului, care raportase consulatului rusesc că, ascultând la o

fereastră, auzise pe acest profesor enunţând idei liberale. Consulul Kotzebue ceruse

destituirea lui, şi nici Ministrul Instrucţiunei Publice, Alecu Balş, nici vodă nu

îndrăzneau să-l scape.

Cuvântul progres era proscris. Vestitul cenzor Florescu s-a spăriat şi s-a scandalizat

când i-am dus no. 1 al revistei ce începusem cu tine, cu Kogălniceanu şi cu C. Negruzzi,

intitulată *Propăşirea, foaie ştienţifică şi literară*; a şters cu condeiul său cel aspru

cuvântul din frunte, îndurându-se a lăsa numai *foaie ştienţifică şi literară*. Mult răsunet

a avut acea publicaţiune, deşi fără titlu, până când foarfecele cenzorului au venit şi i-au

tăiat firul vieţii.

Ţi-aduci aminte de impresiunea ce a produs cetirea întăielor tale poezii, acasă la Alecu

Balş Lungu, unde începusem a ne aduna în toată luna, ca să petrecem seara în

convorbire şi cetiri literare, serate la cari asistau mulţi din boierii cei mari, între cari

unul din cei mai regulaţi era Grigorie Ghica, fostul domn de la 1849 până în 1857.

Ţi-aduci aminte cu câtă căldură şi devotament am susţinut candidatura la scaunul

arhiepiscopal a episcopului de Roman, în contra stariţului de Neamţ, Neonil, care era

patronat de consulul rusesc, şi cum am convins pe toţi boierii să voteze pentru Meletie,

care era un bun român.

Ţi-aduci aminte cu câtă energie am smuls din mânile poliţiei o damă care avusese

imprudenţa de a profera într-o seară sub mască cuvinte cu aluziune politică, cum ne-am

grupat toţi tinerii într-o gândire, puind în capul nostru pe cavalerescul cneaz Gheorghe

Cantacuzino, şi cum am rezistat soldaţilor cari avea ordin să întrebuinţeze baioneta în

contra noastră. Parcă văz şi acum pe regretatul nostru amic Alecu Moruz tăvălindu-se

într-un terci de noroi cu trei soldaţi în braţe.

În Academia Mihăileană organizasem câteva cursuri libere. La interesantele lecţii de

istoria ţării, ţinute de Kogălniceanu, amfiteatrul era totdeauna plin, la cursul meu de

economie politică începuse a veni mulţi boieri şi ascultau cu atenţiune.

Noi tinerii, devenisem sâmburele împrejurul căruia se grupau ideile viitorului.

Eram susţinuţi în societate, în propaganda ce făceam în favorul ideilor liberale de Elena

Negri, sora lui Costache Negri, de amica sa, frumoasa şi graţioasa Emilia Reymon, de

fiicele doamnei Maria Rosnovanu, Catinca şi Zoe Sturdza. Ideile egalitare şi democratice

începuse a se introduce chiar în saloanele elegante şi aristocratice ale plăcutei şi

spirituoasei contese Elena Sturdza.

Cu câtă părere de rău am părăsit Iaşul şi m-am despărţit de voi, bunii mei amici; o

datorie de familie sacră şi dureroasă mă chema la Bucureşti; tatăl meu căzuse greu

bolnav.

Ion Ghica

Dascăli greci şi dascăli români

22 octombrie 1882

Iubite amice,

Îţi mai aduci aminte, amice, de:

...vremea cea frumosa.

Chind un dascalos grecos

Inarmat c-o varga grosa

Paradosa faneros

Aritmetichi

Ke gramatichi

Ke istorichi

Ap' edo'p echi?

Cu domniile fanarioţilor se întrodusese în ţară o mulţime de dascaleci (loghiotati), ca

institutori prin casele boiereşti. Ei învăţau pe coconaşi să vorbească limba Fanarului cu

vodă şi cu marele postelnic, când s-or face mari.

N-am apucat pe dascălii cei ilustri: pe Lambru Fotiadi, pe Vardalah, pe Comita, cari

purtau işlic şi ceacşiri, dar am cunoscut pe vestitul Kirkireu de soioasă memorie, care

crescuse pe banul Manolache Băleanu şi l-a dădăcit până la moarte; am văzut pe

elegantul Mitilineu, cu un ochi la făină şi cu altul la slănină, cu pălăria în forma tingirii,

largă în fund de două ori cât diametrul capului şi pusă pe o ureche; el, după ce isprăvise

pe Niculache şi pe Ştefan Golescu, feciorii lui Dinicu Golescu, trecuse la Creţuleşti şi la

urma urmei se făcuse neguţitor de ciorbă, hrănind cu o deopotrivă îngrijire şi stomacul,

şi spiritul tinerimii care îi încăpea în mână. Am cunoscut pe crudul Coriţa, care bătea pe

verii mei de-i zvânta. Am *parastisit* pe *Fiii lui Brutus* cu epicul Aristia şi am trăit un an

întreg la Paris cu blajinul Likeardopolu, care cânta din *Norma* pe psaltichie.

De la zaveră ei lepădase lebadeaua şi tombatera şi se îmbrăcase nemţeşte; purtau mai

toţi frac cafeniu-deschis, cu coadele lungi până la glezne şi bumbi de alamă, pantaloni

verzi, strimţi pe picior, jiletcă vărgată, cravată liliachie şi guler scrobit băţ, nalt peste

urechi.

Metoda şi programul lor de învăţătură era acelaşi pentru toţi. Începeau cu *Eclogarion* de

la *file Grigoire* (amice Grigorie), un fel de crestomaţie *ad usum Delphini* (delfinul era

amicul nostru Grigore Caracaş, în onoarea căruia un dascăl Crisorora scrisese acel op).

Când ajungeai la scoarţa din urmă a cărţii, te trecea la *Terpsitea*, aşa se numea

gramatica compusă de prea învăţatul dascăl Neofit Duca; îţi da de citeai din *Dialogurile*

morţilor lui Lucian şi te punea la tecnologie. Dacă declinai bine numele şi conjugai

verbul, erai scăpat, dacă nu, *tipto!* Loghiotatul nu se turbura de înţelegeai sau nu, de

ştiai cine era Caron, ce era Stixul şi ce putere avea Joe. După trei sau patru ani ajungeai

la Xenofon sau la Plutarh, cu care te deprindea la sintaxă; potriveai alţi trei sau patru ani

numele cu adiectivul, cu adverbul şi cu pronumele; de le nimereai, bine, erai scăpat; de

nu, *tipto! ... Nici nu vrea să ştie dacă înţelegeai copilăria lui Ciru, de cunoşteai sau nu*

locurile pe unde au trecut cei zece mii, sau să caute să te interesezi la viaţa lui

Timoleon sau a lui Epaminonda; totul era tecnologia şi sintaxa să-i fie cu bine şi te

trecea la poeţi începând cu Minin aide, şi în zece ani te da gata, telios. Fără noţiuni

serioase de istorie, fără filozofie şi fără elemente de matematică, te lua de mână şi te

ducea, într-o duminecă, la părinţi, zicându-le cu îngâmfare:

"Băiatul a isprăvit cartea!"

Vestea se ducea din dascăl în dascăl, până la palat; şi dacă erai de părinţi bogaţi, vodă te

îmbrăca cu caftan şi te însura cu fie-sa, cu nepoată-sa ori cu vreo fată din casă, uitată de

Dumnezeu. Când Dumitrache Buzoianu, fecior de boier bogat din Buzău, a isprăvit

cartea, Caragea l-a însurat cu vară-sa Sultănica, pe care ăi fi văzut-o şi tu. Când

Niculache Ghica a ieşit *telios*, vodă i-a dat pe nepoată-sa Smărăndiţa, fata domniţei

Nastasiicăi, şi l-a făcut agă. Când tânărul Manolache Băleanu a fost dus la curte de

Kirkireu, vodă Suţu i-a lăsat barbă şi i-a dat de nevastă pe fiică-sa, domniţa Catinca,

înzestrând-o cu moşia oraşului Târgovişţea. Vezi, atunci s-au sculat târgovişţenii cu mic,

cu mare, ş-au venit la Divan la Bucureşti cu rogojini aprinse în cap şi cu jalba în proţap,

s-au dus la biserică la Sfântul Niculae cel Sărac din strada Victoriei şi după liturghie,

ieşind în curtea bisericei toţi cu făclii de ceară galbenă aprinse, le stingea într-un butoi

cu smoală aprinsă, strigând:

"Afurisit să fie vornicul ... şi aşa să se topească casa lui!"

Se zice că ţi se făcea părul măciucă. Vornicul pe care îl afurisea era boierul român care

iscălise darea moşiei.

N-a trecut un an, şi domniţa, nevasta Băleanului, murea din facere. Vodă, tatăl ei, murea

otrăvit de ai lui, şi mai târziu casa boierului care a iscălit în adevăr că s-a stins.

De atunci a ieşit vorba "gură de Târgovişte".

De aceea moşie nimeni nu s-a putut apropia şi a rămas şi până în ziua de astăzi tot a

oraşului. Se zice însă că s-ar fi cam ştirbit pe ici, pe colea în timpurile din urmă.

Pe când cu dascălii greci, ziua copiilor începea cu răsăritul soarelui şi se isprăvea pe la

două ore după apus. Dimineaţa, dulceaţă şi cafea, la amiază, prânz ţapăn cu ciorbă şi cu

rasol; după aceea, somn un ceas, două; după somn, iar dulceaţă şi iar cafea, seara

mâncare ş-apoi culcare. Ora cea mai aşteptată de copii era somnul după amiazi, dacă

grecul nu-ţi încuia uşa ca să nu te poţi duce să te joci în curte sau în grădină. Când te

închidea, nu-ţi rămânea altă scăpare decât de a prinde câteva muşte, a le agăţa bumbac

netors şi a le da drumul să se ducă să mângâie nasul adormitului; grecul se deştepta

furios şi, ca să poată dormi în pace, îţi deschidea uşa şi te da afară din odaie; atâta

pagubă! Pe seară te ducea la plimbare pe Dealul Mitropoliei, la grădina Breslei sau a lui

Deşliu, unde se găsea cu alţi greci. Apoi acolo să fi auzit novitale şi mandate, strategii şi

filonichii; ai fi zis voinicii voinicilor; mâncau jăratic şi beau flacări.

"Să fi fost eu în locul lui Botzari - zicea viteazul Coriţă - nu atacam pe la aripa dreaptă, ci

trăgeam drept în mijlocul ordiei şi nu lăsam să scape nici picior de turc."

Mintosul Mitilineu, ca insular ce era, cu conştiinţă despre ale mării, striga cât putea:

"De eram acolo, nu lăsam pe Miauli să dea drumul brulotului pe crivăţ, aşteptam austrul

şi ardeam toate corăbiile turceşti. Auzi, să-i scape Căpitan-paşa!"

De câte ori îmi venea să le zic: "Bre oameni buni, dacă sunteţi aşa de viteji, de ce nu vă

duceţi să vă băteţi acolo şi să mă lăsaţi pe mine în pace!?"

La ochii lor toţi eroii acelei lupte gigantice - Botzari Colocotroni, Coletti, Miauli, Canari,

Sahturi - erau numai greci, nu voiau să ştie că sulioţii, manioţii, specioţii şi epiroţii sunt

mai toţi arnăuţi şi români. De câtăva vreme venise un fel de sălbatec, care, când auzea că

trata pe Botzari de grec, se înfuria, se răstea le ei strigând:

"Nu grec, arvanit bre!"

Acela venea de la bătălie.

Gheorghe Şerifu, aşa era numele lui, fusese crescut de mic copil de Kiciu, tata lui Marcu

Botzari, la Suli în munte. Deşi Ali-paşa Tebedelen întrebuinţase toate espedientele

credincioşilor săi, Nuţu şi doctorul Voia, cu ajutorul cărora curăţise mulţi bei feodali din

Albania, musulmani şi creştini, nu putuse însă nici să prinză, nici să biruie pe beiul de la

Suli, pe Şoimul muntelui, şi în fine, ca să trăiască frăţeşte, fusese siliţi să-şi dea copiii

amanet unul altuia. Kiciu Botzari dedese paşei pe fiul său Marcu, copil de doisprezece

ani. Şeriful, camaradul său, l-a întovărăşit. După doi ani de răbdare, Marcu se scoală

într-o noapte, deşteaptă pe Şeriful şi-i zice:

"Gheorghe, hai să fugim!"

Cum au zis, au şi făcut. Copiii pornesc peste zidurile şi peste şanţurile Ianinei; dar, când

să puie piciorul pe pământ liber, iată că-i ajung oamenii lui Tebedelen şi-i duc peşcheş

îndărăt la Ianina. Pe Marcu l-a cruţat paşa, că-i era frică de Kiciu, dar pe bietul Şeriful,

după câteva bastoane, l-a ţinut doi ani în fiare. Marc, cum a văzut pe camaradul său cu

picioarele uşurate, iar a luat-o la picior şi, cu toate descărcăturile de puşti ale arnăuţilor

lui Ali, a putut răzbi la Preveza. Şeriful a trăit de atunci tot pe lângă Marcu. La revoluţia

grecească l-a întovărăşit în douăsprezece bătălii, până l-a scos mort în braţe din ordia

turcească. Apoi, cu trei gloanţe în piept, s-a târât din vizunie în vizunie şi, urmând după

cer Calea-robilor, nimerise la Bălteni, lângă Ghergani. Acolo, cu câteva bucăţi de

pastramă, covrigi şi trei-patru păpuşi de smochine, ţinea băcănie, care băcănie mai în

urmă s-a făcut han şi hanul s-a prefăcut în moşie cu casă mare boierească, în care a trăit

ca un derebei până la anul 1874.

Casa era o adevărată fortăreaţă, şi odaia lui, un arsenal; trei-patru şişanele totdeauna

încărcate până la gură, săbii, iatagane, pistoale, suliţi şi topoare acopereau păreţii de jur

împrejurul icoanelor. Din pridvor la dreapta şi la stânga porneau ponciş două

meterezuri, prin zid, care duceau bătaia puştei drept deasupra uşei din capul scării. Nici

cu tunul nu puteai răzbi la dânsul. Cea dintâi grijă a lui boier Gheorghe, dimineaţa, când

se scula din aşternut, era să-şi ia pistoalele de supt căpătâi şi să le bage în buzunar. Avea

bani ascunşi şi se temea de hoţi.

Într-o zi răsădea nişte flori în grădină, când iată că intră doi inşi care-l întreabă dacă

avea să le dea de lucru, zicând că sunt dulgheri. Pe când se tocmea cu dânşii pentru nişte

uluci, unul îi aruncă o legătură de gât şi-l strânge. Până să scoată pistoalele din buzunar,

era şi trântit la pământ şi luat pe sus. Curtea era înconjurată pe dinafară de douăzeci de

oameni înarmaţi cu puşti; era Mihale Bonea, zece ani spaima a două judeţe. Sătenii din

Bălteni sar cu toţii, dar n-au arme, şi hoţii îi ţin în respect, împuşcând mereu din poartă

şi din pridvor. Nevasta primarului, o frumuseţe de femeie, cade împuşcată. Bietul

bătrân, Şeriful, e dus în odaie şi chinuit hoţeşte să mărturisească banii. Înecat în sânge,

cade leşinat; hoţii dărâmă sobele, găuresc păreţii, găsesc cincisprezece mii de lei şi se

retrag în bună ordine.

Gheorghe Şeriful a zăcut după aceea vreo două luni şi a murit tot în ziua când a fost

împuşcat Bonea la Obor.

Pe când cu dascălii greci, feciorii de boier învăţau româneşte numai din întâmplare şi pe

apucate, şi unii nu învăţau nicidecum. Îmi plăcea să ascult pe logofătul Matache, seara,

când citea *Vieţile sfinţilor* sau faptele lui Alexandru Machedon, călare pe Ducipal, care s-

a bătut cu Por-împărat şi cu pasările cu ciocul de fier; deşi nu înţelegeam bine

povestirile lui *Arghir cel frumos*, dar l-am cetit de mai multe ori. Petrache Nănescu, un

secretar al tată-meu, fost elev al lui Lazăr, numai în câteva seri mă învăţase să scriu

româneşte; citeam slova cea mai ciocoiască şi scriam cu trei aruncături pe deasupra.

Mama Elenca Dudeasca, sora bunică-mea, văduva poetului Alecu Văcărescu şi muma

poetului Iancu Văcărescu, avea sipeturi pline cu sineturi; mă lua acasă de-i citeam,

ceasuri întregi, anaforale de-ale divanurilor de cinci, divanurilor de şapte şi de-ale

veliţilor boieri; noroc că se mulţumea a le cunoaşte numai de la deci în jos. După ce

isprăveam, mă cinstea cu o dulceaţă şi-mi da şi o bucată de pastă de gutui învălită în

hârtie; iar eu îi sărutam mâna. Nu lipsea niciodată a-mi zice:

"Vino să te sărut, evghenisul mameiu, că eu, când mă gândesc la evghenia familiei

noastre, uite, îmi vine ameţeală. Noi cu toţi boierii cei mari suntem rudă, şi cu Cândeştii,

şi cu Bărcăneştii, şi cu Câmpinenii, şi cu Filipeştii, şi cu Cantimireştii, şi chiar cu Maria

Tereza."

Apoi începea să-mi povestească cum ne-am încuscrit şi ne-am rudit cu fiecare din casele

boiereşti; îmi spunea cum Cândescu şi Dudescu erau nemeşi, *Graf Boier* şi *Graf*

Kendefy; cum Văcăreştii se trăgeau din Făgăreştii din Făgăraşi, neam cu Radu Negru,

după frate-său banul Craiovescu; cum o Dudească se măritase cu un Cantemir etc.; uita

să-mi spuie de unde şi până unde era rudă cu Maria Tereza; şi, dacă o întrebam, îmi

răspundea:

"Vezi, aci nu prea ştiu bine cum vine spiţa neamului, dar ştiu de bună seamă că ne

rudim."

Îmi plăcea cu deosebire să aud pe Iancu Văcărescu când venea la noi şi recita *Păstorul*

întristat, Ceasornicul îndreptat, Oda la marca ţării... Mai în urmă, Eliad îmi da lecţii de

gramatica română şi învăţam pe dinafară traducerile din meditaţiunile lui Lamartine. Pe

la 1830 Vaillant deschisese şcoală lângă Stavropoleos, şi toţi feciorii de boieri - Filipeştii,

Grădişteni, Bălăceni, Ghici, Rosetti, Budişteni, Goleşti - părăseau dascălii greci şi

alergau la şcoala franţuzească.

Tranziţiunea de la şcoala grecească la cea franţuzească şi la cea românească începuse de

mult încă, din timpul Revoluţiei franceze, la Laurençon, Ricordon, Colçon, Mondoville

etc., toţi conţi şi marchizi emigraţi, transformaţi în dascăli. Pe la anul 1806, când au

venit muscalii, mai mulţi tineri şi mai multe fete de boieri vorbeau franţuzeşte.

Cu Lazăr, cu domnia lui Grigore Ghica, cu Efrosin Poteca, cu Costache Moroi, Simion

Marcovici, Petrache Poenaru, şcoala românească şi-a luat avântul. Şcolile străine ale lui

Lambru, Vardalah şi Vaillant s-au prefăcut în şcoli naţionale sistematice, cu sute de

profesori de istorie, de filozofie, de matematici, de limbi străine vii şi moarte. Gimnazii,

licee, colegii, facultăţi de litere, de ştiinţe, de drept, de medicină, nimica nu ne lipseşte,

şi cu toate acestea nu se văd răsărind luceferi pe orizontul literelor, însă posderie de

advocaţi şi jurnalişti; o ceată care de mai mult de douăzeci de ani se tămâie unii pe alţii

cu cuvintele:

"Hoţilor! Tâlharilor şi trădătorilor! nu voi, ci noi am făcut îndoita domnie, Unirea

Principatelor, domnul străin, constituţiunea, armata, independenţa, finanţele, regatul

etc."

Şi ceilalţi răspund cu aceleaşi vorbe frumoase:

"Ba nu voi, ci noi!"

Ş-o duc hojma, fără a li se urî. Unii s-au exaltat într-atâta, încât cred sincer ceea ce zic şi

ceea ce scriu. Sunt convinşi că fără ei n-ar fi existat România şi că, dacă ar lipsi ei, ţara s-

ar cufunda.

Odată mă duc să văd pe unul dintr-aceşti exaltaţi. Era bolnav, îl prindea nişte friguri

rele; îmi zice:

"Uite, mi-e rău de tot, o să mor; nu doar că mi-e frică de moarte, ştii câte gloanţe am în

trup; moartea am văzut-o de multe ori în faţă şi sunt obicinuit cu dânsa, dar mă gândesc

că de-oi muri se prăpădeşte ţara!"

Într-o zi mă întorceam de la Cameră şi întâlnesc pe un venerabil bătrân străin, căruia

tocmai în ziua aceea i se votase o pensie viageră de o mie de lei vechi pe lună, pentru

sentimentele lui filo-române; credeam că-i fac plăcere dându-i o veste plăcută. Când, ce

să mă pomenesc! că se întoarce furios la mine, zicându-mi:

"Ce? Atâta au făcut americanii pentru La Fayette? Şi cum se poate compara ceea ce a

făcut La Fayette pentru America cu ceea ce am făcut eu pentru România?"

Un turist ne spune în cartea sa că mare noroc a căzut pe România cu venirea d-lui X...,

francez venit acum câţiva ani în urma împrăştierii Comunei din Paris, care, zice el, "a

înzestrat limba română cu gramatică şi cu dicţionar şi cu fel de fel de cărţi ştiinţifice şi

literare."

Un bacalaureat scrie într-o gazetă două-trei rânduri, într-o limbă ca vai de ea, şi îndată-l

vezi că se esaltează până a se crede reformator, creator şi salvator.

Nu se poate tăgădui că şcolile noastre, afară de Facultatea de drept şi de medicină, au

dat slabe rezultate până acum. Tinerii care dobândesc bacalaureatul la noi nu se pot

compara nici în limbile vechi, nici în istorie, nici în filozofie, nici în ştiinţe cu cei care ies

din colegiile Franţei, Germaniei, Italiei, Belgiei sau Elveţiei; învăţătura noastră

gimnazială nu este destul de serioasă, profesorii nu sunt destul de exigenţi, nici destul

de riguroşi la esamene; gradul universitar se acordă prea lesne şi a devenit accesibil

inteligenţelor celor mai mediocre. Lipsa de seriozitate în învăţătura umanitară face ca

părinţii care au mijloace să-şi trimită copiii lor în şcolile străine; astăzi avem numai în

Paris peste o mie de tineri la şcoli. În loc de-a încuraja inteligenţele slabe, ar fi mult mai

bine a deturna curentul şi a împinge tinerimea şi spre meşteşuguri şi meserii, şi a pune

astfel inteligenţele mediocre în stare de a deveni producătoare în loc de a fi sterile şi de

multe ori pernicioase prin pretenţiunile şi exigenţele lor. A face oameni învăţaţi este un

bine, a face numai advocaţi şi jurnalişti este un rău.

Aud zicându-mi-se că un asemenea sistem ar fi o tendinţă a împiedica pe fiii poporului

de a putea să aspire la poziţiunile cele înalte ale societăţii, făcându-le accesibile numai

acelor cari au mijloace de-a sacrifica zecimi de ani la studii. Nu! Inteligenţele alese nu se

opresc dinaintea nici unui obstacol; ar fi fatal să nu avem dulgheri, tâmplari, zidari,

croitori, cizmari şi să avem numai oameni stropiţi cu literatură şi cu filozofie; am ajunge

la agoraua Atenei şi în curând Filip ar fi în cetate. Dacă oamenii învăţaţi sunt folositori,

cei meşteri sunt indispensabili.

Ceea ce cred eu că ar conveni României şi fiilor ei ar fi ca învăţătura clasică şi ştiinţifică

să devie serioasă, nu numai o spoială; iar acelor cari nu sunt destul de bine înzestraţi, ca

să poată deveni adepţii literaturii şi ai ştiinţei, să li se deschidă şcoli în cari învăţătura să

meargă mână în mână cu atelierul. Să se înfiinţeze în fiecare oraş trei, patru, zece,

douăzeci de ateliere, în cari copiii să înveţe meseria la care se destină şi totodată să aibă

trei sau patru lecţii scurte pe fiecare zi, în cari să poată dobândi cunoştinţe de religie, de

limba naţională, de istoria ţării, de calcul, de geometrie şi desemn aplicabil la meseria

lui. Acolo unde s-au înfiinţat asemenea şcoli cu numele de *half-time* au dat rezultatele

cele mai norocite, rezultate neaşteptate. Meseria n-a oprit geniul lui Franklin, lui Edison

şi lui Watt de a se arăta, pentru că geniul pătrunde orice îmbulzeală socială, cum

pătrunde un vulcan coaja pământului şi iese la iveală. Tânărul din atelier, când ar simţi

că are dispoziţiuni literare sau ştiinţifice serioase, lesne ar găsi drumul colegiului şi al

facultăţii.

Strigăm cu toţii industrie; dar pare că am crede că s-ar putea înfiinţa industrie fără

meşteri şi că s-ar putea produce fără producători. Un singur ram de producţiune,

pictura, dă Parisului patruzeci de milioane pe an; micile oraşe ale Belgiei, Valenciena,

Malina, Bruxela, trag câte zece milioane pe an de pe dantele. Dar nici tablourile nu se fac

fără pictori, nici dantelele fără mâini dibace. Geneva trăieşte în mare parte din

ceasornicărie, şi cu toate acestea nici de Saussure, nici de Candolle, nici de Jussieu, nici

Lavater n-au fost opriţi de a deveni nişte lumini ale ştiinţei.

Ion Ghica

Tunsu şi Jianu

26 decembre 1882

Iubite amice,

Uitatu-te-ai vrodată printr-un ochean de inginer? Să vezi cum într-însul toate se arată

întoarse cu susul în jos. Odată îmi aduc aminte că ridicam planul unui petic de moşie; o

fetiţă lăsase secera şi venise lângă planşetă; se uita la mine, parcă mi-ar fi zis: "Lasă-mă

să mă uit şi eu o dată, domnişorule". I-am înţeles pofta, i-am îndreptat ocheanul spre un

cioban, în depărtare, care şedea în mijlocul oilor cu piciorul încrucişat, rezemat în

măciucă; îl potrivii bine şi poftii pe fată să se uite. Ea îşi astupă un ochi cu mâna şi pune

pe celalalt la sticlă, se uită, ş-odată strigă:

"Aoleo! A întors pe Niţă cu gaibele în sus!"

De atunci, ori de câte ori îndreptam ocheanul spre tânăra fată, ea îşi strângea rochia cu

amândouă mâinile.

Iată efectul ce-mi fac mie unii oameni când îi privesc prin consideraţia de care se bucură

în societate, pe când îi ştiam şi-i ştiu că nu sunt şi n-au fost decât nişte pigmei; ne-am

pomenit cu dânşii oameni mari, ilustraţiuni fără ştirea lor şi a lui Dumnezeu, pe când

alţii, de cari nici nu se pomeneşte, ar avea poate statui şi epitafe, dac-ar fi o dreptate în

lumea aceasta.

Istorioara ce voi să-ţi povestesc este un esemplu de felul cum se scrie istoria. De-o fi

pentru cineva o decepţiune, îmi pare rău, dar cum zice povestea vorbei latine:

"Amicus Plato, sed magis amica veritas."

sau pe elineste.

Muscalii adusese ciuma în ţară de peste Dunăre. Maidanele Bucureştilor gemeau de

soldaţi cari zăceau cu sutele în ploaie şi în frig, ghemuiţi în noroi, înveliţi în mantale

transparente de vechitură şi de gloanţe turceşti. Era oprit de a se vorbi de năprasnica

boală, nici măcar de a-i pomeni numele, sub pedeapsa pazarnicului.

Pazarnicul era un fel de ovrei muscălit, cinovnic de cei *citirnatit-clas*; bătrân, scurt şi

slab, obrazul numai mustăţi şi favorite dese, albe şi zbârlite, printre care se zăreau

numai vârful nasului, ca o cireaşă vânătă, şi un gol în bărbie, răsătură ca de o carboavă.

Din desişul sprâncenelor luceau doi ochi galbeni-căprii, ca de pisică sălbatecă.

Întâiaşi dată când am văzut o hienă la Schönbrunn am strigat:

"Mamă! Uite pazarnicul!"

El purta surtuc verde cu guler roşu, nasturi cu pajură, pantaloni largi cu piele, şapcă de

muşama, spangă şi un gârbaci cu care necontenit bătea. Călare pe un cal mic, vânăt şi

urmat de trei cazaci cu suliţele întinse, cutriera târgul zi şi noapte. Era spaima

orăşenilor; când se iea într-un colţ de uliţă, bărbaţi, femei şi copii fugeau, făcându-şi

cruce ca de Ucigă-l toaca.

Una din operaţiunile pentru care părea că avea o deosebită plecare şi pe care am văzut

practicând-o în mai multe rânduri, cu un deplin succes, era de a porunci cazacilor să

scoaţă nădragii bieţilor negustori şi de a-i pune goi pe vine în piramidele de noroi,

grămădite morman pe lângă uşile prăvăliilor. Acea baie de şezut dura când mai mult,

când mai puţin, după împregiurări; totdeauna însă până ce-i abătea să cadă pe o altă

victimă. Tratamentul se termina cu trei patru gârbace peste pielea goală şi cu câte

un *Sukensen*, adică pui de câne.

În toată dimineaţa, câteva sute de cară, aduse cu biciul de prin sate, pline cu cosciuge de

la fabrica lui Buhuricul, ocolea toate maidanele şi aduna pe morţi, printre cari se

strecura adesea şi câte unul sau doi vii.

Doftorii de pe atunci, nişte doftoraşi nemţi, ovrei sau greci: Mesici, Bubuki, Grunau,

Sporer, Esarcu, Gusti etc. erau porunciţi să nu cumva să spuie cuiva sau undeva că boala

de care mureau cu sutele era ciumă, ci să zică că era aşa ceva, ca un fel de dalac

amestecat cu bubă, cu fierbinţeală şi cu moarte. Poliţaiul Ieremia Pavlovici Bârzof îi

îmbrăcase în muşama şi le prescrisese să se frece la nas şi pe mâini cu usturoi şi cu

ladin. Era oprit d-a ţine porţile închise, de-a arde gunoiul în curte, sau de a lua vreo altă

măsură profilactică, ca să nu se sperie oraşul.

Acei din locuitori cari aveau moşii sau rude la ţară părăsise capitala, iar ceialalţi se lăsau

să moară cu miile, nespovediţi şi negrijiţi, şi se îngropau fără preot.

Noi fugisem cu toată familia la ţară.

Ţi-aduci tu aminte de un stejar stufos din grădină? Lângă tulpina acelui arbore

aşezasem sofrageria.

Într-o seară, pe când eram la cină cu două lumânări de său în sfeşnice de tinichea, cu

băşici de sticlă, Marin isprăvnicelul s-apropie încetişor de tata şi, cu un glas jumătate

sfios, jumătate hotărât, îi zise:

"Cocoane, cocoane! te cheamă un om la portiţă lângă gard, zice că are să-ţi spuie o

vorbă".

Tata, fără să pară câtuşi de puţin atins de o invitaţiune aşa de poruncitoare, lasă

furculiţa în friptură, pune şervetul pe masă şi se îndreptează către locul arătat, unde se

auzeau şoapte de mai multe guri.

Scurt şi coprinzător.

"Cocoane Tache - i-a zis omul cu vorba - nu mai mânca seara acolo, că ni-e drumul

uneori pe aici şi văzându-te la masă le faci poftă băieţilor. Că de! ... oameni sunt şi ei,

râvnesc. Să nu mă pomenesc odată că face unul vreo boroboaţă."

Trecătorul era fiorosul Tunsu, fost paracliser şi ţârcovnic şi candidat de diacon. Nu era

săptămână lăsată de la Dumnezeu să nu se audă câte o vitejie, două de ale lui, *à la* Fra

Diavolo. Cu vreo zece zile înainte, călcase la moşie la Cocoşul pe vornicul Tache Rallet,

vecinul şi vărul nostru; îi luase şaluri, scule, argintărie, tot. Îl lăsase pe dânsul şi pe

cocoană numai în cămaşe.

Pas de nu asculta, dacă poţi, de poveţile amicale ale unui astfel de binevoitor.

Tata, cum se întoarse, porunci să stingă lumânările şi să ridice masa de acolo. A doua zi

până-n ziuă un dulgher cu câteva scânduri de brad improviza un fel de pavilion rotund

după modelul templului Vestei de pe malul Tibrului, cu singura deosebire că avea numai

o fereastră spre apus, ca să nu se vază lumina de la drum şi să nu inducă pe băieţi în

ispită; numai aşa am putut urma a ne folosi de umbra şi de răcoarea bătrânului stejar.

Eram încă sub impresiunea poveţelor banditului, când într-o zi intră în curte o căruţă cu

patru cai şi trage la grajd. Tată-meu trimite să întrebe cine a venit; feciorul se întoarce

fuga, spăriat.

"Cocoane, Jianu!"

Mama şi noi, copiii, îngălbenisem, iar tata, uitându-se zâmbind către fecior, îi zice:

– Du-te de-i spune să poftească, că chiar acum ne-am pus la masă.

Prin grădină se vedea venind un om scurt, îndesat, rumen la faţă, ras şi cu mustaţa

deasă şi scurtă; îmbrăcămintea lui: dulamă, pantaloni şi scurteică, pe cap şapcă peste

fes, la brâu pistoale şi un cuţit cu plăsele de os, şi puşcă în cumpănă în mâna dreaptă.

Tata îl primeşte vesel şi prieteneşte, dându-i mâna să i-o sărute.

– Ce mai faci, Iancule? Bine-ai venit! Şezi de mănâncă. Bre! să-i aducă ciorbă; vezi să fie

caldă.

Când am auzit zicându-i şi Iancule, mi-am zis: Nu mai încape îndoială, el e! Mi-a venit

în minte cântecul:

Iancule, Jianule!

Îţi e murgul cam nebun.

Trece Oltul ca pe drum.

Cum să şedem la masă cu un hoţ de codru şi să ciocnim cu el pahare de pelin? Tot îmi

părea că-l auzeam zicând:

Ţine, gazdă, nu mă da,

Că ţi-oi face-o malotea

Cu samurul cât palma.

Polcovnicul Ioniţă, cum l-a văzut de departe, a dat fuga la cornu de vânătoare: câniі

alergau din toate părţile chelălăind, cu botul plin de mămăligă. Într-o clipă, Braica,

Dudaş, Ţica şi Neamţul săreau şi jucau cu bucurie împrejurul cornului de vânătoare.

– Auzi, Iancule, nici să îmbucăm nu ne lasă polcovnicul; cum te-a zărit, numaidecât, hai

la vânătoare!

– Bine face, că e târziu, de-abia o să avem vreme până diseară să întoarcem doi-trei

vătui.

Se sculară de la masă, sorbiră din cafea, traseră de două-trei ori din ciubuc. Pletea,

Manta, Şuţă, Dobre puneau lânţugurile de gâtul copoilor, câte doi-doi, şi pornea fiecare

cu părechea lui.

Tata da ordine şi instrucţiuni pe a doua zi, căci asta era numai un preludiu de vânătoare.

– Maneo, mâne în zori să fii aici cu cojeştenii, şi vezi dacă cumva vărul Costache o fi la

Corneşti, spune-i să ne găsească mâne pe Crevedia, doar om încolţi lupoaicele cele

fătate.

Când răsărea luna, de era două ceasuri pân-a se crăpa de ziuă, curtea era plină de

vânători de prin cătunele vecine.

Polcovnicul Ioniţă, în mijlocul lor, cu o ladă plină de cutii dinainte, le împărţea iarbă şi

alice, câte patru umpluturi de puşcă, desemnând fiecăruia locul unde să se ţie, când să

dea gură şi încotro s-o apuce.

– Voi, săbieştenilor, să vă ţineţi la mărul roşu. Tu, Dobre, să-mi pui pe colăceni pe

Baranga, şi pe gămăneşteni să mi-i aşezi cu cojăştenii la lacurile din Mariuţa; Pletea să

se ducă să caute la Boloboace; să nu cumva să vă aud gura, că vă ia dracul! Ţineţi cânii

legaţi lângă voi. Manto, când îi simţi că a sărit lupoaica, dă drumul lui Samson, că ala,

când o da de urma ei o dată, n-o mai slăbeşte; lăsaţi pe Ovreica acasă, că minte şi ne

înşală. Na şi ţie, băieţică, zicea unui bătrân bondoc, vârsându-i iarbă în corn şi alice în

basma. Vezi să mă dai iar de ruşine ca mai dăunăzi, de-ai lăsat bunătatea de lup să

treacă pe lângă tine şi să se ducă sănătos.

– Da' lasă, zău, cucoane Ioniţă, nu mai zice, că ţi-am adus alaltăieri doi lupi în loc de

unul. De necaz m-am dus de am stat trei nopţi la pândă lângă scorbura fagului celui

mare; i-am adus pe amândoi la spinare tocmai de la ogrăzile ciobanului. Uite atunci

parc-a fost un făcut. Când era să treacă spurcăciunea, îmi răzemasem puşca de un copac

şi scăpăram să-mi aprind luleaua, şi până să-i iau de veste, s-a făcut nevăzut prin hăţiş,

parcă avea tichiuţa dracului în cap.

Seara, în aprinsul lumânărilor, un car plin cu lupi tineri şi bătrâni, cu vulpi şi cu iepuri

venea cu vânătorii după dânsul. În mijlocul curţii, jupâneasa Ilinca aşezase de cu ziuă o

bute cu vin, împrejurul căreia aprinsese patru butoaie cu câlţi muieţi în păcură; zece

fete, fiecare la vatra ei, unde se frigeau berbeci şi se fierbeau mămăligi, un ţigan zicea

din gură şi din cobză istoria lui Alimoş.

Pletea şi cu Manta descărcau căruţa cu vânat.

Pusese pe bute un pat de mărăcini, pe care aşezase iepurii cu botul şi cu urechile afară şi

cu picioarele la centru; la patru colţuri ale bazei ieşeau de un cot coadele bine îmblănite

a patru vulpi legate împreună de gât, de un par înfipt în mijlocul grămezii de iepuri şi

ţinute în picioare pe par, deasupra capetelor vulpilor. Pe o mescioară rotundă şedeau în

patru picioare cinci pui de lup cu gurile căscate către vânători, şi deasupra lor, două

lupoaice năprasnice, legate spate la spate de parul înfipt în masă; forma astfel un fel de

monument cinegetic, cam în forma fântânilor moderne adoptate în capitalele ţărilor

civilizate.

Chelăreasa umplea oale cu vin din bute şi fetele ajutoare cinsteau pe vânători, dându-le

împreună cu oala de vin şi câte un hartan de friptură, o bucată de pastramă, un codru de

mămăligă tăiată cu sfoară ş-o vorbă bună.

– Căutat-o-ai în pântece, nea Gheorghe, să vezi dacă nu cumva are pe văcşoara noastră?

Azi e o săptămână de când ne-a mâncat-o din coşar.

– Bea, Gămănescule, că o să-mi dea mie coconul vulpea cea împuşcată de tine, să-mi fac

de iarnă o scurteică cu care o să-ţi joc la nuntă, că văd eu că de câşlegi îţi pui pirostriile

în cap.

– Ţie, Comane, mi-a zis jupâneasa să-ţi mai dau o oală, că tu ai dat întâi în lupoaica cea

mare, care i-a mâncat scroafa cu purcei cu tot; i-a luat-o chiar din bătătură.

– De ce n-ai împuşcat bine puiul de lup, măi Sgaberciu, şi l-ai trântit viu în căruţă, de

era să rupă mâna, cu colţii, lui nea Dumitru Ciuruian? Ia uite, colţi ca nişte brice!

Patru zile, cât a şezut Jianul, a fost numai veselie şi petrecere; toată noaptea cântau

lăutarii, şi fetele întindeau hora şi bătuta cu flăcăii.

Mă obicinuisem să mă uit la dânsul fără să-mi fie frică, ba încă aveam şi un fel de

respect de când îl văzusem nimerind cu glontele, de trei ori de-a rândul, în piatra din

marginea pădurii, care de-abia se vedea din foişor; şi de când sărise peste şanţul din

coada eleşteului mai bine decât caii de la ipodrom. Oricum, însă, când mă uitam în ochii

lui, tot îmi părea că avea în mâni tigaia cu ceară fiartă, cu care făcea pe ciocoi şi pe

negustori să-i spuie unde aveau bani ascunşi.

Dar apoi iar îmi ziceam: "Cum se poate, tata să fie prieten cu unul:

Din cei cu puşca lungă,

Care dau chioriş la pungă.

Feciori de lele nebună

Care noaptea-n frunză sună?"

Iancu Jianu era de peste Olt, din judeţul Romanaţi, de pe valea Tasluiului. El a lăsat un

nume de haiduc, dar nici n-a fost, nici gând n-a avut să se facă vreodată hoţ de codru.

Însă o poveste, dacă ajunge a deveni legendă, adevărul n-o mai poate scoate din capul

poporului.

Tată-său, boier de ţară, îşi crescuse băiatul la moşie, fără carte grecească şi fără

ambiţiunea de-a-l face un concurent feciorilor de boieri mari la isprăvnicii şi la divanuri.

Îl obicinuise lângă pluguri, cu cai şi cu puşca; vara la munca câmpului, iarna la urşi şi la

capre negre; ajunsese de o dibăcie vestită în călărie şi în vânătoare; încăleca fără a pune

piciorul în scară, nici mâna pe coama calului şi băga glonţul prin verigă de inel.

Se îndrăgise cu o fată de ţăran şi vrea s-o ia de nevastă. Jianul bătrânul, deşi habar n-

avea el era strănepot al lui Cesianus, secretarul lui Traian, văr cu Salust şi mai în urmă

proconsul în Dacia; deşi nu se potrivea cu banii Filipeşti, cu vornicii Creţuleşti şi cu

logofeţii Bărcăneşti, dar purta ceacşiri roşii cu meşi galbeni şi işlic cu perna verde, în

patru colţuri. Boierul, tot boier! Cum să lase pe fiul său să ia o mojică, să se încuscrească

el cu un clăcaş. Văzând că se îngroaşă gluma şi că dragostea se înteţea, a hotărât să-şi

ducă băiatul la Caracal. Tânărul, a doua zi după ce a ajuns în oraş, a încălecat pe murgul,

şi fuga înapoi; tată-său iar l-a luat, el iar a fugit; l-a închis în casă, el a sărit pe fereastră;

l-a închis în pivniţă, el a spart uşa. Tată-său, dac-a văzut şi-a văzut că nu-i vine de hac, s-

a adresat la stăpânire, cerând să-l surghiunească. Caimacamul a şi poruncit

ispravnicului să-l închidă la Strehaia; băiatul, ţeapăn, a trântit slujitorii şi egumenul şi a

scăpat; slujitorii s-au luat după dânsul; el, dacă s-a văzut strâmtorat, s-a înhăitat cu vreo

câţiva flăcăi cu cari copilărise:

Tot ca dânsul de bărbaţi

Şi pe cai încălecaţi

şi au apucat câmpii.

Şapte ani a pribegit prin păduri şi prin munţi, hrănindu-se cu carne necântărită de pe la

ciobani şi desfidând potira. Nici nu omora, nici nu schingiuia, nici nu jăfuia, ci numai se

găzduia; fugea de potiră şi de panduri cât putea; dar când îl încolţea, apoi se apăra:

Căci nu vrea

Viu să se dea.

Gloanţele lui mergeau mai drept decât ale arnăuţilor domneşti. Caragea pierduse doi

cârcserdari ş-un tufecciu, loviţi de gloanţele Jianului drept în piept.

Nu văzuse pe Stăncuţa de doi ani şi-i era dor de se topea. Într-o noapte de ploaie şi de

vijelie, lasă pe tovarăşi la gazda din Valea-Rea, îşi încalecă murgul şi zboară după dor. În

sat, întuneric beznă, numai o zare de lumină la o casă. Se apropie, dă cu degetul în

hârtia luminată, pune ochiul şi ce vede? Stăncuţa, gătită ca mireasă, lungită pe pat, cu o

lumânărică de ceară galbenă în mână. Dă cu piciorul în uşă şi intră, cade în genuchi,

pune iataganul şi pistoalele lângă moartă, îi dă cea de pe urmă sărutare, încalecă calul, şi

drept la zapciu.

"Sunt Jianul! Capul meu este pus la preţ; du-mă la vodă şi-ţi ia mia de lei."

Bâlbâia zapciul somnoros şi speriat, nu ştia unde să se ascunză de frică.

Peste trei zile ciocoiul intra în curtea domnească glorios, cu viteazul legat cot la cot;

tânăr, frumos, cu pletele lungi, cu poturi şi cu cepchen, la cap legat cu un tarabulus.

Caragea se dăduse în capul scării, ca să-l vadă; ferestrele erau împănate cu femeile curţii

domneşti.

Jianul împuşcase oameni domneşti şi era osândit la spânzurătoare.

Caragea ridică ochii în sus la fereastră, unde sta doamna, zicând:

– Păcat de voinic!

Auzind aceste cuvinte, una din fetele casei cade la picioarele doamnei. Caragea o vede,

se îmblânzeşte şi zice fetei:

– Dacă-l vrei, ţi-l dăruiesc!

Jianul n-a vrut să se însoare şi a petrecut restul zilelor flăcău lângă plugul ce iubea şi pe

care în viaţa sa aventuroasă îl cânta mereu cu dor:

Dare-ar bunul Dumnezeu

Să umble şi plugul meu,

Din baltag să-mi fac un plug,

Pistoalele să le-njug

Ca să brăzduiesc piezeş,

Ş-unde a fi crângul mai des

Să trag brazda dracului

În calea bogatului.

Tata fusese isprăvnicel de curte când zapciul a adus pe Jianu la vodă. Acolo s-au

cunoscut amândoi şi făceau deseori vânători împreună.

Ion Ghica

Teodor Diamant

Brighton, octombrie 1883

Scumpul meu amic,

Îndeobşte englezii, precum ştii, sunt cunoscuţi de oamenii cei mai activi şi mai ocupaţi

din lume. Nu pierd un minut din viaţa lor. Zic că:

"Time is money."

Dacă întâlneşti pe drum vreun cunoscut şi vrei să stai la vorbă cu dânsul:

"How do you do?"

Şi-l întrebi:

"Da' ce mai faci, domnule? De când nu te-am văzut! Ce-ţi face cucoana, copilaşii,

sănătoşi?"...

Sau îi spui că e vreme frumoasă:

"Fine wether."

El trece fără să-ţi răspundă, fără să te vază măcar.

Dacă ai să-i vorbeşti ceva, e treabă lungă; trebuie să-i scrii, să-ţi răspunză, ş-apoi să vă

înţelegeţi bine prin corespondenţă despre locul întâlnirii, acasă la tine sau la dânsul, la

club sau la *office*, e afacere:

"Business" .

Nu este tot astfel cu englezii de aici. Ăştia stau toată ziua pe malul mării la soare sau la

lună, pe *Deck* sau pe *Pier*, ca farnienti napolitani, cu deosebirea că napolitanul se

trânteşte orizontal pe nisip, cu pântecele în sus, şi nu se mai mişcă toată ziua; pe când

englezul din Brighton se ţine ţapăn vertical, alergând de colo până colo, când pe jos,

când călare, când în trăsură, când cu velocipedul, când în perambulanter; sau se aruncă

în mare, face *match*, înotând ca un peşte, aspirând să egaleze într-o zi pe nemuritorul

Boyxton. Apoi, fie soare, ploaie, vânt, cald sau frig, puţin îi pasă.

Dacă sunt eu aici, înţelegi că lenea şi marea m-au adus, dar eu sunt din cei plăpânzi, şi

azi bate un vânt de nu te poţi ţinea pe picioare, ba nici de fereastră să m-apropiu nu mă

lasă; mă ţine închis în casă. De necaz, am luat condeiul să stau cu tine la vorbă. De două

ori l-am aruncat din mână, zicându-mi:

"Dar de m-oi pomeni cu scrisoarea mea în *Convorbiri!* Ce-o să zică publicul? Nu este aşa

că are să dojenească pe bietul Negruzzi, care le dă să citească ce-i trece prin minte unui

om fără titlu universitar, fie măcar de la Salamanca sau cel puţin de la Sadagura?"

Astfel cugetam şi mă smeream. Când mi-adusei aminte că nu sunt fără titlu. Şi să vezi că

n-o ştiam nici eu până mai deunăzi. Ba ce încă? Mă credeam un prost, trăiam cufundat

în viaţa câmpenească, cu oile şi cu vacile; stam cu ochii sticliţi pe cer, doar oi vedea

vreun semn de ploaie; ascuţeam secerile şi coasele, cârpeam saci, dregeam şuruburile

maşinelor şi oftam mereu după o recoltă bună, care de la o vreme încoace, nici din şapte

în şapte ani, după *Scriptură*, nu se mai vede.

Ştii ce s-a întâmplat acum un an amicului nostru Hyacinthe de la Vaudeville! Bietul om,

burghezul cel mai liniştit şi mai pacinic din tot Parisul, bun fiu, bun soţ şi bun părinte,

face şi el odată un chef la birt cu câţiva amici; dar, tot golind la pahare, când în sănătatea

unuia, când a altuia, se scoală de la masă cam ameţit, încât, întorcându-se noaptea

târziu acasă, mergea pe două cărări şi în colţul uliţei Jeffroy Marie – *"Mi-e frig*

Marghioală" , cum zicea Chiriţa - se împiedecă de o femeie bătrână, căzută în noroi pe

pietre. Milosul de Hyacinthe nu-şi caută de drum, ci, temându-se să n-o calce vreo

trăsură, dă s-o ajute să se scoale. Femeia se deşteaptă din somn şi începe să strige:

"Săriţi, săriţi! Hoţi, asasini!"...

El, speriat, o ia la fugă, ajunge într-un suflet acasă, ostenit; se trânteşte pe pat, încălţat,

îmbrăcat cum era, şi adoarme ca un prea fericit. A doua zi, de 2 mai, se trezeşte cu capul

cam greu. Nu-şi prea da seama bine despre cele petrecute. Când pune mâna pe jurnalul

care era pe toaleta nevestei, citeşte chiar pe pagina întâia jalnica povestire a unui grozav

omor comis, în noaptea de 1 spre 2 mai, asupra unei sărmane bătrâne în colţul uliţei

Jeffroy Marie; tocmai în locul unde încercase să dea ajutor. Peripeţiile înfiorătoarei

drame erau povestite pe patru coloane. La citirea acestei povestiri, omul începe a se

îngriji, caută să-şi aducă aminte, se pipăie, se uită la mâni, îşi vede mânile pline de

sânge: se zgâriase opintind să ridice pe femeia adormită; se uită la haine, hainele pline

de noroi. Cu cât citea şi se gândea, cu atât se convingea că ucigaşul nenorocitei bătrâne

din jurnal era el. O sfecleşte, îngălbeneşte, îl apucă fiori de moarte, tremură ca varga. Îşi

închipuieşte că-l caută poliţia, că-l urmăreşte, că i-a dat de urmă; se vede arestat, acuzat,

judecat, condamnat şi cu capul tăiat. Zăpăcit şi desperat, se hotărăşte să fugă; părăseşte

casă, masă, nevastă, copii, tot, şi se duce de s-ascunde sub pământ, în catacombe.

Închipuieşte-ţi starea spiritului unui neguţător cinstit, blând ca o oaie, milos ca un copil,

bun ca pânea caldă, care ajunge a se convinge, el pe sine însuşi, că este un hoţ, un

scelerat, un ucigaş ... Norocire că în pripa de-a părăsi casa îi rămăsese jurnalul agăţat de

căptuşeala surtucului, şi când aruncă ochii în capul foii citeşte:

"Anul 1830, mai 2".

Era descripţiunea unei crime întâmplate acum cincizeci şi trei de ani, pe când amicul

nostru nici nu era născut.

Jurnalul făcea parte din bogata colecţiune consacrată zulufilor madamei Hyacinthe.

Cam aşa am păţit-o şi eu mai deunăzi:

Căutând într-o ladă uitată, dau peste o gazetă de cele mari, şi ce văd: numele meu

strălucea de-o sută de ori pe patru coloane, împodobit cu fel de fel de epitete, care mai

de care. Citeam şi tot îmi puneam mâna când pe inimă, când pe cuget, chiar şi prin

buzunare, întrebându-mă nu cumva din ştiinţă sau din neştiinţă, în vis sau de diavol

ispitit, oi fi comis crimele ce mi se imputa; violaţiuni de legi, prevaricaţiuni, trădări etc.

Şi dacă îmi mai rămânea alta de făcut decât să-mi pui sacul cu cenuşă pe cap şi a o plecat

pe uliţe, strigând:

"Iertare, oameni buni, pentru un păcătos! Tinerilor, bătrânilor, viilor şi morţilor,

iertare!"

Acele patru coloane erau răzemate pe umerii puternici ai unui U. cu mai multe puncte

(U...) Urus, Ursus, Urechiatus sau Urbanus. Ba nu! Urbanus nu putea fi, căci nu

conţinea nici măcar un dram de urbanitate.

După ce mă făcea cu ou şi cu oţet, îmi mai trăgea vreo câteva sfichiituri cu muscal, turc,

englez, aristocrat ... Aristocrat! e cuvântul cel mare al democraţilor de ocaziune. Ştii că

nimica nu le place mai mult decât să se tragă dintr-un nume mare şi să fie decoraţi.

Aveam la noi în sat un notar, secretarul primăriei, cum se zice; de câte ori mă întâlnea,

îmi repeta:

"Eu, domnule, nu sunt numai democrat, sunt chiar demagog. Îmi place egalitatea. Nu

admit eu deosebiri şi distincţiuni d-alea între făpturile lui Dumnezeu. Cer să fim toţi o

apă ..."

Îl chema Gheorghe Bulamac, dar de la o vreme iscălea scurt: *Burlamache*; zicea că aşa îl

povăţuise un amic din Bucureşti, om învăţat, democrat şi demagog ca şi dânsul,

Burlamache fiind un nume mai cunoscut şi mai potrivit cu poziţiunea sa de depozitar al

legilor.

Odată, văzându-l cu un inel de alamă în deget, pe care era săpată o iederă încolăcită pe

un arbore, cu deviza: *"Je tiens ferme"* , i-am zis în glumă că acea verigă părea a fi ceva

preţios, un fel de monument istoric, şi că acel *"Je tiens ferme"* trebuie să fie o alteraţiune a cuvintelor:

"Je, Etienne ferme" .

(Eu, Ştefan cel tare.)

De atunci îl dedese de-l suflase cu aur; şi când m-a rugat să-i botez un copil şi l-am

întrebat ce nume să-i pui, mi-a răspuns:

"Apoi Ştefan, tot îi am eu inelul".

Oricând mă vedea, mă întreba ce s-a mai făcut cu statua lui Ştefan cel tare? Umbla când

cu barbă, când fără barbă, după cum era curentul săptămânei la şedinţa din urmă a

Academiei.

A făcut ce-a făcut, şi mai an l-am văzut cu "Serviciul credincios", cu "Independenţa" şi cu

"Trecerea Dunării" pe piept, ca unul ce întovărăşise până la Zimnicea carăle cu făină din

sate; mai avea şi la gât o medalie mare, dobândită nu ştiu la ce espoziţiune pentru lemne

din pădurea statului.

Mi se jeluia că era persecutat de guvern, care nu ştie să-şi cinstească adevăraţii amici.

"De! judecă şi dumneata - îmi zicea - nu mi se cuvenea şi mie măcar Coroana

României?"

Dar să venim la diploma mea:

Domnul U..., după ce mă spinteca de sus până jos, citea în inima mea ca într-o bucoavnă

şi-o denunţa neagră ca un bulgăre de smoală, îmi cerceta maţele unul câte unul şi le

declara pestriţe ca pielea de năpârcă; apoi se suia la cap, ş-acolo îmi resfira creierii

cutiuţă cu cutiuţă şi-i proclama buni, foarte buni şi, în sfârşit, încheia diagnosul său

psiho-fiziologic prin sentinţa:

"Om rău, dar inteligent".

Cum vezi, dar, am un titlu, şi încă de la un mare ziarist... şi ştii că ziarele fac şi desfac

reputaţiunile; ele leagă şi dezleagă cum vor şi cum le vine. Te pot face patriot, onorabil,

capabil, învăţat, ba şi frumos, numai să vrea.

Aşa!

Am trecut buretele peste om rău şi m-am oprit la inteligent, salutând acest titlu cu

recunoştinţă, îmi venea să strig:

"Anch'io son' pittore!"

Îmi venea să parodiez pe marele Corneille şi să zic:

"La haine d'un grand homme est une recommandation des cieux" .

Sunt om inteligent *de par Mr. U...*

Această aducere-aminte m-a făcut să ridic condeiul de jos şi să zic:

"All right!" şi să m-apuc să-ţi vorbesc de un biet original, de un nebun, cum îi zicea unii,

de un entuziast, român cu inimă, despre care nu am văzut să se fi scris un rând măcar.

Un om uitat, deşi poate a contribuit mai mult decât s-ar crede la starea de astăzi, cu

toate că nu trăia la 48.

Mulţi dintre oamenii cei mari ai secolului, Fourier, Michel Chevalier şi alţii, mi-au vorbit

de dânsul cu cel mai mare respect şi consideraţiune, întrebându-mă: "Ce face, cu ce se

ocupă?". "A murit", le răspundeam cu lacrimile în ochi, căci îl iubeam ca pe un frate; mi-

a fost amic, mi-a fost dascăl, mie şi la mai mulţi alţii din generaţiunea noastră.

Intrasem în anul 1828, pe când se lupta primăvara cu iarna.

De vreo doi ani se arătase pe cer, despre miazănoapte, o stea cu coadă ş-o sabie de foc;

împăratul Alexandru murise şi frate-său, Nicolae, se suise pe tron; lăcustele se

îngropaseră în Bărăgan; s-auzea de ciumă şi se vorbea de cârjalii, de zaporojeni şi de

zaveră.

Deşi Ribeaupierre iscălise de curând pace şi prieteşug cu Turcul la Cetatea Albă,

Akerman; deşi Metternich era mândru că asigurase prin dibăcia sa pacea în Europa, dar

după eresul de la noi că fiecare ţar este dator ca cel puţin o dată în cursul domniei lui să

încerce să ia Ţarigradul cu sabia, toată lumea zicea că vin muscalii.

Într-o dimineaţă, un fustaş de-ai curţii domneşti intră într-un suflet zicând:

"Cucoane Tache, te pofteşte măria-sa!"

Tată-meu, care pe atunci era hatman, se leagă în grabă cu şalul la cap, îşi pune capotul

cel roşu şi încalecă calul. Îi plăcea să umble mai mult călare. Avea un armăsar arăpesc

cum n-am văzut mai frumos şi un manaf kurd, muchelef, numai fir de sus până jos, hagi

Abdullah; îl avea numai şi numai pentru a îngriji de mândrul dobitoc. El trăia ziua şi

noaptea alături de Nejdiu.

Hagiului, fie zis în treacăt, îi cam plăcea vinul, şi Ilie Arnăutul, bosniac fanatic, profitând

de acea slăbiciune, îl făcuse să crează că pentru mahometani apa e apă şi pânea pâne,

băutură şi mâncare proastă şi fără gust; în vreme ce pentru creştini apa are gustul

vinului de Drăgăşani şi pânea este întocmai ca curcanul umplut cu castane şi fript la

cuptor. Apucându-l astfel de stomah şi de cerul gurei, din Abdullah făcuse un Grigorie,

drept-credincios, deşi găsea că linguriţa popei era prea de tot mică.

Tata călare, cu hagi Grigorie manafu pe lângă cal, cu mâna pe harşa, după şart, porneşte

la curte. Dar nu trece mult, şi-l vedem venind în fuga calului, semn de grabă mare.

Descalecă, vorbeşte ce vorbeşte cu mama, şi îndată ne pomenim aruncaţi toţi copiii într-

o trăsură, claie peste grămadă, cu mama dimpreună, cu o mulţime de boccele, şi, în

treapădul cel mare al cailor, ne duce la Câmpineanca, în casele unde este astăzi Eforia

spitalelor.

Ş-acolo, spaimă şi pregătiri de drum. Unchii mei Câmpineni, Costache, Dumitrache şi

Iancu se întorseseră şi ei de la curte foarte îngrijiţi. Vodă adunase pe boierii halea şi

paia, ca să le spuie că cazacii trecuseră Prutul, c-au arestat pe Ioniţă Sturdza şi că el

pleacă la Braşov.

Şeful garnizoanei turceşti din Bucureşti avea poruncă de la saraskierul ca, îndată ce-a

aflat că muscalii au păşit peste hotar, să părăsească Bucureştii cu toată ordia şi să se

tragă în cetate la Giurgiu.

Casa noastră era în drumul pe unde era să treacă turcii, în căpătâiul despre apus al

podului de peste Dâmboviţa, în uliţa Beilicului, astăzi Şerban-Vodă. Dincolo de apă era

Caslava (Cazarma Beilicului). Deşi miralaiul Iusuf-beg, comandantul, ne era prietin şi,

ca vecin, venea des în casă la noi, dar tata voia să fim la adăpost, temându-se ca nu

cumva neferii, plecând, să facă neorânduieli, şi de aceea ne trimisese într-o casă

depărtată.

Nu am văzut oştirea turcească când a trecut pe sub ferestrele noastre, dar ni s-a spus că

au pornit pe la amiazi, soitarii înainte îmbrăcaţi în haine pestriţe, cu coade de vulpi la

căciuli, jucând chiocecurile, strâmbându-se la lume pe uliţă şi făcând fel de fel de

caraghioslâcuri; după dânşii veneau meterhaneaua şi tumbechiurile în sunetul surlelor

şi tobelor, şi în urmă oastea, fiecare turc având pe umeri sau pe cealma câte o pisică, o

maimuţă sau un coroi. Răutăţi n-au făcut, dar speria lumea, dând dezghinuri cailor şi

trăgând la pistoale în semn de bucurie.

Am petrecut noaptea la bunica, şi a doua zi, în zori de ziuă, eram pe drumul Câmpinei.

Când treceam pe Podul Mogoşoaiei, de prin toate curţile ieşeau cară, căruţe şi caleşti

încărcate cu lume şi cu calabalâcuri. Când am ajuns la pod la Băneasa, chervanul se

ţinea lanţ; sute de trăsuri mergeau lin pe şleau, una după alta. De-abia se mişcau în

pasul cel greu al cailor. Se îngropau roatele în noroi până la bucşă. De încet ce mergeam,

primeam pe tot ceasul ştiri din Bucureşti, cu călăraşi de-ai hătmăniei:

"Bine, pace."

"Filipescu a plecat, apucând spre Focşani."

"Villara cu Nenciulescu se ceartă de-acu pe visterie."

"Cumnatul Scarlat Grădişteanu rămâne în Bucureşti."

"Brâncoveanu a ajuns la Pesta ..."

Când era soarele de-o suliţă, ajunsesem la Pociovalişte; făcusem aproape o poştă.

Poposisem dinaintea hanului. Cât vedeai cu ochii, câmpul era acoperit cu trăsuri; în

mijlocul fiecăruia pâlc se ridica câte un foc mare, cu flacăra până la cer, ocolit de feciori,

de vizitii, de rândaşi şi de chirigii stând pe vine, pe lângă căldările de mămăligă. Boierii

şi cocoanele dormeau prin caleşti şi prin căruţe. Dimineaţa ne urmam drumul, care mai

de care s-apuce înainte. Am aflat că peste noapte trecuse şi vodă cu toate beizadelele,

mergând spre Braşov.

Mai mulţi tineri cuconaşi şi negustori, îmbrăcaţi care turceşte, care nemţeşte, urmau

caravana, călări, încurând şi jucând caii pe lângă caleşti. Între cei mai dichisiţi şi mai

sprinteni, doi mai cu seamă trăgeau atenţiunea sexului: fraţii Mehtupciu. Unchiu-meu

Creţulescu, care dibuia foarte bine poreclele, unuia îi zicea Gămălie, căci, în adevăr,

modul cum îşi umfla părul şi favoriţii îi da aparenţa unei gămălii de ac, pe celalalt îl

poreclise Zlatauz, pentru că vorbea tot în sentinţe:

"Bogatul să nu asuprească pe cel sărac."

"Legea e de la oameni, iar dreptatea de la Dumnezeu."

"Iubeşte pe vrăjmaşul tău ca pe un frate rătăcit."

"Sai în ajutorul celui ce se găseşte în nevoie."

"Jertfeşte interesul tău pentru fericirea aproapelui."

"Folosul dobândit prin viclenie ţi se strecoară printre degete ..."

Şi o mie de altele din *Scriptură* şi din filozofie, şi sfârşea omeliile sale cu:

"Ce ţie nu-ţi place altuia nu face".

Pe cel dintâi îl chema Barbu şi-i zicea Bărbucică, pe celalalt Teodor, Tudorachi. Tatăl lor

era unul Diamandi Mehtupciu, nepot sau strănepot de-ai sfântului Dimitrie de la

Mitropolia din Bucureşti. Era sau nu era rudă cu cuviosul, Dumnezeu ştie; adevărul este

că tatăl, moşul sau strămoşul lui Iamandi venise în ţară de peste Dunăre cu moaştele

făcătorului de minuni; îi zicea Mehtupciu pentru că fusese scriitor de limba turcească la

postelnicie. Fiul său Tudorache adoptase numele de Teodor Diamant, sau mai

scurt, *Diamant*.

Pe Bărbucică l-am cunoscut. Ştii că nici natura, nici apucăturile nu-l împingeau la carte;

n-a învăţat nici să scrie, nici să citească, era cam idiot. Îi zicea Bălbuitu din cauza

anevoinţei ce avea la vorbire; nu era cu desăvârşire surd, dar era tare de ureche, foarte

tare, într-atât de tare, încât glumeţii, mişcând din buze, fără a scoate glas, îl făceau să

creadă că-i spunea ceva, şi el asculta şi-i răspundea ce-i venea, ca să nu lase să crează că

n-a auzit. Devenise jucăria celor fără de ocupaţiune. Se credea omul cel mai frumos din

lume şi era convins că toate damele cele mari erau înamorate de dânsul. Trăia din

munificenţa celor ce petreceau cu prostia lui. În urmă, închiriase un apartament în

strada Victoriei; îl mobilase; aşezase în mijlocul salonului o masă mare aşternută cu

postav verde, împrejurul căreia veneau de se adunau jucătorii de cărţi, ziua şi noaptea,

liberi de orice priveghere şi fără teamă de poliţie sau procuror. El plătea luminatul,

încălzitul şi serviciul şi-şi scotea chiria şi toate cheltuielile, cu prisos, din monopolul

cărţilor, şi trăia bine.

După moartea lui, stabilimentul s-a continuat de domnii: Ciocârlan, Puică şi Cucu, în

tovărăşie, sub firma: "La trei păsări" (" *Aux trois oiseaux*").

Celalalt frate, Teodor, era un om de frunte, inteligent, muncitor, stăruitor şi plin de

devotament. Cel dintâi elev în Şcoala grecească, cel dintâi la dascălul Lazăr, cel dintâi la

"Sfântul Sava", sub Efrosin Poteca, inimă curată şi sentimente nobile. Vorbea şi scria

mai multe limbi străine, franţuzeşte, nemţeşte, greceşte şi italieneşte; ştia bine limba

latinească şi elinească. Băiat sărac, el se destină la cariera didactică.

Când l-am întâlnit călare, pe drumul Câmpinei, el se ducea la Munich prin Braşov şi

Viena; dobândise o bursă din fondul mitropolitului Nectarie.

Cât timp a ţinut acel ajutor, el a urmat regulat şi cu cel mai mare succes în şcoala

cadeţilor; dar a venit o zi când acea bursă a încetat; atunci orfanul a trăit câtva din

generozitatea lui Dinicu Golescu; îngrijea de băieţii lui cei mai tineri, de Radu şi de

Alecu (Albu); dar în urmă, fraţii Goleşti mutându-se la Geneva şi la Paris, şi ceialalţi

tineri părăsind unul câte unul capitala Bavariei, unde începuseră a trăi rău cu studenţii

germani şi făceau pe toată ziua gâlcevuri şi dueluri, Diamant s-a hotărât să se ducă şi el

la Paris, unde cunoştea pe toţi românii de acolo, cu speranţă că-i vor veni în ajutor,

pentru a-şi completa studiile începute.

În urma revoluţiunei franceze de la 1830, ideile de inovaţiuni sociale luaseră un avânt

aşa de mare, încât cuprinseră toate spiritele, şi tinerimea de pe atunci se aruncase mai

toată în vârtejul reformelor celor mai estravagante şi mai chimerice. Prietenii şi

camarazii pe cari i-a găsit în Paris: Iancu Vlădoianu, Costică Brăiloiu, Iancu Bălăceanu,

Niculache Niculescu, Barbu Katargiu, Stavarache Niculescu şi alţii erau pe atunci, care

mai mult, care mai puţin, adepţi ai saint-simonismului, şi încetul cu încetul s-a pomenit

şi el distras de la învăţătură şi învăluit în cercul ideilor comuniste, cu deosebirea că,

fiind dotat cu un temperament entuziast, când îmbrăţişa o idee, o strângea cu toată

căldura tinereţei şi se consacra cu trupul şi cu sufletul. Şi iată-l devenit unul din cei mai

înfocaţi şi mai aprigi adepţi ai şcoalei de la Menilmontant, apostol şi

portar. *Père* Enfantin îmi zicea, vorbându-mi de dânsul:

"Diamant etait un homme precieux; personne n-a fait autant de proselytes que lui;

precher et convertir c'etait sa vie" .

Dar vine catastrofa! ... Guvernul lui Ludovic-Filip, îngrijat de lăţirea propagandei

comuniste, decretează izgonirea sfinţilor părinţi de la Menilmontant, şi atunci saint-

simonienii cei mai însemnaţi, Michel Chevalier, Felicien David şi alţi, se risipesc, care

cum apucă, în Orient, în America, în Africa ... Şi Diamant al nostru, dat afară din cuib,

rămâne pe drumuri, fără adăpost şi pieritor de foame. Atunci a trăit mai multe

săptămâni alergând din spital în spital, dându-se de bolnav, dar era dat afară îndată ce

medicul constata că starea sănătăţii sale nu avea trebuinţă de îngrijire medicală, ceea ce

i se întâmpla din trei în trei zile; atunci pleca şi se ducea de bătea la uşa altui spital, până

ce le-a colindat pe toate.

El se afla în cea mai mare nedumerire, când într-o zi întâlneşte pe un frate iubit de la

Menilmontant, pe Considerant, un entuziast şi un vizionar ca şi dânsul. Considerant

găsise pe Fourier şi adoptase sistemul falansterian, despre care îi face o descriere

încântătoare. Diamant îl urmează la conferinţele lui Fourier şi se pomeneşte

falansterian, de o mie de ori mai fanatic decât fusese pentru sistemul lui Saint-Simon. El

nu cunoaştea termin de mijloc în apucăturile lui; zicea că apoftegma "nimic nu e mult" a

lui Socrat era o erezie filozofică antisocială şi antiumanitară.

Într-o duminecă, ducându-mă la un curs ce urmam la Grădina Plantelor, zăresc într-o

răspântie din strada Mosstar o figură care mi se părea cunoscută. Era el, încunjurat de

câţiva lucrători, bărbaţi şi femei, destul de rău îmbrăcaţi, nespălaţi şi nepieptănaţi,

cărora le esplica frumuseţele şi mulţumirile *atracţiunii pasionate* în *societatea*

armonică şi le descria mizeriile oamenilor din *societăţile civilizaţiunii*, dându-le de

esemplu, despre aceasta, starea nenorocită a celor ce avea dinaintea lui. Cât l-am

cunoscut, i-am sărit în braţe strigându-i: "Nene Tudorache!"

Din momentul acela n-a lipsit o zi de a veni să mă vază, de-a mă cerceta despre studiile

mele, despre viaţa mea; mă punea de repetam cu dânsul lecţiile, îmi esplica

nedumeririle ce aveam în geometria descriptivă, în analitică, în teoria seriilor şi mă

pregătea pentru esamene. Era foarte tare în ştiinţele matematice şi fizice; avea o

aptitudine deosebită pentru integrarea seriilor algebrice şi pot zice că putea să ţie piept

lui Delaunay şi lui Puiseux în calculul diferenţial şi integral.

Dumineca venea regulat de mă lua şi mă ducea la conferinţele lui Fourier. Era ceva

încântător elocinţa şi poezia ce bătrânul reformator punea în esplicarea cercurilor

simpatice; avea atâta putere şi dulceaţă în vorbirea lui, încât peste putinţă de-a nu

captiva auditorul. Ieşeam de la acele conferinţe uimit şi esaltat, convins pot zice. Îmi

părea că mă văd primblându-mă în Câmpii Elizei, într-o trăsură trasă de doi mândri lei,

deveniţi antilei, mai blânzi decât mieluşeii, numai prin puterea armonică; delfinii şi

balenele, transformaţi în antidelfini şi antibalene, mă purtau lin pe toate mările;

vulturii, deveniţi antivulturi, mai suiau în slava cerului pe aripele lor. Era un farmec

descrierea frumuseţelor, a plăcerilor şi a desfătărilor spiritului şi ale inimii, în cetatea

falansteriană.

Fourier a murit fără a-şi vedea visul cu ochii, nu s-a învrednicit să ridice cel mai mic

falanster. Economiştii au învins pe socialişti şi pe comunişti; şi şcoala lui Fourier,

curând după moartea maestrului, a fost părăsită şi uitată.

Diamant însă s-a întors în ţară, bine hotărât a persista în acele idei şi a organiza

societatea noastră în cvadrate pe falanstere, ca tabla de joc de şah.

Om de spirit, învăţat, plăcut la vorbă, Diamant a fost primit frăţeşte în toate casele şi a

devenit amicul intim şi căutat al tuturor oamenilor liberali şi de progres, al lui

Câmpineanu, al lui Grigorie Cantacuzino, al lui Manolache Băleanu, al lui Iancu Ruset,

al tuturor oamenilor cu sentimente şi cu iubire de ţară. În casă la Câmpineanu era ca

acasă la dânsul. Casa şi masa îi era deschise oricând şi la orice oră. Nu sunt la îndoială

că era iniţiat în societăţile francmasonice, judecând după intimitatea sa cu doctorul

Tavernier, venerabilul lojei din Bucureşti, din care făceau parte cei mai luminaţi din

tinerii noştri de pe atunci, Grigorie Alexandrescu, Iancu Voinescu şi alţii.

În societatea tinerilor noştri boieri, Diamant a găsit auditori, dacă nu şi prozeliţi.

Când era să înceapă să vorbească, îl apuca o tremurătură din buze care dura două sau

trei secunde, şi cele cinci-şase vorbe dintâi ieşeau din gura lui o cu anevoinţă, tremurate

şi pripite, iar după ce-i trecea emoţiunea, el devenea de o elocinţă rară; vorbirea lui era

pătrunzătoare şi convingătoare; era peste putinţă a nu-l asculta cu plăcere şi cu

atenţiune. În timp de doi sau trei ani făcuse o propagandă atât de puternică prin toate

clasele, încât numărul prozeliţilor şi adepţilor ajunsese a fi îndestul de mare ca să poată

gândi la organizarea seriilor şi la edificarea unui falanster.

" *Je ne compte pas sur les Français* - zicea Fourier - *pour la realisation de mon systeme;*

ils sont, comme les Italiens, les Espagnols et les Allemands, trop enfonces dans la

civilisation, mais je compte sur l'Orient et surtout sur les Russes, qui sont tres enclins

au communisme, comme tout les peuples Slaves. "

Tânărul Manolache Bălăceanu, fiul lui Nae Bălăceanu din Ploieşti, zis prin abreviaţie

Naiba, care devenise unul din adepţii cei mai înfocaţi ai fourierismului, moştenise o

avere însemnată şi a consacrat moşia sa din Prahova, numită Scăieni, pentru înfiinţarea

unui falanster. Diamant era acolo marele mapa şi domnea ca un suveran.

Acel rudimentar falanster ar merita o menţiune cu totul specială, pe care ţi-o rezerv dacă

te poate interesa.

De-abia începuse stupul a se popula de albine şi roata a se învârti, că guvernul,

temându-se ca să nu se înrădăcineze credinţele comuniste în ţară, a şi luat măsuri, a

ordonat împrăştierea seriilor şi grupelor şi trimiterea în exil a şefilor Manolache

Bălăceanu şi Diamant.

La liberarea lui din Snagov, Diamant n-a mai găsit ospitalitatea la care era obicinuit;

Câmpineanu era închis la Caransebeş, Manolache Băleanu, confinat la moşia sa

Bolintinu, alţii, intimidaţi, se temeau a-i face primirea ospătoasă şi cordială de mai

înainte şi căreia datorea în mare parte succesele lui din anii trecuţi.

Fără a renunţa la ideile lui şi la speranţa de a-şi realiza planul, a îmbrăţişat, ca mijloc de

trai, meseria de inginer topograf şi hotarnic; ridica planuri de moşii pe un sfanţ

stânjenul masă, cum se zice; bani n-a câştigat, dar ceea ce a câştigat în munţii Telegei a

fost un junghi bun, care în puţine săptămâni l-a dat într-o oftică galopantă. Catinca

Câmpineanu, care se afla la moşie, a trimis de l-a transportat de la Telega la Câmpina; i-

a fost însă peste putinţă a-l face să admită un medic şi a renunţa la tratamentul Leroy,

pe care l-a urmat până s-a stins. El a murit cum a trăit, ca un stoic, nevoind să se abată

de un fir de păr de la credinţele sale; şi-a dat sfârşitul în braţele servitorului său,

recomandându-i sentinţa:

"Ceea ce ţie nu-ţi place altuia nu face".

O cutie din patru scânduri de brad, într-o căruţă cu un cal, a dus rămăşiţele lui la

biserică. Ca toţi ofticoşii, în ultimele momente vorbea de mijloacele ce cugeta şi proiecta

pentru înfiinţarea unui falanster.

Mulţi, foarte mulţi din oamenii cari au jucat un rol în ţară îi datoresc lui Diamant ideile

generoase şi patriotice. El a format inima şi spiritul multora din români; între alţii,

Alexandru Constantin Golescu (Albu), zis Aimé Martin, era unul din ucenicii săi; a trăit

mult cu dânsul la Münich şi la Paris.

Nu am cunoscut un om mai blând, mai modest şi mai devotat decât dânsul. Filantrop şi

umanitar, era din neamul acelora din cari au ieşit apostolii, martirii şi sfinţii.

O fi având el, oare, o piatră pe mormânt?

Ion Ghica

Bârzof

Londra, 1 ghenarie 1885

Scumpul meu amic,

Auzit-ai de unul Bârzof? Dacă n-ai auzit, eu să-ţi spui cine şi ce era; căci l-am văzut şi l-

am auzit cu ochii şi cu urechile mele.

Bârzof era, cum zice românul, un om cât un munte: înalt, gros şi chipeş, ochi mititei în

fundul capului, umerii obrazului scoşi şi nasul numai o fărâmiţă de sfârc: tipul de

mongol cel mai bine caracterizat. După celealalte toate, era şi ciupit de vărsat, şi ciupit

aşa de adânc, că în fiecare gropiţă se putea ascunde bobul de mazăre.

Născut în Bugeag, fusese însă crescut printre românii de pe malul drept al Bugului, unde

tată-său a fost ani mulţi cinovnic la spirtoase şi vorbea româneşte ca apa. Intrat de copil

ca piser în cancelaria poliţiei, ajunsese *nacealnic* şi dobândise cinul de *calejki savetnik*,

încât, când îi vorbeai, trebuia să-i zici cu respect " *Vasi-visoko-blagorodie*". El când

vorbea începea cu: " *Ştotakoi?* "... şi încheia cu " *Durak Moldavan! ptiuuu!* " în obraz.

Ceva-ceva să-l fi contrariat, apoi striga " *Ia tebe siceas dam palki". Se plimba prin oraş*

călare p-o scândură pusă pe patru rotile, stând înţepat cu mâna în şold. Căruciorul lui

era tras de trei cai negri în front; cel din mijloc, cu un cerc mare peste cap, trepăda de

abia se puteau ţine de dânsul cei doi lăturaşi, galopând în fuga mare, cu capetele

lăsate în jos, încordate la dreapta şi la stânga, de le da coamele de pământ.

Vizitiul,Timofei, un băieţel cu o pernă mare de catifea roşie în cap, cât dânsul de

înaltă, mâna caii d-a-n picioarele, strigând întruna cu glas ascuţit şi prelungit:

"Padii!"..., de fugea lumea de se prăpădea, căci Timofei nu căta peste ce da. Când

trecea pe uliţă, auzeai pe bieţii creştini vestindu-se unii pe alţii cu: "Fugi, mă, că trece

căruţul lui sfântu Ilie". Era totdauna urmat de trei-patru cazaci de Don, plecaţi pe cai,

cu suliţele înainte ca la bătălie, şi băteau de zvântau, căci Bârzof era poliţai nacealnic.

Mi-l aduc aminte când a venit acasă la noi. Cum a ajuns la scară, a descălicat de pe

scândură şi s-a suit în fugă pe scară, zdrăngănind sabia de toate treptele; cum a găsit pe

tata, i-a dat în mână un plic cu o pecete mare roşie. Tata, după ce a citit scrisoarea, îi

zise:

"Am spus generalului că nu mă mai pot duce la comisie; mi-au murit pân-acuma trei

oameni în curte din cauza serviciului; destul un an de zile; mi-am făcut rândul, acu mai

slujească şi alţii".

Bârzof ascultă cu atenţiune cuvintele tatii, dând din cap ca semn de aprobare, şi plecă

salutând şi strângând mâna lui tata. Dar nu trecu nici o jumătate de oră după plecarea

lui, şi vedem că intră în curte vestitul pazarnic, urmat de un cazac; mai trece niţel, şi mai

intră un alt cazac, ş-apoi altul, tot unul câte unul, până se făcură doisprezece la număr.

Care cum intra, descălica, lua frâul din capul calului şi-i da drumul la fânărie; iar ei,

atraşi de mirosul bucatelor, trăgea care cum venea drept la bucătărie, unde într-o clipă

nu mai rămânea nimica nici în tingiri, nici prin dulapuri; mănâncă tot şi beau tot şi tot

cer nencetat; apoi, beţi şi sătui peste măsură, se suie prin odăi şi în salon, cântă şi joacă

chiuind, se tăvălesc pe mobile şi pe aşternuturi cu cizmele pline de noroi şi cu mantalele

ude de ploaie. Noi, copiii, cu mama am fugit de acasă şi am mas noaptea la un vecin, căci

tocmai a doua zi a venit un ofiţer de a ridicat cazacii, după ce tata, de nevoie, se

prezentase dis-de-dimineaţă la serviciul la care refuzase d-a se mai duce.

Aceasta se numea *execuţie*.

Serviciul ce făcea tata de mai mult de un an era foarte periculos. Se înfiinţase un fel de

comitet sanitar compus de mai mulţi boieri; scopul acelui comitet nu era atât d-a opri

boala a se întinde, ci era mai mult a alege în oraş curţi, grădini şi maidanuri, unde să se

depuie soldaţii bolnavi, a îngropa pe morţi şi mai ales a îngriji să se adune şi să se

trimită la corpurile respective puştile, raniţele şi mantalele rămase de la soldaţii morţi.

Membrii comitetului erau în contact necontenit cu epistaţii, cu vătăşeii şi chiar cu cioclii,

cu tot ce era molipsit, fără a se lua nici o măsură profilactică, căci era oprit sub pedeapsă

grea a zice că boala de care mureau cu miile pe zi era ciuma, sau a crede că era boală

lipicioasă. Din cele dintâi zile ale intrării lui tata în acel serviciu, ni s-a bolnăvit vizitiul,

şi moartea lui ne procurase neplăcerea d-a fi duşi pe vreme de iarnă la Mănăstirea

Cernica, unde am petrecut şapte săptămâni la fum, în covergi de scânduri şi de rogojini,

de ne sufla vântul din toate părţile şi ne uda ploaia şi de sus, şi de jos. D-abia ne

întoarserăm acasă, şi cade bolnav arnăutul care întovărăşea pe tata; atunci, altă

purificare, de astă dată la Plumbuita. Un al treilea caz a fost moartea feciorului care

înlocuise pe Ivancea arnăutul, apoi alte şapte săptămâni la fum şi la aer. Ne întorsesem

numai de zece zile de la lazaretul de la Plumbuita, când primirăm vizita de care am

vorbit mai sus.

Relaţiunile de serviciu făcuse pe Bârzof prieten cu tata şi ne venea adesea în casă. Când i

pomenea cineva de cei doisprezece cazaci cu execuţia, Bârzof îşi făcea cruce mare pe

piept, zicând; " *Na ia i Bogu, cocon Tache, la mine nevinovat; slujba!* " şi urma partida

înainte, întorcând pe riga cu un chef nespus.

În vara anului 1829 războiul era în toiul lui; boierii cei mai mulţi erau trimişi pe afară,

unii după coasa fânului pentru oştire, alţii după proviant, alţii ca comisari şi dragomani

pe lângă generalii corpurilor cari împresurau cetăţile de pe malurile Dunării; cei cari

mai rămăseseră în Bucureşti se adunau ziua-noaptea la Cornescu, unde sta totdauna pe

masă un morman de aur la dispoziţiunea aceluia care avea cartea mai năzdrăvană. Acel

metal avea o mare putere de atragere asupra ofiţerilor muscali în general şi asupra lui

Bârzof mai ales; el avea pe *sotnica* lui, care nu-l înşela niciodată.

Boierii noştri pe atunci erau mai toţi vânători mari şi călăreţi vestiţi; le plăceau caii

arăbeşti şi ungureşti; aveau poştalioane de câte şase şi opt cai româneşti iuţi ca zmeii;

ţineau prin curţi şi în casă câni, lupi, urşi, vulturi, corbi, privighetori, cocori, tot felul de

păsări şi de lighioane. Ca să nu citez decât câteva celebrităţi, voi aminti cânii zăvozi

(moloşi), cât viţeii de mari, ai lui Grigorie-vodă Ghica, pe care îi hrănea ca să-i puie să se

bată până la moarte ca urşii. Când se dau asemenea spectacole, Bucureştii toţi alergau la

Colintina care cum putea, pe jos, călare, în căruţă, în caleaşcă sau în teleguţă; îşi luau

merinde de acasă, şi câmpul de la Obor până la Plumbuita părea un bâlci. Emoţiunile

cocoanelor erau la aceste lupte tot atât de vii ca şi ale damelor spaniole la luptele *de los*

toros.

Alecu Ghica Barbă-Roşie avea pe Bercea, un câne-lup cu coada şi urechile tăiete din

rădăcină, dobitoc fioros şi rău, care sta ziua şi noaptea culcat la uşa lui stăpânu-său,

dormind numai dintr-un ochi. Pe mulţi a mai speriat, pe mulţi a mai muşcat şi la mulţi a

rupt din carne fiorosul Bercea. La asemenea întâmplări, Barbă-Roşie cădea cu dojana

tot pe bietul păţit cu: "Na! bine ţi-a făcut, neghiobule, dacă nu-l laşi în pace!", deşi

omului nici prin gând nu-i trecuse să-l atingă sau să-l aţâţe. Bercea nu s-a putut împăca

nicidecum cu muscalii; sărea la ei când îi vedea trecând pe la poartă, aşa că într-o zi,

luându-se la harţă cu trei soldaţi, a căzut străpuns cu baionetele. Rănile ce a primit erau

aşa de adânci, încât toate îngrijirile doctorilor şi veterinarilor n-au putut să-i

prelungească zilele şi şi-a dat sfârşitul bietul câne când era încă în floarea vieţii:

împlinise numai patru ani când a căzut victima invaziunii ruseşti din 1828.

Costache Cornescu avea pe Moş Martin, un urs mare negru, pe care-l crescuse de mititel

cu o îngrijire cu totul părintească. Cornescu adesea povestea cum îi fusese milă de Moş

Martin când era pui: l-a văzut orfan, fără tată şi fără mamă, căzuţi amândoi într-o bătaie

la Petroşiţa sub gloanţele cojeştenilor, corneştenilor şi ghergănenilor. Până la vârsta de

doi ani, Martin era blând ca un miel şi plăcut; trăia prin casă, se plimba liber de gât cu

boierii, cu cocoanele şi cu oamenii din curte; noaptea dormea în braţele lui Vintilă; dar

mai târziu, începând a da la palme în dreapta şi în stânga, în urma câtorva zgârieturi cu

unghiile, Cornescu fusese silit să-l izoleze, şi de vreo zece ani îl ţinea în lanţ în fundul

curţii, legat de un stâlp nalt, în vârful căruia era o roată de car, unde se urca de-şi lua

tainurile ce i le aducea amicul său Vintilă la orele hotărâte.

Timofei, vizitiul lui Bârzof, luase obicei de îndată ce lăsa pe stăpânu-său la scară de se

suia la cărţi, el se ducea în fundul curţii şi se juca cu ursul; se punea la o distanţă afară

de lungimea lanţului cu care era legat dobitocul şi tăbăra cu biciul pe dânsul, şi-l bătea,

şi-l bătea ceasuri întregi. De trei luni, Moş Martin înghiţea această umilinţă, dar pe

mormăite; îşi făcea el planul său de răzbunare, şi într-o zi, când începe bătaia biciului,

ursul se tot trage încetul cu încetul înapoi, din ce în ce mai aproape de stâlp; cu cât ursul

se trăgea, cu atât Timofei înainta, ca să-l poată ajunge să-l bată peste ochi şi peste bot;

până ce deodată fiara, făcându-şi vânt, se repede din toată lungimea lanţului, îl ajunge

cu laba, îl trage la dânsul şi-l sfâşie în bucăţi. A strigat bietul băiat cât a putut, dar cine

să-l audă tocmai în fundul curţii Cornescului, care era cât un bărăgan de mare!

Ca să-ţi faci o idee de întinderea cuprinsului lui Cornescu, închipuieşte-ţi că porneşti din

colţul casei Blaremberg, unde este Ministerul Afacerilor Străine, şi mergi pe strada

Academiei până în dreptul bisericei Sfântul Nicolae Dintr-o zi, şi apoi de acolo o iei în

sus pe strada Ienii până în poartă la Mazar-Paşa şi închei pătratul cu două linii paralele,

una stradei Academiei, şi cealaltă stradei Ienii; vei avea astfel cuprinsul curţii lui

Cornescu, o adevărată moşie: tot spaţiul pe care se află astăzi otelurile "Ioji", "Union",

"Regal", cu strada Regală şi cu o mulţime de case din fund şi din strada Ienii. Glasul

nenorocitului se pierdea în pustietate.

După ce Bârzof a isprăvit talia la cărţi şi şi-a băgat în pungă purcoiul de galbeni care se

grămădise dinaintea lui, iese în scară şi strigă, strigă pe Timofei în zadar, dar în loc de

Timofei cu trăsura, vine Vintilă, sărind într-un picior, zicându-i râzând:

"Au! Dumneata să trăieşti, că pe Timofei l-a mâncaaa...t Moş Martin, şi nu mai striga

degeaba".

A trebuit toată iscusinţa lui Vintilă şi toată încrederea de care se bucura pe lângă urs ca

să-i lase din labe cadavrul nenorocitului băiat.

Mai răi şi decât ursul erau câinii din curtea Cornesculuí. Când treceai pe acolo, noaptea

mai ales, te pomeneai deodată ocolit din toate părţile; ulucile erau ciur de găurile prin

care ieşeau la uliţă cânii cu grămada cât simţeau pe un trecător; părăsise lumea drumul

pe acolo. Eu, într-o noapte, am vrut s-o paţ cât de bună, căci din nebăgare de seamă

apucasem pe strada Ienii; am scăpat cu faţa curată numai mulţumită săbiei

sublocotenentului Brătianu; ne-am pus spate în spate, dând în dreapta şi în stânga, eu

cu băţul, el cu sabia, şi numai aşa de-abia am putut opera o retragere onorabilă până

acasă la mine, unde este astăzi otelul "Brofft".

Tot se mai găsesc şi acum pe la noi oameni cărora le place să aibă în curte sau în casă

câte un dobitoc fioros, un lup, un vultur sau chiar un mândru leu.

Bârzof cu pazarnicul şi cu generalul Zaltukin, preşedintele cu deplină putere asupra

Principatelor, formau o treime tot de o fiinţă sub firma: " *Ia nevinovat, slujba!* " sub care se ocroteau toate abuzurile şi nedreptăţile ruseşti. Sistemul lor era de a nu asculta

niciodată o jăluire, ci d-a apuca cu gura înainte, ca să inspire spaimă, ca jăluitorul să

fugă de teamă să nu paţă una şi mai rea decât pricina pentru care venea să se plângă. Şi

iată cum procedau. Era poruncă strajnică de la împăratul să nu supere pe sudiţi (supuşi

străini), să nu le puie cuartir, să nu le ceară rechiziţiuni etc. Banul Brâncoveanu, fiindcă

era principe al sfântului Imperiu roman, era în idee că trebuie să fie tratat ca un sudit

austriac. Într-o zi se pomeneşte cu Bârzof că-i aduce în cuartir pe mareşalul Dibici, care

venea să ia comanda oştirilor, înlocuind pe bătrânul mareşal principe Witgenstein, şi

scoate pe Brâncoveanu din casele de sus, înghesuindu-l cu toată familia în câteva

beciuri. Atins în mândria sa, Brâncoveanu trimite pe un nepot al lui să esplice

generalului Zaltukin situaţiunea excepţională în care se afla şi să-i ceară să fie cruţat.

Tânărul sol vorbea franţuzeşte ca apa şi era elocuent; ajuns la palat, începe pe un ton

oratoric a expune generalului Zaltukin scopul pentru care era trimis, după regulile

retoriceşti, cu trope, figuri, gesturi şi jocuri de fizionomie; Zaltukin, în loc de a-l asculta

până la sfârşit şi a-i răspunde în cestiune, deodată se înfuriază şi bate din picior,

strigând: "Afară! afară! paşol! ce te strâmbi la mine?", încât bietul sol a luat-o la fugă

speriat, uitând şi exord, şi naraţiune.

Se cutremura lumea când auzea de Zaltukin. El era vestit în toată Rusia pentru violenţa

şi străşnicia sa. Când poruncea ceva, nu încăpea vorbă, trebuia să se facă. Dacă cerea

cară pentru transporturi trebuincioase pentru oştire şi se răspundea că vitele au murit

de epizootie, el răspundea: "Ei bine, să se înhame oameni", şi bieţii locuitori erau supuşi

cu biciul cazacilor să ducă carăle înhămându-se în locul boilor. Dacă vreun boier

îndrăznea în divan să facă cea mai mică observaţiune asupra vreunei măsuri ordonate

de dânsul, era îndată surghiunit. Mitropolitul Grigorie, mergând într-o zi la dânsul să-l

roage să fie mai îngăduitor cu creştinii, el, în loc de a-i răspunde, chemă îndată pe

Bârzof şi-i ordonă să-l trimită peste graniţă. Peste douăzeci şi patru de ore, acel om sfânt

era dat afară din eparhia lui şi dus surghiun în fundul Rusiei, unde a fost deţinut cinci

ani.

Aceia însă cari cunoşteau bine pe general Zaltukin şi cari trăiseră cu dânsul în intimitate

spuneau că era omul cel mai drept, cel mai cinstit şi mai milos, şi că ordinele crude ce da

le da cu inima sângerândă. Mulţi asigurau că adresase împăratului raporturi sfâşietoare

asupra stării de jale în care se aflau Principatele, zicând că purtarea Rusiei în Principate

merită reprobarea lumei întregi.

Ruşii au privilegiul de a fi răi, cruzi şi nedrepţi şi d-a fi totodată oamenii cei mai buni la

suflet şi cei mai plăcuţi; ei pun toate faptele cele neomenoase sub firma: " *Ia nevinovat...*

slujba! " cum zicea *calejki-sovetnikul* Bârzof, care afară din slujbă era omul cel mai

plăcut, sufletul cel mai bun şi mai milostiv, omul lui Dumnezeu cum s-ar zice.

Zaltukin a murit de ciumă, voind să dovedească că boala de care mureau soldaţii cu

miile în curţi şi pe maidanuri nu era nici ciumă, nici boală lipicioasă. A fost înlocuit cu

un om inteligent, plăcut şi binecrescut, cu generalul conte Pavel Kisselef, un camarad al

împăratului Alexandru.

Touvenel, ministrul afacerilor streine al lui Napoleon III, vorbind de contele Kisselef

când era ambasador la Paris, zicea: " *Je n'ai pas connu de vieillard plus accessible aux*

idées grandes et généreuses". Pe atunci generalul Kisselef era trecut de optzeci şi cinci

de ani.

Când i-am fost prezentat, la 1862, la un prânz la Ministerul Afacerilor Streine la Paris, a

stat mult de vorbă cu mine, întrebându-mă de o mulţime de oameni pe cari îi cunoscuse

şi din cari mulţi trăiau pe atunci, şi mi-a zis:

" *Je me rappele avec bonheur des cinq annees que j'ai passé dans votre pays, et tout ce*

qui lui arrive d'heureux me fait plaisir; je regrette beaucoup que vous n'ayez pas su

rendre heureuse la partie de la Bassarabie que le Traité de Paris a donné a la

Moldavie. Ce pays, que la solicitude de l'empereur Alexandre et l'empereur Nicolas

avait rendu si riche et si prospère, votre administration l'a réduit a la plus complete

misère: il arrive tous les jours à Petersbourg des plaintes et des lamentations de la part

des habitants d'Ismail et de Bolgrad".

Am raportat atunci aceste cuvinte domnitorului Cuza, zicându-i că ele îmi făcuseră mie

mare impresiune şi că mi se păreau un rău prognostic pentru viitorul Basarabiei.

Ion Ghica

Amintiri despre Grigorie Alexandrescu

Londra, 15 ghenarie 1886

Scumpe amice,

De câte ori am venit în Londra, una din întâiele mele vizite a fost pentru Muzeul

Britanic, acel palat în care se află adunate manuscriptele cele mai preţioase ale lumii

învăţate şi minunile artei antice, unde se desfăşură ca într-o panoramă istoria geniului

omenesc.

Într-una din zile, pe când eram acolo, în sala în care sunt expuse de jur împrejur, pe

piedestale şi pe păreţi, vestitele marmure Elgin, şi stam admirând frumoasele metope

dintre trigrifele frizei exterioare ale Partenonului, pe cari sunt reprezentate în *ronde-*

bosse luptele grecilor cu centaurii, aud pe cineva că-mi zice:

"Nu te mai uita la mizerabilele astea de pietre!"

Mă întorc să văz cine mă apostrofează, şi dau cu ochii de lordul Ald..., un vechi amic,

turco-fil fanatic, care-şi urmează vorba înainte în modul următor:

"Vezi pietrele astea, cu rapsodiile lui Homer, cu tragediile lui Sofocle, lui Euripid şi cu

scrierile lui Platon, lui Aristotel şi Herodot, au fost cauza că puterile Europei nu au lăsat

pe turci la 1821 să strivească pe greci, când s-au răsculat în contra sultanului. Astea au

făcut pe Byron cu tinerimea din Cambridge, din Oxford şi din toate universităţile să

alerge în ajutorul grecilor, să exalte opiniunea publică până a sili pe Europa să ardă flota

turcească la Navarin şi să proclame independenţa Moreei!"

Avea dreptate nobilul lord. Aşa e! Arta şi literatura, oameni de acum trei mii de ani, au

luptat pentru libertatea Greciei alături cu cei mai eroici palicari ai *agoanei*.

... Şi daca s-o-ntâmpla

Cu vreme România s-ardice fruntea sa,

Pe-a Dâmboviţei vale oştiri de s-ar ivi,

Al luptelor cumplite părtaşi ei iar vor fi!

Alexandrescu

(Trecutul. La Mănăstirea Dealului)

În seculul în care trăim, când toate se măsoară cu bulgări de aur, o pânză a lui Rafael s-a

plătit mai zilele trecute 75 000 de lire st., aproape două milioane (450 de oca de aur).

Apoi întreb cum ar putea să piară o naţiune care a produs astfel de oameni, care a dat

naştere lui Dante, lui Michelangelo, Tasso şi Petrarca? Şi cine ar putea vreodată să-i

tăgăduiască raţiunea şi dreptul de a fi? Potcoava ungurului şi a croatului a putut s-o

calce, dar n-a putut s-o nimicească, nici s-o oprească de a se ridica.

Naţiunile trăiesc şi se glorifică prin oamenii ce au produs şi prin lucrările lor geniale. Vai

de acele popoare cari nu au profeţi! Fie ele cât de mari, cât de puternice; numere

suflările cu sutele de milioane, cucerească lumea întreagă, ele sunt condemnate pieirii şi

uitării. Urmele biruitorilor se pot şterge, dar ale lui Molière, Racine, Hugo, Cuvier şi

Lamartine, niciodată! Cât de mari şi de puternici fie un Moltke, un Bismarck, gloria lor

este trecătoare, pe când a lui Goethe, Humboldt ş-a lui Beethoven va rămâne eternă.

Mai an, capitala noastră era în picioare; alergau toţi în toate părţile, da om peste om.

Oştirea pe jos şi călare, înşirată pe strade, cu arma la pământ şi cu steagurile în zăbranic

negru, muzici la toate răspântiile; clopotele mari şi mici sunau la o sută de biserici, de

luau auzul, urla oraşul de vuiet şi tunul se auzea în depărtare, trăgând a jale. Corpurile

constituite toate, unul după altul, cu preşedinţii în frunte, facultăţile şi şcoalele cu

profesorii lor, corporaţiile cu baniere urmau în cadenţă. Lumea alerga pe capete să vază

carăle încărcate cu sute de coroane de lauri şi de flori, urmate de dricul poleit care ducea

la ultima locuinţă pe un bărbat de stat, fost de zece ori ministru, acoperit de sus până jos

cu cruci, stele şi cordoane.

Acu nu demult, tot pe aceeaşi cale şi tot către acel locaş, mergea în tăcere şi nebăgat în

seamă, fără steaguri, fără tobe şi fără surle, dricul modest în care erau rămăşiţele

pământeşti ale poetului Alexandrescu. Tăcutul şi puţin numerosul acest cortegiu făcea

contrast cu acea măreaţă şi zgomotoasă petrecere a fostului ministru. Mi-am zis că

pentru marele poet era momentul care răsărea ziua din care începea a trăi şi a trăi etern

în inima şi memoria românilor.

... Mulţi oameni mari şi buni

Lumii folositori

Au fost persecutaţi

În vremea ce-au trăit

Şi foarte lăudaţi

După ce au murit.

Alexandrescu

(Răspunsul cometei din 1858)

Mi-aduc aminte din copilărie, când dascălul Vaillant, venit de curând în ţară, cam pe la

anul 1831, deschisese o clasă de limba franceză într-o odăiţă în "Sfântu Sava". Adunase

câţiva băieţi, dintr-acei cari mai aveau ceva cunoştinţe de acea limbă, căpătate pe ici, pe

colea, de pe la dascălii Luigii, Coulin, Janeloni şi Vanzand. Clasa se compunea, după cât

mă ajută memoria, de:

Costache C. Bălăceanu,

Nae I. Budişteanu,

Ion D. Ghica,

Grigorie Sc. Grădişteanu,

Scarlat N. Filipescu,

Costache A. Rosetti.

Vaillant ne dicta din *Grandeur et decadence des Romains* de Montesquieu; făceam

versiuni în proză din *La Henriade* a lui Voltaire şi ne da de învăţam pe dinafară satire şi

epistole d-ale lui Boileau.

Noi ceşti şase ne credeam mai tari în limba franceză decât toţi băieţii din Bucureşti, ba

unul din noi făcea şi versuri. Deşi îi spuneam că erau cam din topor lucrate, el tot stăruia

să ne împuie urechile citindu-ne odele şi satirele sale. Cele româneşti începeau mai

totdeauna a la Paris Momuleanu cu:

O, ce ciudă, cât mă mir

D-al cutărui (sau cutărei) haractir ...

Rosetache era mai modest, ne înveselea cu spirituoasele cuplete ce adăoga pe toată ziua

la cântecele de modă.

În primăvară, Vaillant mai recrutase un elev. Se ivise pe banca din fund, lângă perete, un

tânăr - parcă-l văd! - înfăşurat într-un surtuc cafeniu, oacheş, foarte oacheş, părul

negru, sprâncenele groase îmbinate, ochii căprii şi scânteitori; mustaţa îi mijea pe buză.

Nu ştiu, mica deosebire de vârstă sau superioritatea ce credea că avem noi în limba ce

venea să înveţe şi el îl făcea să se ţie arazna. La sfârşitul clasei, noi ieşeam grămadă şi

zgomotoşi, pe când el se strecura binişor şi îşi lua drumul singur spre casă. Acesta era

tânărul Grigorie Alexandrescu.

Odată, Vaillant, după ce ne ia d-a rândul să-i recităm epistola lui Boileau către Molière:

Rare et fameux esprit dont la fertile veine

Ignore en écrivant le travail et la peine...

şi cei vechi ne încurcăm toţi, unul după altul, care la versul dintâi, care la cel de al

doilea, fără ca unul măcar s-o putem scoate la căpătâi, se îndreptează către noul-venit,

zicându-i:

"Voyons, monsieur Gregoire, pouvez-vous me débiter cela? Allons, du courage!" .

Tânărul se roşeşte, clipeşte de două-trei ori din ochi, începe a recita şi o duce până la

sfârşit fără cea mai mică ezitaţiune, fără îngânare şi fără o singură greşeală, indicând cu

preziciune punctuaţiunea şi trecând peste rimă fără a o căuta. Ceilalţi ne uităm unul la

altul, exprimând mirare, admiraţiune sau gelozie. Niciodată până atunci nu auzisem o

dicţiune mai corectă şi mai plăcută; deşi citisem şi recitisem de o sută de ori acea

epistolă, dar pot zice că numai atunci i-am înţeles spiritul şi eleganţa.

La ieşirea din clasă, m-am simţit atras către acel tânăr, m-am apropiat de dânsul şi,

fiindcă mergeam tot pe o cale, ne-am luat la vorbă, pe drum. Mi-a recitat cu entuziasm

scene întregi din *Andromaca* şi din *Fedra* de Racine. La întrebarea mea dacă n-a cercat

să scrie româneşte, mi-a răspuns citindu-mi *Adio la Târgovişte*:

Culcat p-aste ruine, sub care adâncită

E gloria străbună şi umbra de eroi ...

Dintr-acea zi am fost amici, şi iubirea noastră unul pentru altul nu s-a dezminţit

niciodată.

Eu şedeam pe Podul Caliţii (strada Craiovei). Alexandrescu locuia într-un beci, sub scară

la Mitropolie, la unchiul său, părintele Ieremia. Eram vecini şi ne vedeam în toate zilele;

pregăteam lecţiile noastre împreună.

Iancu Văcărescu, venit de la moşie, de la Moţoieni, trăsese în gazdă la tată-meu şi,

intrând odată în camera mea, ne găseşte, pe Alexandrescu şi pe mine, învăţându-ne

lecţia; eu, cu Boileau în mână, ascultam cum camaradul meu zicea pe dinafară *L'Art*

poetique. Văcărescu, în mirare de modul cum acel tânăr recita versurile, a petrecut toată

seara cu noi. Alexandrescu, care, cum ştii, avea o memorie extraordinară, i-a recitat

toate poeziile ce publicase într-o broşurică în 12□:

Ceasornicul îndreptat,

Oda la stema ţării,

Primăvara amorului etc.

Văcărescu, încântat, l-a luat în braţe şi l-a sărutat zicându-i: "Băiete, tu o să fii un poet

mare". Alexandrescu mi-a zis de multe ori că acea seară a fost una din cele mai fericite

ale vieţii sale. A face cunoştinţa lui Văcărescu fusese visul copilăriei lui.

A doua seară, adunare numeroasă în salonul tatălui meu. Între musafiri se găseau:

Văcărescu, Efrosin Poteca, Eliad, popa Grigorie, fraţii Câmpineni şi alţi doi-trei, rude şi

amici. Alexandrescu a recitat scene întregi din Sofocle şi Euripid în limba elenă; ştia pe

Anacreon din scoarţă până în scoarţă. Anacreon era poetul favorit al Văcărescului care

adesea lua versul din gura lui Alexandrescu, până ajungea la câte o strofă care-i scăpa

din memorie, de unde apoi urma iar Alexandrescu înainte, şi seara s-a încheiat după

cum se obicinuia pe atunci, în sofragerie, cu un curcan fript, admirat de întreaga

adunare blagoslovit de părintele Grigorie Poenăreanu şi salutat de tânărul poet cu

fabula sa, care se termina cu:

Prinţule, în loc de plată,

Aş pofti câţiva curcani.

(Vulpoiul predicator)

D-atunci vedeam pe Alexandrescu mai rar; îl luase Eliad acasă la dânsul, în mahalaua

Dudescului.

În ajunul Sfântului Ion a venit de mi-a adus un plic mare pecetluit, rugându-mă să-l

pun, fără să ştie nimeni, în aşternutul Văcărescului sub căpătâi. Acel plic conţinea oda:

Tu, care ai fost din pruncie al muzelor favorit

Şi ca strămoşească-avere geniul l-ai moştenit,

Cântăreţ al primăverei...

Mai târziu s-a mutat la maiorul Câmpineanu, unde se adunau zi şi noapte Manolache

Băleanu, Grigorie Cantacuzino, Iancu Ruset, Aristia, Costache Bălăcescu, ofiţerii români

dintr-un regiment cu Câmpineanu, căpitanii Goleşti, Ştefan şi Nicolae, căpitanii

Creţuleşti, Costache şi Scarlat, căpitanul Teologu, căpitanul Voinescu II,

sublocotenentul Rusetache şi mai mulţi tineri de pe atunci, cari petreceau citind istorii

militare: campaniile lui Napoleon, memoriile lui Frederic cel Mare şi scrieri de ale

poeţilor în renume: Lamartine, Hugo, Béranger etc. Alexandrescu înveselea auditorul cu

câte o elegie, o satiră sau o fabulă.

Acolo s-a format Societatea filarmonică, pentru care Eliad a tradus pe *Mahomet* al lui

Voltaire, Aristia pe *Saul* din Alfieri, Alexandrescu pe *Alzira*, tragedii cu cari s-a

inaugurat scena română. Atunci s-au tradus mai multe din comediile lui Molière, dintre

cari *Amfitrion* a avut un mare succes pe scenă. Interpreţii acestor opere au fost:

d-nii Andronescu,

Curie,

Iamandi,

Mihăileanu,

Caragiali,

Lăscărescu;

d-nele Caliopi,

Raliţa Mihăileanu,

Efrosina Vlasto (Efrosina Popescu).

Contactul cu tinerii ofiţeri a făcut pe Alexandrescu să dorească a deveni camaradul lor

de arme. Recomandat spătarului ca bun scriitor, el a fost admis în mica noastră armată

de atunci ca *iunker*, ataşat la *djurstvă*; până când într-o zi şeful său, dându-i să-i copieze

o preţioasă *otnoşenie*, proză pe care autorul ei se aştepta s-o vază trecută la nemurire în

litere gotice cu flori, s-a speriat de icoana noului iunker şi l-a trimis la graniţă, la

Focşani, să studieze ştiinţa caligrafică, dându-i importanta misiune de a întreba de

pasaport pe toţi câţi voiau să treacă şanţul care despărţea partea oraşului moldovenesc

de cea muntenească, şi să taie la răboj oile cari venea dintr-un mal în cellalt al

Milcovului. Neputându-se împăca cu această slujbă, deşi fusese înălţat la rangul de

sublocotenent, Alexandrescu şi-a dat demisiunea, ca să se poată consacra cu totul

literelor.

Iată cum descria poetul punctul de pază ce i se încredinţase:

Spre apus, curge o apă între două ţări hotar,

Fraţi ai căror neunire au avut sfârşit amar;

Pe o margine e zimbrul, iar pe alta un vultur,

Care nici nu mai visează la al Tibrului murmur,

Care sub o nouă formă şi numire ce-a luat

Ca mulţi, cântecul, purtarea şi năravul şi-a schimbat.

(Epistolă către D.I.C.)

P-atunci eu eram la Paris, şi tată-meu, care avea o mare afecţiune pentru Alexandrescu,

îl luase acasă la dânsul, unde a şezut mai mulţi ani, în camera dedesubtul aceleia ce

ocupai acum doi ani în otelul "Brofft" peste drum de teatru. Într-acea cameră a scris cele

mai multe din meditaţii: *Fericirea, Mulţumirea*, dedicată fetiţei Voinescului II (acum

contesa de Rochemonteaux), *Viaţa câmpenească*, dedicată lui Grigorie Cantacuzino,

proprietarul moşiei Floreşti, unde a petrecut o vară, *Epistola către Voltaire* şi altele.

Acolo a scris *Anul 1840*:

Să stăpânim durerea care pe om supune,

Să aşteptăm în pace al soartei ajutor ...

A scris *Miezul nopţei*:

... Frumoasa primăvară acum se grăbeşte

La caru-i să înhame pe zefirii uşori,

Păşeşte şi în urmă-i verdeaţă se iveşte,

Şi cerul se dezbracă de viforoşii nori.

Acolo a scris fabulele *Toporul şi pădurea, Câinele şi căţelul, Boul şi viţelul, Lupul*

moralist, Vulpea liberală, Lebăda şi puii corbului etc.

Când m-am întors în ţară, pe la anul 1841, am găsit pe Alexandrescu tot la *djurstvă* în

mahalaua Gorgani, unde îl lăsasem; dar de astă dată nu ca iunker, nu ca copist, ci ca

pensionar, sub cheie şi cu pază de soldat cu puşcă la uşă.

Iată cum meritase el aceste onoruri: general-consulul găsise în înalta-i judecată că în

fabula *Lebăda şi puii corbului* vulpea cea vicleană semăna aidoma cu guvernul ce

reprezenta, că puii corbului erau nevinovaţii de români, şi lebăda, omul care dă sfaturi

bune, şi ceruse pedeapsa cutezătorului autor:

A zis ...

Că lupii, urşii, leii vorbesc de stăpânire;

Că lupul e cutare ce judecă, despoaie

Şi ia după om pielea ca lupul după oaie,

Că lebăda e omul ce dă povăţuire

Acelor care umblă pe calea de pieire ...

Alexandrescu

(Epistolă către Voinescu II)

Aşa era p-atunci; o vorbă rea la palat, o simplă bănuială a consulului te ducea nejudecat

şi de-a dreptul la puşcărie sau cel puţin la vreo mânăstire, fără a ţi se permite să vezi altă

figură amică decât a păzitorului. Ştii că, voind să văd pe Alexandrescu la spătărie, unde

era închis, mi-a trebuit să alerg o săptămână să mă căciulesc pe la toate autorităţile

civile şi militare, de la dorobanţ până la vornicul cel mare, până să dobândesc o

scrisoare cu trei iscălituri, în puterea căreia un ofiţer mi-a deschis uşa odăiei

prizonierului. Tânărul ofiţer care m-a întovărăşit simpatiza, sunt sigur, mai mult cu

prizonierii, precum îi numea cu emfază, decât cu acei cari îi dedese în pază. Când am

ieşit din camera lui Alexandrescu, nu mai era nimeni prin curte; se întunecase şi plecase

toţi amploiaţii; tânărul ofiţer mi-a propus să mă ducă să văz şi pe Nicu Bălcescu, căci şi

iunkerul Bălcescu era închis acolo de mai multe luni, pentru că spusese unor sergenţi

din regimentul său că Mircea, Mihai şi Ştefan fusese nişte domni viteji; în anul de graţie

1841 nu era iertat a răspândi asemenea vorbe. Tot atunci colonelul Câmpineanu, închis

vreo doi ani la Mărgineni, fusese transferat în închisoarea de la Plumbuita; Manolache

Băleanu era surghiunit la Bolintin; Marin Serghiescu (Naţionalu), la ocna de sare la

Telega, iar Bolliac, mai norocit, respira aer curat la munte, surghiunit la schitul Poiana-

Mărului, unde un cucernic călugăr rus îi citea în toate dimineţile molitfele sfântului

Vasilie.

Poliţia, după ce şi-a satisfăcut pe deplin curiozitatea citind trei luni, zi şi noapte, toate

hârtiile şi cărticelele lui Alexandrescu, a declarat tată-meu, dându-i cheia odăiei, că nu

mai pune peceţi pe uşă şi că avea ordin să libereze pe prizonier.

A doua zi m-am dus de l-am luat de la închisoare să-l aduc acasă, dar a stăruit să se

mute în otelul "Conduri", unde a închiriat o odaie. Însă după vreo trei sau patru luni,

plecând eu la Iaşi, s-a mutat iar la tată-meu, unde a şezut până la 1844.

Când m-am dus de l-am văzut la închisoare, avea un vraf de hârtie pe masă, pline de

ştersături şi de cruci în toate părţile. Când scria, avea mania de se citea, şi tot ştergea şi

îndrepta; dobândise patima asta, citind adesea versul lui Boileau:

Si j'écris quatre mots, j'en effacerai trois.

Acel vraf de hârtii era traducţiunea *Meropei*, cu care se ocupase în închisoare, ca să-i

treacă de urât. Ce s-a fi făcut acea traducere?

În vara anului 1842, profitând de vacanţele Academiei din Iaşi, venisem în Bucureşti.

Unul din concesionarii ocnelor de sare, răposatul Oteteleşanu, care pe atunci îmi era

cam rudă, ne invită, pe Alexandrescu şi pe mine, să-l întovărăşim la Baia-de-Aramă. Se

propunea companiei să cumpere acea moşie pentru esploatarea metalului; ocaziunea era

favorabilă; puteam fără mare cheltuială să ne satisfacem o dorinţă veche ce aveam de a

vizita mănăstirile de peste Olt. Într-acea călătorie am mers din mănăstire în mănăstire şi

din schit în schit, de la Cozia până la Tismana; ne-am coborât la Turnu-Severin ş-apoi

ne-am întors, urmând obârşia munţilor, din stână în stână, călătorind când pe jos, când

călare, din gura Bahnei în Dunăre până în valea Oltului, la Turnu-Roşu. Alexandrescu a

descris o parte din acea călătorie într-un memorial. În pelerinajul la Cozia a scris *Umbra*

lui Mircea:

... Mircea, îmi răspunde dealul, Mircea, Oltul repetează,

Acest sunet, acest nume, valurile îl primesc,

Unul altuia îl spune, Dunărea se-nştiinţează

Ş-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

.....

Lumea e în aşteptare ... turnurile cele nalte,

Ca fantome de mari secoli pe eroii lor jălesc

Ş-ale valurilor mândre generaţii spumegate

Zidul vechi al mănăstirii în cadenţă îl izbesc.

(Umbra lui Mircea. La Cozia)

La Tismana a scris *Răsăritul lunei*.

La Drăgăşani, *Mormintele*, şi mai multe alte poezii pline de cugetări măreţe ca

aspiraţiunile sufletului său şi de tablouri descriptive, vesele şi înflorite ca frumoasele

locuri ce vizita şi ca zburdările inimei sale.

Lăudată fie memoria marelui poet, a cărui pană a ştiut să învieze umbrele glorioase ale

eroicului nostru trecut ş-a împodobit vechile tradiţiuni legendare ale istoriei naţionale,

îmbrăcându-le în strălucitele colori ale bogatei sale imaginaţiuni.

La anul 1842, Alexandrescu a fost numit impiegat la postelnicie, la masa jălbilor.

Serviciul cu care-l însărcinase şeful său era de a ceti toate petiţiunile adresate domnului,

de a face pentru fiecare câte un estract şi de a le adresa autorităţilor respective, cu

apostila domnească. Vodă Bibescu, mulţumit de modul cum îşi îndeplineşte datoria, a

voit să-l aibă lângă dânsul, îl luă la Breaza, unde petrecea lunile de vară.

Deşi în mare favoare la curtea lui vodă Bibescu, dar nici intriga, nici linguşirea nu s-a

putut apropia vreodată de dânsul. Vorbea tare, fără a-şi ascunde gândurile şi credinţele.

Odată, aflându-mă cu unchiu-meu la Câmpina, m-am dus să-l văz la Breaza. Doamna

Bibescu, aflând că eram în odaie la Alexandrescu, a trimis de m-a poftit la masă. Prânzul

a fost vesel; Alexandrescu, bine dispus, a povestit o mulţime de istorioare ţărăneşti în

care vestitul Carcalechi, ziaristul curţii, juca rolul principal. Doamna, care-l asculta cu

plăcere şi râdea mult la acele povestiri, îi zice: "Să vii să mănânci în toate zilele cu noi".

Apoi, întorcându-se către vodă cu un ton poruncitor:

"Numeşte-l poet al curţii".

Alexandrescu, fără să aştepte care era să fie hotărârea domnească, răspunde: "Să

mănânc, foarte bine, merge, dar să fiu poet de porunceală, văd că măria-ta n-ai citit o

satiră ce am făcut acum vreo câţiva ani unui poet de curte de atunci, pe care-l povăţuiam

cu versurile:

Ia-ţi nădragii de atlas

De-ţi fă steagul la Parnas!

Apoi ce fac eu cu acele versuri când voi îmbrăca nădragii de atlas?"

Mai târziu a fost numit director la Departamentul Credinţei, pe când moşiile

mănăstirilor închinate şi neînchinate se arendau cum da Domnul, post important şi

ambiţionat de toţi acei cari căuta să facă averi mari. El, care l-a ocupat atâţi ani, a ieşit

de acolo sărac precum intrase.

În anul 1853 se auzea de război. Alexandrescu, ca şi Nicu Bălcescu au avut totdeauna

credinţa că România numai prin arme se putea ridica la rangul ce i se cuvine. Era vorba

ca o armată auxiliară franceză să vie să ocupe valea Dunărei de jos, iar flota engleză să

cuprindă Marea Neagră; se suna şi de venirea lui Magheru cu proscrişii români, şi

tinerimea începuse a bate din pinteni. Atunci Alexandrescu a scris *Cântecul soldatului*:

Pe câmpul României

Trompeta când răsună,

La glasul datoriei

Oştirea se adună ...

Tot atunci a salutat pe Halcinski cu un lung adio în versuri.

De ce n-a voit soarta să poată vedea şi el pe români urcând ca vijălie printre gloanţe şi

mitralie dealul Griviţei, înfigând în creştet gloriosul lor steag, şi pe viteazul şi fiorosul

Osman-paşa închinând sabia lui unui tânăr colonel român.

La 1859, după suirea lui vodă Cuza în scaunul domnesc al Principatelor Unite,

Alexandrescu a ocupat postul de ministru interimar la Culte. Modestia care-l caracteriza

nu i-a permis să primească a fi numit la acel interim ca titular. Mai în urmă, la 1860, a

fost trimis la Focşani ca membru la Comisia centrală. Acolo a fost lovit de o boală

nemilostivă, care l-a ţinut aproape un sfert de secol mort între cei vii.

De copil, Alexandrescu cunoştea poeţii greci vechi şi moderni; la vârsta de şaptesprezece

ani citise pe toţi clasicii francezi şi ştia pe dinafară tot ce era măreţ şi frumos în

literatură.

Cine era şi de unde venise acel băiat în şcoala lui Vaillant şi unde studiase el pân-atunci,

în ce şcoală şi cu care dascăl? Studiase acolo unde au studiat oamenii de felul lui,

oamenii de geniu: la şcoala inimei şi a spiritului, sub direcţiunea dorinţei şi a plăcerii de

a şti şi de a admira. Ştiu numai că în podul casei la Mitropolie stau aruncate vreo mie de

volume, claie peste grămadă, neclasate, necatalogate. Acolo se închidea Alexandrescu de

citea. Multe ore plăcute am petrecut noi împreună, în mijlocul acelor in-folio, citind

când *Vieţile oamenilor iluştri* de Plutarh, când vieţile sfinţilor în *Cazanie*, când pe

Tucidid sau Xenofon!

Alexandrescu era născut în Târgovişte, în patria Văcăreştilor, a lui Eliad şi a lui Cârlova.

Zâna care a prezidat la naşterea lui l-a înzestrat cu îmbelşugare cu o mare memorie şi cu

darul armoniei. Poeziile lui se deosibesc prin mari calităţi de stil, de cugetare şi de

simţire, cari îl pun între fruntaşii poeziei române.

Meditaţiile au un zbor înalt, care le ridică alături cu acele ale lui Lamartine.

Satirele lui sunt înarmate cu împunsături de felul lui Boileau.

Fabulele, cari formează o parte însemnată şi originală din scrierile lui Alexandrescu,

multe, precum *Lebăda şi puii corbului, Pădurea şi toporul, Vulpea liberală* şi altele, le-

ar fi subsemnat însuşi La Fontaine.

A zice de dânsul că a fost poet, şi poet de un talent superior, nu este destul. El a fost un

suflet mare şi nobil, o inimă curată şi generoasă, vesel şi glumeţ; îi plăcea societatea

aleasă, şi dacă câteodată căuta singurătatea, era mai mult ca o alinare la amărăciunile

vieţei, de aceea şi scrierile lui dintr-acele momente respiră o stare de întristare

melancolică a sufletului său.

Era de şcoala aceea care consideră darul poeziei ca un depozit sacru, pe care omul

înzestrat de sus este dator să-l păstreze curat, neatins de patimele şi slăbiciunile

omeneşti, aşa că el privea de sus, în linişte senină splendoarea adevărului şi frumosului

care luminează binele şi loveşte viciul şi nemernicia; în mândra şi majestoasa sa

indignaţiune, condeiul său stigmatiza înjosirea, cinismul şi lipsa de probitate, precum o

vedem în unele din poeziile sale.

Viaţa lui a fost o viaţă de luptă şi de martir; a luptat pe faţă cu curaj, la lumina mare,

pentru libertate în contra despotismului, pentru dreptate în contra abuzului şi

năpăstuirii, păstrând totdeauna căldura şi devotamentul tinereţii. A luptat fără altă

ambiţiune decât aceea de a fi folositor ţării sale. Condeiul său original şi plin de spirit şi

de graţie nu s-a inspirat decât de pulsaţiunile mari şi patriotice ale sufletului său.

Generaţia veche a admirat cu iubire scrierile lui Alexandrescu. Le-a avut ca un catehism

de virtute şi de patriotism, şi mulţi poate că au păşit pe calea cea dreaptă de teamă să

nu-şi recunoască abaterile în vreo satiră sau vreo fabulă d-ale lui Alexandrescu.

Tinerilor români ai generaţiunii care se ridică le zic: "Fiţi patrioţi şi modeşti ca

Alexandrescu, şi când voiţi să ştiţi cum se glorifică faptele cele mari, citiţi odele şi

elegiile lui; când voiţi să ştiţi cum se râde de ambiţioşii de rând şi cum se biciuieşte

viciul, citiţi satirele şi fabulele lui Alexandrescu". Dotat cu un talent mare, el şi-a iubit

ţara, s-a respectat pe sine şi a lăsat în memoria noastră operele spiritului şi ale inimei

sale.

Ion Ghica

Nicu Bălcescu

Londra, 25 octombrie 1886

Scumpe amice,

Iată câteva aduceri-aminte din tinereţe, în cari vei găsi multe despre viaţa unora din

oamenii generaţiunii noastre cu cari în tinereţe te-ai găsit în contact şi pe aceeaşi cale,

oameni ageri, a căror viaţă, deşi scurtă în ani, dar a fost bogată în fapte; căci au ştiut a

suplini timpului printr-o activitate şi un devotament fără preget, aşa că au putut lăsa nu

numai regrete în sufletele acelor cari au avut norocirea de a-i cunoaşte de aproape şi a le

aprecia cualităţile inimei şi ale inteligenţei, dar au lăsat urme neşterse în literatura şi în

istoria ţărei noastre.

Armează-ţi dar răbdarea şi aşteaptă-te la o serie lungă de epistole.

Nr. 1

NICU BĂLCESCU

Odată, ieşind de la şcoală, apucasem drumul spre casă, luând prin scurta ulicioară care

începea în poarta Colegiului "Sfântu Sava", între curtea Petrescului şi casa cu privor a

egumenului grec al mănăstirii, şi se sfârşea în unghiul bulevardului şi a stradei

Academiei, unde era de o parte, la dreapta, casa Dobrotineanului, şi la stânga, casa

Spahiului. Poarta şcoalei era la câţiva paşi de uşa bisericei, cam în locul unde s-a ridicat

statuia lui Lazăr. Acolo se aşezau pe vine în şir, unul lângă altul, merari, simigii şi

bragagii cu tablalele şi panerele lor.

Un găligan de şcolar, cât un bivol de mare, tăbărâse pe un băiat slab şi pirpiriu, îl

trântise la pământ şi-i căra la pumni, căutând să-i ia din mână o bucată de halviţă.

Goliatul, căruia toţi îi ziceam Sotea, pentru că era de o putere de care numai vărul meu

Mavru îi venea de hac, îşi petrecea timpul mai mult la poarta şcoalei, între plăcintari şi salepcii,

decât în clasă. Îndată ce cumpăra cineva un covrig sau un măr, el se repezea ca

un erete şi i-l smulgea din mână; graţie puternicilor săi pumni, răspândise o aşa groază

printre băieţi, încât mulţi îi plăteau tribut în natură sau în parale, ca să nu-i bată sau ca

să-i protege în contra altor camarazi.

De astă dată, însă, găsise împotrivire, băiatul, deşi trântit la pământ, dar nu lăsa să-i

scape halviţa; o apăra din mâni şi din picioare, cu dinţii şi cu unghiile.

Fie din indignaţiune, fie că puteam conta pe camarazii care veneau în urmă, mi-am luat

inima în dinţi şi m-am aruncat în ajutorul celui slab şi asuprit.

Cea dintâi grijă a băiatului când s-a ridicat de la pământ a fost să caute să-şi adune după

jos foile caietului său, zdrenţuite şi risipite în luptă, operaţie lungă şi migăloasă, la care

i-am dat şi eu mână de ajutor.

A doua zi când m-am dus la şcoală, l-am găsit în uşa clasei a IV-a de umanioare; cum m-

a văzut, şi-a scos şapca, arătându-mi cu mulţumire caietul, zicându-mi:

"Uite cum l-am dres de bine; noroc, zău, cu dumneata că mi se pierdea, păcat, o

grămadă de muncă".

Foile rupte erau lipite şi cârpite fiecare la locul lor, cu o minuţioasă îngrijire. Dar ce m-a

mirat mai mult a fost să văz pe unele pagine scris cu litere majuscule fraze ca acestea:

"Petru Maior spune ..."

"Fotino zice ..."

"Din Constantin Căpitanul ..."

"După logof. Radu Greceanu ..."

Aceasta m-a mirat cu atât mai mult că p-atunci nu se pomenea în şcoalele noastre de

istorie naţională. D-abia de câteva luni Florian Aaron începuse un curs elementar de

istorie generală, în care vorbea despre asirieni şi egipteni; nu ajunsese nici la greci, nici

la romani.

La întoarcerea mea din Paris, la anul 1841, ducându-mă să văd pe poetul Alexandrescu

la dejurstfă în Gorgani, unde se afla închis într-o cameră în fundul curţii lângă gârlă,

după ce am stat acolo până înnoptase, când am ieşit, ofiţerul de pază, după ce închide

uşa bine şi bagă cheia în buzunar, îmi zice:

"Vei să te duc şi la Nicu Bălcescu? Nu ne vede nimeni, c-au plecat toţi de la cancelarie;

numai să nu spui cuiva, că dau de belea."

În camera în care am intrat, un tânăr căruia d-abia îi mija mustaţa pe buze şedea pe

marginea unui pătucean de scânduri, fără alt aşternut decât o manta soldăţească

ghemuită căpătâi şi o lumânare de seu într-un sfeşnic de pământ, care lumina

un *Ceaslov*, singura carte ce-i fusese permisă. Acel arestant era băiatul pe care cu câţiva

ani îndărăt îl scosesem din mânile fiorosului Sotea.

La liberarea lui din închisoare şi din armată, el a devenit unul din tinerii cu cari mă

vedeam mai des, a devenit un bun şi preţios amic, cu care m-am înţeles totdeauna la

vorbă şi la gânduri; eram împreună ziua şi noaptea.

Fiu mijlociu al serdăresei Zinca Petreasca Bălcescu, cocoană văduvă foarte stimată şi

cunoscută în toată ţara pentru minunata doftorie cu care tămăduia de albeaţă la ochi,

Nicu Bălcescu, tânăr de o complesiune delicată, o fizionomie blândă şi simpatică, intrat

foarte de timpuriu în serviciul militar ca iunker, era arestat şi dat în judecata unui

consiliu de război ca culpabil de înaltă trădare.

Se dovedise că mersese de mai multe ori în casă la Mitică Filipescu, că făcuse cunoştinţă

cu dascălul francez Vaillant şi că era amic cu căpitanul Deivos; ceva încă şi mai mult: se

ştia că la cazarmă aduna pe lângă dânsul, în orele de recreaţie, mai mulţi sergenţi şi

soldaţi, cărora le povestea despre vitejiile românilor în luptele cu turcii, cu tătarii, cu

ungurii şi cu lehii, de pe vremile lui Mircea, lui Mihai şi lui Ştefan; ba chiar îi învăţa să

scrie şi să citească.

Nicu Bălcescu avea o mare dorinţă d-a învăţa; dotat cu înlesnire şi aplicaţiune la studii,

inteligent, ardent şi entuziast, predilecţiunea lui era mai cu deosebire pentru studiile

istorice şi mai ales pentru partea militară a istoriei. Din copilărie citise cu

atenţiune *Vieţile oamenilor* lui Plutarh, *Anabasul* lui Xenofon, *Războiul peloponezian* al lui

Tucidid; citise şi recitise pe Tacit, *Comentariile* lui Cezar, *Campaniile* lui Napoleon şi

ale lui Frederic cel Mare şi studia cu dinadinsul pe Gibbon şi scrierile generalului

Jomigny asupra strategiei. Avea credinţa că România nu se va putea rădica decât prin

arme şi că românii trebuia cu orice preţ să se arate pe un câmp de bătaie, să dea dovezi

de vitejie, să se afirme ca naţiune; idee pe care o vedem dominând d-a lungul în toate

scrierile sale.

La etatea de douăzeci de ani, citise tot ce putuse găsi, pe ici, pe colea, despre istoria

noastră naţională; petrecea zile întregi cufundat în studiul documentelor adunate de

repauzatul căpitan Cornescu Olteniceanu, colecţiune preţioasă, care mai târziu a trecut

în posesiunea părintelui episcop de Buzău, Dionisie.

Nicu Bălcescu era de o modestie rară; anevoie îl făceai să-ţi citească câte ceva din cele ce

scria.

Într-o seară ne aflam mai mulţi amici adunaţi la maiorul Voinescu II; acolo, după ce ne-

am luptat şi ne-am trântit, după cum ne era obiceiul (căci Bălcescu, deşi cel mai slab

dintre noi toţi, dar căuta trânteala cu lumânarea), când ne-am potolit, l-am pus d-a sila

de ne-a citit opera sa: *Puterea armată la români*. Manuscriptul acela l-am luat eu de l-

am dus lui Kogălniceanu la Iaşi, unde s-a tipărit în *Foaia ştiinţifică şi literară* ce

publicam împreună cu Alecsandri, Negruzzi şi Kogălniceanu, revistă hebdomadară fără

nume, căci marele cenzor al Moldovei, Procopie Florescu, găsise că titlul *Propăşirea*, cu

care o botezasem, era un cuvânt revoluţionar şi îl ştersese din capul foaiei.

Acea scriere a lui Bălcescu a fost foarte apreciată de cititorii dup-atunci şi a avut chiar

onorurile unei ediţiuni separate, tipărită tot în tipografia lui Kogălniceanu.

Mai târziu, pe la anii 1844, 1845 şi 1846, el a publicat mai multe lucrări istorice în

revista intitulată *Magazinul istoric*, ce redacta în colaborare cu eruditul profesor

Treboniu Laurianu. Într-acea colecţiune se găseşte scrierea asupra familiei

Cantacuzineştilor, după documente ce-i încredinţase generalul Rudolf Cantacuzino din

Rusia.

Nicu Bălcescu scria lesne, stilul său era limpede, strâns, nervos şi elegant, precum îl

vedem în *Istoria lui Mihai Viteazul* şi în *Istoria muncitorilor plugari din România*;

adeseori înflorit şi poetic, precum îl găsim în traducerea făcută de el a *Cântării*

României.

Domnul Vasile Alecsandri atribuie unui alt tânăr plin de talent conceperea şi

compunerea în limba franceză a acelui cap d-operă, Alecu Russu, răpit şi el, ca şi

Bălcescu, de timpuriu familiei şi patriei sale.

Iată ce ştiu eu despre acea scriere epică din care, încă pe la anul 1847, Bălcescu îmi citise

mai multe fragmente şi pe care, mai târziu, ne-a citit-o întreagă, în cabinetul generalului

Mavru, unde se afla şi Laurianu şi Bolliac, susţinând că găsise acel manuscript la un

călugăr. Iată cu ce ocaziune ne-a făcut el acea citire:

Generalul Mavru, filolog şi numismat de frunte, era de mai mulţi ani în relaţiune cu

Laurianu şi cu Bolliac, cu unul pentru studiul de medalii antice şi schimburi de dublete,

cu celalalt pentru citirea şi transcripţiunea de inscripţiuni lapidare. Mavru poseda o

colecţiune de antichităţi importante, adunate cele mai multe după malurile stâng şi

drept al Dunărei, colecţiune pe care, încă în viaţă fiind, a făcut-o donaţiune muzeului

nostru naţional.

Pentru studiul arheologic, generalul Mavru avea consacrată o zi pe săptămână, marţea,

dacă nu mă înşel, zi în care se închidea în cabinetul său cu Laurianu şi cu Bolliac şi nu

primea pe nimeni. Acei doi colaboratori rămâneau la masă; se prânzea p-atunci pe la 3

ore după amiazi, şi lucrau şi după prânz până seara.

Cu ocazia căsătoriei mele, generalul Mavru a făcut cunoştinţă cu Nicu Bălcescu, care de

la 1847 a început a lua şi el parte la acele şedinţe de studii istorice.

Într-una dintr-acele marţi, la care asistam şi eu câteodată, făcând eu elogiul

manuscriptului aflat de Bălcescu la călugăr, după o mare stăruinţă a noastră a tuturor,

Bălcescu a trebuit să se ducă acasă, să-şi aducă caietul să ni-l citească. Era scris de mâna

lui, cu multe ştersături şi îndreptări. Cetirea a fost ascultată cu admiraţiune, iar după ce

am terminat cu laudele şi cu critica, generalul Mavru se uită la Bălcescu râzând şi,

bătându-l pe umăr, îi zice:

"Mon cher! Si non è vero, è ben trovato; c'est une oeuvre du plus haut mérite et fait

beaucoup d'honneur à l'auteur ici présent".

Mavru a urmat cu sistemul de studii arheologice până în ultimele zile ale vieţei sale;

numai că colaboratorii nu mai erau aceiaşi. În anii din urmă lucra cu Dumitru Berendei,

cu Dumitru Sturdza, cu Mişu Suţu şi Alexandru Odobescu.

Noi toţi câţi am auzit atunci citirea *Cântării României*, deşi admiteam că Bălcescu poate

că găsise la vreun călugăr ceva scris în felul biblic, dar credeam că scrierea, aşa cum ne-o

citise, fusese prelucrată de pana şi de imaginaţiunea sa.

El, în anul 1845 sau 1846, a făcut o călătorie de cercetări istorice pe marginea Dunării,

de la Celei până la Turnu-Severin, şi a vizitat mănăstirile de peste Olt în tovărăşie cu

Laurianu şi cu Bolliac, călătorie în care s-au descoperit mai multe inscripţiuni cari au

fost transcrise, completate şi publicate de Laurianu în *Magazinul istoric*, lucrare pe care

Bolliac voise să şi-o aproprieze şi pentru care a fost mai multe contestaţii între Bolliac şi

Laurianu. Într-acea călătorie pretindea Bălcescu că ar fi găsit la un călugăr

manuscriptul *Cântării României*; dar limba în care era scris acel poem şi aspiraţiunile

autorului poartă într-însul dovada netăgăduită că trebuie să fi fost scris cam printre anii

1838 şi 1846. Tot cam pe la anul 1846, Nicu Bălcescu a mai făcut şi o altă călătorie, în

Moldova, cu Costăchiţă N. Filipescu, unde s-a găsit în strânsă legătură cu Alecu Russu,

şi nu este de mirat că aceşti doi tineri să-şi fi esersat în comun pana şi imaginaţiunea lor,

unul în limba română, celalalt în limba franceză.

Oricum o fi şi oricine o fi fost autorul, călugăr sau mirean, din veacuri trecute sau din

timpul nostru, uşoară să-i fie ţărâna, căci cu frumoasă şi mândră floare a înzestrat

literatura română!

În tinereţea mea, eu obicinuiam a mă culca târziu, de multe ori după ce să făcea ziuă;

adesea îmi făceam somnul pe scaun, rezemat de masă, fără a mă atinge cu săptămânile

de pat. Când eram student la Paris, vara, după ce-mi pregăteam lecţiile pentru a doua zi,

apoi pe la miezul nopţei porneam pe jos d-acasă de lângă poarta Luxemburgului, de

despre Şcoala de mine, şi mă duceam până la Tortoni, pe *Boulevard des Italiens*, unde

luam o îngheţată şi mă întorceam pe când se îngâna ziua cu noaptea.

Într-o vreme găsisem un tovarăş cu care mă potriveam la felul acesta de trai, pe Grigorie

Romalo, tânăr de spirit şi de inimă, devenit victima devotamentului său pentru ţară.

Grigorie Romalo, esilat la Brusa la 1848, a murit la Constantinopol, la Pera, în

primăvara anului 1849, în spitalul surorilor de caritate lazariste, în urma hemoptiziei ce

i se pricinuise de loviturile de paturi de puşcă în piept la afacerea din Iaşi de la martie

1848. L-am dus de l-am înmormântat la cimitirul de la Baclucli. Alecsandri a scris

atuncea o poezie asupra morţei lui.

Cu Grigorie Romalo, când eram la Paris, duceam uneori pe lună plimbările noastre

nocturne până la Neuilly şi la Boulogne lângă Saint-Cloud.

În Bucureşti, obicinuisem şi pe Nicu Bălcescu la acest fel de viaţă, aşa că, după ce

petreceam serile cu mai mulţi amici, apoi, pe la orele unsprezece sau douăsprezece, noi

doi, Bălcescu şi eu, porneam pe jos d-acasă de la mine, de peste drum de hanu lui Filaret

(astăzi Piaţa Teatrului) şi ne duceam dincolo de Malmaison, la grădină la Câmpineanu

(fosta grădina lui Scufa), unde găseam companie bună şi petreceam ore plăcute până pe

la patru şi pe la cinci după miezul nopţei; ne întorceam acasă în ziua mare. Pe drum

aveam mai totdeauna câte o sfadă, două cu cânii mahalalelor. Erau mai ales două

staţiuni anevoie de trecut cu pace, una la cotu gârlei de lângă grădina lui Mimi, şi alta pe

maidanul de dinaintea bisericei Popa Tatu, unde stau nişte dulăi cât viţeii de mari,

culcaţi covrig, risipiţi pe drum d-a curmezişul, şi cum ne simţeau, se sculau cu toţii într-

o lătrătură şi săreau la noi.

Într-o noapte pin culesul viilor, pe la 1843, pe când lumina lunei începea a se contopi în

razele dimineţei şi ajunsesem în dreptul caselor lui Simeon Marcovici, după un mic sfat

între noi doi, în răspântii, în loc s-o luăm la deal, pe la Oteteleşeanu, să ieşim la mine

acasă, ne-am hotărât să urmăm pe strada Brezoianu, să ieşim la Mihai-Vodă, şi d-acolo

s-o apucăm spre Filaret, să ne ducem să dejunăm cu câte o pereche de cârnaţi trandafiri

şi un pahar de must. Ne apropiasem de biserica Sfinţii Apostoli, când întâlnim în cale pe

căpitanul Tell, mergând spre cazarma lui de la Mihai-Vodă; şi ne luăm câteşitrei pe

drum înainte, pe subt Mitropolie, la viile din deal. Cu cât ne suiam pe coastă, cu atât

vorbirea noastră devenea mai aprinsă. Subiectul discuţiunei era acel de toate zilele şi de

toate serile. Ne imputam unul altuia lipsa de patriotism şi de energie; ne făceam

răspunzători de starea nenorocită şi umilită a ţărei, aşa că la întoarcerea noastră în vale,

la fântână, jurasem să ne consacrăm patriei cu trupul şi cu sufletul, ne legasem fraţi de

cruce şi ca fiecare dintre noi trei să se supuie, cu pericolul vieţei şi al averei, la hotărârile

celoralalţi doi; chiar în ziua aceea ne-am adunat de am alcătuit statutele şi

regulamentele "Frăţiei".

Iniţiaţii erau formaţi în grupuri de câte zece, fiecare frate cunoscând numai pe şeful său

imediat, diacon, preot sau arhiereu, acel care-l catichisese, îl iniţiase, de la care şi prin

care primea ordine şi instrucţiuni şi căruia datora ascultare şi supunere cu pericolul

vieţei şi al averei, păstrând secretul cel mai absolut. Deviza era: *Dreptate, Frăţie*.

Statutele, scrise în cifre cu cheie, erau păstrate la mine în bibliotecă, în

scoarţele *Algebrei* lui Bourdon. La mai 1848, când m-am decis să mă duc la

Constantinopol, am dat acel volum în păstrarea Bălcescului, dar el peste două zile mi l-a

adus înapoi, zicând că se temea de vreo percheziţiune sau d-o arestare şi că-l credea mai

în siguranţă la mine. La plecarea mea din Bucureşti, am pus acea carte împreună cu alte

cărţi şi cu notele şi caietele mele din şcoală într-o ladă pe care am lăsat-o în beciu de sub

scară, în casa generalului Mavru de la Jicniţă, unde locuiam, astăzi legaţiunea Italiei,

casă care a ars la 1856, când devenise spital militar în timpul ocupaţiunei austriace.

Acolo, împreună cu casa, s-au mistuit în cenuşă cărţile, hârtiile, tablourile, mobilele şi cu

toate obiectele ce posedam.

Situaţiunea politică de pe atunci se rezumă cam astfel:

Pe la mijlocul anului 1834, spătarul Alexandru Dimitrie Ghica, fratele fostului domn

Grigorie Dimitrie Ghica, fusese rădicat la scaunul domniei după recomandaţia amicului

său, generalul rus comite Pavel Kisselef, care a guvernat Principatele de la anul 1829

până la 1834 cu titlul de prezident cu deplină putere al divanurilor.

Alexandru Ghica, om plin de probitate, stimat şi iubit de toată tinerimea pentru

caracterul său leal şi plăcut, era pizmuit, ca toţi domnii indigeni, de mulţi din boierii cei

mari.

El, la anul 1838, comisese o mare greşeală politică: nu apărase cu tărie drepturile ţărei

atunci când împăratul Nicolae al Rusiei ceruse să se intercaleze în Regulamentul organic

o clauză prin care orice lege votată de Obştеasca Adunare şi sancţionată de domn să nu

poată fi pusă în lucrare până mai întâi nu ar dobândi aprobarea curţilor suverane şi

protectoare (Turciei şi Rusiei), ceea ce echivala cu suprimarea autonomiei ţărei. Deşi se

ştia că pe sub mână Alexandru Ghica făcuse să cază acea propunere în Cameră, dar

avusese slăbiciunea sau nedibăcia d-a o susţine, cel puţin în aparenţă, şi astfel îşi

pierduse popularitatea şi încrederea de care se bucura până atunci. Pe de altă parte, îşi

alienase simpatiile Rusiei prin măsurile luate în contra espediţiunilor bulgarilor când au

încercat să treacă Dunărea ca să răscoale Bulgaria în contra Turciei. Arestarea şefilor şi

organizatorilor acelei espediţiuni, Deşu şi Costache Suţu, a decis la Petersburg căderea

lui Alexandru Ghica din domnie, şi nu rămânea decât a se crea un incident care să dea

prilej Rusiei d-a cere mazâlia lui de la Poartă.

Boierii inamici domnitorului s-au folosit de aceste împrejurări ca să-l răstoarne printr-o

doleanţă a Obşteştei Adunări.

Unul din boierii de pe atunci, Gheorghe Bibescu, ginerele bătrânului Alecu Mavrocordat

de la Iaşi, a publicat la Paris la anul 1840 în limba franceză o broşură intitulată *Le*

général Kissilef et son administration, o biografie al cărei scop era d-a cufunda pe

Ghica, exaltând ştiinţa şi virtuţile generalului rus, scriere pe care a ilustrat-o propuind

împământenirea lui. Cu această scriere, acel Gheorghe Bibescu a devenit favoritul

consulatului rusesc destinat a înlocui pe Alexandru Ghica îndată ce se va îndupleca

Poarta să dea firmanul de mazâlie.

A doua zi după alegerea noului domn, consulul general Daşkof zicea că într-acea noapte

doamna Daşkof născuse o fată, şi el, Daşkof, un băiat, înţelegând pe vodă Bibescu; şi

avea dreptate, căci pentru a scoate din urna electorală pe candidatul său de predilecţie

fusese silit să născocească fel de fel de procedări, căci lui Bibescu, deşi îi lipseau două

din însuşirile prescrise de Regulamentul organic, etatea de patruzeci de ani şi cualitatea

de boier de trei generaţii, adică boier, fiu de boier şi fiu de fiu de boier; dar printr-

un *opus cocus* a ieşit ca prin minune din urna electorală.

Vodă Bibescu, rădicat astfel la scaunul domniei contra voinţei naţiunei şi chiar în contra

boierilor partidului său, s-a crezut dator să îşi arate recunoştinţa sa către acei care-l

ajutase şi a încercat să se concedeze esploatarea tuturor mineralelor din principatul

Valahiei ca monopol unui industriaş rus, vestitului Trandaffirof şi, printr-o încheiere a

sfatului administrativ, interpretând legea regulamentară într-un mod meşteşugit,

acorda acelui Trandaffirof dreptul şi monopolul de a esploata toate mineralele din ţară.

Ca să fie bine înţeles, voi aminti că Regulamentul organic regula dreptul de esploatare a

minelor în modul următor:

1. Orice proprietar avea dreptul de a esploata minele după proprietatea sa, dând statului

10 % din productul curat.

2. Descoperindu-se o mină pe o moşie particulară şi guvernul voind ca acea mină să fie

esploatată, avea dreptul să previe pe proprietar şi să-i ceară a o esploata, iar în caz când,

după 18 luni după somaţiune, proprietarul nu ar punea-o în esploatare, guvernul era în

drept a o esploata pe seama statului, dând proprietarului 10 % din productul curat.

Sfatul administrativ, trecând peste drepturile de proprietate a moşiilor statului şi ale

clerului, acordase lui Trandaffirof dreptul de a se substitui proprietarilor; şi s-a văzut

deodată circulând două broşuri conţinând dreptul acordat lui Trandaffirof, prevenind pe

proprietari a avea să se conforme cu încheierea făcută întru aceasta de Sfatul

administrativ.

Apariţiunea acelor broşuri şi planurile lui Trandaffirof d-a aduce 5.000 de lucrători ruşi

a înspăimântat ţara, încât un strigăt s-a ridicat dintr-o margine la alta, şi Obştească

Adunare a trebuit să facă un raport la domn, blamând încheierile Sfatului administrativ,

cerând anularea - un adevărat blam dat ministerului; acel act merită a fi raportat aci:

"Preaînălţate doamne,

Obştească Adunare a văzut cuprinderea ofisului înălţimei-voastre, cu nr. 154, ce aţi

binevoit să-i adresaţi la raportul cu nr. 166, şi s-a pătruns de multă mâhnire pentru

băgările de seamă ce-i faceţi, că ar fi ieşit din hotarele atribuţiilor sale şi că ar fi călcat

regulele bunei-cuviinţe şi a căzutului către înalta oblăduire respect, cerând prin al său

raport desfiinţarea jurnalului încheiat de Sfatul administrativ extraordinar în privinţa

esploataţiei minelor şi întărit prin ofisul înălţimei-voastre; mai adăogându-se şi că nu s-

a pătruns de cuprinderea pomenitului jurnal, ce este întemeiat chiar pe dispoziţiile

articolelor acelora cu cari s-a slujit la întru-expunerea din raportul său atins de prezisa

pricină; la acestea luând Adunarea voie de la înălţimea-voastră, vă supune cu respect că,

având supt vedere în toată vremea par. de la art. 54, art. 56 şi par. de la art. 57 al

Regulamentului organic, ce pe lângă altele o îndatorează ca să judece folosul tuturor

măsurilor ce s-ar lua în pricini ori deobşte sau întâmplătoare, socoteşte că n-a păşit

peste ale sale atribuţii, dacă privind pricina minelor, unul din obşteştile folosuri ale

ţărei, a chibzuit potrivit cu îndatoririle la care a supus-o pravila organică, să roage pe

înălţimea-voastră, în urma desluşirilor ce luase despre cuprinderea jurnalului, ca să

porunciţi a se desputernici pre cât el nu se va fi aflând coglăsuitor cu legiuirile în fiinţă,

precum şi a se desfiinţa tipăritele şi obştitele examplare şi a se popri de a nu mai ţircula

pentru depărtarea lor de la temeiurile prăvilei, pe care nu le-ar fi socotit că ar putea

însemna cevaşi dacă nu le-ar fi recunoscut îmbrăcate cu caracter oficial. Acestea au fost,

preaînălţate doamne, cuvintele pentru care Adunarea a întins plecata sa rugăciune

doveditoare a singurii dorinţi ca să vază prescrise chibzuirile atingătoare de esploataţia

minelor înlăuntrul cercului articolilor 178 şi 179 a Regulamentului organic; având subt

vedere, osebit de alte consideraţii ce privea la măsurile cerute spre asigurarea venitului

statului, şi darea sorocului de doisprezece ani, punct de căpetenie şi vrednic a se lua în

băgare de seamă, nefiind nicicum cuprins în pomenitele articole; care soroc, pentru ca

să se dea de s-ar fi judecat folositor, trebuia ca o adăogire la pravilă să se aşeze după

formele legiuite prin art. 55 a Regulamentului spre a nu se împiedica altmintrelea nici

sloboda dispoziţie a fiecăruia proprietar întru cele de bunăvoie tocmeli.

Nu nădăjduia însă Adunarea a priimi de la înălţimea-voastră răspunsul, prin care nu

numai sentimentele sale să cunosc altele decât cele adevărate şi respectuoase către

înalta oblăduire, ci şi îndatoririle puse asupra ei prin articolile 54, 56 şi 57 se lasă

neluate în băgare de seamă. Adunarea dar se mărgineşte şi acum întru a repeta plecata

sa rugăciune, cerând cu supunere cele cuprinse în raportul său cu nr. 166.

Iar cât pentru ceea ce priveşte la viitorul ei, după cum bine aţi voit înălţimea-voastră să

adăogaţi în sfârşit, ea mai întâi socoteşte de netăgăduit a vă încredinţa că nu uită, nici va

uita vreodată datoriile sale către înalta oblăduire, având după aceasta deplină

mulţumire a se mângâia de nădejde, că fiinţa şi locul ce înfăţişează stau supt

suzeranitatea şi ocrotirea amândorora făcătoarelor de bine prea înalte puteri.

Acest raport s-au primit de Obşteasca Adunare după cele mai multe glasuri potrivit cu

par. g de la art. 48 din Regulament.

Preşedinele Obşteştei Adunări:

(Semnat) Neofit mitropolitu Ungro-Vlahiei.

(Semnaţi) Alexandru Ghica, Const. G. Filipescu, Scarlat Gr. Ghica, Const. Gr. Ghica, Gr.

Cantacuzino, I. Slătineanu, C. Filipescu, N.A. Nicolescu, C.N. Brăiloiu, A. Cocorăscu, I.

Bălăceanu, C. Costescu, I. Văcărescu, M. Filipescu, A. Racoviţă, C.Gr. Suţu (şi un

indescifrabil).

Nr. 205, 1844, februare 29."

În dezbaterile asupra cestiunei Trandaffirof s-a relevat pentru întâiaşi dată talentul de

orator politic a răposatului Barbu Catargiu, care, ca director al Departamentului

Dreptăţii şi deputat, a susţinut cu multă căldură cauza concesionarului; dar elocinţa sa a

trebuit să se aplece dânaintea cuvintelor patriotice a lui Costache Niculae Filipescu, a lui

Niculae Niculescu şi a celoralalţi deputaţi.

Această victorie a Parlamentului din Bucureşti din anul 1843 a fost urmată de satira

plină de spirit a poetului Eliad, intitulată *Măceşul*.

Cestiunea Trandaffirof era la ordinea zilei şi făcea obiectul tuturor vorbirilor, şi a

noastre când suiam dealul Filaretului.

Nicu Bălcescu, unul din cei trei şefi ai societăţii "Frăţia", a fost apostolul şi iniţiatorul cel

mai ager şi mai zelos. Maiorul Ioan Voinescu II, Bolliac, Bolintineanu, Deivos, Golescu

(Alecu Negru), Marin Serghiescu Naţionalu, Filipescu şi mulţi civili şi militari făceau

parte dintr-acea asociaţiune. Nu ştiu dacă dintre ofiţeri mai este astăzi în viaţă altul

decât căpitanul Christofi.

Mai tot într-acelaşi timp s-a format în Bucureşti Societatea literară, al cărei scop nu avea

nimic ascuns, ci era pur şi simplu dezvoltarea şi încurajarea literaturei naţionale.

Preşedintele ei a fost tot timpul poetul Iancu Văcărescu, având de secretari pe maioru

Voinescu II şi pe Nicu Bălcescu. Mai mulţi români din Moldova, Vasile Alecsandri,

Kogălniceanu, Negruzzi şi alţii făceau parte, când unul dintr-aceşti bărbaţi veneau la

Bucureşti, era pentru noi toţi o adevărată sărbătoare. Ne adunam o dată pe săptămână,

lunea seara, îmi pare, de cele mai multe ori la Văcărescu, în strada Poetului, sub

Mitropolie, sau la advocatul Ştefan Ferechidi, în strada Dionisie. Nicu Bălcescu, prin

activitatea sa, a făcut multe servicii Societăţii literare. Din contribuţiunile membrilor ei

s-au publicat multe opere literare, precum scrierile lui Iancu Văcărescu, *Călătoria lui*

Guliver, ilustrată de Granville, tradusă de I. Negulici, şi multe alte cărţi.

Pe la 1846, Bălcescu, procurându-şi mijloace băneşti din familie, a pornit în streinătate,

unde a petrecut aproape doi ani, citind şi notând tot ce a putut găsi în biblioteci şi în

arhive despre viaţa şi vitejiile lui Mihai-vodă, eroul căruia plănuise să-i scrie istoria.

Într-acea călătorie a găsit în colecţiunea de portrete din Biblioteca Naţională din Paris

portretul eroului român, scos şi săpat de vestitul pictor Sadler, contimporanul lui Mihai,

care l-a cunoscut la Praga; tot într-acea colecţiune a găsit şi portretele domnitorilor

Gheorghe şi Grigorie Ghica.

La 1846, pe când mă găseam şi eu la Paris, s-a mai înfiinţat şi o altă societate: Societatea

studenţilor români, cu scop d-a ajuta şi a încuraja la studii pe tinerii fără mijloace

băneşti. Erau membri acelei societăţi mai toţi românii aflători atunci în Paris: C.A.

Rosetti, Kogălniceanu, Nicu Bălcescu, Al. Catargiu şi frate-so Calimac, Grigorie Romalo,

Scarlat Vârnav (mai în urmă devenit Popa Vârnav), Nicu Ruset, Bălănescu, Ion Ghica şi

mai mulţi alţi. Societatea aceasta era pusă sub patronajul poetului Alfons de Lamartine

şi avea un comitet compus de Ion Ghica, preşedinte, C.A. Rosetti, secretar, şi Scarlat

Vârnav, casier.

Pe la finele anului 1846, un vânt de libertate sufla peste toată Europa. În Berlin se

vorbea de constituţie, la Viena de libertate şi la Pesta de sancţiunea pragmatică. Genova

devenise focarul de unde să răspândea ideea de unitate în toată Peninsula Apenină.

Toscana, Siciliile, Lombardia, Veneţia şi toate micile state de o parte şi de alta a

Apeninilor aveau speranţele ţintite asupra cavalerescului rege Carol-Albert şi contau pe

concursul armatei piemonteze; strigătul de libertate şi de naţionalitate se ridică din

toate unghiurile lumei civilizate. Deodată cu apariţiunea scrierilor lui Gioberti, Filip al

Franţei trimisese la Roma, ca ambasador al său, pe refugitul napolitan, pe învăţatul

Rossi, naturalist francez şi devenit *pair de France*. Cardinalul Mastai Ferreti, episcopul

de Imola, urmase bătrânului Grigorie XVI pe tronul pontifical; şi biserica catolică, de

sus, după Sfântul Scaun, propovăduia toleranţa; într-aceeaşi vreme, în Franţa,

agitaţiunea creştea, ideile democratice şi chiar republicane câştigau din zi în zi aderenţi

şi partizani; la cursurile lui Michelet, lui Quinet şi Mickiewicz se îmbulzeau studenţii cu

miile, unul peste altul; fiecare lecţie se termina cu un tunet de aplauze şi cu strigătul de:

" *Vive la Republique*". Oameni politici din cei mai ispitiţi şi oratori elocinţi ai Camerei

luau parte la banchetele naţionale şi cereau împreună cu radicalii şi cu republicanii

reforma legei electorale.

Românii, de o parte şi de alta a Carpaţilor, nu puteau ei să rămâie simpli spectatori la

cele ce se petreceau în Ungaria, în Austria şi în tot Occidentul; căutau să se afirme şi ei

prin adunarea de la Blaj, prin revendicarea drepturilor autonomice ale Transilvaniei. În

Iaşi şi în Bucureşti, actele lui Sturdza şi lui Bibescu începuse a fi aspru judecate fără

sfială. Chiar în adunările Societăţii literare, la care luau parte mai mulţi oameni d-ai

guvernului şi rude de ale palatului, se alunecau discuţiuni politice, se critica şi se

condamna îndoitul divorţ al perechii care era pe tronul Valahiei se blama vânzarea

averii lui Hagi-Moscu în detrimentul creditorilor şi în folosul familiei falitului, precum şi

trecerea mai tuturora din moşiile acelei case în posesiunea domnitorului; de

pretutindeni se rădica un glas în contra venalităţii ce domnea în justiţie şi în

administraţie, căci ajunsese a fi fără teamă şi fără ruşine. Cuvântul care se auzea mai des

în Iaşi şi în Bucureşti era că: "Peştele de la cap se-mpute".

Îndată după revoluţiunea franceză de la fevruarie 1848, cei mai mulţi din tinerii români

care se aflau la Paris s-au întors în ţară, ca mişcaţi printr-o gândire electrică; spiritul de

naţionalitate şi de libertate se deşteptase în toate straturile societăţei noastre.

Librăria lui C.A. Rosetti şi Winterhalder, de peste drum de Oteteleşanu, devenise un

punct de întâlnire al tinerimei, de unde se împrăştiau în oraş şi în toată ţara ştirile

politice ce soseau din Europa; şi nu era zi de la Dumnezeu fără d-a înregistra

evenimente de acelea cari emoţiona şi îmbărbăţea; mai ales noutăţile venite din Franţa,

unde oamenii chiar cei mai devotaţi monarhiei din iulie 1830, ca Thiers, Odilon Barrot,

de Lamartine, sfătuiau din răsputeri pe rege şi pe ministrul său Guizot să cedeze

curentului popular şi să consimtă la o întindere mai largă a dreptului de a vota. Spiritele

ajunsese atât de iritate, că un pistol tras pe Bulevardul Capucinilor, în dreptul

Ministerului Afacerilor Streine, nu se ştie de ce, nici de cine, nemerind într-un om din

mulţime, rănitul purtat de popor cu strigăte pe strade devine semnalul unei lupte

sângeroase, care răstoarnă tronul şi proclamă republica. Atunci revoluţia aleargă din

capitală în capitală, din popor în popor.

În Bucureşti, deşi fierberea era mare, dar era aşa de ascunsă, încât vodă Bibescu,

răspunzând felicitărilor ce-i aduceau boierii în ziua de Paşte, le zicea cu mândrie că toată

Europa era turburată şi în foc, numai Ţara Românească, graţie înţelepciunei guvernului

său, se bucura de cea mai mare linişte şi securitate. Nu ştia că chiar în ziua aceea

revoluţiunea era gata să izbucnească şi că se amânase numai dintr-o împregiurare

despre care oi vorbi mai la vale.

În Iaşi, unde lumea fiind şi mai iritată şi mai impacientă, agitaţiunea era mai aparentă,

se lucra mai pe faţă, dar fără o înţelegere prealabilă cu Bucureştii; iar vodă Sturdza,

profitând de o adunare de tineri la Alecu Mavrocordat (Ursu), trimite toată armata sa,

înconjoară casa şi arestează pe câţi poate pune mâna. Fraţii Rosetteşti (Răducanu şi

Mitică), Manolache Epureanu, Al. Moruzzi, Sandu Miclescu, Ion Cuza, Grigorie Romalo,

fraţii Cazimir, Nicu Catargiu şi câţiva alţii sunt trimişi peste Dunăre, daţi pe mâna

turcilor la Tulcea şi internaţi la Brusa. Câţiva din cei arestaţi, precum Alecu Cuza,

Alexandru Moruzzi, Epureanu şi alţi, ajungând la Galaţi, scapă din mâna soldaţilor, se

ascund la amicul lor Cunningham, consulul Engliterei, care îi îmbarcă mai în urmă pe

un vapor austriac.

Acei pe cari nu i-a putut prinde şi au scăpat, precum Vasilie şi Iancu Alecsandri, Leon

Cantacuzino, Alexandru Cneazu, Alecu Russu, au alergat la Hangu, în munţi, cu

speranţa să ridice plăieşii şi să pornească cu toate satele asupra Iaşului. Dar, nereuşind

în speranţele lor, au trecut în Transilvania, în Bucovina, care încotro a apucat. Alecu

Russu şi Iancu Alecsandri, luând prin Vrancea şi pe la Focşani, au venit deghizaţi în

Bucureşti, unde i-am ţinut ascunşi acasă, la mama, mai multe zile, până au putut lua

drumul spre Braşov.

Tinerimea venită din Franţa luase parte la luptele de pe stradele Parisului, în zilele de

fevruarie, văzuse pe regele Filip căutând, el şi familia lui, refugiu în ţară streină, asistase

la revoluţia din Viena şi întâlnise pe principele Metternich căutând să se ascundă de

furia poporului, şi veneau gata de luptă.

În faţa unei asemenea stări de lucruri, comitetul "Frăţiei" s-a hotărât la o mişcare

revoluţionară. Societatea conta deja ca fraţi mulţi din oamenii cu influenţă în ţară şi în

oraşe; se putea rezema pe concursul batalionului maiorului Tell şi pe dezafecţiunea ce

esista în toate clasele în contra guvernului Bibescu.

Principiile în numele cărora era să se ridice poporul român erau discutate şi hotărâte cu

mulţi ani dinainte:

1. Libertatea individuală, libertatea cugetării şi a tiparului.

2. Desfiinţarea castelor şi a privilegiilor.

3. Împroprietărirea clăcaşilor, cu despăgubirea proprietarilor.

4. Respectarea suzeranităţii sultanului şi a autonomiei, conform vechilor tractate ale

domnilor noştri cu Poarta.

5. Desfiinţarea Regulamentului.

6. Încetarea protectoratului Rusiei.

Poporul român se scula în numele *Dreptăţii şi a Frăţiei*.

Înainte chiar de luna martie 1848, Nicu Bălcescu a fost însărcinat de comitet a redacta

proclamaţia revoluţionară; şi s-a provocat îndată o adunare de mai mulţi amici acasă la

Nicolache Golescu şi în camera ocupată de căpitanul Teologu, unde s-a citit acea

proclamaţiune astfel cum a apărut în Bucureşti şi la Islaz, în ziua izbucnirei revoluţiunii.

Asistau la acea adunare de la N. Golescu patru fraţi Goleşti (Ştefan, Niculache, Radu şi

Alecu), Alecu Golescu (Arăpilă), doi fraţi Bălcescu (Constantin şi Nicu), doi fraţi Brătieni

(Tache şi Iancu), Bolliac, C.A. Rosetti, maioru Voinescu, căpitanu Teologu, Costache A.

Creţulescu şi Ion Ghica.

După ce s-a citit proclamaţiunea şi s-a adoptat în unanimitate, aşa cum fusese redactată

de Nicu Bălcescu, s-a ales îndată un comitet executiv compus de trei membri, anume:

Nicu Bălcescu, Alecu Golescu (Negru) şi Ion Ghica, cu deplină putere d-a organiza ş-a

conduce acţiunea. Toţi luând îndatorirea d-a ne supune dispoziţiunilor şi ordinelor

emanate de la acel comitet.

Tell, în care se concentra tăria noastră, era informat de N. Bălcescu şi de Ion Ghica de

tot ce se petrecea atât în acele adunări, precum şi de toate dispoziţiunile şi hotărârile

comitetului executiv; dar, ca să nu dea bănuieli, el nu asista nici la adunările, nici la

dezbaterile noastre. El era şezător în Giurgiu, din cauza serviciului său militar.

Batalionul ce comanda avea paza cordonului Dunărei, până la gura Oltului.

Pe aproape de Paşte am fost trimis de comitet să mă înţeleg cu Tell, ca să fixăm ziua

rădicărei. M-am dus mai întâi la o moşie Cucuruzu, ce aveam în Vlaşca, şi d-acolo ca în

plimbare am fost la Giurgiu, unde am tras în gazdă la prefectul judeţului, căpitanul

Costache Villara, fiul puternicului ministru şi ginerele lui Ştirbei. Acolo a venit seara, la

petrecere, maiorul Tell, cu care m-am înţeles despre ora şi locul unde să ne întâlnim. Am

luat rendez-vous pentru a doua zi în răsăritul soarelui, pe zăgazul care se lucra afară, în

susul oraşului, destinat a apăra portul de viitura apelor Dunărei. Acolo ne-am învoit ca

revoluţiunea să izbucnească în Bucureşti şi în Ploieşti în ziua de Paşte şi totodată

batalionul lui Tell să fie concentrat la Islaz, unde se afla compania căpitanului Pleşoianu,

de unde să pornească spre Craiova răsculând Oltenia.

În starea Europei de atunci nu ne temeam nici de intervenire, nici de ocupaţie streină.

Mijloacele băneşti de cari dispuneam erau foarte mărginite. Cu banii ce putusem aduna,

cumpărasem pe sub mână toate puştile şi pistoalele cari se găseau în prăvăliile din

Bucureşti şi din Ploieşti, puşti proaste de vânătoare cu o ţeavă, şi le împărţisem tinerilor

şi oamenilor din popor cari cereau a se arma.

Iată cum se făcea operaţia cumpărătorii de arme: Ruset depunea, din banii ce erau

strânşi la dânsul, o sumă oarecare la un neguţător afiliat, către care dam aceluia care

voia să se armeze o ţidulă în termenii următori:

"Daţi aducătorului un ghiuden şi doi cârnaţi", ceea ce însemna: " *Daţi aducătorului banii*

trebuincioşi pentru cumpărarea unei puşti şi unei perechi de pistoale".

Banii de cari dispuneam erau toţi ca la 2.500 de galbeni (29.000 de franci), aduşi

anume:

1.000 de galbeni de C.A. Rosetti,

1.000 de galbeni de Ion Ghica,

480 de galbeni (15.000 lei vechi sau 5.600 franci) aduşi pe neaşteptate de Niculae

Alexandru Nicolescu, care vine într-o zi la mine şi fără nici un preambul îmi zice:

"Nu ştiu nimica şi nici nu am venit să aflu, dar am convingerea că se pregăteşte o

mişcare în ţară şi că trebuie să fii în curent de cele ce se petrec, şi am venit să-ţi aduc

15.000 de lei (aproape 5.600 franci) de cari dispune cum crezi. Să ştii însă că voi fi cel

dintâi la luptă."

Acei bani îi avea cu dânsul în trăsură, în două trăisti cu sfanţihi, pe cari i-am luat şi i-am

dus la librăria lui Ruset, unde i-am depus în lada de fier în care se aflau şi ceilalţi 2.000

de galbeni.

Deşi mulţi din boierii cei mai însemnaţi simţise că se pregăteşte ceva şi veneau pe la unii

din noi, încurajându-ne şi chiar escitându-ne, făgăduind că erau gata a da tot concursul

lor moral şi bănesc, dar nici unul n-a venit să aducă un gologan măcar. Ei, în agitaţiunea

ce simţeau, nu vedea alta decât răsturnarea lui Bibescu din domnie şi putinţa fiecăruia

din ei d-a-l înlocui.

La începutul lui aprilie rolurile noastre a fiecăruia erau împărţite.

Nicu Bălcescu cu Teologu erau destinaţi a merge la Telega, unde Marin Serghiescu

(Naţionalu), Telegescu şi Duca erau înţeleşi cu ciocănaşii, ca d-acolo să pornească să

răscoale Ploieştii, unde aveau înţelegere cu mai mulţi dintre negustori.

Ştefan Golescu cu frate-său Radu şi cu văru-său Alecu Golescu şi Dumitru Brătianu să

meargă să găsească pe Tell în tabăra de la Islaz.

Iar ceilalţi, Nicolae Golescu şi frate-său Alecu, cu C.A. Rosetti, Bolliac, Costache

Bălcescu, Ion Brătianu şi Ion Ghica să rădice tabacii, mărginaşii şi tinerimea din

Bucureşti, să meargă gloată la palat, să ceară lui vodă Bibescu sancţionarea

constituţiunei.

Stam toţi gata şi aşteptam ordinele comitetului ca să pornim fiecare la destinaţia

noastră, când d-l de Nion, consulul general al Franţei, cheamă pe C.A. Rosetti şi-i arată

o depeşă prin care Lamartine, atunci ministru trebilor dinafară, îi scria să-l prevestească

că trimetea într-adins la Bucureşti pe un amic al său credincios, pe doctorul Mandl, care

avea să ne facă comunicaţiuni importante din partea sa şi că, înainte de sosirea acelui

trimis al său, să nu facem nici o mişcare. Lamartine fusese prevestit de noi de tot ce

proiectam. În urma acelei depeşe, a trebuit să contramandăm toate dispoziţiunile luate

şi să aşteptăm sosirea doctorului Mandl.

Până în luna mai 1848, nu esistase nici o relaţiune, nici o înţelegere între noi şi Eliad, iar

în timpul pe când aşteptam să vie doctorul Mandl cu comunicaţiunile ce avea să ne facă

din partea lui Lamartine, vine la mine Alecu Dedu, unul din cei mai activi şi mai zeloşi

membri ai "Frăţiei", care-mi propune o întâlnire din partea lui Eliad, zicându-mi că avea

să-mi facă destăinuiri de o mare importanţă. După ce am luat încuviinţarea colegilor

mei, am convenit cu Dedu ca întâlnirea cu Eliad să fie la Colentina, în aleea cu tei. Acolo,

în chioşcu de dasupra lacului, Eliad, în prezenţa lui Dedu, îmi zice că el, deşi se află în

cele mai bune relaţiuni cu palatul şi chiar cu aga Iancu Manu, dar că înainte de toate era

român şi credinţa lui era că sosise timpul ca românii să dea semn de viaţă; şi că el pune

la dispoziţiunea noastră toată influenţa de care se bucură în tinerime şi în burghezie,

adăogând că era sigur că chiar lui vodă Bibescu nu i-ar displace poate să vază o

manifestare a ţărei în contra influenţei ruseşti.

Raportând acea convorbire colegilor mei, s-a luat hotărârea d-a se admite Eliad în

rândurile noastre.

Tot cam p-atunci, trecând într-o seară cu Nicu Bălcescu pe Podu Beilicului (strada

Şerban-Vodă), întâlnim o droşcă cu felinare aprinse, cu opt cai de poştă, mergând spre

barieră, şi-a doua zi aflăm că într-acea trăsură era colonelul Bibescu, aghiotantul

domnesc, trimis la Giurgiu să aresteze pe maioru Tell.

Tell, adus în Bucureşti, după esplicaţiunile ce a putut da lui vodă Bibescu, s-a întors

înapoi la comanda sa la Giurgiu. Înainte de a pleca ne-am întâlnit la otel la Caracaş, şi

iată ce se petrecuse.

Între damele din familiile Tell şi Magheru esistau relaţiuni de amiciţie şi de

corespondenţe şi, într-una din epistolele ce-şi scriau una alteia, se făcea menţiune de o

întâlnire între Tell şi Magheru, cari de mulţi ani nu se aveau bine între ei. Acea

scrisoare, interceptată de Radu Ruset, prefectul de Gorj, şi trimisă ministrului de

interne Villara, dăduse bănuieli şi fusese cauza măsurei ce se luase în contra lui Tell.

N-a trecut mult, şi a fost chemat şi Magheru la Bucureşti, care, după mai multe

convorbiri cu vodă Bibescu, a fost numit comandant-şef al tuturor dorobanţilor şi

plăieşilor de peste Olt.

Magheru, la plecarea lui la postul ce i se crease, întâlnind pe Nicu Bălcescu, i-a zis,

strângându-i mâna: "Să ştiţi că m-am împăcat cu Tell".

Guvernul începu a fi neliniştit şi cugeta a face arestări; dar, viind aga Iancu Manu în

sfatul domnesc cu propunerea să aresteze trei inşi, şi anume, pe C.A. Rosetti, pe Grigorie

Scarlat Grădişteanu şi pe Ion Ghica, se scoală Costache Cornescu, logofătul bisericesc

(ministru cultelor), şi zice că era de prisos să aresteze pe nepotul său Ruset, căci nu mai

putea fi primejdios, fiind gata să plece la Paris. Atunci un alt membru al sfatului,

Grigorie Grădişteanu, zice că el nu admite escepţiuni şi că ori să se aresteze câte trei sau

nici unul, căci dacă era să se facă favoruri, atunci va cere şi el escepţiune pentru nepotul

său, Grigorie Sc. Grădişteanu, căruia şi lui i-ar fi mai plăcut a se plimba pe uliţele

Parisului decât a sta închis la gros.

În urma acestor cuvinte, preşedintele Villara a închis discuţiunea, zicând că să se mai

amâne arestările până se va vedea cum se sfetesc lucrurile.

Într-una din adunările noastre la Ştefan Golescu, Eliad ne-a citit o invocaţiune adresată

lui Dumnezeu, poporului român şi puterilor streine, operă mai mult literară decât

politică, plină de poezie şi de misticism, dar care anevoie ar fi fost înţeleasă chiar de

clasele cele culte. Acea scriere o propunea ca proclamaţie şi manifest al şefilor

revoluţiunei. Atunci i s-a spus că proclamaţia către popor era deja redactată, discutată şi

adoptată de noi toţi înainte de venirea sa între noi, că nu mai puteam reveni şi i s-a citit

redacţiunea lui N. Bălcescu, asupra căreia Eliad nu a făcut decât o singură obiecţiune, la

partea privitoare la împroprietărirea ţăranilor, zicând că aceasta va face pe boieri să nu

fie cu noi, obiecţiune la care i s-a răspuns că, oricum s-ar face, cei mai mulţi boieri o să

fie în contra şi că ei vor căuta în acţiunea Rusiei un sprijin pentru privilegiile lor, şi că

singurul mijloc de a se paraliza acţiunea, înântrul ţărei cel puţin, era de a interesa gloata

la susţinerea revoluţiunei, ceea ce nu se putea face decât satisfăcând dorinţei drepte a

clăcaşilor d-a fi proprietari pe pământul ce muncesc, măsură care va pune capăt urei

ţăranilor către haina albastră şi că, la din contra, inamicii ţărei se vor servi ei de această

cestiune, rădicând vreun Tzela ca la Tarnov în anul trecut.

După discuţiunea ce a urmat asupra acestui punct, Eliad a convenit de necesitatea acelui

articol, a aderat la redacţiunea lui Nicu Bălcescu şi a doua zi a venit acasă la mine, unde

a scris cu mâna lui acea proclamaţie sub dictarea Bălcescului şi a luat-o s-o tipărească în

tipografia sa de la Obor; exemplarele tipărite s-au păstrat ascunse într-o claie de fân, în

curtea sa de la vie, până la pornirea la Islaz.

Puţine zile după înţelegerea noastră cu Eliad şi întoarcerea lui Tell la Giurgiu, a sosit în

Bucureşti doctorul Mandl, trimisul lui Lamartine; instrucţiunile ce aducea erau

consemnate în portofoliul său, scrise chiar de mâna lui Lamartine, adresate lui C.A.

Rosetti şi lui Ion Ghica. Ele prescriau ca să nu facem nici o mişcare până nu ne vom

înţelege mai întâi cu guvernul otoman, şi că generalul Aupick, noul ambasador al

republicei la Constantinopol, avea instrucţiuni speciale de a înlesni trimisului nostru

relaţiunile cu Poarta.

Ca să urmăm poveţelor lui Lamartine, am hotărât să trimetem pe unul din noi la

Ţarigrad, şi alegerea comitetului a fost unanimă pentru Eliad; dar, făcându-i-se

cunoscută dispoziţiunea ce se luase, Eliad a declinat, obiectând că era singurul susţiitor

al numeroasei sale familii, care, de i s-ar întâmpla lui vreo nenorocire la Ţarigrad, ar

rămânea pieritoare de foame. Aşa că a trebuit să ne gândim la altul, şi am ales pe Ştefan

Golescu, care el, deşi s-a dat gata a se duce, dar ne-a observat că el, fiind în mare

intimitate cu vodă Bibescu, se va afla în strâmtorare când se va duce să-i ceară concediu

ca membru al Curţei înalte şi l-ar întreba vodă despre scopul mergerei sale şi nu-i va

putea răspunde nimic, şi că aceasta va deştepta bănuieli. Atunci comitetul a găsit cu cale

să mă trimită pe mine.

Hotărându-mă eu să plec, am trebuit să cer paşaport de la postelnic, pretextând un voiaj

de agrement în Italia şi în Franţa prin Constantinopol. Îndată după acea cerere, am fost

chemat la palat, unde, după ce am aşteptat vreo două ore într-o cameră singur, s-a

deschis deodată o uşă cu mare zgomot şi a apărut vodă Bibescu, viind către mine, cu

ochii mari deschişi şi târând picioarele, şi-mi zice:

"Vous voulez aller à Constantinopole? Qu'est ce que vous allez chercher là?" Şi, fără să

aştepte vreun răspuns, adăogă: "Je dirai à votre beau-père de vous en empêcher".

Îmi întoarce spatele şi iese precum intrase.

Eu, în previziunea că nu mi se va acorda cererea, îmi procurasem un paşaport englez de

la consulul general al m.-sale britanice Colquhon, de care mă puteam servi după ce voi

trece fruntaria, hotărât a mă strecura noaptea printre pichete cu o barcă, să trec

Dunărea la Rusciuc, lăsând ca nevasta să vie să mă găsească la Constantinopol.

Îmi luasem toate dispoziţiunile şi eram gata de plecare, când primesc vizita bunului

român colonelul Năsturel Herescu. Ocupa atunci postul de postelnic (ministru trebilor

dinafară), către care adresasem cererea mea de paşaport; ţinea în mână un plic, pe care

mi-l dă, zicând:

"Uite, m-am certat furcă cu vodă pentru dumneata. I-am zis: 'Eu cunosc pe Ghica de un

bun român şi sunt sigur că, chiar de s-ar duce la Ţarigrad cu gând să se ocupe de

politică, el nu va lucra în contra intereselor ţărei'. Iancu Manu ţine mult să facă arestări;

chiar adineaori venise în sfat cu o listă de vreo cincizeci de persoane. Tot Villara mai

cuminte: i-a răspuns că, şi d-ar fi fost poate o bună măsură acum vreo două luni, dar

acum era prea târziu, că nici o sută, nici o mie de arestări, de s-ar face, nu va opri buba

d-a sparge; că toată lumea era amestecată şi că el nu ştia pe cine să bănuiască".

Pornind eu la Constantinopol, am fost înlocuit în comitetul executiv prin C.A. Rosetti.

Peste puţine zile după plecarea mea din Bucureşti, făcându-se arestări, s-a precipitat

izbucnirea revoluţiunii.

Atentatul în contra lui vodă Bibescu nu avea nici o conexitate cu partidul revoluţionar.

Proclamarea revoluţiei la Islaz, răscularea din Bucureşti şi abdicarea lui Bibescu şi toate

peripeţiile câte au avut loc din ziua arestărilor până la intrarea lui Omer-paşa şi a lui

Lüders cu Fuad-efendi şi cu generalul Duhamel în ţară sunt consemnate, zi cu zi, oră cu

oră, în ziarele publicate în tot timpul guvernului provizoriu şi a căimăcămiei de trei, de

la iunie până la septembrie. Faptele sunt descrise pe larg în colecţiunea *Pruncului*

român. Eu am voit să-ţi narez aci numai episoadele cari au precedat revoluţia de la iunie

1848, pe cât le-am putut cunoaşte.

La citirea celor dintâi rânduri ale acestei epistole, ai crezut, sunt sigur, că-mi propuneam

o biografie a mult regretatului şi preţiosului nostru amic Nicu Bălcescu, şi ai avut

dreptate. Acesta îmi era scopul când am luat pana în mână. Dar, cu cât înaintam,

scormonind şi dezgropând în memoria mea cele petrecute de peste acum mai mult de o

jumătate de secol, şi treceam de la copil la tânăr şi la bărbat, de la scriitor şi istoric la

omul politic, cu atât viaţa mai tuturor oamenilor cari au jucat un rol în ţara noastră de la

1841 până la 1853, anul în care el a părăsit lumea, lăsând un gol mare între noi.

Voi urma în epistola următoare vorbindu-ţi despre rolul şi activitatea lui Nicu Bălcescu

în timpul cât a trăit proscris, de la anul 1848 până la 1853.

Am auzit şi am văzut pe mai mulţi atribuindu-şi lor, numai lor, tot meritul revoluţiunii

de la 1848, şi mi-am zis adesea: Căci nu trăieşte Nicu Bălcescu, că le-ar spune cu pana

lui cea ageră, în stilul său cel pătrunzător, că deşteptarea de la 1848 nu a fost opera unui

singur om, nici a unui grup sau a unui partid, ci a fost opera simţului naţional al

României întregi, a fost rezultatul a trei generaţiuni; le-ar spune că acea mare

revoluţiune nu putea fi oprită de nimeni şi că ea s-ar fi făcut chiar în lipsa fiecăruia

dintr-acei cari au sau au avut cutezanţa a-i revendica paternitatea. Cugetătorul şi

organizatorul a fost naţiunea, iar Tell şi Magheru au fost braţul care a executat voinţa ei.

În tot timpul cât a trăit Nicu Bălcescu, am fost în cea mai strânsă legătură de amiciţie şi

de comunitate de cugetări. Am trăit mult în acelaşi oraş, la Bucureşti, la Paris şi la

Constantinopol, şi, când am fost despărţiţi unul de altul, am fost în corespondenţă

continuă, ne-am comunicat totdeauna tot ce cugetam, tot ce lucram.

Eu am păstrat un mare număr de epistole de la dânsul şi cuget a publica pe toate acelea

cari ar putea avea un interes public; în ele va putea vedea fiecare că, tot timpul cât a fost

proscris şi pribeag, nu a lipsit un singur moment până la moarte de a lucra pentru ţara

lui cu pericolul vieţei şi al sănătăţei.

Scrisorile mele către dânsul s-au răpus, deşi el, prin testamentul său olograf, aflat la

domnul Nicolae Ionescu la Consulatul otoman din Palermo, testament care mi s-a

transmis în original de ministrul cultelor Bolintineanu, îmi lega mie toate hârtiile sale;

dar ele au căzut în mânile altora şi nu le-am putut avea. Dintre scrisorile mele către

dânsul, am găsit numai opt, rămase din întâmplare la frate-tău Iancu, cu care conlocuia

la Paris, la 1850. Iancu Alecsandri mi le-a trimes acum trei ani, însoţite cu următoarea

epistolă:

" *Paris, 8/20 noiembre 1883*

Iubite prietene,

Voind a pune în ordin nişte hârtii învechite la noi, am descoperit o serie de epistole

adresate la anul 1850 de Ion Ghica din Constantinopol lui Nicu Bălcescu, care locuia cu

mine la Paris.

Câte suvenire în câteva cuvinte! Pe cât mi-aduc aminte, acele epistole au fost lăsate la

mine de mult regretatul nostru amic, când a plecat la Palermo, de unde a plecat apoi la

sferele înalte.

Nu ştiu dacă ele, cu toate că private, nu aparţin istoriei, care sub acţiunea unora din voi

începuse deja a pomeni de ţara noastră; în orice caz, eu le restituiesc autorului. Facă el

cum va crede mai bine şi primească această restituire ca o reamintire de nişte timpi fără

preţ şi de o amiciţie statornică şi devotată.

Iscălit: *I. Alecsandri*".

În ziua de 17/29 mai 1848 porneam la Constantinopol şi duceam cu mine următorul act,

prin care eram autorizat a lucra şi a tracta în numele persoanelor iscălite într-însul. Acel

act era redijat astfel:

" *Quelques uns des Valacs les plus influents, désireux d'assurer la prospérité intérieure*

de leur pays sous l'égide de l'intégrite de l'Empire Ottoman, ont l'honneur d'envoyer

monsieur Ion Ghica comme agent confidentiel et comme représentant de leurs idées et

de leur voeux près du Ministère Impérial de sa Hautesse le Sultan.

Les bons Valacs nourrissent la ferme espérance de voir réussir la mission de Monsieur

Ion Ghica, mission qui a pour but de faire rentrer la Principauté dans le sens véritable

de ses anciennes capitulations avec la Sublime Porte, conformément aux instructions

données a Monsieur Ion Ghica et que celui-ci est autorisé à communiquer oralement ou

par écrit au Ministère Impérial."

Iscăliţi:

Nicolae Golescu, C.A. Rosetti, Ştefan Golescu, Dimitrie Brătianu, N. Bălcescu, Rodolf

Golescu, Demetrius Ghica, I. Eliade, C. Bălcescu, A.G. Golescu, I.C. Brătianu, C. Bolliac,

Alexandru C. Golescu, I. Câmpineanu.

Doctorul Louis Mandl mă recomandă prin următoarea scrisoare generalului Aupick,

ambasadorul Republicii Franceze:

" *Bukarest, ce 14 juin 1848*

Monsieur le Général!

Envoye par Mr. Lamartine comme agent confidentiel du Gouvernement Français, pour

lui rendre un compte exact de la situation politique de la Valachie, j'ai eu déja plusieurs

fois l'occasion d'adresser des rapports au Ministre des Affaires Etrangères, dans lesquels

j'ai du fixer son attention principalement sur les points suivants:

La Valachie et la Moldavie sont actuellement des provinces russes. Toute la partie

intelligente du pays se révolte contre une administration pareille; ont est prêt à faire une

révolution, on pourrait même compter sur une succès heureux, si les ménaces d'une

intervention russe n'étaient a chaque instant mises en avant. Le prince régnant lui-

même se dit porté aux réformes, mais il est empêché par la Russie. Le parti national du

pays a donc résolu d'envoyer un agent confidentiel, Mr. Ghica (Jean), à Constantinople,

à fin de s'entendre avec le Cabinet Turc. Il espère trouver près de vous, Monsieur le

Général, tout l'appui moral que vous pourrez lui prêter. J'ai déjà prévenu Mr.

Lamartine, il y a quelques jours, du prochain départ de ce délégué, et il est possible que

dans une des prochaines dépêches que vous recevrez de Paris, il en sera question.

Seulement, comme il avait été d'abord décidé que ce serait Mr. Etienne Golesco, qui

partirait, j'ai donné ce nom.

J'espère, Monsieur le Général, que les espérances des patriotes valaques ne seront point

trompés et que l'insuffisance de ma recommandation ne diminuera en rien l'appui

moral, que la politique de la République vous permettra de donner au délégué, Mr.

Ghica.

Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de ma plus haute estime.

Votre très humble serviteur

Dr. Louis Mandl"

Voi urma în epistolele următoare cu peripeţiile emigrării.

Ion Ghica

Table of Contents

Start

Table of Contents

Start 1